

Republika e Kosovës
Republika e Kosovës - Republika e Kosovës
Qeveria - Vlada - Qeveria

Koncept Dokument për Burimet e Ripërtërithshme të Energjisë

MINISTRIA E EKONOMISË

Dhjetor, 2021

Përmbajtja

Përmbledhje e koncept dokumentit.....	3
Hyrje	6
Kapitulli 1: Përkufizimi i problemit.....	8
Krahasimi me vendet e tjera.....	28
Kapitulli 2: Objektivat	30
Kapitulli 3: Opsionet.....	34
Kapitulli 3.1: Opsioni “asnjë ndryshim”	34
Kapitulli 3.2: Opsioni i përmirësimit të zbatimit dhe ekzekutimit.....	34
Kapitulli 3.3: Opsioni i tretë.....	35
Kapitulli 4: Identifikimi dhe vlerësimi i ndikimeve të ardhshme	36
Opsioni 2: Opsioni për “Përmirësimin e zbatimit dhe ekzekutimit përmes akteve ekzistuese”	37
Kapitulli 4.1: Sfidat me mbledhjen e të dhënave	40
Kapitulli 5: Komunikimi dhe konsultimi.....	41
Kapitulli 6: Krahasimi i opsioneve	43
Kapitulli 6.1: Planet e zbatimit për opsione të ndryshme	44
Kapitulli 6.2: Tabela e krahasimit me të tre opsionet	46
Kapitulli 7: Përfundimet dhe hapat e ardhshëm.....	49
Kapitulli 7.1: Dispozitat për monitorimin dhe vlerësimin	50
Shtojca 1: Forma e Vlerësimit të Ndikimit Ekonomik	51
Shtojca 2: Forma e Vlerësimit të Ndikimit Social	64
Shtojca 3: Forma e Vlerësimit të Ndikimit Mjedisor.....	69
Shtojca 4: Forma e Vlerësimit të Ndikimit të të Drejtave Themelore	72

Përmbledhje e koncept dokumentit

Informata të përgjithshme	
Titulli	Koncept dokument për burimet e ripërtëritshme të energjisë
Ministria bartëse	Ministria e Ekonomisë; Departamenti i Energjisë; Divizioni për Burime të Ripërtëritshme të Energjisë, Eficiencës së Energjisë dhe Bashkëprodhimit
Personi kontaktues	Besiana Berisha; numri i telefonit: 03820021520
PVPQ	Plani Vjetor i Punës së Qeverisë 2020 -2023 (nr. 11:11.2). 11.2. Energjia - do të punojmë në zhvillimin e kapaciteteve rregullatore dhe operative për të arritur përqindjen e synuar prej 25% nga burimet e energjisë së ripërtëritshme në konsumin final bruto të energjisë gjatë periudhës afatmesme, në përputhje me potencialin që ka Kosova, bazuar në detyrimet që rrjedhin nga legjislacioni i BE-së si dhe në linjë me zhvillimet ndërkombëtare dhe praktikave më të mira.
Prioriteti strategjik	Strategjia për energji e Republikës së Kosovës 2017-2026, Objektivi 5, paragrafi 2. Programi Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit (PKZMSA 2021), Kapitulli 15- Energjia, pika 3.15.7. i legjislacionit të BE-së (Objektivat e prioriteteve afatmesme)-hartimi dhe miratimi i koncept dokumentit për burimet e ripërtëritshme të energjisë BRE-të. (BRE) Agjenda e Reformës Evropiane (ERA 2), Shtylla 2 - Konkurrenca, klima e investimeve dhe zhvillimi i qëndrueshëm; Masa 2.2 - Puna drejt përmbytjes së objektivave për eficiencë të energjisë dhe energjisë së ripërtëritshme, Aktiviteti 2.2.b.1.4. Koncept Dokumenti për BRE, i miratuar bl.4.

Vendim	
Çështja kryesore	Dokumenti përshkruan gjendjen aktuale dhe rregullativen ligjore në sektorin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë, duke përshkruar opsionet për të ecur përpara me një proces konkurrues. Megjithatë, duhet theksuar se objektivi i vitit 2020 prej 25% është arritur kryesisht për shkak të përdorimit të biomasës drusore për ngrohje, se si rrjedhojë Kosova qëndron mjaft larg nga investimet e planifikuara (kapacitetet) në energjinë elektrike të prodhuar nga burimet e ripërtëritshme të energjisë. Më tej, ka shumë çështje të ngritura në aspektin mjedisor për sa i përket investimeve në hidrocentrale, të cilat duhet të përvijohen në mënyrë që të tregohet kujdesi i duhur në hartimin e akteve të reja. Bashkimi Evropian është duke u përballur me revolucionin e energjisë së pastër me synime ambicioze për energji nga burimet e ripërtëritshme deri më 2030 dhe drejt de-karbonizimit të sektorit të energjisë deri më 2050. Përqindja në rritje e energjisë nga burimet e ripërtëritshme është duke e ndryshuar ndjeshëm paradigmen e politikave, rregulloreve dhe modelit të tregut të energjisë elektrike

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

	në Evropë dhe më gjerë. Rrjedhimisht, çdo përmirësim në zbatimin dhe fuqizimin e dispozitave përkatëse ligjore, do të siguronte zgjidhje për problemin e identifikuar, duke synuar ta menaxhojë ndryshimin e politikave ekzistuese për të përafëruar legjislacionin e Kosovës për burimet e ripërtëritshme me legjislacionin e BE-së. Qëllimi i përgjithshëm do të jetë krijimi i sistemit rregullator të krahasueshëm me atë të BE-së, siç është Deklarata e Sofjes mbi Programin e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor si pjesë e nismës së Procesit të Berlinit. Republika e Kosovës është zotuar se do të punojë së bashku me BE-në në zbatimin e një politike të rreptë klimatike dhe në reformimin e sektorëve të energjisë dhe transportit, ashtu që të arrihet neutralitet i vazhdueshëm i karbonit deri në vitin 2050. Prandaj, Kosova duhet të ndjekë këtë trend dhe të vendosë bazën ligjore për <i>“Rregullimin me ligj të zhvillimit të mëtejshëm të sektorit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme”</i>.
Përmbledhje e konsultimeve	1.Gjatë procesit të hartimit të këtij koncept dokumenti, grupi punues ka mbajtur këto konsultime dhe komunikime: Për draftimin e Koncept dokumentit për burimet e ripërtëritshme të energjisë, në përputhje me Rregulloren e Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës nr. 09/2011 dhe Rregullorja (QRK) Nr. 05/2016 për standardet minimale për procesin e konsultimit publik Grupi Punues ka mbajtur disa takime. Për shkak të rrethanave të krijuara nga pandemia COVID-19, shumica e takimeve janë u zhvilluar online përmes platformës ZOOM. 2.Konsultimet ndërministrare janë mbajtur nga 12 mars 2021 deri më 1 prill 2021 dhe në këtë fazë kemi marrë komente vetëm nga MAPL, e cila ka konfirmuar marrëveshjen dhe mbështetjen për të vazhduar me finalizimin e hartimit të KD.Takimi publik u mbajt më 6 maj 2021 përmes platformës online, me palët e interesuara ku morën pjesë përfaqësues të bizneseve, shoqërisë civile dhe institucioneve ndërkombëtare. Për shkak të rrethanave të krijuara nga pandemia COVID-19, të gjitha takimet u zhvilluan online përmes platformës ZOOM. 3.Si pjesë e hartimi të koncept dokumentit për burimet e ripërtëritshme të energjisë, përputhje me Rregulloren e Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr. 09/2011 si dhe Rregullores (QRK) Nr. 05/2016 për standardet minimale për procesin e konsultimit publik Grupi Punues ka shpërndarë në uebfaqen e Konsultimit Publik , Koncept dokumentin nga data 10.11.2021 deri me 30.11.2021. Gjatë kësaj periudhë kohore sa ishte në dokumenti në konsultim publik nuk kemi pranuar asnjë komente.
Opsioni propozuar	i Është propozuar të hartohet Ligji për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Ndikimet kryesore të pritshme	
Ndikimet buxhetore	Opsionet e shqyrtuara mbulohen nga buxheti i Republikës së Kosovës si dhe donacionet e jashtme. Buxheti për menaxhimin administrativ të secilit opsion duhet të mbulohet nga buxheti i Republikës së Kosovës.
Ndikimet ekonomike	Tërhiqen investimet e brendshme dhe të huaja në sektorin e energjisë. Opsioni i përzgjedhur do të ketë ndikime pozitive në secilën kategori. Ritmi i vendosjes së burimeve të ripërtëritshme do të jetë i lartë, mundësitë për punësim do të jenë të mëdha.
Ndikimet sociale	Si rezultat i investimeve të konsiderueshme në sektorin e energjisë së ripërtëritshme (ER), industria do të ketë nevojë për punëtorë të aftë dhe të trajnuar me çka do të rritet mundësia për zhvillimin e aftësive dhe aftësimin profesional. Për më tepër, disponueshmëria e energjisë së mjaftueshme dhe të besueshme të pastër do t'i avancojë përfitimet për shoqërinë në arsim dhe shëndetësi si dhe do të krijojë një mjedis të mirëqenies së përgjithshme në vend. Përveç kësaj, qytetarët do të marrin pjesë drejtpërdrejt në tranzicionin e energjisë, përmes opsionit për tu bërë prodhues dhe konsumatorë të energjisë elektrike në të njëjtën kohë.
Ndikimet mjedisore	Përfitimet mjedisore do të jenë të mëdha për shkak të zvogëlimit të emetimeve të ndotësve, duke siguruar përfitime edhe në fusha që ndërlidhen, siç është shëndetësia. Në të njëjtën kohë, zvogëlimi i emetimeve të CO ₂ dhe gazrave tjerë serrë do të kontribuojë në zbutjen e ndryshimeve klimatike.
Ndikimet ndër-sektoriale	Si rezultat i investimeve të konsiderueshme në sektorin e ER, industrisë do t'i nevojiten punëtorë të aftë dhe të trajnuar, duke i rritur mundësitë për zhvillimin e aftësive dhe aftësimin profesional.
Ngarkesat administrative për kompanitë	Do të jenë disa ngarkesa administrative për kompanitë që japin ofertat e tyre për mekanizmin konkurrues.
Testi në NVM	Do të ketë ndikim pozitiv tek NVM-të në dy drejtime. Së pari, NVM-të do të mund të planifikojnë biznesin e tyre dhe të bëjnë investime të reja me më pak rreziqe duke pasur parasysh besueshmërinë e burimeve të reja të energjisë. Së dyti, disa nga NVM-të ekzistuese si dhe investitorët e rinj do ta kenë mundësinë të investojnë në biznese të reja në sektorin e energjetikës.

Hapat e ardhshëm	
Afatshkurtër	Pas miratimit të këtij koncept dokumenti, grupi i ri punues do të krijohet nga ME në bashkëpunim me të gjitha palët e interesuara për të filluar punën në zbatimin e opsionit të rekomanduar të këtij koncept dokumenti.
Afatmesëm	Pas miratimit të këtij koncept dokumenti, do të zbatohet opsioni i rekomanduar sipas këtij koncept dokumenti mbi burimet e ripërtëritshme të energjisë.

	Opsioni i parë nuk kërkon veprim dhe rrjedhimisht nuk do të arrihet asnjë rezultat. Opsioni i dytë kërkon ndryshimin/plotësimin dhe/ose përshtatjen e legjislacionit të ri dytësor për të transpozuar kërkesat që dalin nga Direktivat më të reja të BE-së, megjithëse nuk mjafton për ta arritur rezultatin e pritshëm për shkak se legjislacioni parësor nevojitet t'i vendosë caqet e BRE-së për vitin 2030. Nëse përzgjidhet opsioni i tretë, pra miratimi i ligjit të ri, atëherë zbatimi do të sigurohet me hartimin dhe miratimin e akteve nënligjore, përfshirë edhe rregulloret për përcaktimin e skemave mbështetëse konkurruese dhe veprimeve të ndërlidhura. Ky opsion do të kontribuojë në përmbushjen e objektivave të BRE-së për periudhën 2021-2030.
--	---

Hyrje

Figura 1: Tabela me informata të përgjithshme për koncept dokumentin

Titulli	Koncept dokumenti mbi burimet e ripërtëritshme të energjisë
Ministria bartëse	Ministria e Ekonomisë, Departamenti i Energjisë, Divizioni EREK
Personi kontaktues	Besiana Berisha; numri i telefonit: 03820021520
PVPQ	Objektivi B1. Krijimi i mjedisit të favorshëm ligjor dhe hartimi i planeve për përmirësimin e cilësisë së shërbimeve dhe mjedisit në fushën e energjisë, pika B 1.6
Prioriteti strategjik	Strategjia për energji e Republikës së Kosovës 2017-2026, Objektivi 5, pika 2. Programi Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit (PKZMSA 2021), Kapitulli 15- Energjia, pika 3.15.7. i legjislacionit të BE-së (Objektivat e prioritetëve afatmesme)-hartimi dhe miratimi i koncept dokumentit për burimet e ripërtëritshme të energjisë BRE-të. (BRE) Agjenda e Reformës Evropiane (ERA 2), Shtylla 2 - Konkurrenca, klima e investimeve dhe zhvillimi i qëndrueshëm; Masa 2.2 - Puna drejt përmbushjes së objektivave për efikasitet të energjisë dhe energjisë së ripërtëritshme, Aktiviteti 2.2.b.1.4. Koncept Dokumenti për BRE, i miratuar b1.4.
Grupi punues	Anëtarët e grupit punues për zbatimin e Vendimit nr. 826. 1.1 Besiana Berisha, Departamenti i Energjisë / ME 1.2 Blin Berdoniqi, Departamenti i Energjisë / ME 1.3 Arberesha Isufi, Departamenti i Energjisë / ME 1.4 Abdullah Pirçe, Departamenti për Mbrojtjen e Mjedisit/Divizioni i Ujërrave/MMPHI

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtërithme të Energjisë

	1.5 Arbnor Hoxha, Departamenti i Financave dhe Shërbimeve të Përgjithshme / ME 1.6 Behar Tërdevci, Autoriteti Rajonal i Pellgjeve të Lumenjve / ME 1.7 Fahrije Qorraj, Departamenti i Financave dhe Shërbimeve të Përgjithshme / ME 1.8 Besim Veselaj, Departamenti i Integrimit Evropian dhe KP / ME 1.9 Fazile Bekteshi, Departamenti Ligjor / ME 1.10 Maria Dodaj, Divizioni për Komunikim Publik / ME 1.11. Bardh Xërxa, Zyra për Politikat Sektoriale / Integrimi Evropian / ZKM 1.12. Zana Radoniqi, Ministria e Financave 1.13 Adil Bytyçi, Sekretariati Koordinues i Qeverisë / ZKM 1.14 Banush Neziri, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë 1.15. Kemajl Kadriu, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural 1.16. Ymridin Misini, Zyra e Rregullatorit të Energjisë 1.17. Astrite Neziri, Operator Sistemi, Transmisioni dhe Tregu/ KOSTT 1.18 Përfaqësues i Asociacionit të Komunave të Kosovës
Informata shtesë	Hartimi i këtij koncept dokumenti rrjedh nga obligimet e Republikës së Kosovës sipas Traktatit të Komunitetit të Energjisë

Kapitulli 1: Përkufizimi i problemit

Burimet e ripërtëritshme të energjisë (BRE) janë ndër temat më të diskutuara sot në botë, përfshirë edhe Republikën e Kosovës. Për të pasur një qasje të duhur dhe të përditësuar për shfrytëzim të BRE-së, duhet vendosur infrastrukturën ligjore dhe rregullatore që zbaton rregullat dhe obligimet e duhura ndërkombëtare, përfshirë edhe legjislacionin e Bashkimit Evropian (BE) si dhe kërkesat e tij. Bashkimi Evropian është duke kaluar nëpër një revolucion për energji të pastër, me synime ambicioze për BRE deri më 2030, dhe drejt de-karbonizimit të sektorit të energjisë deri më 2050 (Marrëveshja e Gjellbër e Bashkimit Evropian). Rritja e vazhdueshme e përqindjes së prodhimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme është duke ndryshuar me të madhe paradigmen e politikave, rregulloreve dhe modelimit të tregut të energjisë elektrike në Evropë dhe më gjerë.

Sektori i energjisë së ripërtëritshme në Kosovë aktualisht rregullohet me tre ligje bazike në sektorin e energjisë: Ligji nr. 05/L-081 për Energjinë, Ligji nr.05/L-085 për Energjinë Elektrike, Ligji Nr. 05/L-84 për Rregullatorin e Energjisë si dhe aktet nënligjore që rrjedhin nga këto ligje. Akt tjetër përkatës i këtij sektori është edhe Ligji nr. 05/L-052 për Energjinë Termike dhe aktet nënligjore që e shoqërojnë. Megjithatë, para vlerësimit të këtyre akteve ekzistuese ligjore, duhet të fillohet me Traktatin e Komunitetit të Energjisë dhe detyrimet që rrjedhin prej tij të cilat janë transpozuar në kornizën vendore ligjore.

Traktati i Komunitetit të Energjisë, i nënshkruar më 25 tetor 2005, i ratifikuar dhe hyrë në fuqi më 1 korrik 2006, filloi të zbatohet më 1 korrik të vitit 2007, ku neni 2 përcakton se:

1. "Detyra e Komunitetit të Energjisë është organizimi i marrëdhënieve mes palëve dhe vendosja e kornizës ligjore dhe ekonomike në raport me energjinë e rrjetit, siç parashihet në paragrafin 2, me qëllim që të:

- a) të krijohet një kornizë e qëndrueshme rregullatore dhe e tregut për tërheqjen investime në rrjetet e gazit, prodhimin e energjisë si dhe në rrjetet e transmetimit dhe shpërndarjes në mënyrë që të gjitha palët të kenë qasje në furnizimin me energji të qëndrueshme dhe të vazhdueshme, që është thelbësore për zhvillim ekonomik dhe stabilitet shoqëror,
- b) të krijohet një hapësirë të vetme rregullatore për tregtinë me energji të rrjetit, e domosdoshme për t'iu përshtatur shtrirjes gjeografike të tregjeve të produkteve në fjalë,
- c) të ritet siguria e furnizimit të hapësirës së vetme rregullatore duke siguruar një klimë të qëndrueshme investimesh në të cilën mund të zhvillohen për rezervat e gazit në Kaspik, Afrikën Veriore dhe në Lindjen e Mesme si dhe mundësinë e shfrytëzimit të burimeve vendore të energjisë siç është gazi natyror, qymyri dhe hidrocentralet,
- d) të përmirësojë gjendjen mjedisore sa i përket energjisë së rrjetit dhe efikasitetit të ndërlidhur të energjisë, ta nxisë përdorimin e energjisë së ripërtëritshme dhe t'i përcaktojë kushtet për tregtinë e energjisë në hapësirën e vetme rregullatore,
- e) të zhvillojë konkurrencën e tregut të energjisë së rrjetit në shkallë më të gjerë gjeografike dhe t'i shfrytëzojë ekonomitë e shkallës, dhe

2. "Energjia e ri jetit" përfshinë sektorët e energjisë elektrike dhe gazit që bien në fushëveprim të Direktivave të Komunitetit Evropian 2003/54/EC dhe 2003/55/EC."

Kapitulli V – Legjislacioni evropian për burimet e energjisë së ripërtëritshme, neni 20 cekë : "Çdo palë kontraktuese i siguron Komisionit Evropian, brenda një viti nga data e hyrjes në fuqi të këtij Traktati, planin e zbatimit të Direktivës 2001/77/EC së Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të datës 27 shtator 2001 mbi promovimin e energjisë elektrike të prodhuar nga burimet e energjisë së ripërtëritshme në tregun e brendshëm të energjisë elektrike dhe Direktivës 2003/30/EC së Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të datës 8 maj të vitit 2003 mbi promovimin e përdorimit të biokarburanteve ose lëndëve tjera djegëse të ripërtëritshme për transport. Komisioni Evropian ia paraqet planin e secilës palë kontraktuese Këshillit Ministror për miratim."

Për ta arritur këtë cak, Direktiva 2009/28 EC mbi promovimin e përdorimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme¹, në nenin 2 jep përkufizimin e skemës mbështetëse, citim:... "skema ose mekanizmi i përdorur nga shteti anëtar ose nga grupi i shteteve anëtare, që e promovon përdorimin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme duke ulur koston e asaj energjie e duke rritur çmimin në të cilën mund të shitet ose të rritet, me detyrim për energji të ripërtëritshme ose ndryshe, me sasinë e blerë të asaj energjie. Kjo përfshinë, por nuk kufizohet me ndihmën për investime, përjashtime ose ulje të taksave, rimbursim taksash, skema të mbështetjes së detyrimeve për energji të ripërtëritshme, përfshirë edhe ato që përdorin certifikata të gjelbra si dhe skema të mbështetjes së drejtpërdrejtë të çmimeve, përfshirë tarifat e furnizimit dhe pagesat e primit."

E obliguar ligjërisht në nenin 20 të Traktatit të Komunitetit të Energjisë, Kosova dhe palët tjera kontraktuese u detyruan nga Vendimi i Këshillit Ministror të Komunitetit të Energjisë nr. D/2012/MC-EnC² për përcaktimin e caktit të detyrueshëm për konsumin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme deri më 2020. Sipas nenit 4 të këtij vendimi, targeti i detyrueshëm për konsumin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme deri në vitin 2020 është 25% e konsumit final bruto të energjisë për Republikën e Kosovës.

Ligji nr.05/L-081 për Energjinë në nenin 12 përcakton politikat për burimet e energjisë së ripërtëritshme si: "Qëllimi i politikave të burimeve të ripërtëritshme të energjisë është promovimi i shfrytëzimit ekonomik e të qëndrueshëm të potencialëve vendore të burimeve të ripërtëritshme të energjisë, në funksion të plotësimit të nevojave për energji, rritjes së sigurisë së furnizimit dhe mbrojtjes së mjedisit, dhe politikat e burimeve të energjisë së ripërtëritshme janë pjesë përbërëse e strategjisë."

Neni 13 i këtij ligji - Zbatimi i politikave për burimet e energjisë së ripërtëritshme, ministria përgjegjëse për sektorin e energjisë, "harton planin 10 -vjeçar veprimit për burimet e ripërtëritshme të energjisë në përputhje me kërkesat e direktivës përkatëse për burime të ripërtëritshme dhe miratohet nga Qeveria, si dhe "përcakton me akt të veçantë nënligjor caqet e energjisë nga burimet e ripërtëritshme, në harmoni me kërkesat e direktivës përkatëse të Bashkimit Evropian për burime të ripërtëritshme".

¹ Direktiva 2009/28/EC e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 23 prill 2009 mbi promovimin e përdorimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme duke i ndryshuar e më pas shfuqizuar Direktivat 2001/77/EC dhe 2003/30/EC, GZ L 140 /16-62.

² Vendimi i Këshillit Ministror të Komunitetit të Energjisë, D/2012/04/MC-EnC: Vendim mbi zbatimin e Direktivës 2009/28/EC duke ndryshuar nenin 20 të Traktatit të Komunitetit të Energjisë, Ref: MC 10th/18/10/ 2012-Annex 18 i datës 9 korrik 2012.

Neni 17, paragrafi 3 përcakton se: “Duhet të krijohen skema mbështetëse dhe lehtësira për nxitjen dhe promovimin e prodhimit të energjisë nga burime të ripërtëritshme dhe nga bashkëprodhimi, duke i përfshirë pajisjet për ndërtimin e stabilimenteve të reja energjetike”.

Ligji nr. 05/L-085 për Energjinë Elektrike në nenin 8, paragrafi 9, cekë se: “Rregullatori, sipas Ligjit për Rregullatorin e Energjisë, harton metodologjinë për përcaktimin e tarifave që duhet të paguajnë furnizuesit, për energjinë elektrike të prodhuar nga burimet e energjisë së ripërtëritshme. Kjo metodologji duhet të përfshijë dispozita për kompensimin e furnizuesve, për koston shtesë për blerjen e energjisë elektrike, të prodhuar nga këto burime të energjisë”

Madje neni 8, në paragrafin 8 cekë: “rregullatori duhet të realizojë aranzhime për të kompensuar shpenzimet shtesë, me të cilat përballen furnizuesit, për shkak të blerjes së energjisë elektrike, sipas kushteve të përcaktuara në këtë nen, përmes një takse specifike në shërbimet e operatorëve të sistemit, e cila u ngarkohet në mënyrë transparente dhe jodiskriminuese të gjithë furnizuesve të lidhur në sistemin përkatës, në proporcion me energjinë e blerë të tyre nga burimet e energjisë së ripërtëritshme. **Qeveria e Republikës së Kosovës** në përputhje me detyrimet ligjore të përmendura më lart, përmes ministrisë përgjegjëse për sektorin e energjisë dhe në përputhje me nenin 13, paragrafin 1.2 të Ligjit nr. 05/L-081 për Energjinë³, nenin 8, paragrafin 1.4 të Rregullores nr. 02/2011 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive⁴ si dhe nenin 38, paragrafin 6 të Rregullores së Punës së Qeverisë nr. 09/2011⁵ ka miratuar Udhëzimin Administrativ nr. 01/2013 për Caqet e Energjisë së Ripërtëritshme i shfuqizuar me Udhëzim Administrativ (MZHE) nr. 05/2017 Caqet e Burimeve të Ripërtëritshme të Energjisë.

Udhëzimi Administrativ (nr. 05/2017) përcakton caqet afatgjate dhe vjetore për energji nga burimet ripërtëritshme, ku targeti i detyrueshëm i energjisë nga burimet e ripërtëritshme që duhet arritur deri në vitin 2020 është 25% e konsumit final bruto të energjisë, siç ceket në nenin 4 të Vendimit nr. D/2012/04/MC-EnC, të Këshillit Ministror të Komunitetit të Energjisë. Për më tepër, udhëzimi administrativ përcakton se masat mbështetëse zbatohen për t'i arritur caqet (e detyrueshme dhe vullnetare), ndërsa kapacitetet e energjisë nga burimet e ripërtëritshme që do të kontribuojnë në arritjen e caqeve përcaktohen në Shtojcën I të tij.

Udhëzimi Administrativ nr. 06/2017 për Shfrytëzimin dhe Mbështetjen e Prodhimit të Energjisë nga Burimet e Ripërtëritshme, në:

- nenin 4 përkufizon centralet që përdorin burime të ripërtëritshme për prodhimin e energjisë elektrike dhe termike dhe centralet që do të mbështeten për përdorimin e burimeve të ripërtëritshme për prodhimin e energjisë;
- nenin 6 rregullon kërkesat dhe standardet teknike për pajisjet që përdorin energji nga burimet e ripërtëritshme;
- nenin 8 përcakton skemat mbështetëse për prodhimin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme;

³ Ligji nr. 05/L - 081 për Energjinë, GZ 24, 13 korrik 2016.

⁴ Rregullorja nr. 02/11 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrave, GZ 1, 18 prill 2011.

⁵ Rregullorja nr. 09/2011 e Rregullave dhe Procedurës së Qeverisë së Republikës së Kosovës, GZ 15, 12 shtator 2011.

- nenin 9, paragrafi 1 përcakton skemat mbështetëse për prodhimin e energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme: “Prodhuesi i energjisë elektrike nga centrali që shfrytëzon burime të ripërtëritshme të energjisë është i kualifikuar për pranim në Skemën Mbështetëse dhe ka të drejtë të lidhë marrëveshje me operatorin e tregut për shitjen e energjisë elektrike me tarifë apo prime për furnizim që paguhet mbi çmimin e energjisë elektrike të tregut, e cila aplikohet deri në përmbushjen e caceve për burime të ripërtëritshme.”;
- nenin 9, paragrafi 4 përcakton: “Tarifat nxitëse caktohen, për kategoritë kryesore të energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme të përcaktuara në paragrafin 1.1 dhe 1.2 të nenit 4 të këtij Udhëzimi Administrativ dhe në pajtim me Udhëzimin Administrativ për Caqet e Burimeve të Ripërtëritshme të Energjisë.”;
- Neni 17 përcakton bazat për transferimin statistikor;
- nenin 19 përcaktohet modaliteti për skemat e përbashkëta të mbështetjes dhe projektet e përbashkëta për arritjen e caceve të përgjithshme të energjisë së ripërtëritshme.

Bazuar në detyrimin që rrjedh nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, në veçanti detyrimet për të qenë në përputhje me Acquis-në e BE-së për energjin nga burimet e ripërtëritshme, Kosova ka hartuar kornizën e saj ligjore dhe rregullatore për t'i përshtatur ndryshimet e nevojshme siç janë shtjelluar më lartë. Për këtë shkak, Zyra e Rregullatorit të Energjisë (ZRRE) ka miratuar dhe zbatuar kornizën e nevojshme rregullatore për t'i arritur caqet e BRE 2020.

Ligji nr. 05/L-84 për Rregullatorin e Energjisë në nenin 43, paragrafi 1 cekë: “Ndërtimi i kapaciteteve të reja gjeneruese, sistemeve të reja për bartjen dhe shpërndarjen e gazit natyror, përfshirë interkonektorët, si dhe linjat direkte elektrike dhe gazsjellësit direkt për bartjen e gazit natyror do të bëhet në pajtim me procedurat e autorizimit sipas këtij ligji, [...]”.

Paragrafi 2 i të njëjtit nen thotë: “Procedura e autorizimit për ndërtimin e stabilimenteve të parashikuara me paragrafin 1. të këtij neni do të ndërmerret nga Rregullatori, në përputhje me kritere objektive, transparente dhe jodiskriminuese.”

Bazuar në mandatin e saj, ZRRE ka zbatuar procedurën e autorizimit për zhvillimin e një projekti për BRE. Ai lëshon autorizime për ndërtimin e gjeneratorëve me BRE, përfshirë licencat dhe kushtet për funksionimin e këtyre projekteve dhe skemat mbështetëse për të ndihmuar në financimin e zhvillimit të projekteve të ripërtëritshme.

Rregulli mbi Procedurën e Autorizimit për Ndërtimin e Kapaciteteve të Reja të Gjenerimit bazuar në BRE, lëshuar nga Bordi i ZRRE-së dhe në fuqi nga 29.08.2011, i shfuqizuar më 11.11.2014. Në mënyrë që të harmonizohet me Pakon e Tretë të BE-së, ZRRE më 27 prill 2017 miratoi Rregullën mbi Procedurën e Autorizimit për Ndërtimin e Kapaciteteve të Reja të Gjenerimit bazuar në BRE, e cila është në fuqi.

Për më tepër, ZRRE në përputhje me detyrimet e Komunitetit të Energjisë, Vendimin e Këshillit të Ministrave dhe aktet ligjore të nxjerra nga ministria përgjegjëse për sektorin e energjisë dhe në përputhje me Ligjin për Rregullatorin e Energjisë miratoi Rregullën për Skemën Mbështetëse për Gjeneratorët nga Burimet e Energjisë së Ripërtëritshme më 23 dhjetor 2014, shfuqizuar në prill 2017 me Rregullin mbi Skemën Mbështetëse për Gjeneratorët e Burimeve të Ripërtëritshme të Energjisë (ZRRE/Rregulli nr. 10/2017), ky i fundit i miratuar në përputhje me Ligjin nr. 05/L-084 për Rregullatorin e Energjisë dhe Pakon e Tretë të Energjisë të BE-së.

Rregulli për Skemën Mbështetëse për stabilimentet gjeneruese të BRE përcakton mekanizmat e rregulluar për mbështetjen e energjisë elektrike të prodhuar nga burimet e energjisë së ripërtëritshme, ku:

- neni 3 përcakton kriteret e kualifikimit për pranim në Skemën Mbështetëse të BRE;
- neni 5, 6 dhe 7 përcaktojnë procedurën e aplikimit për pranim në Skemën e Mbështetjes së BRE;
- neni 13 përcakton procedurën për financimin e Skemës Mbështetëse të BRE;
- neni 14 përcakton parimet e mbështetjes për stabilimentet prodhuese me BRE të njohura si gjeneratorë të kornizës së rregulluar; dhe
- neni 18 përcakton parimet e mbështetjes së gjeneratorëve për vetë-konsum me BRE.

Stabilimenti prodhues me BRE kualifikohet për pranim në skemën mbështetëse nëse: "është stabiliment i vogël ose i madh prodhues me BRE që prodhon energji nga një ose më shumë burime primare të energjisë së ripërtëritshme të identifikuar në caqet e BRE dhe është e vendosur në territorin e Republikës së Kosovës ku prodhon energji elektrike duke përdorur kapacitetet prodhuese me pajisje të reja (të përdorura)".

Gjatë shqyrtimit të aplikacioneve për pranim në skemën mbështetëse, ZRRE-ja ju referua caktimit specifik të detyrueshëm të teknologjisë për vitin 2020, i vendosur nga ministria përgjegjëse për sektorin e energjisë.

Rregulla për Skemën Mbështetëse për gjeneratorët e BRE-ve përcakton edhe madhësinë maksimale të një projekti të vetëm që kualifikohet për tu pranuar në skemën mbështetëse me kapacitet maksimal për energjinë fotovoltaike/teknologjinë solare deri në 3 MW (≤ 3 MW), 14 MW për biomasën, 35 MW për erën dhe 10 MW për hidrocentralet, e gjithë kjo në përputhje me kategorizimin e përcaktuar në Udhëzimin Administrativ (MZHE) nr. 06/2017.

Neni 9 i Rregullit cakton tarifat sipas skemës mbështetëse, ku ceket: "Rregullatori përcakton tarifat që zbatohen ndarazi për energjinë elektrike të prodhuar nga stabilimentet gjeneruese të BRE të pranuar në skemën mbështetëse, që mund të jenë tarifa nxitëse ose premiume të nxitjes dhe mjete tjera mbështetëse, dhe ndaras për gjeneratorë sipas Kornizës së Rregulluar dhe gjeneratorë vetë-konsumues."

Gjeneratorët e BRE kanë të drejtë ta shpërndajnë me prioritet tërë prodhimin e energjisë elektrike për sa vlen Marrëveshja për Blerje të Energjisë Elektrike dhe kompensohen për çdo kufizim të energjisë elektrike të prodhuar që mund të ndodhë për shkakë sigurie.

Centralet për prodhim me BRE të pranuar në skemën mbështetëse, me kapacitet më të lartë se 500 kW, janë përgjegjëse për vetëm 25% të kostove totale të disbalancit.

Përmes procesit administrativ, të paraparë në Rregullat e mësipërme, ZRRE-ja ka përkufizuar tarifat nxitëse për arritjen e cqeve me BRE deri më 2020. Vendimi për përcaktimin e tarifave nxitëse është nxjerrë pas hartimit të raporteve përkatëse konsultative.

Në këtë mënyrë, për t'i arritur objektivat e vitit 2020, skemat mbështetëse janë përdorur në formën e tarifave nxitëse sipas parimit "shërbehet i pari ai që vjen i pari"- për të tërhequr sa më shumë investime në vitet e para të zhvillimit të sektorit të BRE. Kosova, sikur shumica e vendeve në rajonin e Evropës Juglindore (EJL), ka zhvilluar skemën e saj mbështetëse të bazuar në tarifat nxitëse. Madje, Rregullatori i Energjisë ka përdorur mekanizmin e matjes së rrjetit si skemë

mbështetëse për gjeneratorët e vegjël BRE me vetë-konsum⁶, derisa skema e pagesës së primit si mekanizëm konkurrues nuk është miratuar kurrë.

Tarifa nxitëse ishte e vetmja skemë mbështetëse që përdorë stimujt financiar për t'i arritur caqet e BRE deri më 2020. Kushtet për praninë në skemën mbështetëse përjashtojnë llojet tjera të stimujve financiarë që do të mund të përdorehin njëkohësisht për projektin e njëjtë. Aktualisht Kosova nuk ka ndonjë stimul tjetër për zbritjen e taksave, përveç një përjashtimi nga TVSH-ja për të gjitha lëndët e para të importuara që përdoren në procesin e prodhimit.

Megjithatë, për shkak të pengesave financiare dhe mungesës së reagimit me kohë ndaj rënies së çmimeve për teknologjinë me BRE, efektiviteti dhe qëllimi i tarifave nxitëse për furnizim si stimuj të skemave mbështetëse vihet në pikëpyetje. Në të kaluarën, tarifave nxitëse (FiT) janë caktuar tradicionalisht shumë mbi çmimin e tregut të energjisë elektrike. Rrjedhimisht, shumë shtete anëtare kohët e fundit kanë kaluar në përdorimin e ankandëve ose tenderave konkurrues për të përcaktuar nivelin e mbështetjes së energjisë nga burimet të ripërtëritshme për të ulur kostot e përgjithshme të skemave të mbështetëse.

Duhet të theksohet se Udhëzimi Administrativ (MZHE) nr. 06/2017⁷ paraqet bazën që procesi konkurrues mund të zhvillohet nga ZRRE-ja përmes Rregullit për Skemën Mbështetëse⁸ ku është parapare mundësia që të përcaktohen primet e furnizimit dhe mjetet tjera mbështetëse bazuar në proceset konkurruese. Primet e furnizimit ose mjetet tjera mbështetëse nuk janë zbatuar deri më sot për shkak se caqet e vitit 2020 janë arritur përmes tarifave nxitëse.

Duke marrë parasysh atë që u tha më sipër, statusin aktual dhe çmimet për teknologjinë me BRE si dhe trendin mbizotërues në zhvillimin e mëtejshëm të sektorit të energjisë elektrike, ekziston nevoja për të marrë parasysh kalimin në skemat mbështetëse të bazuara në treg, kryesisht premiumet për furnizim dhe mekanizmat për ofertim konkurrues, për ta rritur ekonomikitetin dhe kufizuar shtrembërimet në konkurrencë. Ky trend është përshpejtuar nga rregullat e ndihmës shtetërore të BE-së, që sugjerojnë futje graduale të proceseve dhe mekanizmave për ofertim konkurrues dhe sigurojnë zëvendësim gradual të tarifës nxitëse me primet e furnizimit, që do të jetë edhe qasje e detyrueshme për anëtarët e Komunitetit të Energjisë. Për më tepër, duhet të merret parasysh se për vendet evropiane është pakoja "Energjia e pastër për tërë evropianët" është e detyrueshme. Pakoja për energji të pastër për tërë evropianët është futur me qëllim të lehtësimit të kalimit në ekonomi me energji të pastër dhe për ta reformuar modelin dhe funksionimin e tregut të energjisë elektrike në BE. Pakoja për energji të pastër për tërë evropianët përfshin Direktivën e rishikuar plotësisht për burime të ripërtëritshme 2009/28 dhe Direktivën e rishikuar plotësisht për eficiencën e energjisë 2012/27 me qëllim të përafrimit dhe integritetit më të mirë të caqeve të ndryshimit të klimës në modelin e ri të tregut të BE-së. Pritet që pakoja për energji të pastër për tërë evropianët do të jetë detyruese edhe për Kosovën përmes detyrimeve të Komunitetit të Energjisë.

⁶Zyra e Rregullatorit të Energjisë, Rregulli nr. 10/2017 mbi Skemën Mbështetëse për Gjeneratorët e Burimeve të Ripërtëritshme të Energjisë, 27 prill 2017, neni 18.

⁷Udhëzimi Administrativ (MZHE) nr. 06/2017 mbi Shfrytëzimin dhe Mbështetjen e Prodhimit të Energjisë nga Burimet e Ripërtëritshme, neni 9.3

⁸Rregulli mbi Skemën Mbështetëse (2017), neni 9.1

Për ta përcaktuar skemën më të përshtatshme të mbështetjes së BRE, nën supozimin e një skeme të përshtatshme mbështetëse për BRE, duhet të ndiqen katër parime bazë: efektiviteti, efikasiteti, praktika dhe efektet e jashtme të skemës mbështetëse.

Duke marrë parasysh përparësitë dhe të metat e skemës së përgjithshme mbështetëse së BRE-ve, është më se e qartë që primet e furnizimit dhe ankandet janë mekanizmat më të aprovuar të mbështetjes së BRE-ve të bazuara në treg dhe çmime.

Është po ashtu e rëndësishme që politikëbërësit të kenë parasysh mekanizmin mbështetës të BRE që nuk konsiderohet si mekanizëm i bazuar në çmime, por zakonisht konsiderohet si diçka që i plotëson mekanizmat e bazuar në çmime. Prandaj, për t'i arritur caqet e planifikuara të BRE-ve, duhet të zbatohet gradualisht një kombinim mekanizmesh plotësues mbështetës financiarë dhe jo-financiarë. Është e rëndësishme që politikëbërësit të marrin në konsideratë mekanizmat mbështetës të BRE-ve që konsiderohen si mekanizëm i bazuar në çmime por konsiderohet si diçka që i plotëson mekanizmat e bazuar në çmime, si p.sh.: Premiumet ose kontratat për diferencat, certifikatat e gjelbra ose ndihma për investime (grante, kredi preferenciale, përjashtime nga taksat, rimbursim të taksave). Gjithashtu politikëbërësit mund të marrin në konsideratë për të përdorur një mbështetje indirekte të instalimeve të BRE-ve të për qëllime të vetëkonsumimit:

Kur përcaktohet politika e sektorit të BRE për Kosovën, është e rëndësishme të merret parasysh faza aktuale e liberalizimit të tregut dhe zhvillimit të tregut. Kur përcaktohet skema mbështetëse, duhet të merren parasysh këto udhëzime të përgjithshme:

- kufizimi i mbështetjes financiare - në atë që nevojitet për të siguruar konkurrencën e gjenerimit të BRE në treg;
- fleksibiliteti - skema e mbështetjes BRE duhet të jetë në gjendje t'i përgjigjet teknologjisë për zvogëlimin e kostove;
- integriteti dhe transparenca - për të iu shunangur çdo ndryshim *ad hoc* ose retroaktiv.

Edhe pse mekanizmi konkurrues supozohet të sigurojë efikasitet dhe efektivitet më të madh në sektorin e BRE, mund të ndodhin këto rreze potenciale:

- rreziku nga procesi i pasuksesshëm konkurrues. Çdo proces tenderimi kërkon shumë kohë dhe ka kosto të konsiderueshme për organizimin dhe pjesëmarrjen në proces të tillë.
- rreziku i dështimit të gjeneruesit fitues në përfundimin e projektit mund të ndikojë në efektivitetin dhe mos arritjen e caceve të detyrueshme.

Rreziqet e lartpërmendura mund të zbuten me përzgjedhjen e mekanizmit të duhur konkurrues dhe elementeve të duhura të dizajnit. Proceset dhe mekanizmat të ofertimit konkurrues që do të dizajnohen mund të jenë të ndryshëm siç janë ankandet, pagesat e primit ose mekanizmat e tjerë. Ankandet janë metoda prokurimi që përfshijnë procesin e ofertimit dhe konkurrencën mes ofertuesve të ndryshëm për sasinë e caktuar të energjisë elektrike (MW të instaluar ose MWh të blerë) të dhënë vetëm në bazë të çmimit më të ulët mes ofertuesve të kualifikuar [...].⁹ Sa i përket skemës së mbështetjes së çmimeve të drejtpërdrejta ku përfshihet primi i furnizimit, pagesa e

⁹ AURES, Raporti D2.2 mbi Pasqyrën e Elementeve të Modelimit për Ankandet BRE, gusht 2015, gjendet në dispozicion në: <https://auresproject.eu/publications/overview-of-design-elements-res-e-auctions>

primi bëhet si shtesë e çmimeve me të cilat shitet energjia elektrike në treg. Ky prim mund të caktohet si çmim i fiksuar, më i larti dhe më i ulëti, rrëshqitës si dhe mund të fitohet bazuar në procesin konkurrues.¹⁰

Një ndër elementët më të rëndësishëm për zbutjen e rrezikut ku paraqiten premiumet nxitëse, ankandet dhe ofertat konkurruese janë kufizimet e çmimeve në më të larta dhe më të ulëta, të cilat janë kufizime që nuk lejojnë as primin ose çmimin për energjinë elektrike të gjeneruar nga BRE të shkojë mbi ose nën vlerat e paracaktuara.

Ankandet, në përgjithësi nuk organizohen për centralet e vogla të energjisë elektrike për shkak të kostove të larta të përgatitjes së dokumentacionit për ofertim. Për këta prodhues, rekomandohet qasja administrative në përcaktimin e tarifës nxitëse ose premiumit nxitës. Ngjashëm, ankandet nuk janë mjaft të përshtatshme për tregjet pa konkurrencë të zhvilluar ose ku tregjet dominohen nga një entitet i vetëm. Bazuar në Udhëzuesin për Ndihmën Shtetërore dhe Mbrojtjen e Mjedisit dhe Energjisë, ndihma mund të jepet pa një ofertë konkurruese për instalimet me një kapacitet të instaluar të energjisë elektrike më pak se 1 MW, ose për projekte demonstruese, me përjashtim të energjisë elektrike nga energjia e erës, për instalimet me energji elektrike të instaluar, kapacitet deri në 6 MW ose 6 njësi gjenerimi.

Gjithashtu, mekanizmi i ri mbështetës nuk duhet në asnjë mënyrë të ndikojë negativisht në impiantet e reja që planifikohen për prodhim nga BRE që do të zhvillohen pa e llogaritur ndonjë skemë mbështetëse dhe planifikojnë ta shesin energji e prodhuar elektrike direkt në tregun e energjisë elektrike ose të lidhin MPP me klientë pavarësisht nga skema mbështetëse. Madje, korniza e re ligjore dhe rregullatore duhet ta trajtojë këtë qasje, t'i përcaktojë hollësitë dhe t'i zhvillojë procedurat dhe kërkesat e duhura fleksibile dhe lehtësuese për këto impiante të prodhimit nga BRE.

Për të zhvilluar skemën e re konkurruese mbështetëse për BRE, duhet analizuar të gjitha aspektet relevante për të përcaktuar shtegun e përshtatshëm përmes transformimit gradual drejt mekanizmave mbështetës të tregut. Për përzgjedhjen e mekanizmit të duhur mbështetës dhe elementëve të tij, autoritetet duhet të rishikojnë dhe ndoshta të përshtatin kornizën ligjore dhe rregullative. Është e rëndësishme të theksohet se futja e mekanizmit të ri nuk duhet të ketë ndikim në asnjërin marrëveshje aktuale për blerjes e energjisë të nënshkruar sipas skemës aktuale mbështetëse. Çdo ndryshim retroaktiv mund të ketë ndikim negativ në projektet tashmë të pranura në skemën mbështetëse.

Me të ashtuquajturën pako për energji të pastër për tërë evropianët, bazuar në propozimin e Komisionit, sistemi i energjisë pritet të ndryshojë "mënyrën për një sistem energjetik më konkurrues, modern dhe më të pastër" (...) "duke caktuar kushtet e duhura për investitorët, fuqizuar konsumatorët dhe zhvillimin e tregjeve të energjisë për të funksionuar më mirë dhe në fund për ta ndihmuar në përmbushjen e synimeve klimatike të Bashkimit Evropian."

Ligji për Investime Strategjike (nr. 05/L-079), vendosë procedurat administrative dhe kriteret për zbatimin e projekteve strategjike në Kosovë, përfshirë projektet e energjisë. Investimi minimal

¹⁰ ECOFYS, Karakteristikat e Modëllimit të Skemave Mbështetëse për Energjinë e Ripërtëritshme, 27 janar 2014, gjendet në dispozicion në:

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_design_features_of_support_schemes.pdf

i nevojshëm për të fituar statusin e investimit strategjik për projektin e energjisë ka qene 30 milion euro. Afati i fundit për paraqitjen e kërkesave nga subjektet investuese të interesuar për përfshirjen në procedurat për përfitimin e statusit të investim strategjik në zbatim të këtij ligji ka qene data 31 dhjetor 2020.

Së fundmi, Ligji nr. 05/L -052 për Energjinë Termike, që mes tjerash, përcakton masat për prodhimin e energjisë termike duke përdorur burime të ripërtëritshme të energjisë, përfshirë cakun e prodhimit të energjisë termike duke përdorur burime të ripërtëritshme të energjisë.

Përshkruani gjithashtu nëse KD ndërlidhet me zbatimin e Acquis-ë së BE-së

Qëllimi i këtij koncept dokumenti ndërlidhet veçanërisht me zbatimin e aAcquis-ë së BE-së në fushën e BRE, prandaj duke marrë parasysh angazhimin e Republikës së Kosovës për të përafruar legjislacionin e sektorit të energjisë me atë të BE-së dhe për ta zbatuar atë në mënyrë efektive, gjegjësisht nenin 114 - Energjia dhe nenin 115- Mjedisi, në kuadër të Marrëveshjes së Stabilizimit dhe Asociimit- MSA, mes Bashkimit Evropian dhe Kosovës, që në fuqi është nga prilli i vitit 2016. Neni 114 parasheh zbatimin e aAcquis së BE-së për eficiencë të energjisë efikase, burime të ripërtëritshme të energjisë dhe ndikimin e sektorit të energjisë në mjedis, duke promovuar në këtë mënyrë kursimin e energjisë, eficiencën e energjisë efikase, energjinë e ripërtëritshme si dhe studimin dhe zbutjen e ndikimit mjedisor të prodhimit dhe shpenzimit të energjisë.

Lidhur me kërkesat nga mekanizmat tjerë për aderim pranin në BE, Raporti i Komisionit Evropian për Kosovën për vitin 2020 dhe 2019 (Kapitulli 6, pika 6.22 - Energjia, faqe 81) jep një përshkrim të shkurtër të gjendjes në këtë fushë. Mes tjerash, raporti thekson se Kosova duhet të fokusohet në energji të ripërtëritshme, përfshirë edhe futjen e skemave mbështetëse të BRE të bazuara në treg- ankandet dhe adresimin e pengesave në investim. Raporti thekson se edhe legjislacioni është pjesërisht i përafruar me aAcquis-ë, dhe tregu i energjisë elektrike duhet të ristrukturohet për ta mundësuar integrimin e prodhimit të energjisë së ripërtëritshme.

Kurse, në lidhje me dokumentin Agjendës së Reformës Evropiane (ERA), i lansuar nga BE dhe Kosova në nëntor 2016, vazhdon të shërbejë si instrument i dobishëm për drejtimin e zbatimit të reformave të ndërlidhura me BE-në në kontekstin e MSA-së. Ky dokument thekson këtë çështje në pikën 2.6 "Arritja e cagueve për burimet e ripërtëritshme dhe efikasitetin e energjisë, që thekson nevojën për tu përqendruar në politika dhe masa legjislative në mbështetje të Kosovës për arritjen e cagueve të saj për energji të ripërtëritshme.."

Me tej, në Programin Kombëtar për Zbatimin e MSA-së në pjesën narrative dhe si masë afatshkurtër në matricë e kapitullit 15 -Energjia është paraparë miratimi i KD për BRE, sa i përket fushës së burimeve të ripërtëritshme të energjisë, thekson nevojën për një proces konkurrues me BRE.

Ndërsa, sfida që rezulton nga takimi i nënkomitetit për MSA-në "Infrastruktura" 2020 dhe 2021, në kuadër të burimeve të energjisë së ripërtëritshme është si në vijim: Ndryshimi i rregullave ekzistuese për ofrimin e mbështetjes për prodhuesit e energjisë së ripërtëritshme për t'i futur në një proces konkurrues, të jetë në përputhje me legjislacionin për ndihmë shtetërore dhe përmirësuar

skemat mbështetëse për projektet e energjisë së ripërtëritshme duke prezantuar oferta konkurruese në mbështetje të burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe për të bërë ndryshime të nevojshme në legjislacion.

Madje, përmes Deklaratës së Sofjes për Agjendën e Gjellbër të Ballkanit Perëndimor, e nënshkruar më 10 nëntor 2020 në Sofje gjatë Samitit të Ballkanit Perëndimor si pjesë e nismës së Procesit të Berlinit, Kosova u angazhua që të punojë me BE-në për të integruar një politikë të rreptë klimatike dhe t'i reformojë sektorët e energjisë dhe transportit, ashtu që të arrihet caku i vitit 2050 për një kontinent neutral ndaj karbonit së bashku me BE-në, në veçanti përmes këtyre veprimeve: nritjes së përqindjes të burimeve për energji të ripërtëritshme dhe ofrimi i kushteve të domosdoshme për investim, në përputhje me BE-në dhe aAcquis-in e Komunitetit të Energjisë dhe cazeve të vendosura.

Tabela poshtë paraqet të gjitha politikat përkatëse ekzistuese, kornizën ligjore dhe rregullatore për BRE, përfshirë institucionet përgjegjëse si dhe rolin dhe detyrat e tyre.

Figura 2: Dokumentet përkatëse të politikave, ligjet dhe aktet nënligjore

Dokumenti i politikave, ligji ose aktet nënligjore	Marredhenia me dokumentin e politikave ose të planifikimit nëpërmjet Internetit ose adresa ligjore në Gazetën Zyrtare	Institucioni (a) shprehës or institucionit (e) përgjegjës(e) për zbatim	Roli dhe detyrat e institucionit (ve)
Ligji nr. 05/L-083 për Energjinë	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12689	Ministria e Ekonomisë	Neni 12 përcakton politikat për burimet e ripërtëritshme të energjisë: "Qëllimi i politikave të burimeve të ripërtëritshme të energjisë është promovimi i shfrytëzimit ekonomik të qëndrueshëm të potencialeve vendore të burimeve të ripërtëritshme të energjisë, në funksion të plotësimit të nevojave për energji, rritjes së sigurisë së furnizimit dhe mbrojtjes së mjedisit si dhe politikat e burimeve të ripërtëritshme të energjisë janë pjesë

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Ligji nr. 05/L-085 për Energjinë Elektrike	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12744	përbërëse e Strategjisë. Ministria e Ekonomisë; Zyra e Rregullatorit të Energjisë; Operatori i Transmisionit, Sistemit dhe Tregut; Kompania Kosovare e Shpërndarjes së Energjisë Elektrike; Kompania Kosovare e Furnizimit me Energji Elektrike; Neni 8, paragrafi 9 përcakton se: "Rregullatori, sipas Ligjit për Rregullatorin e Energjisë, harton metodologjinë për përcaktimin e tarifave që duhet të paguajnë furnizuesit, për energjinë elektrike të prodhuar nga burimet e energjisë së ripërtëritshme. Kjo metodologji duhet të përfshijë dispozita për kompensimin e furnizuesve, për koston shtesë për blerjen e energjisë elektrike, të prodhuar nga këto burime të energjisë. Ky ligj përcakton krijimin e sistemit të Certifikatës për origjinë dhe bashkëprodhim.
Ligji nr. 05/L-084 për Rregullatorin e Energjisë	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12694	Zyra e Rregullatorit të Energjisë Ky ligj përcakton se ngritja e kapaciteteve të reja gjeneruese (BRE), sistemeve të reja të bartjes dhe shpërndarjes së gazit natyror, përfshirë interkonektorët si dhe linjat e drejtpërdrejta të energjisë dhe gazsjellëset direkte për bartjen e gazit natyror do të kryhen në përputhje me procedurat për autorizim sipas të këtij ligji që ndërmerret nga Zyra e Rregullatorit të Energjisë, në përputhje me kriteret objektive,

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Rregulla për Skemën Mbështetëse për gjeneratorët e BRE	https://www.ero-ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/rregullat	Zyra e Rregullatorit të Energjisë	transparente dhe jodiskriminuese. Ky rregull përcakton mekanizmin e rregulluar për mbështetjen e prodhimit të energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme të energjisë, përfshirë këto parime: parimet e mbështetjes së gjeneratorëve të BRE-të pranuar në skemën mbështetëse, Kriteret e pranueshmërisë për pranim në Skemën Mbështetëse të BRE-ve, Procedura e aplikimit për pranim në Skemën Mbështetëse të BRE-ve, Procedura për financimin e Skemës Mbështetëse të BRE-ve, Parimet e mbështetjes së gjeneratorëve të BRE-ve të papranuar në Skemën Mbështetëse, dhe Parimet e mbështetjes së mikrogjeneratorëve të BRE-ve.
Rregulla e procedurës së autorizimit për ndërtimin e kapaciteteve të reja gjeneruese	https://www.ero-ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/rregullat	Zyra e Rregullatorit të Energjisë	Qëllimi i kësaj rregulle është vendosja e procedurës së autorizimit për ndërtimin e kapaciteteve të reja gjeneruese për kapacitete të mëdha gjeneruese nga burimet e ripërtëritshme të energjisë dhe vendosja e procedurave të thjeshtuara për ndërtimin e

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Udhëzimi Administrativ (MZHE) nr. 06/2017 për promovimin e shfrytëzimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=14964	Ministria e Ekonomisë; Zyra e Rregullatorit të Energjisë	kapaciteteve të reja gjeneruese nga burimet e ripërtëritshme të energjisë. Qëllimi i këtij udhëzimi administrativ është përcaktimi i llojeve të burimeve të energjisë së ripërtëritshme që shfrytëzohen për prodhimin e energjisë elektrike dhe termike, impiantet që do të mbështeten në shfrytëzimin e burimeve të ripërtëritshme për prodhimin e energjisë, kushtet e shfrytëzimit, standardet teknike, përcakton skemën mbështetëse dhe masat për bashkëpunim si bartjen e statistikave, skemat e mbështetjes së përbashkëta dhe projektet e përbashkëta për arritjen e caceve të përgjithshme të energjisë së ripërtëritshme.
Ligji nr. 05/L-100 për Ndihmën Shtetërore	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=13270	Ministria e Financave	Ky ligj përcakton parimet dhe procedurat, kushtet dhe rregullat e përgjithshme për rregullat e autorizimit, monitorimin dhe anulimin e ndihmës shtetërore
Ligji nr. 05/L-079 për Investimet Strategjike në Republikën e Kosovës	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=13319	Ministria e Tregtisë dhe Industrisë	Ky ligj përcakton procedurat dhe kriteret administrative për zbatimin e projekteve strategjike në Kosovë, përfshirë projektet e energjisë.

Koncepti Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Ligji nr. 05/L-052 për Energjinë Termike	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11326	Ministria e Ligji mes tjerash Ekonomisë ; përcakton masat e prodhimit të energjisë termike duke përdorur burime të ripërtëritshme të energjisë, duke përfshirë objektin e prodhimit të energjisë termike duke përdorur burime të ripërtëritshme të energjisë
---	--	---

Figura 3: Pema e problemit, e cila paraqet çështjet kryesore, shkaqet dhe efektet e saj

Problemi kryesor	Mangësitë ligjore në trajtimin e sektorit të BRE-së dhe mospërmirja me kërkesat e Traktatit të Komunitetit të Energjisë dhe akteve të tjera të BE-së
Efektet	1. Mungesa e një mjedisi të përshtatshëm për krijimin e skemave më fleksibile dhe konkurruese për tregun, duke ndikuar në përzgjedhjen e çmimeve më të favorshme për mbështetje. 2. Paaftësia për vendimmarrësit përgjegjës që të kufizojnë mbështetjen financiare në atë që nevojitet, për të siguruar konkurrencën e gjenerimit të BRE-së në treg. 3. Pamundësia e identifikimit të akterëve dhe ndarjes së përgjegjësisë të institucioneve të përfshira në procesin e zhvillimit të projekteve të energjisë së ripërtëritshme.
Shkaqet	1. Kërkesat nga udhëzuesi i politikave mbi reformat konkurruese të skemës së mbështetjes së BRE-së për vitin 2015, hartuar nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë, si dhe përfundimet e Këshillit të Ministrave të shteteve anëtare të Komunitetit të Energjisë. 2. Skemat aktuale për mbështetje të energjisë nga burimet e ripërtëritshme të energjisë nuk janë në përputhje me dispozitat e Ligjit për Ndihmën Shtetërore. 3. Mungesa e kompetencave dhe bazës ligjore të autoriteteve publike për të vepruar ose marrë vendime që prekin të drejtat themelore. 4. Kërkesa të reja të TKE-së për përcaktimin e objektivave të rinj për periudhën e ardhshme 2021-2030.

Problemi kryesor

Republika e Kosovës ka bërë progres të konsiderueshëm me burimet e ripërtëritshme të energjisë (BRE), duke përmbushur objektivin e detyrueshëm të BRE-së prej 25% në konsumin përfundimtar bruto të energjisë deri në vitin 2020. Megjithatë, zhvillimi i vazhdueshëm i BRE-së dhe vendosja në treg është një detyrim që do të pasojë derisa të arrihet një ekonomi neutrale ndaj karbonit. Si rezultat, është vlerësuar se aktet e reja ligjore dhe rregullatore duhet të zhvillohen për të siguruar bazë të mjaftueshme për zhvillimin e mëtejshëm të projekteve të BRE-së. Një element i rëndësishëm i cili mund të theksohet është fakti se Kosova ka mbështetur projektet e BRE-së deri më sot bazuar në masa të qarta dhe transparente. Transpozimi i Direktivës së rishikuar të BE-së për burimet e ripërtëritshme të energjisë¹¹ do t'i ofrojë Kosovës mundësinë që të jetë në përputhje të plotë me detyrimet e saj që rrjedhin nga Traktati i Komunitetit të Energjisë dhe aktet e BE-së dhe gjithashtu do të tërheqë investitorët duke rritur besimin e tyre përmes një kornize ligjore dhe rregullatore të qëndrueshme, të qartë, transparente dhe të parashikueshme. Për më tepër, një sërë çështjesh të tjera për periudhën deri në vitin 2030 si konsumatorët e energjisë së ripërtëritshme që veprojnë së bashku dhe furnizohen vetë, komuniteti i energjisë së ripërtëritshme dhe tregtimi ndërmjet shumë palëve, duhet të adresohen. Çështjet e mësipërme aktualisht nuk mund të trajtohen përmes kornizës ligjore dhe rregullatore ekzistuese, e cila u vlerësua në fillim të këtij Koncept Dokumenti.

Për të nxitur vendosjen e BRE-së në të gjithë sektorët, duhet miratuar një kornizë e qartë dhe e përditësuar ligjore dhe rregullatore, e cila do të ndihmonte në krijimin e mekanizmave mbështetës të përshtatshëm të cilët nuk bien ndesh me ligjin kombëtar për ndihmën shtetërore dhe kornizën ligjore të BE-së për energjinë. Në shkallë globale, rënia e fundit e kostove të teknologjisë ka bërë që politikëbërësit në të gjithë botën të marrin në konsideratë mekanizmin konkurrues si një mënyrë për të vendosur çmimin e tregut të burimeve të energjisë së ripërtëritshme në kontekstin e tyre specifik dhe duke shmangur fitimet e pajustificuara për zhvilluesit.

Legjislacioni sekondar për sektorin e energjisë në Kosovë parasheh mundësinë e mbështetjes së teknologjisë së ripërtëritshme përmes pagesave premium si mekanizëm konkurrues, nevoja për të përkufizuar atë përmes një legjislacioni parësor është opsioni i preferuar nga perspektiva institucionale dhe e investitorëve. Përveç kësaj, me vendosjen e objektivave të rinj për BRE për periudhën 2021-2030, është thelbësore që kjo të rregullohet edhe me legjislacion të veçantë për BRE-në.

Ligji për Energjinë parasheh vetëm objektivin e BRE-së prej 25% në konsumin përfundimtar bruto të energjisë deri në vitin 2020, prandaj përcaktimi i një objektiwi të detyrueshëm të energjisë së ripërtëritshme deri në vitin 2030 duhet të rregullohet përmes legjislacionit parësor. Megjithatë neni 44 i ligjit për Rregullatorin e Energjisë parasheh që Qeveria mund të përdorë tenderët për projektet e BRE-së, ky mekanizëm ende mund të përdoret vetëm nëse ZRRE-ja nxjerr një vendim ku thuhet se objektivat e BRE-së nuk mund të arrihen përmes procedurës së autorizimit. Prandaj, Qeveria nuk mund të thirret në Nenin 44 nëse procesi i autorizimit nuk është përdorur.

¹¹ Direktiva (BE) 2018/2001 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit e 11 Dhjetorit 2018 mbi promovimin e përdorimit të energjisë nga burimet e rinovueshme (rishikuar), OJ L 328/82-209.

Duke pasur parasysh ekzistencën e tre ligjeve në sektorin e energjisë dhe autorizimin e institucioneve që zbatojnë politikat e BRE-së, dispozitat në lidhje me funksionet e këtyre autoriteteve dhe ndërveprimin mes tyre kanë nevojë për sqarime në drejtim të menaxhimit të procesit dhe mekanizmave konkurrues të ofertimit, në një mënyrë të qartë, transparente dhe të saktë. Prandaj, ligji i vetëm për sektorin e BRE-së do të përcaktonte rolin dhe detyrat e secilit institucion, duke siguruar kështu zhvillimin dhe funksionimin efektiv të projekteve të BRE-së. Në veçanti, duhet të përcaktohen qartë struktura organizative, funksionet, koordinimi dhe marrëdhëniet mes autoriteteve.

Ligji për Ndhimën Shtetërore e përkufizon ndihmën shtetërore si: “çdo shpenzim aktual ose i mundshëm ose pakësim i të ardhurave shtetërore të dhëna në çfarëdo forme nga ofruesi i ndihmës, ose që i atribuohen shtetit, i cili drejtpërdrejt ose tërthorazi shtrembëron ose kërcënon të shtrembërojë konkurrencën duke favorizuar disa përfitues të ndihmës shtetërore ose prodhimin e mallrave ose shërbimeve të caktuara, dhe kjo bie ndesh me detyrimet ndërkombëtare të Republikës së Kosovës [...]” Prandaj, pritet që skema e re të rishikohet nga Komisioni i Ndhimës Shtetërore, si dhe nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë¹² bazuar në detyrimet që ka Kosova si Palë Kontraktuese.

Kosova, si shumica e vendeve në Evropën Juglindore (EJL), ka zhvilluar skemën e saj mbështetëse të bazuar në tarifën nxitëse. Në lidhje me këtë, është e rëndësishme të përmendet se më 10 dhjetor 2020, ZRRE-ja ka lëshuar një vendim për përfundimin e skemës mbështetëse me Tarifa Nxitëse, si rrjedhojë çdo projekt i ri është në pritje të miratimit të skemave të reja të mbështetjes të bazuara në treg.¹³

Shkaqet

Udhëzuesi për politikat e vitit 2015 për reformat konkurruese për skemën e mbështetjes së BRE-së, hartuar nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë¹⁴, si dhe konkluzionet e Këshillit të Ministrave të Komunitetit të Energjisë, të mbajtur më 14 dhjetor 2017, rekomandojnë Palët Kontraktuese të punojnë në promovimin e skemave konkurruese, efikase dhe transparente për projektet e energjisë së ripërtëritshme. Për më tepër, Këshilli i Ministrave, pritet të diskutojë direktivën e re për burimet e ripërtëritshme të energjisë, e cila do të shërbejë si bazë për adresimin e objektivave të rinj për periudhën e ardhshme 2021-2030 dhe nevojën për të përgatitur një Plan të Integruar të Energjisë dhe Klimës. Transpozimi i Direktivës së re 2018/2001/KE për BRE dhe rekomandimet për kalimin në skema të reja mbështetëse përmes mekanizmit konkurrues mund të kërkojnë potencialisht ndryshimin e ligjeve të ndryshme ose hartimin e legjislacionit të ri. Moszbatimi i politikave të reja të BE-së për të përmbushur objektivat për BRE 2021-2030 me kosto më reflektuese, në përputhje me rregullat e Traktatit të KE-së për BRE-në, do të ketë ndikim negativ për Kosovën drejt zbatimit të detyrimeve ndërkombëtare. Këto skema duhet të marrin parasysh dallimin mes çmimit të tregut dhe tarifave nxitëse, si dhe kompensimin e kostove të

¹² PG 05/2015 / 21 Dhjetor 2015

¹³ Zyra e Rregullatorit të Energjisë, Vendimi V_1321_2020, 10 Dhjetor 2020.

¹⁴ Sekretariati i Komunitetit të Energjisë, Udhëzimet e Politikave mbi Reformën e Skemave Mbështetëse për Promovimin e Energjisë nga Burimet e Rinovueshme, PG 05/2015, 21 Dhjetor 2015

mosbalancimit për projektet e BRE-së sipas udhëzuesit të politikave mbi reformat konkurruese të skemës së mbështetjes së BRE-së¹⁵.

Ligji për ndihmën shtetërore përcakton që nëse ndihma forcon marrësin/përfituesin në raport me konkurrentët e tjerë, atëherë konkurrenca prishet, që e bën vazhdimin e mbështetjes me tarifa nxitëse në kundërshtim me Ligjin për Ndihmën Shtetërore.

Efektet

Nëse çështjet kryesore të diskutuara më sipër nuk adresohen, efektet e mëposhtme do të vazhdojnë të shfaqen:

- Mosarritja për të vendosur objektiva të ri për pjesën e BRE-së në konsumin përfundimtar bruto të energjisë për vitet 2021-2030. Rrjedhimisht, politikat e reja nuk mund të transpozohen, siç janë: skemat e reja konkurruese të mbështetjes së BRE-së, në mënyrë që të arrihet objektivi i caktuar.
- Asnjë mjedis i përshtatshëm nuk krijohet për krijimin e skemave më fleksibile dhe konkurruese për tregun, duke ndikuar në përzgjedhjen e çmimeve më të favorshme për mbështetje.
- Nëse nuk përcaktohen kufizime të mbështetjes financiare, vendimmarrësit përgjegjës nuk mund ta kufizojnë mbështetjen financiare në atë që nevojitet për të siguruar konkurrencën e gjenerimit të BRE-së në treg.
- Identifikimi i qartë i palëve të interesuara dhe caktimi i përgjegjësisë të institucioneve të përfshira në procesin e mbështetjes së projekteve të energjisë së ripërtëritshme.
- Së fundmi, do të mungojë analiza e modaliteteve për zbatimin e pakove të reja në sektorin e energjisë.

Në lidhje me pikën e fundit, në vitin 2019 BE-ja përfundoi një përditësim gjithëpërfshirës të kornizës së politikës së saj të energjisë për të lehtësuar tranzicionin nga karburantet fosile drejt energjisë më të pastër dhe për të përmbushur zotimet e Marrëveshjes së Parisit të BE-së për zvogëlimin e emetimeve të gazrave serrë. Në lidhje me këtë duhet të theksohet se Pakoja e Energjisë së Pastër për të gjithë Evropianët, përveç Direktivës së ristrukturuar të BRE-së të BE-së, ka edhe akte të tjera ligjore (të akte legjislativë) të cilat janë të një rëndësie vendimtare për të mundësuar penetrimin e BRE-së në tregun e energjisë elektrike. Këto akte përfshijnë:

- I. Direktiva mbi rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të energjisë elektrike (BE) 2019/944
- II. Rregulloren për tregun e brendshëm të energjisë elektrike (BE) 2019/943
- III. Rregulloren mbi gatishmërinë ndaj rrezikut në sektorin e energjisë elektrike BE 2019/941
- IV. Rregulloren mbi Qeverisjen e Unionit të Energjisë dhe Veprimet ndaj Klimës (BE)
- V. Direktiva e Performancës së Energjisë së Ndërtesave (BE) 2018/844;
- VI. Direktiva e Energjisë së Ripërtëritshme (BE) 2018/2001;
- VII. Direktiva për Eficiencën e Energjisë (BE) 2018/2002, dhe

¹⁵ Sekretariati i Komunitetit të Energjisë, Udhëzimet e Politikave mbi Reformën e Skemave Mbështetëse për Promovimin e Energjisë nga Burimet e Rinovueshme, PG 05/2015, 21 Dhjetor 2015.

VIII. Rregulloren mbi Agjencinë e Bashkimit Evropian për Bashkëpunimin e Rregullatorëve të Energjisë (BE) 2019/942.¹⁶

Direktiva e re, e rishikuar për BRE-në përcakton një objektiv të ri detyrues të energjisë së ripërtërithme dhe përditëson objektivat për përdorimin e energjisë së ripërtërithme në ngrohje dhe ftohje, si dhe në sektorin e transportit. Me synimin që të sigurohet që objektivat e Bashkimit Evropian janë përmbushur, Shtetet Anëtare mund të vendosin skema mbështetëse për energjinë e ripërtërithme, por skemat duhet të jenë jo-shtrembëruese, të bazuara në treg dhe duhet të lejojnë prodhuesit t'u përgjigjen sinjaleve të çmimeve të tregut të cilat në përgjithësi do të arriheshin përmes një primi të tregut Për më tepër, tenderët për skemat mbështetëse duhet të jenë të hapura, transparente, konkurruese, jodiskriminuese dhe përgjithësisht neutrale ndaj teknologjisë.

Me synimin për të vënë konsumatorët në qendër të tranzicionit të energjisë, Direktiva e re për BRE-në u jep qytetarëve, të cilët prodhojnë energjinë e tyre të ripërtërithme, një të drejtë të qartë për të konsumuar, ruajtur ose shitur energjinë e tyre të gjeneruar, përfshirë përmes marrëveshjeve të blerjes së energjisë.

Është e nevojshme të theksohet qasja e pakos për Energji të Pastër për të gjithë Evropianët dhe ndërveprimi shumë i ngushtë midis direktivave dhe rregulloreve në kuadër të kësaj pako. Për shembull, lidhja midis direktivës së re për BRE-në dhe Rregullores për tregun e brendshëm të energjisë elektrike (Balancimi i përgjegjësisë, Balancimi i rregullave të tregut, Dërgimi me përparësi, qasja me përparësi ...) ose midis direktivës së re për BRE-në dhe Direktivës për rregullat e përbashkëta për tregun e brendshëm të energjisë elektrike (Grumbulluesit, Të drejtat aktive/vetë-konsumatore, të drejtat e komuniteteve lokale të energjisë....). Prandaj, transpozimi i një Direktive imponon nevojën për të ndryshuar dhe/ose hartuar legjislacion të ri për sektorin e energjisë në Kosovë në tërësinë e tij.

¹⁶ Komisioni Evropian, Paketa e energjisë për të gjithë evropianët, 3 maj 2021, në dispozicion në: https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en#governance-regulation.

Figura 4: Përmbledhje e palëve të interesit bazuar në përkufizimin e problemit

Emri i palës së interesit	Shkaku (t) me të cilin lidhet pala	Efekti (et) me të cilin lidhet pala	Mënyra me të cilën pala është e lidhur me këtë/o shkallë (qe) ose efekt (e)
Ministria e Ekonomisë	1. Kërkesat nga udhëzuesi i politikave mbi reformat konkurruese të skemës së mbështetjes së BRE-së të vitit 2015 të hartuara nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë, si dhe përfundimet e Këshillit të Ministrave të shteteve anëtare të Komunitetit të Energjisë. 2. Skemat aktuale për mbështetje të energjisë për burimet e ripërtërishme të energjisë nuk janë në përputhje me dispozitat e Ligjit për Ndihmën Shtetërore. 3. Mungesa e kompetencave dhe bazës ligjore të autoriteteve publike për të vepruar ose marrë vendime që prekin të drejtat themelore. 4. Kërkesa të reja të TKE-së për përcaktimin e objektivave të rinj për periudhën e ardhshme 2021-2030.	1. Mungesa e një mjedisi të përshtatshëm për krijimin e skemave më fleksibile dhe konkurruese për tregun, duke ndikuar në përzgjedhjen e çmimeve më të favorshme për mbështetje. 2. Pamundësia e vendimmarrësve përgjegjës për të kufizuar mbështetjen financiare për atë që nevojitet për të siguruar konkurrencën e gjenerimit të BRE-së në treg. 3. Pamundësia e identifikimit të palëve të interesit dhe ndarja e përgjegjësi të institucioneve të përfshira në procesin e zhvillimit të projekteve të energjisë së ripërtërishme.	E drejtpërdrejtë
Zyra e Rregullatorit të Energjisë & Operatori i Transmetimit, Sistemit dhe Tregut	1. Kërkesat nga udhëzuesi i politikave mbi reformat konkurruese të skemës së mbështetjes së BRE-së të vitit 2015 të hartuara nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë, si dhe përfundimet e	1. Mungesa e një mjedisi të përshtatshëm për krijimin e skemave më fleksibile dhe konkurruese për tregun, duke ndikuar në përzgjedhjen e çmimeve më të favorshme për mbështetje.	E drejtpërdrejtë / indirekte

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtërithshme të Energjisë

		Këshillit të Ministrave të shteteve anëtare të Komunitetit të Energjisë. 2. Skemat aktuale për mbështetje të energjisë nga burimet e ripërtërithshme të energjisë nuk janë në përputhje me dispozitat e ligjit për ndihmën shtetërore. 3. Mungesa e kompetencave dhe bazës ligjore të autoriteteve publike për të vepruar ose marrë vendime që prekin të drejtat themelore. 4. Kërkesa të reja të TKE-së për përcaktimin e objektivave të rinj për perludhën e ardhshme 2021-2030.	2. Pamundësia e vendimmarrësve përgjegjës për të kufizuar mbështetjen financiare për atë që nevojitet për të siguruar konkurrencën e gjenerimit të BRE-së në treg. 3. Pamundësia e identifikimit të palëve të interesit dhe ndarja e përgjegjësisë të institucioneve të përfshira në procesin e zhvillimit të projekteve të energjisë së ripërtërithshme.	
Ministria e Ekonomisë	e	2. Skemat aktuale për mbështetje të energjisë nga burimet e ripërtërithshme të energjisë nuk janë në përputhje me dispozitat e ligjit për ndihmën shtetërore. 3. Mungesa e kompetencave dhe bazës ligjore të autoriteteve publike për të vepruar ose marrë vendime që prekin të drejtat themelore.	1. Mungesa e një mjedisi të përshtatshëm për krijimin e skemave më fleksibile dhe konkurruese për tregun, duke ndikuar në përzgjedhjen e çmimeve më të favorshme për mbështetje. 2. Pamundësia e vendimmarrësve përgjegjës për të kufizuar mbështetjen financiare për atë që nevojitet për të siguruar konkurrencën e gjenerimit të BRE-së në treg.	Indirekte
Furnizuesit e energjisë elektrike	e	Blerja e energjisë së gjeneruar nga BRE-ja	Trajtimi dhe furnizimi me energji nga BRE-ja	

Komisioni Ndhmës Shtetërore	I	Autorizimi dhe miratimi i skemave në përputhje me ndihmën shtetërore	Mbështetja e BRE-së përmes skemave të lejuara të shtetit
-----------------------------------	---	--	--

Krahasimi me vendet e tjera

Grupi i Punës, gjatë kryerjes së detyrës së tij, analizoi dhe bëri krahasime me legjislacionin e disa prej vendeve të rajonit.

Bazuar në përpjekjet e Republikës së Kosovës për të përmbushur detyrimet që vijnë nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, kjo politikë do të adresohet përmes këtij Koncept Dokumenti, i cili i paraprin procesit të hartimit ligjor për përcaktimin e qartë të kompetencave, përgjegjësisë dhe procedurave për zhvillimin e sektorit të burimeve të ripërtëritshme të energjisë.

Republika e Shqipërisë ka rregulluar zhvillimin e sektorit të BRE-së me Ligjin nr. 7/2017 për Promovimin e Përdorimit të Energjisë nga Burimet e Ripërtëritshme, i cili përcakton:

- Kornizën legjislative për promovimin e përdorimit të energjisë së prodhuar nga burimet e ripërtëritshme;
- Objektivat kombëtare detyruese për kontributin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme të energjisë në konsumin përfundimtar bruto të energjisë;
- Rregullat për mbështetjen e energjisë së prodhuar nga burimet e ripërtëritshme;
- Detyrimin për transparencën e informacionit;
- Rregullat për qasjen dhe funksionimin e rrjeteve për burimet e ripërtëritshme të energjisë dhe lidhjen me rrjetin e energjisë elektrike brenda territorit të Republikës së Shqipërisë;
- Rregullat për lëshimin, transferimin dhe anulimin e garancive të origjinës për energjinë e prodhuar nga burimet e ripërtëritshme;

Legjislacioni i Shqipërisë, krahasuar me legjislacionin tonë të Kosovës për burimet e ripërtëritshme të energjisë, është i përfshirë në një ligj të vetëm, ku skemat konkurruese janë pjesë e ligjit siç rekomandohet nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë. Megjithatë, për shkak të nevojës për t'u lidhur plotësisht me Acquis të Energjisë, Ministria e Energjisë dhe Infrastrukturës në Shqipëri është në proces të përgatitjes së amandamentimit të ligjit ekzistues.

Maqedonia e Veriut nuk ka ligj të veçantë për BRE-në, por ka një kapitull të veçantë për BRE në kuadër Ligjit të Energjisë të vitit 2018 që përmban rreth 30 nene për këtë çështje. Një nga qëllimet kryesore të këtij ligji është të inkurajojë përdorimin e energjisë nga BRE-ja përmes masave të përshtatshme dhe efektive financiare dhe të tjera mbështetëse. Masat mbështetëse ende përfshijnë garancitë e origjinës për energjinë elektrike të prodhuar nga BRE-ja dhe tarifatat nxitëse, të cilat ishin të pranishme edhe në ligjin e mëparshëm. Megjithatë, primet për energjinë elektrike të prodhuar nga BRE-ja u prezantuan me këtë ligj. Bazuar në këtë ligj, në vitin 2019 Dekreti për masat për mbështetje të prodhimit të energjisë elektrike nga BRE-ja u miratua nga Qeveria që ndër të tjera përcakton specifikat që lidhen me primet si:

- Ilojet e teknologjive për të cilat jepet një prim (PV dhe era);

- b) kushte të veçanta që termocentrali duhet të plotësojë në mënyrë që prodhuesi të marrë statusin e një prodhuesi preferencial për atë termocentral;
- c) mënyra e përcaktimit të shumës së primeve, mënyra e pagesës, si dhe periudha e përdorimit të tyre; dhe
- d) mënyra e zhvillimit të procedurës së tenderit dhe ankandit për dhënien e primeve.

Në korrik të vitit 2020, Mali i Zi miratoi ndryshimet në Ligjin e Energjisë duke promovuar zbatimin e garancive të origjinës dhe një skemë të vetë-konsumit. Një park i ri me erë u vu në funksionim në vitin 2019, ndërsa ankandi i ri lokal për 100 MW erë u finalizua në vitin 2020. Bazuar në Ligjin për Energjinë, tarifat nxitëse të vendosura në mënyrë administrative janë të zbatueshme për projekte deri në 1 MW, ndërsa skemat mbështetëse për projektet më të mëdha duhet të jepen në një proces konkurrues. Legjislacioni dytësor, i cili do të siguronte qartësi dhe parashikueshmëri për zbatimin e ankandeve, është ende në zhvillim. Janë zhvilluar dy ankande lokale, domethënë tenderët për të drejtën e ndërtimit në parcela të tokës në pronësi të shtetit.

Serbia miratoi ligjin për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë në fund të marsit të vitit 2021, në përpjekje për të mundësuar investime të mëdha në ndërtimin e centraleve diellore dhe fermave me erë si dhe për të përshpejtuar dekarbonizimin e sektorit të energjisë dhe rritur pjesën e burimeve të ripërtëritshme në konsumin e energjisë. Ligji prezanton ankandet si mekanizëm i ndarjes së primeve, krijon kushte për zhvillimin e tregut të energjisë së ripërtëritshme dhe lejon qytetarët dhe kompanitë të prodhojnë energji elektrike për konsumin e tyre dhe të bëhen konsumatorë. Gjithashtu ligji prezanton mundësinë që shteti të nisë tenderin për partneritet strategjik për investimet në energjinë e gjelbër. Sidoqoftë, disa zgjidhje të vjetra janë mbajtur, si tarifat nxitëse për centralet e vogla (termocentralet nën 500 kW dhe termocentralet me erë nën 3 MW).

Republika e Moldavisë ka rregulluar zhvillimin e sektorit të BRE-së me Ligjin nr. 10 mbi Promovimin e Përdorimit të Energjisë nga Burimet e Ripërtëritshme, i cili përcakton:

- a) llogaritjen e pjesës së energjisë nga burimet e ripërtëritshme;
- b) parimet dhe objektivat e politikës shtetërore në fushën e energjisë së ripërtëritshme;
- c) mënyrat për të arritur objektivat kombëtare;
- d) kushtet për integrimin e energjisë së ripërtëritshme në sistemin kombëtar të energjisë;
- e) kushtet e prodhimit, transportit, shpërndarjes dhe tregtimit të energjisë elektrike nga burimet e ripërtëritshme, biogazit dhe biokarburanteve;
- f) skemat mbështetëse për përdorimin e energjisë së ripërtëritshme;
- g) aranzhimet për informacion mbi burimet e energjisë së ripërtëritshme;

Deri më tani, gjashtë nga nëntë vendet e Traktatit të Komunitetit të Energjisë kanë aplikuar politika të reja dhe kanë zbatuar skema konkurruese të bazuara në treg për vendosjen e kapaciteteve të reja gjeneruese të BRE-së. Së fundmi, bazuar në thirrjen e Ministrisë së Energjisë dhe Infrastrukturës në Shqipëri përfundoi me sukses ankandi i mbështetjes së energjisë së ripërtëritshme i nisur në janar të vitit 2020 për 140 MW, prej të cilave 70 MW do të mbështetet nëpërmjet një marrëveshjeje fillestare nga Qeveria me 24.89 EUR/MWh për një periudhë prej 15 vjetësh, e cila është dukshëm më e ulët se çmimet bazë mesatare dhe kulmore në Bursën Hungareze të Energjisë (HUPX). 70 MW të tjera, pa mbështetje, do të shiten me çmimin e tregut. Mali i Zi ka zhvilluar projekte të energjisë së erës dhe energjisë diellore/fotovoltaike bazuar në çmimin e tregut. Maqedonia e Veriut ka zhvilluar dy tenderë konkurrues për dhënien e primit fiks nxitës për energji elektrike të prodhuar nga termocentralet PV që do të ndërtohen në tokën shtetërore dhe private. Kalimi nga FiT në primit

për energjinë elektrike të prodhuar nga PV nxiti investimet. Për Maqedoninë e Veriut, FiT u tregua të jetë e shtrenjtë për përdoruesit fundor dhe sasia e prodhuar e energjisë elektrike ishte modeste. Gjithsej 17 MW të termocentrale PV u ndërtuan gjatë shtatë viteve të përdorimit të FiT. Këto termocentrale prodhuan vetëm 23 GWh energji elektrike në vitin 2018.

Në mënyrë të ngjashme, më shumë se njëzet anëtarë të BE-së kanë transferuar politikat e tyre drejt mekanizmit konkurrues. Disa Palë Kontraktuese të KERr-së po i transferojnë politikat e tyre drejt mekanizmit konkurrues dhe tashmë kanë zbatuar projektet fillestare të gjenerimit të BRE-së. Në Kroaci, për shembull, tre parqe kryesore të erës dhe disa centrale PV do të vihen në funksionim në vitin 2021, pa asnjë mbështetje nga qeveria. Megjithatë, investitorët janë korporata të mëdha ose ndërmarrje të energjisë, të afta për të absorbuar ato investime në portofolin e prodhimit të brendshëm. Supozohet se investitorët e mesëm ose të vegjël nuk do të mund të gjejnë financime pa një lloj MBE-je. Kroacia hartoi një ligj të ri për BRE-në, në fakt në konsultime publike, për të zbatuar plotësisht direktivën BRE II. Pasi u mbështetjes së gjithsej 1058 MW nga gjeneratorë të ndryshëm të BRE-së me një sistem me tarifa nxitëse, në vitin 2015 ligji i parë për BRE-në prezantoi primin e tregut për prodhuesit më të mëdhenj dhe tenderi i parë u përfundua me sukses në vitin 2020.

Kapitulli 2: Objektivat

Ky KD ofron një përmbledhje të përshtatshmërisë së rregullores aktuale të BRE-së dhe opsioneve të ardhshme që po konsiderohen për të adresuar nevojat e sektorit energjetik të Kosovës dhe përmbushjen e kërkesave të Komunitetit të Energjisë në lidhje me burimet e ripërtëritshme. Përmes identifikimit të sfidave kryesore që qëndrojnë në rrugën e potencialit të BRE-së në Kosovë dhe ilustrimit të politikave të vendeve të tjera të rajonit dhe vendeve të Bashkimit Evropian të cilat i kanë përdorur për t'i tejkaluar ato sfida.

Objektivi kryesor i këtij KD është përmirësimi i kornizës ligjore dhe rregullatore në lidhje me zhvillimin dhe promovimin e përdorimit të energjisë nga burimet e ripërtëritshme në sektorin e energjisë elektrike, ngrohjes dhe transportit në Kosovë, ndërsa tërheq investimet e sektorit privat. Objektivat e tjerë të paraparë në Strategjinë e Energjisë 2017-26, të cilat janë relevante për këtë KD përfshijnë:

- Zbatimin e politikave të reja të BE-së për arritjen e objektivit me kosto më reflektuese në përputhje me rregullat e TKE-së për BRE-në me fokus në zbatimin e skemave mbështetëse të përshtatshme për të tërhequr investimet;
- Zhvillimin e Planit të Veprimit për BRE-në për periudhën nga viti 2021 e në vazhdim në përputhje me kërkesat e Direktivës për BRE dhe bazuar në studimet e mëparshme;
- Thjeshtimin e procedurave të autorizimit për projektet e BRE dhe harmonizimi i kushteve ligjore të miratimeve dhe lejeve të nevojshme në përputhje me jetëgjatësinë e teknologjive;
- Promovimin e zhvillimit të tregut të biomasës drusore, duke marrë parasysh formatin e përdorimit të tij, siç janë peletet dhe briketat;
- Mbështetjen e projekteve të gjenerimit për sistemet e energjisë termike duke përdorur BRE-të si lëndë djegëse;
- Zbatimin e masave për BRE-në siç përcaktohet në Deklaratën e Parisit në lidhje me Kartën e Qëndrueshmërisë së Ballkanit Perëndimor (BP6).

Veprimet specifike për të arritur Objektivat e KD-së

Vendet përdorin mekanizma dhe rregullore të ndryshme për të arritur objektivat e tyre për BRE-në. Skema e mbështetjes në Kosovë u bazua në parimin "shërbehet i pari, ai që vjen i pari". Kosova pritet të stimulojë instalimin e kapaciteteve të reja të BRE-së në parimet e bazuara në treg. Fushat kryesore që do të rregullohen për qëllimet e këtij KD-je, janë dhënë më poshtë:

- a) Përcaktimi i Burimeve të Ripërtëritshme të Energjisë;
- b) Sigurimi i bazës për arritjen e objektivit të BRE-së (në përputhje me objektivat e përcaktuar të PKEK -së), përfshirë autoritetin për të monitoruar zbatimin e tij;
- c) Futja e një skeme mbështetëse bazuar në mekanizmat konkurrues të përcaktimit të çmimeve dhe braktisja e të gjitha stimuljeve të vendosur në mënyrë administrative. Mekanizmi konkurrues sugjerohet të jetë specifik për BRE-në, i kryer me një fazë parakualifikimi që përfshin kërkesat teknike dhe të dokumentacionit, dëshmi të përvojës teknike dhe financiare. Në mënyrë të ngjashme, ai duhet të parashikojë vëllimin e ankandit, kohëzgjatjen e kontratës dhe gjokat. Kriteret e përzgjedhjes së fituesit dhe mekanizmi i pastrimit duhet të krijohen. Autoriteti mund të përjashtojë instalimet e vogla të BRE-ve nga procedura e ankandit, por skemat e përshtatshme për ato instalime duhet të jepen në një mënyrë të hapur, transparente dhe jodiskriminuese dhe me kosto efektive.
- d) Autoriteti për të zhvilluar një mekanizëm konkurrues duhet të përcaktohet bazuar në pozitën për kryerjen e procesit bazuar në mënyrë transparente, ka përvojë me procese të ngjashme dhe është në gjendje të ofrojë garancitë e nevojshme siç mund të kërkohej nga ofertuesit ose huadhënësit. Zhvillimi i investimeve në BRE mund të ndodhë si në tokat private ashtu edhe në ato publike.
- e) Futja e Primeve të Tregut. Niveli i pagesës duhet të bazohet në primin e ofruar mbi çmimin e tregut të energjisë elektrike; primi ose mund të jetë i pandryshueshëm ose mund të ndryshojë në bazë të një shkalle rëreshqitëse. Për të shmangur divergjencën e madhe midis fitimeve dhe humbjeve, primi nxitës duhet të dizajnohet me kufijtë e pagesës dhe/ose nivelet. Kontrata për dallimin (KpD) mund të përdoret si instrument financiar dhe energjia e gjeneruar nga BRE-ja duhet të shitet në shkëmbimin e energjisë.
- f) Tarifat nxitëse mund të jepen në një procedurë konkurruese bazuar në kuotat në dispozicion të përshkruara nga një autoritet kompetent për kapacitete më të vogla. Në mënyrë të ngjashme, për Primet e Tregut, pjesëmarrësit e tregut duhet të konkurrojnë për të ofruar FiT më të ulët relative me shumën fillestare që ishte përcaktuar.
- g) Prodhuesit e BRE-së që do të shpërndajnë energji elektrike në tregun e lirë, në mënyrë të pavarur nga çdo skemë mbështetëse, duhet të lejohen bazuar në procedura transparente, efektive dhe fleksibile.
- h) Garancia e origjinës do t'u lëshohet prodhuesve të BRE-së në përputhje me Acquis të BE-së.
- i) Konsumatorët që furnizohen vetë dhe vetë-konsumimi duhet të kenë të drejtë të prodhojnë, konsumojnë, ruajnë dhe furnizojnë energji nga BRE-ja.
- j) Komunitetet e Energjisë duhet të kenë të drejtë të marrin pjesë lirshëm dhe të themelojnë një Komunitet Energjetik që është person juridik i kontrolluar nga anëtarët e tij, vendbanimi ose zyra e regjistruar e të cilëve është në afërsi të prodhimit të energjisë nga BRE-ja.
- k) Sistemet e magazinimit si pjesëmarrës në sistemin e energjisë duhet të përcaktohen dhe statusi dhe rolet e tyre ligjore dhe të tregut duhet të adresohen.

- l) Procedurat e thjeshtuara të BRE-së do të krijohen përmes zyrës për shërbime ("One-Stop-Shop") të BRE-së dhe parashohin trajtimin prioritar të aplikacioneve nga OST-ja dhe OSSH-ja.
- m) Përdorimi i BRE-së në sektorin e transportit dhe ngrohjes.
- n) Adresimi i statusit të zhvilluesve të BRE-së që kanë autorizim paraprak duke u dhënë atyre mundësinë që të parakualifikohen automatikisht për të marrë pjesë në procedurat konkurruese.
- o) Inkurajimi i zhvillimit dhe përdorimit të teknologjive të reja dhe inovacionit në sektorin e BRE-së dhe merrja parasysh e përcaktimit të kërkesave për ruajtje.
- p) Ndërtimi i hidrocentraleve duhet të ndalohet në zonat e mbrojtura dhe të shmangë nxitjen e projekteve hidro që përfshijnë bllokimin, devijimin ose ndryshimin e rrjedhës natyrore të sistemeve të lumenjve.
- q) Promovimi i punësimit të stafit vendor të kualifikuar dhe kërkimi që një pjesë e caktuar e kostove të projektit të zbatohen përmes fuqisë vendore të punës; përzgjedhja, kur është e mundur, e kontraktorëve lokalë për ofrimin e shërbimeve; dhe blerja e mallrave të prodhuara në vend ose në dispozicion në vend për aq kohë sa specifikimet e tyre teknike, cilësia dhe koha e dorëzimit dhe shërbimet janë të krahasueshme me ato në dispozicion ndërkombëtarisht.
- r) Promovimi i inkorporimit të standardeve të njohura të përgjegjësisë shoqërore të korporatës në praktikat dhe politikat e brendshme të zhvilluesve të BRE-së, duke përfshirë por pa u kufizuar në parimet që adresojnë punën, mjedisin, të drejtat e njeriut, shtrirjen në komunitet dhe anti-korrupsionin.

Veprimet e mësipërme për të arritur objektiva të veçanta pritet të arrijnë rezultatet e mëposhtme:

- a) Arritja e objektivave të ndarjes së BRE-së në përputhje me përpjekjet e dekarbonizimit që po ndodhin në nivelin e BE-së siç është dakorduar në Marrëveshjen e Parisit, dhe transpozimi i Energjisë së Pastër për të gjithë Pakon Evropiane.
- b) Përmirësimi i sigurisë së furnizimit me energji përmes diversifikimit të përzierjes së energjisë. Rritja e pjesës së prodhimit të ripërtëritshëm për të zvogëluar varësinë nga importet, për të kontribuar në mbrojtjen e sistemit elektroenergjetik nga dëmet, për të rritur tepriçën në sistemin elektroenergjetik nëpërmjet rritjes së diversitetit dhe strukturave të decentralizuara të burimeve të brezave dhe për të kontribuar në sigurinë e përgjithshme të furnizimit.
- c) Mbrojtja e mjedisit përmes një tranzicioni të shpejtë energjetik dhe zvogëlimi i ndikimit të lëndëve djegëse fosile, si dhe përmirësimi i jetesës së qytetarëve që jetojnë në afërsi të termocentraleve.
- d) Përmirësimi i rritjes ekonomike përmes mekanizmave konkurrues të tregut dhe skemave mbështetëse të dhëna në një mënyrë të hapur, transparente, konkurruese dhe jodiskriminuese për të rritur kapacitetet e BRE në sektorin e energjisë elektrike dhe për të tërhequr investime private, për të krijuar vende të reja pune dhe për të pasur një ndikim të drejtpërdrejtë në rritjen ekonomike.
- e) Inkurajimi i zhvillimit dhe përdorimit të teknologjive të reja dhe inovacionit në sektorin e BRE-së.

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtërithme të Energjisë

Këto synime, përveç rritjes së sigurisë së furnizimit me energji, janë gjithashtu të lidhura drejtpërdrejt me detyrimet ndërkombëtare të Kosovës që vijnë nga anëtarësimi i saj në Komunitetin e Energjisë. Në përputhje me këto detyrime, Kosova duhet të harmonizojë legjislacionin me Acquis të Energjisë dhe të prodhojë të paktën një të tretën e energjisë së saj nga BRE-ja, me një perspektivë të rritjes së asaj pjese në vitet e ardhshme. Korniza e re BRE-së do të sigurojë bazën e nevojshme për reforma të tilla.

Objektivat e lartpërmendur ekzistojnë edhe në dokumente të tjera të miratuara nga Qeveria, përfshirë Strategjinë e Energjisë dhe Planin e Veprimit për BRE -në, dhe duhet të përsëriten në Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës i cili ende nuk është finalizuar.

Figura 5: Objektivat përkatëse të Qeverisë

Objekti relevant	Emri i dokumentit përkatës të planifikimit (burimi)
Objektivi relevant është shfrytëzimi potencialëve të burimeve të ripërtërithme të energjisë së për të plotësuar kërkesat për energji elektrike dhe energji termike, përkatësisht për të zhvilluar infrastrukturën për zbatimin e masave të parapara për zbatimin e plotë të kërkesave të përcaktuara në Direktivën përkatëse 2009/28/KE.	Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës 2017-2026 Ligji nr. 03/L-184 për Energjinë përfaqëson bazën ligjore për zbatimin e politikave dhe përcaktimin e objektivave për përdorimin e burimeve të energjisë së ripërtërithme në përputhje me detyrimet sipas Traktatit të Komunitetit të Energjisë. Plani i Veprimit për Energjinë e Ripërtërithme
Vendosja e çaveve për konsumin e energjisë nga burimet e ripërtërithme.	Draft Plani i Energjisë dhe Klimës
Përmirësimi i infrastrukturës ligjore me qëllim rritjen e promovimit të sigurisë së furnizimit me energji, promovimin e zhvillimit teknologjik dhe inovacionit dhe ofrimin e mundësive për punësim.	Është përshtatur me Koncept dokumentin
Përcaktimi i tregueseve të synuar në lidhje me energjinë që do të prodhohet nga burimet e ripërtërithme, në sektorët e mëposhtëm: ngrohje dhe ftohje, energji elektrike dhe transport.	Draft Plani i Energjisë dhe Klimës

Kapitulli 3: Opsionet

Duke analizuar situatën aktuale të Kosovës, është e qartë se Kosovës i duhen burime të reja të energjisë elektrike. Gjithashtu, domosdoshmëria për të përditësuar dhe modifikuar kornizën ligjore dhe rregullatore është veçanërisht e dukshme në sektorin e BRE-së që karakterizohet nga avancimi i shpejtë teknologjik dhe rritja e rëndësisë ndër-sektoriale. Për më tepër, duke pasur parasysh se qasja kryesore e vendeve të zhvilluara janë burimet e ripërtëritshme të energjisë dhe zvogëlimi i emetimeve të gazrave serrë, është e qartë se cilin drejtim duhet zgjedhur. Burimet e reja të energjisë së ripërtëritshme do të rrisin furnizimin me energji elektrike, do të përmirësojnë elasticitetin e sistemit të energjisë elektrike, do të ndihmojnë në mbrojtjen e sistemit të energjisë elektrike nga dëmet, do të rrisin diversitetin dhe strukturat e decentralizuara të burimeve të prodhimit. Përveç kësaj, diversiteti më i mirë i energjisë, teknologjia e re, infrastruktura, dhe partneritetet e reja do të mundësojnë krijimin e një ekonomie energjetike. Korniza e përshtatshme ligjore dhe rregullatore do të jetë rruga për pjesëmarrjen e plotë në tregun e përbashkët të energjisë elektrike të BE-së.

Siç është cekur në kapitullin 1 të këtij KD-je, korniza ligjore dhe rregullatore e BRE-së në Kosovë është joadekuarte për të adresuar nevojat e sektorit ose për të përmbushur detyrimet ligjore të Traktatit të Komunitetit të Energjisë. Kosova është në gjendje të trajtojë këto mangësi duke përshtatur legjislacionin e saj në përputhje me Pakon e Energjisë së Pastër, në përputhje me interesat kombëtare. Rrjedhimisht, ekzistojnë tre opsionet në vijim, që politikëbërësit mund të ndjekin.

Kapitulli 3.1: Opsioni “asnjë ndryshim”

Sektori i Energjisë së Ripërtëritshme rregullohet nga tre ligje themelore të sektorit të energjisë dhe aktet nënligjore që rrjedhin prej tij. Ky opsion ruan status quon, që do të thotë se nuk ka bazë të qartë ligjore mbi subjektin përgjegjës për zbatimin e mekanizmit konkurrues për zhvillimin e projekteve të BRE-së. Gjithashtu, objektivat afatgjatë për periudhën dhjetëvjeçare të përcaktuara me ligjin e energjisë për arritjen e objektivit të BRE-së prej 25% në konsumin përfundimtar bruto të energjisë deri në vitin 2020 janë përmbushur. Me arritjen e objektivit 25% deri në vitin 2020, skema e mbështetjes për prodhimin e energjisë nga burimet e ripërtëritshme të energjisë (tarifa nxitëse) është përmbyllur, prandaj objektivat e rinj të BRE-së për vitin 2030 duhet të miratohen përmes legjislacionit parësor, i cili padyshim nuk mund të arrihet me opsionin 1.

Kapitulli 3.2: Opsioni për përmirësimin e zbatimit dhe ekzekutimit

Skema aktuale e mbështetjes rregullohet përmes legjislacionit dytësor. Në përputhje me rekomandimin e Komunitetit të Energjisë 2018/01/MC-EnC, në Shtator të vitit 2018 Qeveria krijoi grupin kombëtar të punës për përgatitjen e Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (PKEK) 2021-2030. PKEK-ja do të mbulojë objektivat dhe caqet në pesë dimensionet e

dokumentit, përkatësisht: dekarbonizimin, efikasitetin e energjisë, sigurinë e energjisë, tregun e brendshëm të energjisë, inovacionin kërkimor dhe konkurrencën. Parakusht për finalizimin e PKEK-së do të jenë objektivat e rinj për pjesën e BRE-së në konsumin përfundimtar bruto të energjisë që do të miratohet përmes ligjit primar.

Prandaj, do të jetë e nevojshme të ndryshohet Rregulli për Skemën e Mbështetjes dhe potencialisht të miratohen akte të tjera për të zhvilluar mekanizmin konkurrues, bazuar në kritere konkurruese, transparente dhe jodiskriminuese. Me fjalë të tjera, korniza aktuale do ndryshohet dhe do të miratoheshin akte të tjera dytësore në mënyrë që të krijohej një bazë e qartë për të zbatuar procesin konkurrues dhe adresuar sfidat me të cilat mund të përballen investitorët. Sipas këtij opsioni, vetëm legjislacioni dytësor do të miratohet nga Ministria përgjegjëse për energjinë ose ZRRE-në, por Qeveria do të përmbushte vetëm pjesërisht kërkesat që vijnë nga Komuniteti i Energjisë për shkak të kufizimeve për të miratuar të gjitha masat e nevojshme.

Përcaktimi i objektivit të BRE-së për vitin 2030 është i detyrueshëm të miratohet përmes legjislacionit parësor, prandaj ky opsion i vetëm nuk mund të zbatohet, por i ndërlidhur me opsionin 3.

Kapitulli 3.3: Opsioni i tretë

Hartimi i projektligjit për burimet e ripërtëritshme të energjisë.

Sipas këtij opsioni, do të hartohet ligji për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë. Ky ligj do të eliminojë të gjitha pengesat e identifikuar dhe do të hapë rrugën për zhvillimin e mëtejshëm të BRE-së në aspektin e sigurisë së furnizimit me energji dhe zhvillimit ekonomik. Për më tepër, ky ligj në veçanti do të jetë në përputhje me pakon e re të energjisë të BE-së në përgjithësi.

Ligji për BRE do të adresonte të gjitha çështjet që lidhen me BRE-në në një dokument të vetëm. Ligji do të parashikonte procedurat administrative, mekanizmat e tregut për zhvillimin e BRE-së, qasjen në rrjet, do të përcaktonte statusin ligjor të akterëve dhe palëve të ndryshme të interesit, do të mbështeste skemat dhe do të inkurajonte përdorimin e teknologjive të reja. Kushtet për reformat e tregut të energjisë nga BRE-ja me fokus në rritjen e konkurrencës do të përcaktohen mirë. Mbështetja e prodhimit të energjisë nga BRE-ja përmes procedurave konkurruese do të jetë një nga elementët që pritet të rregullohet. Ky ligj do të krijojë një mjedis më të përshtatshëm për investime, me theks të veçantë në tërheqjen e investimeve të drejtpërdrejta nga jashtë dhe nga diaspora jonë. Zotimet e bëra brenda TKE-së në lidhje me zhvillimin e BRE-së do të jenë në fokus të këtij ligji.

Nga ana tjetër, zhvendosja e paradigmës së penetrimit të shtuar të BRE-së do të krijojë sfida edhe në rrjetin e transmetimit dhe shpërndarjes. Përditësimi i rrjetit do të jetë i nevojshëm në të gjitha nivelet, si dhe funksionimi i sistemit. Ligjet në lidhje me tregun e energjisë elektrike, rregullimin dhe monitorimin e aktiviteteve të energjisë duhet të jenë në përputhje me ligjin e ri për BRE-në.

Kapitulli 4: Identifikimi dhe vlerësimi i ndikimeve të ardhshme

Tabela më poshtë tregon ndikimet më domethënëse që janë identifikuar. Shtojcat 1 deri në 4 vlerësojnë të gjitha ndikimet e identifikimit të ndikimeve ekonomike, sociale, mjedisore dhe të drejtave themelore. Këto mjete janë të listuara në Manualin për Zhvillimin e Koncept Dokumenteve.

Në vijim është një diskutim i shkurtër i llojeve të ndikimeve që rezultojnë nga tri opsionet:

Opsioni 1: opsion pa ndryshim

Zhvillimi dhe zbatimi i projekteve të BRE-së do të anulohet për shkak të mos përcaktimit të objektivave të rinj dhe rrjedhimisht asnjë mekanizëm i ri për mbështetje nuk mund të arrihet.

Mungesa e investimeve në projektet e ER-së do të krijojë një hendek më të madh ofertë-kërkesë. Padyshim, opsioni aktual do të ketë ndikimet e mëposhtme negative në ekonominë e Kosovës siç tregohet në Figurën 6.

Figura 6: Ndikimet më domethënëse të identifikuara sipas kategorisë së ndikimit për Opsionin 1

Kategoritë e ndikimeve	Ndikimet përkatëse të identifikuara (opsioni i tretë)
Ndikimet ekonomike	Bizneset do të përballen me pasiguri për shkak të mosbesueshmërisë së furnizimit me energji elektrike e cila do të pengojë rritjen e biznesit dhe investimet e reja. Investitorët e huaj do ta shohin "punën e zakonshme" si mungesë angazhimi nga QK-ja. Prandaj, do të ketë një mungesë të vazhdueshme të investimeve dhe me kufizime në kapitalin publik, përderisa Kosova rrezikon të mos jetë në gjendje të përmbushë objektivat e BE-së për ER-në në Kosovë.
Ndikimet sociale	Zhvillimi i përgatitjes profesionale, inovacionit do të komprometohet. Përveç kësaj, ndikimet e tjera sociale do të përfshinin ndikimin në arsim, kujdesin shëndetësor dhe shërbimet e tjera që mund të reduktohen dhe/ose ndërpriten për shkak të mungesës së furnizimit të besueshëm dhe të mjaftueshëm me energji elektrike.
Ndikimet mjedisore	Qymyri do të vazhdojë të përdoret si burimi kryesor i energjisë, duke dëmtuar më tej mjedisin dhe Kosova nuk do të jetë në gjendje të përmbushë kërkesat shtetërore dhe të BE-së.
Ndikimet në të drejtat themelore	Ndikimi i emetimeve të CO ₂ do të vazhdojë të jetë i pranishëm
Ndikimi në aspektin gjinor	Nuk do të ketë ndikim të drejtpërdrejtë, megjithatë vendi do të humbasë mundësitë për punësime shtesë në industrinë e Energjisë nga Burimet e Ripërtëritshme, duke zvogëluar kështu mundësitë për gratë.
Ndikimet në barazinë shoqërore	Nuk do të ketë ndikim të drejtpërdrejtë

Ndikimet tek të rinjtë	Nuk pritët ndikim pozitiv, për shkak të mosfunksionimit të kapaciteteve të reja të ER-së
Ndikimet në ngarkesën e punës administrative	Nuk do të ketë ndikim të drejtpërdrejtë
Ndikimi në NVM-të	Mungesa e një qasjeje agresive nga qeveria për të vendosur ER do të ndalojë dhe kufizojë mundësitë për NVM-të që të marrin pjesë në këtë biznes të ri dhe, në fakt, shumë sipërmarrës do të shmangeshin nga kërkimi i mundësive për të bërë investime në këtë sektor pasi ata do të perceptonin një mungesë të veprimit nga Qeveria si sinjal se sektori i ER-së nuk është i promovuar.

Opsioni 2: Opsioni për “Përmirësimin e zbatimit dhe ekzekutimit përmes akteve ekzistuese”

Ndikimi më i rëndësishëm i Opsionit 2 do të jetë rritja e konkurrencës që rezulton nga mekanizmi i ri. Investitorët (vendas dhe të huaj) do të shohin këtë si angazhim nga QK-ja. Opsioni gjithashtu do të sigurojë një test të mirë të tregut për Qeverinë për të vlerësuar nivelin e apetitit që kanë investitorët e huaj për të investuar në Kosovë.

Ndikimi i dytë më i rëndësishëm do të jetë tek konsumatorët në kuptimin e bazuar në rritjen e konkurrencës nga perspektiva e prodhuesve. Figura 7 tregon llojin e ndikimeve që rezultojnë nga zbatimi i Opsionit 2.

Figura 7: Ndikimet më të rëndësishme të identifikuar sipas kategorisë së ndikimit për Opsionin 2

Kategoritë e ndikimeve	Ndikimet përkatëse të identifikuar (opsioni i tretë)
Ndikimet ekonomike	Opsioni 2 fokusohet në krijimin e mekanizmit sipas të cilit subjekti që drejton mekanizmin konkurrues do të lëshojë oferta për të ofruar për teknologji të ndryshme BRE. Përvoja në vendet e tjera në Evropë dhe rajon siguron një bazë të fortë se skemat konkurruese mund të rezultojnë në oferta më të ulëta. Duke pasur parasysh potencialin për ER në Kosovë dhe angazhimin e QK-së ndaj BE-së për pjesën e ER-së në përzierjen energjetike të vendit, mekanizmi konkurrues ofron një mundësi të vërtetë për të krijuar një industri të gjallë të ER-së në vend e cila do të kishte ndikime pozitive në drejtim të rritjes së mundësive të punësimit, outputit më të besueshëm të biznesit, rritjes së konkurrencës së industrisë dhe rritjes së BPV-së.
Ndikimet sociale	Si rezultat i investimeve të konsiderueshme në sektorin e ER së, industria do të kërkonte punëtorë të aftë dhe të trajnuar, që do të rriste mundësitë për zhvillimin e aftësive dhe aftësimin profesional. Për më tepër, disponueshmëria e besueshmërisë dhe sasisë së mjaftueshme të energjisë së pastër do të rriste dobëti edukative dhe shëndetësore për shoqërinë dhe do të krijonte një mjedis të mirëqenles së përgjithshme në vend.

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Ndikimet mjedisore	Si rezultat i vendosjes së shtuar të ER-së dhe zvogëlimit të moderuar të përdorimit të qymyrit, vendi do të ketë ndikime pozitive në mjedis dhe do të jetë në gjendje të përmbushë kërkesat e BE-së.
Ndikimet në të drejtat themelore	Si rezultat i gjenerimit të energjisë elektrike përmes teknologjisë së pastër, pritet të zvogëlohen emetimet e CO2 nga termocentralet.
Ndikimi në aspektin gjinor	Si rezultat i rritjes së mundësive të punësimit në vend, si sektori publik ashtu edhe industria private në Kosovë do të kenë mundësi të konsiderueshme për të zbatuar një qasje gjithëpërfshirëse gjinore për rekrutimin, mbajtjen dhe promovimin e fuqisë punëtore, duke rezultuar kështu në një ndikim të përgjithshëm pozitiv gjinor në vend.
Ndikimet në barazinë shoqërore	Me një qasje të përmirësuar gjithëpërfshirëse gjinore, barazia sociale do të sigurohet, si dhe përfshirja në serinë e plotë të zhvillimit, menaxhimit dhe funksionimit të sektorit të ER-së, si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat.
Ndikimet tek të rinjtë	Si rezultat i një industrie të zgjeruar të ER-së, do të ketë mundësi të shumta për të rinjtë në Kosovë që të marrin pjesë në mundësitë arsimore dhe punësimin në sektorin e energjisë së ripërtëritshme.
Ndikimet në barrën e punës administrative	Do të ketë një barrë administrative për subjektin përgjegjës që të inicioj dhe menaxhoj procesin konkurrues, si dhe autoritetit të hartimit të politikave do t'i duhet staf shtesë për të monitoruar arritjen e objektivave të BRE-së.
Ndikimi në NVM-të	Opsioni do të ketë një ndikim shumë pozitiv në NVM-të në dy mënyra. Së pari, NVM-të do të jenë në gjendje të planifikojnë biznesin e tyre dhe të bëjnë investime të reja me më pak rrezik duke pasur parasysh besueshmërinë e disponueshmërisë së energjisë së re. Së dyti, disa nga NVM-të ekzistuese, si dhe investitorë të rinj, do të kenë mundësinë të investojnë në biznese të reja energjetike. Si rezultat, ndikimi i përgjithshëm në NVM-të pritet të jetë shumë pozitiv.

Opsioni 3: Hartimi i një Ligji të Ri për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Sipas këtij opsioni, ligji për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë që do të miratohet duhet të përcaktojë një investues të ri dhe më modern, i cili do të përshpejtonte vendosjen e ER-së në përputhje me angazhimet ndërkombëtare. Pa këtë ligj, nuk është e mundur të përshpejtohet tranzicioni i duhur i energjisë, të fillohet rritje më dinamike në përdorimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe të zbatohen sisteme moderne stimuluese në këtë fushë.

Ligji i ri, siç përcaktohet në Opsionin 3 më sipër, do të ketë ndikime të konsiderueshme pozitive. Figura 8 përmbledh llojet e ndikimeve që do të duheshin analizuar.

Figura 8: Ndikimet më të rëndësishme të identifikuara sipas kategorisë së ndikimeve për Opsionin 3

Kategoritë e ndikimeve	Ndikimet përkatëse të identifikuara
Ndikimet ekonomike	Me ligjin e ri për BRE, subjekti që kryen mekanizmin konkurrues do të tërheqë investime të brendshme dhe të jashtme në sektorin e energjisë. Ky opsion do të ketë ndikime pozitive në secilën kategori. Ritmi i vendosjes së burimeve të ripërtërithshme do të jetë i lartë, mundësitë e punësimit do të jenë të mëdha dhe do të ketë rritje të BPV-së. Meqenëse mekanizmi konkurrues bazohet në legjislacionin primar, rreziku i investitorëve do të jetë më i ulët dhe rrjedhimisht çmimet e ofruara do të jenë më të ulëta se në opsionin 2.
Ndikimet sociale	Si rezultat i investimeve të konsiderueshme në sektorin e ER, industria do të kërkonte punëtorë të aftë dhe të trajnuar, gjë që do të rriste mundësitë për zhvillimin e shkathtësive dhe aftësimin profesional. Për më tepër, disponueshmëria e besueshmërisë dhe sasisë së mjaftueshme të energjisë së pastër do të rrisë përfitimet edukative dhe shëndetësore për shoqërinë dhe do të krijojë një mjedis të mirëqenies së përgjithshme në vend.
Ndikimet mjedisore	Përfitimet mjedisore do të jenë më të larta se opsionet e para. Rritja e përdorimit të burimeve të ripërtërithshme të energjisë synon një mbrojtje të përmirësuar të mjedisit. Kjo do të ketë përfitime të mëtejshme në fusha të tjera të lidhura, siç është fusha mjekësore.
Ndikimet në të drejtat themelore	Patjetër që do të ketë ndikim shumë pozitiv në zvogëlimin e emetimeve të CO₂
Ndikimi gjinor	Si rezultat i rritjes së mundësive të punësimit në vend, si sektori publik ashtu edhe industria private në Kosovë do të kenë mundësi të konsiderueshme për të zbatuar një qasje gjithëpërfshirëse gjinore për rekrutimin, mbajtjen dhe promovimin e fuqisë punëtore, duke rezultuar kështu në një ndikim të përgjithshëm pozitiv gjinor në vend.
Ndikimet në barazinë shoqërore	Me një qasje të përmirësuar gjithëpërfshirëse gjinore, barazia sociale sigurohet dhe përfshihet në serinë e plotë të zhvillimit, menaxhimit dhe funksionimit të sektorit të ER, si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat. Gjithashtu, përmes vetë-konsumit, edhe grupet e cënueshme do të "ngrihen" dhe do të marrin pjesë në tranzicionin e energjisë.
Ndikimet tek të rinjtë	Si rezultat i një industrie të zgjeruar të ER, do të ketë mundësi të shumta për të rinjtë në Kosovë që të marrin pjesë në mundësitë arsimore dhe punësimin në sektorin e energjisë së ripërtërithshme.
Ndikimet në barrën e punës administrative	Do të ketë një sasi të barrës administrative për njësinë përgjegjëse për të iniciuar dhe menaxhuar procesin konkurrues, si dhe autoritetit të hartimit të politikave do t'i duhet staf shtesë për të monitoruar arritjen e objektivave të BRE.

Ndikimi në NVM-të

Opsioni do të ketë një ndikim shumë pozitiv në NVM-të në dy mënyra. Së pari, NVM-të do të mund të planifikojnë biznesin e tyre dhe të bëjnë investime të reja me më pak rreziqe duke pasur parasysh besueshmërinë e disponueshmërisë së energjisë së re. Së dyti, disa nga NVM-të ekzistuese, si dhe investitorë të rinj, do të kenë mundësinë të investojnë në biznese të reja energjetike. Si rezultat i kësaj, ndikimi i përgjithshëm mbi NVM-të pritet të jetë shumë pozitiv.

NVM të reja do të krijohen për të ofruar shërbime në prodhimin ose montimin e teknologjisë dhe mirëmbajtjes së BRE gjatë jetës së funksionimit të BRE. Për më tepër, kompanitë fillestare (start-up) ndërtimore, instaluese (teknike), inxhinierët e erës/diellit, shërbimi i menaxherit të operacioneve, mirëmbajtjes dhe të tjera, do të krijohen dhe do t'i shtojnë vlerë të mëtejshme biznesit të NVM-ve në Kosovë. Mundësitë për kompanitë vendore mund të krijohen në çdo segment të zinxhirit të vlerës, në formën e vendeve të punës dhe gjenerimit të të ardhurave për ndërmarrjet në vend. Arsimi dhe trajnimi i mjaftueshëm janë shumë të rëndësishme.

Kapitulli 4.1: Sfidat me mbledhjen e të dhënave

Sfidat në mbledhjen e të dhënave ishin kryesisht rezultat i pandemisë së COVID-19. Takimet e grupit u zhvilluan vetëm online për shkak të masave anti-COVID të miratuara nga Qeveria. Si pasojë, vonohet finalizimi i dokumentit.

Rreth 55 vende përdorën ankande dhe mekanizma të tjerë konkurrues për të blerë gjenerim të teknologjisë së ripërtëritshme, duke rritur në 106 numrin e vendeve që kanë mbajtur të paktën një ankand për energji të ripërtëritshme. Disa vende kanë një përvojë të madhe në hartimin e ligjeve miqësore ndaj investitorëve. Këto të dhëna do të analizohen për të nxjerrë implikime për Kosovën.

Përveç kësaj, në Kosovë do të zhvillohen sondazhe për të vlerësuar gatishmërinë për të paguar dhe rreziqet e perceptuara nga konsumatori dhe industria në vend. Këto sondazhe do t'i japin të dhëna qeverisë për të drejtuar dhe kërkuar një strategji dhe program për të hequr çdo dyshim në lidhje me besueshmërinë dhe sigurinë e ER.

Së fundi, QeK gjithashtu do të duhet të sigurojë që interesi publik mbrohet në lidhje me pronësinë e tokës, të drejtën e kalimit, servitutet dhe rilokimin. Me këtë, të dhënat e përdorimit të tokës janë faktor i rëndësishëm, meqenëse duke vendosur se ku mund të vendosen BRE-të, qeveria do të parandalojë çdo ndikim potencial social (zhvendosje, përparësi, etj) ose mjedisor (ndikimet në zonat e mbrojtura).

Kapitulli 5: Komunikimi dhe konsultimi

[SHËNIM: Ky kapitull do të zhvillohet bazuar në procesin e konsultimit.] [Listoni këtu palët kryesore të interesit të identifikuar në Figurën 4 të Kapitullit të përkufizimit të problemit. Listoni përfundimet kryesore që pasuan nga aktivitetet e konsultimit të tekstit. Listoni të gjitha aktivitetet e konsultimit që janë kryer në tabelën më poshtë. Bashkëngjitni shtojcat për aktivitetet e konsultimit dhe komunikimit, të tilla si njoftimet për shtyp, raportet e ngjarjeve, etj. Nëse disa palë të interesit nuk janë konsultuar, shpjegoni pse. Nëse palët e interesit shumë të rëndësishme ishin të ftuara për të marrë pjesë në aktivitetet e konsultimit por nuk kanë marrë pjesë, shteti në të cilin rast ftesa është dërguar dhe cila palë nuk ka marrë pjesë. Gjithashtu shpjegoni se çfarë veprimesh të tjera janë ndërmarrë për të parë nëse palët e interesit do të jenë në gjendje të përfshihen në aktivitetet e konsultimit.

Komunikimi dhe konsultimi me palët e interesit është një kërkesë kryesore që çdo program të jetë i suksesshëm. QK-së do t'i duhet të nisë një program të angazhimit të palëve të interesuara që do të përfshijë llojet e mëposhtme të palëve të interesit:

- Industria - kompanitë e përfshira në aktivitete të mëdha (kompani të mëdha)
- NVM (ndërmarrjet e vogla dhe të mesme të përfshira në një sërë biznesesh)
- Shoqatat e industrisë
- Grupet dhe shoqatat e konsumatorëve
- Shoqëria civile
- Akademike
- Donatorët
- Të tjerët

Përveç identifikimit të grupeve të synuara të grupeve të interesit, Qeverisë do t'i duhet të hartojë dhe zbatojë një plan komunikimi që do të përfshijë mesazhe të synuara për grupe të ndryshme të konsumatorëve për të ndërtuar mbështetje për përsheptimin e vendosjes së ER.

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Figura 9: Përmbledhje e aktiviteteve të komunikimit dhe konsultimit të kryera për koncept dokumentin

Procesi i konsultimit synon:

- [shkruani të dhënat këtu]
- [Kur KD dërgohet për konsultim publik, kolona e buxhetit duhet të fshihet.]
- [Kur KD dërgohet për konsultim publik, kolona me titull 'Afati Indikativ' duhet të ndryshohet në 'Afati kohor'.]

Qëllimi kryesor	Grupi i synuar	Aktiviteti	Komunikimi/njoftimi	Afatet treguese	Buxheti i nevojshëm	Personi përgjegjës
Takim i hapur për të gjithë palët e interesit	Të gjithë palët e interesit	Takim publik	Takimi është mbajtur me 6 Maj 2021 ne platformën online	Takim ditor	Nuk ka	Besiana Berisha
Konsultimi paraprak me institucionet relevante	Të gjithë palët e interesit	Përcjellja me email te institucionet relevante	Komunikimi me email	Afati kohore prej 15 dite pune	Nuk ka	Besiana Berisha
Konsultim publik me shkrim	Publiku i gjere	Publikimi i konsultimit në portalin e konsultimeve publike	Platforma online	Afati kohore prej 15 dite pune	Nuk ka	Besiana Berisha

Kapitulli 6: Krahësimi i opsioneve

Opsioni i parë (I) nuk nënkupton asnjë ndryshim. Ky opsion nuk është i përshtatshëm për të adresuar problemin e identifikuar në këtë KD. Ky opsion do ta bënte të pamundur zbatimin e masave për të përmbushur objektivat e energjisë për BRE. Opsioni “pa ndryshim” do të ruante *status quon* dhe problemin ekzistues - mungesën e rregullimit ligjor.

Opsioni i dytë (II) është përmirësimi i politikave aktuale, përkatësisht, ndryshimi dhe plotësimi i akteve nënligjore aktuale, por kjo nuk do të ishte e mjaftueshme për të tejkaluar/mbushur boshllëqet ligjore që do të mundësonin adresimin e problemit kryesor. Kjo vjen nga fakti se ky opsion nuk është i përshtatshëm dhe nevojitet bazë më e fortë ligjore për të rregulluar autorizimet e nevojshme për të gjitha çështjet e trajtuara dhe të gjitha veprimet duhet të autorizohen me ligj. Përveç kësaj, kompetencat e palëve të ndryshme të interesit duhet të përcaktohen me ligj në përputhje me parimin e ligjshmërisë dhe duke marrë parasysh përvojat e homologëve nga shtetet e tjera kontraktuese.

Opsioni i tretë (III) konsiston në hartimin e një ligji të veçantë për BRE. Ky është opsioni që adreson problemin kryesor. Hartimi i një ligji të veçantë për BRE-të do të siguronte bazën e nevojshme ligjore për përmbushjen e objektivave energjetikë të BRE-ve, duke pasur parasysh nevojat për energji, me theks të veçantë autorizimet të cilat do të përcaktoheshin me dispozita ligjore. Ligji do të tërhiqte investime, do të optimizonte kostot e BRE-ve, do të siguronte energji të pastër dhe do të zvogëlonte varësinë nga thëngjilli.

Problemi i identifikuar në këtë Koncept Dokument është mungesa e rregullimit ligjor që lidhet kryesisht me bazën aktuale ligjore, prandaj ky opsion rekomandohet nga ekipi punues për hartimin e këtij KD. Përmes këtij opsioni, qëllimi është krijimi i infrastrukturës së nevojshme ligjore e cila do të mundësonte zbatimin e plotë të detyrave dhe përgjegjësi të institucioneve përkatëse brenda mandatit të tyre. Në veçanti, kompetencat e autoriteteve publike për të vepruar ose marrë vendime që prekin të drejtat themelore duhet të kenë bazë të mjaftueshme ligjore.

Për më tepër, opsioni i tretë (III) do të ketë ndikim të drejtpërdrejtë në përmirësimin e infrastrukturës ligjore me qëllim rregullimin dhe mbrojtjen e interesit në zhvillimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë, sigurimin e konkurrencës dhe përdorimin e mekanizmave të bazuar në treg.

Prandaj, mënyra më e mirë për lehtësimin dhe zhvillimin e projekteve të energjisë së ripërtëritshme është përmes një ligji të veçantë për burimet e ripërtëritshme të energjisë duke përfshirë të gjitha kërkesat e nevojshme nga direktivat përkatëse të BE-së për përdorimin dhe promovimin e burimeve të energjisë së ripërtëritshme, në mënyrë që të sigurohet zhvillimi adekuat i sektorit të energjisë së ripërtëritshme në planin afatgjatë. Qëllimi i këtij ligji do të jetë përcaktimi i politikave dhe objektivave të energjisë së ripërtëritshme dhe promovimi i përdorimit efikas dhe të qëndrueshëm të potencialit lokal të energjisë së ripërtëritshme, në mënyrë që të plotësohen nevojat për energji, të sigurohet diversifikimi i energjisë dhe siguria e furnizimit me energji, si dhe dekarbonizimi i sektorit të energjisë.

Meqenëse ligji i ri për BRE nuk mund të qëndrojë si i vetëm dhe ka ndikim në legjislacionin tjetër parësor, dhe duke marrë parasysh që Energjia e Pastër për të gjithë Evropianët do të jetë *Acquis* e

Energjisë sipas kërkesave të Komunitetit të Energjisë, nevoja për rishikimin e të gjitha ligjeve të sektorit të energjisë është e pashmangshme.

Kapitulli 6.1: Planet e zbatimit për opsione të ndryshme

Tabela (figura) më poshtë paraqet planin e zbatimit për opsionin III të rekomanduar.

[Përmbledhni shkurtimisht opsionin 3. Përshkruani se si ky opsion trajton problemin, shkaqet dhe efektet kryesore të identifikuara në Pemën e Problemit.]

Tabela10: Plani i Zbatimit për Opsionin 3

Qëllimi i politikës	Zbatimi i politikave të reja të BE-së për të përmbushur objektivat e kostos reflektuese në përputhje me rregullat e BRE-së të TRE-së me fokus në zhvillimin e një sektori të burimeve të ripërtëritshme të përshtatshme për tërheqjen e investimeve.						Shifra e kostos së pritshme
Objektiv strategjik	Zhvillimi dhe përmirësimi i politikave dhe mekanizmave të nevojshëm rregullatorë dhe operacional në përgjigje të zhvillimeve dhe përvojës evropiane.						
	Rezultatet, aktivitetet, viti dhe organizata / departamenti përgjegjës						
Objektivi specifik 1	Rezultat i 1.1						
Deri në vitin 2021/2022: përfundimi i kornizës ligjore, përfshirë miratimin e akteve nënligjore	Hartimi i një ligji të ri ose të veçantë për burimet e ripërtëritshme të energjisë						
		Viti 1	Viti 2	Viti 3	Viti 4	Viti 5	Institucioni/ departamenti përgjegjës
	Aktiviteti 1.1.1	X					ME
	Konsultimet paraprake me ministritë e linjës dhe palët e interesit						Nuk koston shtesë
	Aktiviteti 1.1.2	X					ME
	Paraqitja e ligjit të ri me të gjitha dokumentet						ZKM
							Nuk koston shtesë

[illegible]

Objektivi specifik 2	Rezultat i 2.1	Hartimi i akteve nënligjore	ZKM, ME, ZRRE
Deri në vitin 2022: Infrastruktur a ligjore për rregullimin e të gjitha çështjeve (aktet nënligjore)	Rezultat i 2.2	Promovimi i përdorimit të energjisë së ripërtëritsh me	ZKM, ME, ZRRE
Objektivi specifik N	Rezultat i N.1		

Kapitulli 6.2: Tabela e krahasimit me të tre opsionet

[Jepni një përmbledhje të shkurtër narrative të tre opsioneve. Gjithashtu paraqitni opsionin e zgjedhur dhe arsyet kryesore pse është zgjedhur.]

Opsioni 1 (Asnjë ndryshim) nuk do të ndryshonte situatën aktuale dhe si rezultat vendosja e burimeve të energjisë së ripërtëritshme në treg do të ndalej. Aktualisht burimet e ripërtëritshme të energjisë nuk mund të konkurrojnë në treg pa pasur ndonjë mbështetje. Megjithatë, situata aktuale nuk lejon një vendosje me kosto efektive të BRE në treg dhe me shtrembërime të panevojshme në konkurrencë. Për më tepër, me situatën aktuale, BRE-të mbrohen nga sinjalet e tregut duke mos marrë pjesë në masën e nevojshme për disbalancet e shkaktuar. Po ashtu, në kuadër të Opsionit 1, mekanizmat mbështetës të zbatueshëm shihen si jo kompatibil (të papërputhshëm) me Rregullat e Ndhmës Shtetërore.

Opsioni 2 nuk i trajton plotësisht problemet e identifikuar dhe objektivat që duhen arritur, duke pasur parasysh që fillimisht legjislacioni duhet të jetë në përputhje të plotë me *acquis* të BE-së për Burimet e Ripërtëritshme dhe në mënyrë të qartë të vë në pah të drejtat dhe detyrimet e secilit institucion për të krijuar dhe zbatuar mekanizma të orientuar drejt tregut për vendosjen e BRE në treg. Opsioni 2 trajton pjesërisht rrezikun e investitorëve për sektorin. Përveç kësaj, opsioni 2 nuk shihet si i realizueshëm për të përfshirë të gjitha ndryshimet e nevojshme për sektorin e energjisë së ripërtëritshme.

Opsioni 3 shihet si opsioni i preferuar pasi do të mundësojë që të ketë një ligj të veçantë për burimet e ripërtëritshme i cili do të jetë në përputhje të plotë me *Acquis* e BE-së për Burimet e Ripërtëritshme që mbulon të gjithë sektorin, përfshirë mekanizmat e konsumit vet-konsumit, të orientuar drejt tregut të cilët nuk shkaktojnë shtrembërim të panevojshëm të tregut dhe do të lejojë gjeneruesit e BRE t'i përgjigjen sinjaleve të çmimeve të tregut. Opsioni 3 e zvogëlon rrezikun e investitorëve dhe ofron parashikueshmëri dhe më shumë transparencë.

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

Figura 7: Krahasimi i opsioneve

Metoda e krahasimit:			
Ndikimet relevante pozitive	Opsioni 1: Asnjë ndryshim	Opsioni 2: Rishikimi i Skemës së Mbështetjes së për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë	Opsioni 3: Projektligji për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë
Krijimi i tregut për prodhimin e energjisë nga BRE me qëllim rritjen e kosto-efektivitetit dhe kufizimin e shtrempërimeve konkurruese	Jo	Pjesërisht	Plotësisht
Kompensimi i kostove të imbalanceve për projektet e BRE sipas udhëzimeve për politikën mbledhëse konkurruese të skemës së mbështetjes së BRE	25%	Jo	Plotësisht
Përcaktimi i menaxhimit të procesit të ankandit dhe funksionet specifike që lidhen me këtë proces në një mënyrë shumë të qartë, transparente dhe të saktë	Jo	Pjesërisht	Plotësisht
Zbatimi i programit për pyllëzimin dhe	Jo	Po	Po

Koncept Dokumenti për Burimet e Ripërtëritshme të Energjisë

ripyllëzimi i tokave pyjore									
Ndikimet relevante negative									
Skema mbështetëse me tarife nxitëse	Jo			Jo			Po		
Mos përcaktimi i çimeve të BRE për periudhën 2021-2030	Po			Jo			Jo		
Shpyllëzimi dhe shtimi i prerjeve të pa rregullta	Po			Po			Plotësisht		
Erozionit si shkak i mbishfrytëzimit të pyjeve	Jo			Po			Plotësisht		
Shtimi i rrezikut apo invazioni në qiramarrje të tokave pyjore	Po			Po			Plotësisht		
Kostot relevante									
Vlerësimi i ndikimit pritshëm buxhetor	Viti 1	Viti 2	Viti 3	Viti 1	Viti 2	Viti 3	Viti 1	Viti 2	Viti 3
Përfundim									

Kapitulli 7: Konkluzionet dhe hapat e ardhshëm

Analiza e kryer gjatë zhvillimit të këtij Koncept dokumenti tregon se e vetmja mundësi që adreson problemin kryesor të identifikuar në Pemën e Problemit është përmes hartimi një ligji të veçantë për burimet e ripërtërithshme të energjisë duke përfshirë të gjitha kërkesat e nevojshme nga direktivat përkatëse të BE-së për përdorimin dhe promovimin e burimeve të energjisë së ripërtërithshme, në mënyrë që të sigurohet zhvillimi adekuat i sektorit të energjisë së ripërtërithshme në planin afatgjatë. Efektet që identifikohen janë shkaktuar kryesisht nga korniza e pamjaftueshme për shfrytëzimin e skemave të reja konkurruese të mbështetjes së BRE-së, në mënyrë që të arrihet objektivi i caktuar deri në vitin 2030.

Analiza e grupit të punës tregon se opsioni i hartimit të këtij ligj do të eliminojë të gjitha pengesat e identifikuar dhe do të hapë rrugën për zhvillimin e mëtejshëm të BRE-së në aspektin e sigurisë së furnizimit me energji dhe zhvillimit ekonomik. Për më tepër, ky ligj në veçanti do të jetë në përputhje me pakon e re të energjisë të BE-së në përgjithësi.

Ligji për BRE do të adresonte të gjitha çështjet që lidhen me BRE-në në një dokument të vetëm. Ligji do të parashikonte procedurat administrative, mekanizmat e tregut për zhvillimin e BRE-së, qasjen në rrjet, do të përcaktonte statusin ligjor të akterëve dhe palëve të ndryshme të interesit, do të mbështeste skemat dhe do të inkurajonte përdorimin e teknologjive të reja.

Figura 8: Plan i zbatimit të opsioneve të preferuara

Veprimi	Afati kohor
1. Hartimi i projekt ligjit për burime të ripërtërithshme të energjisë	K3 2022
2. Dizajni i skemës konkurruese për BRE	K4 2022
3. Hyrja në fuqi e ligjit për burime të ripërtërithshme të energjisë	K4 2022
4. Hartimi dhe miratimi i legjislationet sekondar	K4 2023
5. Zbatimi i kornizës ligjore për burime të ripërtërithshme të energjisë	K1 2024

Kapitulli 7.1: Dispozitat për monitorimin dhe vlerësimin

Monitorimi është element i rëndësishëm i zbatimit të politikave. Meqenëse mekanizmi konkurrues për primet e tregut ose kontratat për dallimin duhet të organizohet një ose dy herë në vit gjatë disa viteve, vlerësimi i procesit të mëparshëm duhet të tregojë nëse kufijtë e politikave duhet të ndryshojnë. E gjithë kjo duhet të bëhet duke marrë parasysh parashikueshmërinë e kërkesave dhe transparencën e procesit. Kjo ndërlidhet me interesin e përgjithshëm të një teknologjie të caktuar, çmimin referent për primet e tregut ose çmimin e blerjes për kontratën për diferencë, sido që vendoset.

Monitorimi dhe vlerësimi pritet të kryhen nga Ministria përgjegjëse për hartimin e politikave, ndërsa ndërhyrjet në tenderin e mëposhtëm duhet të bazohen në mësimet e nxjerra nga raundi i mëparshëm, p.sh. nëse interesi për një teknologji të caktuar është më i ulët se sa pritej, kushtet e tenderit duhet të përmirësohen dhe anasjelltas nëse një teknologji e caktuar shfrytëzohet tej mase, kushtet duhet të forcohen. Kjo procedurë duhet të zbatohet në vazhdimësi derisa të arrihen qëllimet e politikave.

Metodologjia e monitorimit duhet të përcaktohet në mënyrë që të mos ndikojë negativisht në parashikueshmërinë e skemës mbështetëse të miratuar, por përkundrazi të sigurojë monitorim adekuat të rezultateve të pritura. Disa nga TKP kryesor që do të përdoren gjatë monitorimit dhe vlerësimit të këtij koncept shënimin janë:

- Zbatimi i politikave dhe kërkesave ligjore;
- Nevoja për trajnim dhe/ose personel shtesë;
- Ndikimet socio-ekonomike;
- Ndikimet mjedisore;
- Zbulimi i informacionit publik /konsultimet e dokumentit;
- Komunikimi i ndryshimeve të mundshme tek audienca e synuar; etj.

Kapitulli 7.1: Dispozitat për monitorimin dhe vlerësimin

Monitorimi është element i rëndësishëm i zbatimit të politikave. Meqenëse mekanizmi konkurrues për primet e tregut ose kontratat për dallimin duhet të organizohet një ose dy herë në vit gjatë disa viteve, vlerësimi i procesit të mëparshëm duhet të tregojë nëse kufijtë e politikave duhet të ndryshojnë. E gjithë kjo duhet të bëhet duke marrë parasysh parashikueshmërinë e kërkesave dhe transparencën e procesit. Kjo ndërlidhet me interesin e përgjithshëm të një teknologjie të caktuar, çmimin referent për primet e tregut ose çmimin e blerjes për kontratën për diferencë, sido që vendoset.

Monitorimi dhe vlerësimi pritet të kryhen nga Ministria përgjegjëse për hartimin e politikave, ndërsa ndërhyrjet në tenderin e mëposhtëm duhet të bazohen në mësimet e nxjerra nga raundi i mëparshëm, p.sh. nëse interesi për një teknologji të caktuar është më i ulët se sa pritej, kushtet e tenderit duhet të përmirësohen dhe anasjelltas nëse një teknologji e caktuar shfrytëzohet tej mase, kushtet duhet të forcohen. Kjo procedurë duhet të zbatohet në vazhdimësi derisa të arrihen qëllimet e politikave.

Metodologjia e monitorimit duhet të përcaktohet në mënyrë që të mos ndikojë negativisht në parashikueshmërinë e skemës mbështetëse të miratuar, por përkundrazi të sigurojë monitorim adekuat të rezultateve të pritura. Disa nga TKP kryesor që do të përdoren gjatë monitorimit dhe vlerësimit të këtij koncept shënimin janë:

- Zbatimi i politikave dhe kërkesave ligjore;
- Nevoja për trajnim dhe/ose personel shtesë;
- Ndikimet socio-ekonomike;
- Ndikimet mjedisore;
- Zbulimi i informacionit publik /konsultimet e dokumentit;
- Komunikimi i ndryshimeve të mundshme tek audienca e synuar; etj.

Shtojca 1: Forma e Vlerësimit për Ndikimin Ekonomik

Kategoria e ndikimeve ekonomike	e Ndikimi kryesor	A pritët të ndodhë ndikim?		Numri i kompanive dhe/ose individëve të prekur	Përfitimi ose kostoja pritshme e ndikimit	Niveli i preferuar i analizës
		Po	Jo			
Vendet punës ¹⁷	A do të rritet numri aktual i vendeve të punës?	Po		I lartë	I lartë / I ulët	Investimet e vazhdueshme në sektorin e burimeve të ripërtëritshme në Kosovë pritet të krijojnë vende të punës në vitet e ardhshme si dhe të sigurojnë më shumë të ardhura për kompanitë në këtë sektor. Rritja e pjesës së BRE pritet të krijojë vende të reja të punës, si instalime (teknikë), inxhinierë të erës/dielit, zyrtarë të operacioneve, mirëmbajtje, teknologji, etj.
	A do të zvogëlohet numri aktual i vendeve të punës?		Jo	I ulët	I ulët	Aktualisht, Kosova punëson një numër të kufizuar të të punësuarve në sektorin e BRE. Me zhvillimin dhe rritjen e pjesës së BRE-ve, punësimi në këtë fushë në Kosovë

¹⁷ Kur ndikim vendet e punës, do të ketë edhe ndikime sociale.

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

						do të përmirësohet ndjeshëm.
	A do të ndikojë në nivelin e pagesës?	Po		I lartë	I lartë	Po, pozitivisht. Teknologjia e BRE në Kosovë është relativisht e re, dhe për shkak të specifikave, është biznes më i paguar në përgjithësi.
	A do të ndikojë në lehtësinë e gjetjes së një pune?	Po		I lartë	I lartë	Aktualisht, Kosova përballë me një kërkesë të shtuar për instalimin e PV solare si dhe zbatimin e projekteve të erës. Avancimi në energjinë e ripërtëritshme ngre nevojën për trajnim dhe edukim të mëtejshëm të të rinjve në fushën e energjisë së ripërtëritshme (inxhinierë diellorë dhe të erës, teknikë të erës/diellit dhe fusha të tjera të mangëta në Kosovë).
Të bërit biznes	A do të ndikojë në qasjen në financa për biznesin?	Po		I lartë	I lartë	Aktualisht, bankat lokale në Kosovë, përfshirë donatorët ndërkombëtarë, si dhe Institucionet Financiare Ndërkombëtare, ofrojnë stimuj/mekanizëm financiar për bizneset për

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

						promovimin e investimeve të burimeve të ripërtëritshme. QEK inkurajohet të zhvillojë mekanizma mbështetës shtesë (fondi i garancive bankare, grante ose të tjera), norma më të ulëta të interesit për projekte të ripërtëritshme, të sjellë ndryshime të mëtejshme në politikat fiskale, etj. E gjithë kjo do të përmirësojë qasjen e mëtejshme në financa për bizneset e përfshira në BRE në Kosovë.
	A do të largohen produkte të caktuara nga tregu?	Jo	I ulët	I ulët	I ulët	Asnjë produkt nuk parashikohet të largohet nga tregu
	A do të lejohen produkte të caktuara në treg?	Po		I lartë	I lartë	Po, teknologjia e re kërkon produkte të caktuara të reja për të zbatuar projektet e BRE dhe për të përmbyshur standardet e kërkuara. Për shembull, projektet diellore kërkojnë lloje të caktuara të paneleve diellore, bateri, sistem të monitorimit diellor.

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

						Projektet e erës kërkojnë turbina, pajisje mbrojtëse të turbinës, monitorim të gjendjes.
	A do të detyrohen bizneset të mbyllien?	Jo			I ulët	Jo. Përkundrazi, biznese të reja parashikohet të krijohen për të përmbushur pajisjet dhe aftësitë e nevojshme që kërkojnë për zbatimin e projekteve të BRE.
	A do të krijohen biznese të reja?	Po			I lartë	Po. Biznese të reja do të krijohen si mjet me qëllim të veçantë për të marrë pjesë në mekanizmin konkurrues dhe për të zbatuar projektin nëse jepet.
Ngarkesa administrative	A do të detyrohen bizneset të përmbushin detyrimet e tyre të reja të informacionit?	Po			I lartë	Aktet e reja ligjore dhe rregullatore që do të miratohen do të transpozojnë kërkesat nga Direktivat dhe Rregulloret e BE -së. Bizneset duhet të plotësojnë kërkesat e reja.
	A janë thjeshtuar detyrimet për të siguruar informacione për bizneset?	Po			I lartë	Aktivitetet e vazhdueshme në mes të QeK-së, ZRRE-së dhe palëve të tjerë të interesit në sektorin e energjisë në lidhje me krijimin dhe funksionimin e

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

					zyrës për shërbime ("One Stop Shop") për BRE-të duhet të vazhdojnë. Krijimi i "One Stop Shop" (OSS) për BRE, stimulon zhvilluesit e rinj privatë të hyjnë në tregun e BRE në Kosovë duke ofruar procedura dhe informacion të thjeshtuar për të gjithë palët e interesit. Përmblajtja e OSS duhet të digitalizohet plotësisht dhe të vihet në dispozicion më tej për çdo zhvillues privat të BRE-ve kudo në botë. Procedurat e thjeshtuara të administrimit janë objektiv i këtij KD, dhe do të ndikojnë pozitivisht në qasjen në informacione.
Tregtia	A pritet të ndryshojnë flukset aktuale të importit?	Po	I lartë	I lartë	Niveli i shitur i investimeve në projektet e BRE-ve kërkon shkëmbime më të mëdha biznesore ndërmjet Kosovës dhe rajonit (dhe përtej). Si e tillë, me teknologjinë e re dhe kërkesat e ekspertizës, pritet që flukset e importit të rriten si në aspektin e blerjes së teknologjisë së

Koncepti dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

						re ashtu edhe në marrjen e njohurive të reja të ekspertëve në vend.
						Kosova aktualisht nuk ka burime të mjaftueshme të prodhimit të teknologjisë së BRE dhe njohuri të cilat do të mundësonin eksport në vendet e huaja. Sidoqoftë, kjo mund të ndryshojë në të ardhmen.
						Me blerjen e pajisjeve të reja për projektet e BRE, veçanërisht turbinat me erë, duhet të parashikohen rregullime të caktuara të transportit. Këto do të kenë ndikim minimal në transportin e njerëzve dhe mallrave.
						Vetëm kur transportohen turbinat me erë, transporti i udhëtarëve dhe/ose mallrave mund të jetë i kufizuar për orë të caktuara në rrugë kritike që nuk parashikohen për një transport të tillë.
						Kompanitë e BRE mund të zgjerojnë potencialisht aktivitetet e tyre në fushën

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

					e prodhimit (p.sh. prodhimi i paneleve diellore, teknologjia e erës, etj.). Përtej kësaj, ata pritët të investojnë në aktivitete që lidhen me trajnimin për fushat e mirëmbajtjes dhe operacioneve, dhe të ngjashme.
A pritët që kompanitë të anulojnë ose shtyjnë investimet?	Jo	I ulët	I ulët	Jo, përkundrazi, shumë kompani i kanë paraqitur kërkesë ZRRE-së për zhvillimin e projekteve të BRE dhe pritët të angazhohen më tej në zhvillimin e projekteve të tilla.	
A do të rriten investimet nga diaspora?	Po	I lartë	I lartë	Pritët që zhvillimi i projekteve të BRE në Kosovë të jetë fushë tërheqëse për diasporën kosovare me të cilën do të angazhohet. Aktualisht disa anëtarë të diasporës kanë investuar tashmë në këtë fushë dhe më shumë prej tyre mund të angazhohen dhe të sjellin njohuri të mëtejshme në vend.	

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	A do të zvogëlohen investimet nga diaspora?	Jo	I ulët	I ulët	Jo. Aktualisht disa anëtarë të diasporës kanë investuar tashmë në këtë fushë dhe më shumë prej tyre mund të angazhohen dhe të sjellin njohuri të mëtejshme në vend, dhe kjo pritet të rritet.
	A do të rriten investimet e huaja direkte?	Po	I lartë	I lartë	Shumë nga kompanitë e BRE janë investitorë të huaj. Ata pritet të angazhohen me projektet e BRE në Kosovë dhe si të tillë, investimi i drejtpërdrejtë i kapitalit të huaj pritet të rritet ndjeshëm.
	A do të ulen investimet e huaja direkte?	Jo	I ulët	I ulët	Shiko më lart
Konkurrueshmëria	A do të rritet çmimi i produkteve, siç është energjia elektrike?	Po	I ulët	I ulët	Mekanizmi i ri i propozuar këtu bazohet në konkurrencën, me qëllim arritjen e çmimit të tregut. Meqenëse kjo është teknologji e re, futja e investimeve të mëdha mund të risë pak tarifën e përdoruesit fundor të energjisë elektrike, megjithatë ka edhe mekanizma të tjerë që do të përdoren që çmimi të

Koncepti dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

						mos jetë i lartë. Mekanizmat e tillë përfshijnë: Primet nxitëse përmes ankandëve, tarifave konkurruese të furnizimit për kapacitete të vogla, faturimi neto për vetë-konsum dhe mekanizma të tjerë nxitës.
			Jo	I ulët	I ulët	Shiko lart
				I ulët	I ulët	Gjersa zgjidhjet e BRE bëhen standardi në vend, hulumtimi dhe inovacioni do të zhvillohen gradualisht. Duke pasur parasysh që produktet e BRE janë duke vazhduar transformimin domethënës pothuajse në baza ditore, falë inovacionit, pritjet që ky trend të vazhdojë edhe në të ardhmen. Kjo do të kërkojë ekspertizë të caktuar në vend që të zhvillohet për të vazhduar me përparimin teknologjik në këtë fushë. Për të bërë këtë, nevojiten edhe hulumtime të mëtejshme.
			Jo	I ulët	I ulët	Si më sipër

Ndikimi në NVM-të	A janë kompanitë e prekura kryesisht nga NVM-të?	Po	I lartë	I lartë	Zhvillimi i zgjidhjeve për BRE do të ndikojë pozitivisht në NVM-të, si në aspektin e zhvillimit të projekteve të BRE, ashtu edhe në aspektin e uljes së kostove të tyre të energjisë elektrike në të ardhmen si vetë-konsumatorë. Rregullat që do të zhvillohen duhet të lejojnë që NVM të kenë qasje më të lehtë në tregun e BRE dhe të zhvillojnë projekte për BRE.
Çmimet dhe konkurrenca	A do të rritet numri i mallrave dhe shërbimeve në dispozicion të biznesit ose konsumatorëve?	Po	I lartë	I lartë	Projektet e reja të BRE do të rezultojnë që burimet e reja të energjisë elektrike të bëhen të disponueshme për klientët. Si e tillë, kjo do të mundësojë diversifikimin e burimeve të energjisë në Kosovë. Për më tepër, projektet e reja të BRE ofrojnë mundësi për prezantimin e produkteve dhe shërbimeve të reja duke përfshirë: teknologjinë e BRE me shumicë, shërbimet e mirëmbajtjes, objektet/shërbimet e ruajtjes së baterive, etj.

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	A do të ulet numri i mallrave dhe shërbimeve në dispozicion të biznesit ose konsumatorëve?		Jo	I ulët	I ulët	Si më sipër
	A do të rriten çmimet për mallrat dhe shërbimet ekzistuese?		Jo	I ulët	I ulët	Si më poshtë
	A do të ulen çmimet për mallrat dhe shërbimet ekzistuese?	Po		I lartë	I lartë	Çmimet për zgjidhjet e BRE do të jenë konkurruese në treg. Në afat më të gjatë, këto zgjidhje do të rezultojnë në kosto më të ulëta duke marr parasysh përparimet teknologjike në këtë fushë.
Ndikimet ekonomike rajonale	A do të preket ndonjë sektor i veçantë biznesi?	Po		I lartë	I lartë	Kosova priorizon përpjekjet ambicioze të gjelbërimit, mbrojtjes së mjedisit dhe zvogëlimit të emetimeve të gazrave serra. Priorizimi i burimeve të ripërtëritshme në Kosovë do të çojë drejt zvogëlimit gradual të lëndëve djegëse fosile, etj. Kjo do të ketë një ndikim pozitiv në uljen e nivelit të emetimeve të CO2 dhe ndotësve të tjerë.
	A është i përqendruar ky sektor në një rajon të caktuar?	Po		I lartë	I lartë	Kapacitetet e reja gjeneruese pritet të ndërtohen në pjesë të ndryshme të Kosovës.
	A do të ndikohet rritja e ardhshme ekonomike?	Po		I lartë	I lartë	Projektet e reja do të sjellin një investim të huaj

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

Zhvillimi përgjithshëm ekonomik		Po		I ulët	I lartë	të drejtpërdrejtë në vend, duke rezultuar në rritje të mëtejshme ekonomike. Për më tepër, do të nevojiten shërbime shtesë për të zbatuar këto projekte që rezultojnë në ngritje të rritjes ekonomike. Në fund, kërkimi dhe inovacioni gjithashtu do të ndalen dhe do t'i shtojnë fatures pozitive të rritjes ekonomike. Rritja e investimeve në BRE çon në zgjerimin e sektorit të energjisë së ripërtëritshme dhe një normë më të ulët të papunësisë. Megjithatë, pritjet që tregu t'i përgjigjet çmimeve më të larta duke tërhequr furnizues të rinj dhe duke bërë presion mbi çmimet e larta, duke i detyruar të ulen. Zgjerimi i sektorit të BRE sigurisht që do të risë vlerën e tregut të energjisë së ripërtëritshme për të gjitha mallrat dhe shërbimet përfundimtare të prodhuara, domethënë
A mund të ketë ndonjë efekt në normën e inflacionit?		Po		I ulët	I lartë	Rritja e investimeve në BRE çon në zgjerimin e sektorit të energjisë së ripërtëritshme dhe një normë më të ulët të papunësisë. Megjithatë, pritjet që tregu t'i përgjigjet çmimeve më të larta duke tërhequr furnizues të rinj dhe duke bërë presion mbi çmimet e larta, duke i detyruar të ulen. Zgjerimi i sektorit të BRE sigurisht që do të risë vlerën e tregut të energjisë së ripërtëritshme për të gjitha mallrat dhe shërbimet përfundimtare të prodhuara, domethënë

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

						do të rrisë BPV, por madhësia e këtij tregu dhe numri i njerëzve të punësuar në të, nuk janë të një rëndësie të tillë për të ndikuar mbi inflacionin në ekonominë e përgjithshme të Kosovës.
--	--	--	--	--	--	--

Shtojca 2: Forma e vlerësimit për ndikimet sociale

Kategoria e ndikimeve shoqërore	Ndikimi kryesor	A pritët të ndodhë ndikim?		Numri i organizatave, kompanive dhe/ose individëve të prekur	Përfitim i kostoja pritshme ndikimit	ose e pritshme e ndikimit	Niveli i preferuar i analizës
		Po	Jo				
Vendet punës ¹⁸	A do të rritet numri aktual i vendeve të punës?	Po	Jo	I lartë / i ulët	I lartë / i ulët		Investimi i ri në teknologji dhe krijimi i NVM-ve të reja pritët të rrisë vendet e reja të punës.
	A do të zvogëlohet numri aktual i vendeve të punës?		Jo	I ulët	I ulët		Shiko lart
	A preken vendet e punës në një sektor të caktuar biznesi?		Jo	I ulët	I ulët		Për shkak të rritjes së pjesës së BRE, pritët që gjenerimi i bazuar në linjit të zvogëlohet. Reduktimi i prodhimit nga linjiti do të rezultonte në humbjen e punës për punonjësin e KEK.
	A do të ketë ndonjë ndikim në nivelin e pagesës?	Po		I lartë	I lartë		Si më poshtë
Ndikimet shoqërore rajonale	A do të ketë ndikim në lehtësimin e gjetjes së një vendi të punës?	Po		I lartë	I lartë		Kjo varet shumë nga niveli i njohurive të marra nga universitetet ose shkollat profesionale në Kosovë. Teknologjitë e reja kërkojnë aftësi të reja.
	A janë përqendruar ndikimet shoqërore në një rajon apo qytet të veçantë?	Po		I lartë	I lartë		Projektet pritët të ndërtohen në pjesë të ndryshme të vendit.

¹⁸ Kur preken vendet e punës, do të ketë edhe ndikime ekonomike.

Koncepti dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

Kushtet e punës	A preken të drejtat e punëtorëve? A parashikohen apo shfuqizohen standardet për të punuar në kushte të rrezikshme?	Jo	I ulët	I ulët	Jo	I ulët	I ulët	Jo, përkundrazi. Teknologjia e ripërtëritshme nuk përfshin punë me mbeturina/kushte të rrezikshme.
	A do të ketë ndikim në mënyrën se si zhvillohet dialogu social midis punonjësve dhe punëdhënësve?	Jo	I ulët	I ulët			I ulët	Kosova tashmë ka një legjislacion të mirë në lidhje me të drejtat e punonjësve, megjithatë Institucionet Financiare Ndërkombëtare të përfshira në financim do të kërkojnë zbatim të rreptë të të drejtave sociale.
Përfshirja sociale	A do të ketë ndikim në varfëri?	Jo	I ulët	I ulët			I ulët	Projektet e BRE të parashikuara të instalohen në 10 vitet e ardhshme nuk mund të ndikojnë në varfëri.
	A preket qasja në skemat e mbrojtjes sociale?	Jo	I ulët	I ulët			I ulët	
	A do të ndryshojë çmimi i mallrave dhe shërbimeve bazë?	Jo	I ulët	I ulët			I ulët	
	A do të ketë ndikim në financimin ose organizimin e skemave të mbrojtjes sociale?	Po	I lartë	I lartë			I lartë	Duhet të zhvillohen planet e Përgjegjësisë Sociale të Korporatës për secilin IPP që zhvillon BRE.
Arsimi	A do të ketë ndikim në arsimin fillor?	Jo	I ulët	I ulët			I ulët	Kurrikulat dhe kurset do të përfshijnë arsimin lidhur me BRE
	A do të ketë ndikim në arsimin e mesëm?	Po	I lartë	I lartë			I lartë	

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	A do të ketë ndikim në arsimin e lartë?	Po	I lartë	I lartë	Kurrikulat dhe kurset do të përfshijnë arsimin lidhur me BRE
	A do të ketë ndikim në formimin profesional?	Po	I lartë	I lartë	Kurrikulat dhe kurset do të përfshijnë arsimin lidhur me BRE
	A do të ketë ndikim në edukimin e punonjësve dhe mësimin gjatë gjithë jetës?	Po	I lartë	I lartë	Kurrikulat dhe kurset do të përfshijnë arsimin lidhur me BRE
	A do të ketë ndikim në organizimin ose strukturën e sistemit arsimor?	Po	I lartë	I lartë	Kurrikulat dhe kurset do të përfshijnë arsimin lidhur me BRE
	A do të ketë ndikim në lirinë akademike dhe vetëqeverisjen?	Jo			Kurrikulat dhe kurset do të përfshijnë arsimin lidhur me BRE
Kultura	A ndikon opsioni në diversitetin kulturor?		I ulët	I ulët	Duhet të paraqiten planet e Përgjegjësisë Sociale të Korporatës për secilën IPP që zhvillon BRE.
	A ndikon opsioni në financimin e organizatave kulturore?	Jo	I ulët	I ulët	Duhet të paraqiten planet e Përgjegjësisë Sociale të Korporatës për secilën IPP që zhvillon BRE.
	A ndikon opsioni në mundësitë që njerëzit të përftojnë ose të marrin pjesë në aktivitete kulturore?	Jo	I ulët	I ulët	Duhet të paraqiten planet e Përgjegjësisë Sociale të Korporatës për secilën IPP që zhvillon BRE.
	A ndikon opsioni në ruajtjen e trashëgimisë kulturore?	Jo	I ulët	I ulët	Duhet të paraqiten planet e Përgjegjësisë Sociale të Korporatës për secilën IPP që zhvillon BRE.
Qeverisja	A ndikon opsioni në aftësinë e qytetarëve për të marrë pjesë në procesin demokratik?	NA			
	A trajtohet çdo person në mënyrë të barabartë?	NA			

Koncepti dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	A do të informohet më mirë publiku për qështje të caktuara?	NA				
	A ndikon opsioni në mënyrën se si funksionojnë partitë politike?	NA				
	A do të ketë ndonjë ndikim në shoqërinë civile?	Po		I lartë	I lartë	Shoqëria civile do të ketë rolin e saj në monitorimin e politikave publike
Shëndeti dhe siguria publike ¹⁹	A do të ketë ndonjë ndikim në jetën e njerëzve, siç është jetëgjatësia ose shkalla e vdekshmërisë?	Po		I lartë	I lartë	Për shkak të rritjes së gjenerimit të BRE, prodhimi nga linjtë zvogëlohet, gjë që çon në një ulje të nivelit të ndotjes së ajrit dhe ujit.
	A do të ketë ndikim në cilësinë e ushqimit?	Po		I lartë	I lartë	Për shkak të rritjes së gjenerimit të BRE, prodhimi nga linjtë zvogëlohet, gjë që çon në një ulje të nivelit të ndotjes së ajrit dhe ujit.
	A do të rritet apo zvogëlohet rreziku për shëndetin për shkak të substancave të dëmshme?	Po		I lartë	I lartë	Për shkak të rritjes së gjenerimit të BRE, prodhimi nga linjtë zvogëlohet, gjë që çon në një ulje të nivelit të ndotjes së ajrit dhe ujit.
	A do të ketë efekte shëndetësore për shkak të ndryshimeve në nivelet e zhurmës ose cilësisë së ajrit, ujit dhe/ose tokës?	Po		I lartë	I lartë	Për shkak të rritjes së gjenerimit të BRE, prodhimi nga linjtë zvogëlohet, gjë që çon në një ulje të nivelit të ndotjes së ajrit dhe ujit.

¹⁹ Kur ka ndikim në shëndetin dhe sigurinë publike, atëherë rregullisht ka ndikime mjedisore.

Koncepti dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	A do të ketë efekte shëndetësore për shkak të ndryshimeve në përdorimin e energjisë?	Po	I lartë	I lartë	Për shkak të rritjes së gjenerimit të prodhimi nga linjiti zvogëlohet, gjë që çon në një ulje të nivelit të ndotjes së ajrit dhe ujit.
	A do të ketë efekte shëndetësore për shkak të ndryshimeve në deponimin e mbeturinave?	Po	I lartë	I lartë	Për shkak të rritjes së gjenerimit të prodhimi nga linjiti zvogëlohet, gjë që çon në një ulje të nivelit të ndotjes së ajrit dhe ujit.
	A do të ketë ndikim në mënyrën e jetesës së njerëzve, si nivelet e interesit në sport, ndryshimet në të ushqyerit ose ndryshimet në përdorimin e duhanit ose alkoolit?	NA			
	A ka grupe specifike që përballen me rreziqe shumë më të larta se të tjerët (të përcaktuara nga faktorë të tillë si mosha, gjinia, aftësia e kufizuar, grupi shoqëror ose rajoni)?	NA			
Krimi dhe siguria	A ka gjasa që kriminelët të kapen?	NA			
	A ndikohet përfitimi i mundshëm nga krimi?	NA			
	A ndikon në nivelet e korrupsionit?	NA			
	A preket kapaciteti i zbatimit të ligjit?	NA			
	A ka ndonjë efekt në të drejtat dhe sigurinë e viktimave të krimit?	NA			

Shtojca 3: Forma e Vlerësimit për Ndikimet Mjedisor

Kategoria e ndikimeve në mjedis	Ndikimi kryesor	A pritët të ndodhë ndikim?		Numri i kompanive dhe/ose individëve të prekur	Përfitimi ose kostoja e pritshme e ndikimit	Niveli i preferuar i analizës
		Po	Jo			
Klima dhe mjedisi qëndrueshëm	A do të ketë ndikim në emetimet e gazrave serrë (dioksidi i karbonit, metani, etj.)?	Po		I lartë / i ulët I lartë	I lartë / i ulët I lartë	Futja e BRE-së do të ketë ndikim pozitiv në uljen e emetimeve të gazrave serrë dhe emetimeve të tjera.
	A do të ndikohet konsumi i karburantit?	Po		I lartë	I lartë	Zvogëlimi i shfrytëzimit të qymyrit për shkak të rritjes së prodhimit të ripërtëritshëm.
	A do të ndryshojë shumëllojshmëria e burimeve të përdorura për prodhimin e energjisë?	Po		I lartë	I lartë	Po, për shkak të rritjes së prodhimit të ripërtëritshëm, prodhimi i energjisë nga qymyri mund të ulët pak.
	A do të ketë ndonjë ndryshim çmimi për produktet miqësore me mjedisin?	Po		I lartë	I lartë	Çmimi i energjisë elektrike mund të rritet paksa për shkak të investimeve në teknologjitë e reja.
Cilësia e ajrit	A do të bëhen disa aktivitete më pak ndotëse?	Po		I lartë	I lartë	Termocentralet ekzistuese do të zvogëlojnë ndotjen për shkak të zvogëlimit të prodhimit.
	A do të ketë ndikim në emetimin e ndotësve të ajrit?	Po		I lartë	I lartë	Me zvogëlimin e prodhimit nga termocentralet, ndotja e ajrit do të ulët.
Cilësia e ujit	A ndikon opsioni në cilësinë e ujërave të ëmbla?	Po		I lartë	I lartë	Për shkak të rënies së gjenerimit të energjisë

Koncepti i dokumentit për burimet e rinovueshme të energjisë

							elektrike nga qymyrri, shkarkimi i ujit nga termocentralet do të jetë më i vogël.
							Për shkak të rënies së gjenerimit të energjisë elektrike nga qymyri, shkarkimi i ujit nga termocentralet do të jetë më i vogël.
							Jo, nuk ka ndonjë ndikim në ujën e pijshëm
							Nuk ka ndikim
							Nuk ka ndikim
							Kapacitetet e reja të gjenerimit (në varësi të kapacitetit të impiantit) kanë nevojë për hapësirë për ndërtim.
							Varet nga vendi i zgjedhur për ndërtimin e kapaciteteve të reja gjeneruese. Disa toka mund të jenë publike pa pasur nevojë të përvetësohen.
							Varet nga vendi i zgjedhur për ndërtimin e kapaciteteve të reja gjeneruese.

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

Mbeturinat dhe riciklimi	A do të ndryshojë sasia e mbeturinave të krijuara?	Po	P lartë	P lartë	Do të ketë rritje të gjenerimit të mbeturinave për shkak të mbetjeve të ndërtimit dhe mbeturinave të tjera të krijuara gjatë ndërtimit
	A do të ndryshojë mënyrat në të cilat trajtohen mbeturinat?	Jo	I ulët	I ulët	Nuk ka ndikim të drejtpërdrejtë në mënyrën se si trajtohen mbeturinat.
	A do të ketë ndikim në mundësitë e riciklimit të mbeturinave?	Jo	I ulët	I ulët	Nuk ka mundësi riciklimi, pasi kapacitetet e reja të gjenerimit gjatë operimit nuk do të prodhojnë mbeturina.
Përdorimi i burimeve	A ndikon opsioni në përdorimin e burimeve të ripërtëritshme (rezervat e peshkut, hidrocentralet, energjia diellore, etj.)?	Jo	I ulët	I ulët	Kapacitetet e reja të gjenerimit që do të ndërtohen bazuar në burimet e energjisë së ripërtëritshme, si era dhe ajo diellore, nuk do të ndikojnë negativisht.
	A ndikon opsioni në përdorimin e burimeve që nuk janë të ripërtëritshme (ujërat nëntokësorë, mineralet, qymyri, etj.)?	Jo	I ulët	I ulët	
Shtrirja e rrezeve mjedisore	A do të ketë ndonjë efekt në gljasat e rrezeve, të tilla si zjarret, shpërthimet ose aksidentet?	Jo	I ulët	I ulët	
	A do të ndikojë në gatishmërinë në rast të fatkeqësive natyrore?	Jo	I ulët	I ulët	
	A preket mbrojtja e shoqërisë nga fatkeqësitë natyrore?	Jo	I ulët	I ulët	
Biodiversiteti, flora dhe fauna	A do të ketë ndikim në speciet e mbrojtura ose të rrezikuara ose zonat ku ato jetojnë?	Jo	I ulët	I ulët	Kjo do të vendoset gjatë hartimit të studimit të

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

								Vlerësimi të Ndikimit Mjedisor dhe Social të secilit projekt.
	A do të ndikohet madhësia ose lidhjet midis zonave të natyrës?					Jo	Ulët	Ulët
	A do të ketë ndonjë efekt në numrin e specieve në një zonë të caktuar?					Jo	Ulët	Ulët
	A do të ndikohet trajtimi i kafshëve?					Jo	Ulët	Kjo do të vendoset gjatë hartimit të studimit të Vlerësimit të Ndikimit Mjedisor dhe Social të secilit projekt.
	A do të preket shëndeti i kafshëve?					Jo	Ulët	Duhet të vlerësohet rast pas rasti
	A do të ndikohet cilësia dhe siguria e ushqimit të kafshëve?					Jo	Ulët	Duhet të vlerësohet rast pas rasti

Shtojca 4: Forma e vlerësimit për ndikimin e të drejtave themelore

Kategoria e ndikimit në të drejtat themelore	Ndikimi kryesor	A pritët të ndodhë ky ndikim?		Numri i organizatave, kompanive dhe/ose individëve të prekur	Përfitim ose kostoja e pritshme e ndikimit	Niveli i preferuar i analizës
		Po	Jo			
Dinjteti	A ndikon opsioni në dirjtetin e njerëzve, të drejtën e tyre për jetë ose integritetin e një personi?		Jo	Ulët / i ulët	Ulët / i ulët	
Liria	A ndikon opsioni në të drejtën e lirisë së individëve?		Jo	Ulët	Ulët	

Koncepti dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	A ndikon opsioni në të drejtën e një personi për privatësi?		Jo	I ulët	I ulët
	A ndikon opsioni në të drejtën për t'u martuar ose krijuar familje?		Jo	I ulët	I ulët
	A ndikon opsioni në mbrojtjen ligjore, ekonomike ose sociale të individëve apo familjes?		Jo	I ulët	I ulët
	A ndikon opsioni në lirinë e mendimit, ndërgjegjes apo fesë?		Jo	I ulët	I ulët
	A ndikon opsioni në lirinë e shprehjes?		Jo	I ulët	I ulët
	A ndikon opsioni në lirinë e tubimit apo bashkimit?		Jo	I ulët	I ulët
Të dhënat personale	A përfshin opsioni përpunimin e të dhënave personale?		Jo	I ulët	I ulët
	A janë të garantuara të drejtat e individit për kompensim dhe kundërshtimin e qasjes?		Jo	I ulët	I ulët
Azili	A është mënyra e përpunimit të të dhënave personale e qartë dhe e mbrojtur mirë?		Jo	I ulët	I ulët
	A ndikon ky opsion në të drejtën për azil?		Jo	I ulët	I ulët
	A do të preken të drejtat pronësore?		Jo	I ulët	Duhet të vlerësohet nga studimet e secilit projekt
Të drejtat e pronës	A ndikon opsioni në lirinë për të bërë biznes?		Jo		
	A mbrohet opsioni parimin e barazisë para ligjit?	Po		I ulët	I ulët
Trajtim i barabartë ²⁰	A ka të ngjarë që grupe të caktuara të dëmtohen drejtpërdrejt ose tërthorazi nga diskriminimi (p.sh. diskriminimi në bazë të gjinisë, racës, ngjyrës, përkatësisë etnike,		Jo	I ulët	I ulët

²⁰ Barazia gjinore trajtohet në Vlerësimin e Ndikimit Gjinor

Koncept dokumenti për burimet e rinovueshme të energjisë

	opinionit politik ose opinionit tjetër, moshës ose orientimit seksual)?					
	A ndikon opsioni në të drejtat e personave me aftësi të kufizuara?	Jo			I ulët	I ulët
Të drejtat e fëmijëve	A ndikon opsioni në të drejtat e fëmijëve?	Jo			I ulët	I ulët
Administrim i mirë	A do të komplikohen procedurat administrative?	Jo			I ulët	I ulët
	A ndikohet mënyra në të cilën administrata merr vendime (transparenca, afati procedural, e drejta e qasjes në dosje, etj.)?	Jo			I ulët	I ulët
	Sa i përket të drejtës penal dhe dënimeve të parapara: a preken të drejtat e të pandehurit?	Jo			I ulët	I ulët
	A ndikohet qasja në drejtësi?	Jo			I ulët	I ulët

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo

Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve - Ministarstvo Finansija, Rada i Trasfera -
Ministry of Finance, Labour and Transfers

DATE	17.12.2021
REFERENCE	MA-347/2021
PËR/ZATË:	Mr. Luan Morina, Director of Energy Department, ME
CC	Mrs. Artane Rizvanolli, Minister, Ministry of Economy Mrs. Leonita Shabani Mullarama, Deputy Secretary General, ME
PËRMES/PREKO/THROUGH:	Mr. Enis Spahiu, Deputy Secretary General, MFLT
NGA/OD/FROM:	Remzi Sylejmani, Deputy Director of Budget Department, MFLT
TEMA/SURJEKAT/SUBJECT:	Budget Department Opinion on Budgetary Impact Assessment for the Renewable Energy Concept Document

Dear Mr. Morina,

Based on the request for budgetary impact assessment for the Concept Document on Renewable Energy Sources (RES), the budgetary impact assessment form submitted by the proposer: Ministry of Economy (ME), the obligation under Article 9 of Law no. 03 / L-221 on Amending and Supplementing the Law No.03 / L-048 on Public Financial Management and Accountability as well as according to Article 19 of Law no. 07 / L-041 on Budget Appropriations for the Budget of the Republic of Kosovo for 2021 supplemented and amended by Law no. 08 / L-016, the Budget Department presents:

I. GENERAL ASPECTS OF CONCEPT DOCUMENT.

The Concept Document on Renewable Energy Sources aims to improve the legal and regulatory framework regarding the development and promotion of renewable energy sources in the electricity, heating and transport sectors. As a result, the aim is to stimulate investment by the private sector in the field of RES.

THE INDEPENDENT OPINION OF BUDGET DEPARTMENT ON BUDGETARY IMPACT ASSESSMENT (BIA).

The Ministry of Economy as a proposing body has prepared the budgetary impact assessment for the Concept Document for RES and has submitted it in the form for the budgetary impact assessment. According to ME estimates, the option recommended through this concept document has a total cost of € 10,337 for 2022 and 2023. The Budget Department finds that there is no difference between the cost estimated by ME and the cost verified by on the part of the Budget Department and that the implementation of the recommended option does not create additional budgetary costs for the budget of the Republic of Kosovo. The cost of the recommended option of the RES Concept Document, which is the drafting of the new RES Law, distributed over the years and expenditure categories is as follows:

Category of expenses	Year 2022	Year 2023	Total
Number of employees	4	4	4
Wages and Salaries	€3,091	€3,246	€6,337
Goods and Services	€2,000	€2,000	€4,000
Total	€5,091	€5,246	€ 10,337

The above cost includes expenditures on "Wages and Salaries" and "Goods and Services" related to the engagement of 4 officials of the Department of Energy in 25% of their time for drafting the new Law on RES and drafting sub-acts laws deriving from this law. Costing does not include other activities because the European Union (EU) is reviewing RES directives. During the drafting of the legislation, the transposed directives will be transposed and in accordance with these directives, the activities and institutions responsible for their implementation will be determined.

Conclusion:

The Budget Department at the Ministry of Finance estimates that the Concept Document on Renewable Energy Sources (RES) will not create additional budgetary costs for the budget of the Republic of Kosovo. The estimated cost for the implementation of the option recommended through this concept document, which is the drafting of the new law on RES, is € 10,337 for the years 2022-2023 and is within the budget projections of the Department of Energy within the Ministry of Economy.

Prepared by: Zana Radoniqi, Senior Budget Analyst _____.

Confirmed by: Mirlaim Aliu, Head of Central Budget Division _____.

Concept Document on Renewable Energy Sources

Republika e Kosovës
Republika e Kosovës - Republika e Kosovës
Qeveria - Vlada - Qeveria

Concept Document on Renewable Energy Sources

MINISTRY OF ECONOMY

December, 2021

Concept Document on Renewable Energy Sources

Contents

Summary of the Concept Document	3
Introduction	6
Chapter 1: Problem definition	8
Chapter 2: Objectives	32
Chapter 3: Options	35
Chapter 3.1: No change option	35
Chapter 3.2: Option to improve implementation and execution	36
Chapter 3.3: The third option	36
Chapter 4: Identification and assessment of future impacts	37
Option 2: Option to Improve Implementation and Execution through existing acts	38
Chapter 4.1: Challenges with data collection	42
Chapter 5: Communication and consultation	42
Chapter 6: Comparing Options	44
Chapter 6.1: Implementation plans for different options	45
Chapter 6.2: Comparison table with all three options	48
Chapter 7: Conclusions and future steps	51
Chapter 7.1: Provisions for monitoring and evaluation	52
Annex 1: Economic Impact Assessment Form	53
Appendix 2: Social Impact Assessment Form	66
Annex 3: Environmental Impact Assessment Form	73
Annex 4: Fundamental Rights Impact Assessment Form	77

Summary of the Concept Document

General information	
Title	Concept Document on Renewable Energy Sources
Carrying Ministry	Ministry of Economy; Department of Energy; Renewable Energy, Efficiency and Cogeneration Division
Contact person	Besiana Berisha; Office phone number: 03820021520
AGWP	Annual Government Work Plan 2020 -2023 (No. 11:11.2). 11.2. Energy – We will work on developing regulatory and operational capacities to reach the targeted share of 25% from renewable energy sources in the final gross energy consumption during a midterm period, in accordance with the potential that Kosovo has, based on obligations deriving from the EU Acquis, as well as in line with international developments and best practices.
Strategic priority	Energy Strategy of the Republic of Kosovo 2017-2026, Objective 5, paragraph 2. National Program for the Implementation of the Stabilization and Association Agreement (NPISAA 2021), Chapter 15- Energy, point 3.15.7. Of EU legislation (Objectives of medium-term priorities) - drafting and approval of the concept document on renewable energy sources (RES). European Reform Agenda (ERA 2), Pillar 2 - Competition, investment climate and sustainable development; Measure 2.2 - Work towards meeting the objectives for energy efficiency and renewable energy, Activity 2.2.b.1.4. Concept Document on RES, approved b1.4.

Decision	
Key issue	The document outlines the state of play in the renewables sector and its framework, describing options for moving forward with a competitive process. However it should note also that the 2020 target of 25% is mainly achieved due to inclusion of data on biomass and Kosovo stands quite far from the planned investments (capacities) in electricity generated from renewables. Further, there are a lot of issues with the environmental aspects regarding investments in hydro power plants, which should be outlined so that due care is given when drafting new acts. The European Union is facing a clean energy revolution with ambitious renewable energy goals by 2030 and towards de-carbonization of the energy sector by 2050. The growing share of energy from renewable sources is significantly changing the paradigm of policies, regulations and electricity market model in Europe and beyond. Consequently, any improvement in the implementation and enforcement of relevant legal provisions, would provide solutions to the identified problem,

Concept Document on Renewable Energy Sources

	aiming to manage the change of the existing policies in order to approximate the legislation of Kosovo on renewable sources with the EU Acquis. The overall aim will be to establish a regulatory system aligned with EU framework, such as the Sofia Declaration on the Green Program for the Western Balkans as part of the Berlin Process initiative. The Republic of Kosovo has committed to work together with the EU to mainstream a strict climate policy and to reform the energy and transport sectors, in order to achieve continuous carbon neutrality by 2050. Therefore, Kosovo should follow this trend and establish the legal basis for <i>"Regulation by law for further development of the renewable energy sector"</i>.
Summary of consultations	1. During the process of drafting this Concept Document, the working group has held the following consultations and communications: During the drafting of the Concept document on renewable energy sources, in accordance with the Rules of Procedure of the Government of the Republic of Kosovo no. 09/2011 and Regulation (QRK) No. 05/2016 on minimum standards for the public consultation process The Working Group held public meetings with stakeholders attended by representatives of businesses, civil society and institutions. Due to the circumstances created by the COVID-19 pandemic all meetings were held online through the ZOOM platform. 2. Inter-ministerial consultations were held from March 12, 2021 to April 1, 2021 and at this stage we received comments only from the MLGA, which confirmed the support to continue with the finalization of the drafting of the CD. The public consultation was held on May 6, 2021 through the online platform, with stakeholders attended by representatives of businesses, civil society and international institutions. Due to the circumstances created by the COVID-19 pandemic, all the meetings took place online through the ZOOM platform. 3. As part of the drafting of the concept document on renewable energy sources (RES), in accordance with the Rules of Procedure of the Government of the Republic of Kosovo no. 09/2011 and Regulation (QRK) No. 05/2016 on minimum standards for the public consultation process The Working Group has distributed on the website of the Public Consultation, the Concept Document from 10.11.2021 to 30.11.2021. During this period of time as it was in the document in public consultation we did not receive any comments.
Proposed option	It is proposed to draft a Law on Renewable Energy Sources

Concept Document on Renewable Energy Sources

Main expected impacts	
Budgetary impacts	The considered options are covered by the Budget of the Republic of Kosovo, as well as external donations. The budget for administrative management of each option should be covered by the Budget of the Republic of Kosovo.
Economic impacts	Domestic and foreign investment in the energy sector is attracted. The option chosen will have positive impacts in each category. The pace of renewables deployment will be high, the employment opportunities will be large.
Social impacts	As a result of sizeable investments in the renewable energy (RE) sector, the industry will require skilled and trained workers which will increase opportunities for skills development and vocational training. Furthermore, the availability of sufficient and reliable clean power will enhance educational and healthcare benefits to the society and create an environment of general well-being in the country. In addition, citizens will directly participate in energy transition, through the option of becoming at the same time producers and consumers of electricity.
Environmental impacts	Environmental benefits will be high due to the reduction of pollutant emissions, providing benefits in related fields, such as health. At the same time, the reduction of CO2 emissions and other greenhouse gas will contribute to climate change mitigation.
Cross-sectorial impacts	As a result of sizeable investments in the RE sector, the industry will require skilled and trained workers, increasing the opportunities for skills development and vocational training.
Administrative burdens for companies	There will be some administrative burden on the companies bidding their offers on the competitive mechanism.
SME tests	There will be a positive impact on the SMEs in two ways. First, SMEs will be able to plan their business and make new investments with less risks given the reliability of the new energy sources. Secondly, some of the existing SMEs, as well as new investors, will have the opportunity to invest in new energy businesses.

Future steps	
Short-term	Following the approval of this Concept Document, a new working group will be established by ME, in cooperation with all stakeholders, to begin work on implementation of the recommended option of this Concept Document.
Medium-term	Following the approval of this Concept Document, the option recommended under this Concept Document for Renewable Energy Sources will be implemented. Option one will not require any action, and consequently no results will be achieved. Option two will require amendment and/or adaption of new secondary

Concept Document on Renewable Energy Sources

	legislation to transpose the requirements from the latest EU Directives, nevertheless not sufficient to achieve the expected outcome due to the fact that primary legislation is needed to set the 2030 RES targets. In the event the third option is chosen, i.e. adoption of the new law, then the implementation will be ensured through drafting and approval of bylaws, including regulations for determining the competitive support schemes and related actions. This option will contribute to meeting RES targets for the period 2021-2030.
--	--

Introduction

Figure 1. Table with general information on the Concept Document

Title	Concept Document on Renewable Energy Sources
Host Ministry	Ministry of Economy, Department of Energy, REEC Division
Contact person	Besiana Berisha; office phone number: 03820021520
AGWP	Objective B1. Creating a favourable legal environment and drafting plans for improving the quality of services and environment in the field of energy, point B 1.6
Strategic priority	Energy Strategy of the Republic of Kosovo 2017-2026, Objective 5, point 2. National Program for the Implementation of the Stabilization and Association Agreement (NPISAA 2021), Chapter 15- Energy, point 3.15.7. of EU legislation (Objectives of medium-term priorities) - drafting and approval of the concept paper on renewable energy sources RES. European Reform Agenda (ERA 2), Pillar 2 - Competition, investment climate and sustainable development; Measure 2.2 - Work towards meeting the objectives for energy efficiency and renewable energy, Activity 2.2.b.1.4. Concept Document on RES, approved b1.4.
Work group	Members of the Working Group pursuant to Decision no. 826 1.1. Besiana Berisha, Department of Energy / ME 1.2. Blin Berdoniqi, Department of Energy / ME 1.3. Arberesha Isufi, Department of Energy / ME 1.4. Abdullah Pirçe, Department of Environmental Protection/Water Division/MESPI 1.5. Arbnor Hoxha, Department of Finance and General Services / ME 1.6. Behar Tërdevci, Regional River Basin Authority / ME 1.7. Fahrije Qorraj, Department of Finance and General Services / ME 1.8. Besim Veselaj, Department for European Integration and PC / ME 1.9. Fazile Bekteshi, Legal Department / ME 1.10. Maria Dodaj, Public Communication Division / ME

	1.11. Bardh Xërxa, Office for Sectoral Policies / European Integration / OPM 1.12. Zana Radoniqi, Ministry of Finance 1.13. Adil Bytyçi, Government Coordination Secretariat / OPM 1.14. Banush Neziri, Ministry of Trade and Industry 1.15. Kemajl Kadriu, Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development 1.16. Ymridin Misini, Energy Regulatory Office 1.17. Astrite Neziri, Transmission, System and Market Operator / KOSTT 1.18. Representative of the Association of Kosovo Municipalities
Additional information	Drafting of this Concept Document arises from the obligations of the Republic of Kosovo under the Energy Community Treaty

Chapter 1: Problem definition

Renewable energy sources (RES) are among the most discussed topics in the world today, including the Republic of Kosovo. To have a proper and up-to-date approach to take advantage of benefits of RES, it is necessary to create the legal and regulatory infrastructure implementing the appropriate international rules and obligations, including the European Union (EU) legislation and its requirements. The European Union is going through a clean energy revolution, with ambitious goals for RES by 2030, and towards de-carbonization of the energy sector by 2050 (the European Union's Green Deal). The continuous growing share of energy from renewable sources is significantly changing the paradigm of policies, regulations and electricity market design in Europe and beyond.

The renewable energy sector in Kosovo is currently regulated through three basic laws of the energy sector: Law no. 05/L-081 on Energy, Law no.05/L-085 on Electricity, Law no. 05/L-84 on Energy Regulator and in bylaws deriving from these laws. Another relevant act of this sector is also the Law no. 05/L-052 on Thermal Energy and its accompanying bylaws. However, prior to assessing these existing legal acts, one should start with the Energy Community Treaty and the obligations deriving from it which were transposed into the national legal framework.

The Energy Community Treaty, signed on 25 October 2005, ratified and entered into force on 1 July 2006, and started to be implemented on 1 July 2007, in its Article 2 stipulates that:

1. "The task of the Energy Community shall be to organise the relations between the Parties and create a legal and economic framework in relation to Network Energy, as defined in paragraph 2, in order to:

a) create a stable regulatory and market framework capable of attracting investment in gas networks, power generation, and transmission and distribution networks, so that all Parties have

access to the stable and continuous energy supply that is essential for economic development and social stability,

- b) create a single regulatory space for trade in Network Energy that is necessary to match the geographic extent of the concerned product markets,
- c) enhance the security of supply of the single regulatory space by providing a stable investment climate in which connections to Caspian, North African and Middle East gas reserves can be developed, and indigenous sources of energy such as natural gas, coal and hydropower can be exploited,
- d) improve the environmental situation in relation to Network Energy and related energy efficiency, foster the use of renewable energy, and set out the conditions for energy trade in the single regulatory space,
- e) develop Network Energy market competition on a broader geographic scale and exploit economies of scale, and

2. "Network Energy" shall include the electricity and gas sectors falling within the scope of the European Community Directives 2003/54/EC and 2003/55/EC."

Chapter V – The Acquis for Renewables, Article 20 stipulates that: "Each Contracting Party shall provide to the European Commission within one year of the date of entry into force of this Treaty a plan to implement Directive 2001/77/EC of the European Parliament and of the Council of 27 September 2001 on the promotion of electricity produced from renewable energy sources in the internal electricity market and Directive 2003/30/EC of the European Parliament and of the Council of 8 May 2003 on the promotion of the use of biofuels or other renewable fuels for transport. The European Commission shall present the plan of each Contracting Party to the Ministerial Council for adoption."

In order to achieve this target, Directive 2009/28 EC on the promotion of the use of energy from renewable sources¹, in Article 2 provided a definition for the support scheme, quote: "...scheme or mechanism applied by a Member State or a group of Member States, that promotes the use of energy from renewable sources by reducing the cost of that energy, increasing the price at which it can be sold, or increasing, by means of a renewable energy obligation or otherwise, the volume of such energy purchased. This includes, but is not restricted to, investment aid, tax exemptions or reductions, tax refunds, renewable energy obligation support schemes including those using green certificates, and direct price support schemes including feed-in tariffs and premium payments."

Being legally bound by Article 20 of the Energy Community Treaty, Kosovo and other Contracting Parties took the obligation as bound by the Decision of the Ministerial Council of the Energy Community no. D/2012/ MC-EnC² for determining mandatory target on energy consumption from

¹ Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC, OJ L 140/16-62.

² Decision of the Ministerial Council of the Energy Community, D/2012/04/MC-EnC: Decision on the implementation of Directive 2009/28/EC and amending Article 20 of the Energy Community Treaty, Ref: 10th MC/18/10/2012-Annex 18 of 9 July 2012.

renewable sources by 2020. According to Article 4 of this Decision the mandatory target on energy consumption from renewable sources until 2020 is 25% of gross final consumption of energy for the Republic of Kosovo.

Law no.05/L-081 on Energy in Article 12 defines the Renewable Energy Policies as: "The purpose of renewable energy policies is to promote economic and sustainable utilization of local potentials of renewable energy sources, in the function of fulfilling energy needs, enhancing security of supply and improving environmental protection, and renewable energy policies are an integral part of the strategy."

Article 13 of this Law - Implementation of Renewable Energy Policies, the responsible Ministry for the energy sector, "shall prepare the 10-year renewable energy action plan, in accordance with the requirements of the respective directive on renewable energy, and is going to be approved by the Government, as well as "shall determine renewable energy targets by mean of special sub-legal act, in harmony with the requirements of the respective European Union directive on renewable energy."

Article 17, paragraph 3 stipulates that: "There should be established the support schemes and facilities for the encouragement and promotion of energy generation from renewable energy sources and co-generation, including equipment for the construction of new energy facilities."

Law no. 05/L-085 on Electricity in Article 8, paragraph 9, determines that: "In compliance with the Law on Energy Regulator, the Regulatory shall draft the Methodology of tariffs to be paid by suppliers for electricity generated from renewable energy sources. This Methodology shall include provisions for compensation of suppliers for the additional cost of purchasing electricity generated from renewable energy sources."

Furthermore, Article 8, paragraph 8 notes: "The Regulatory shall make arrangements to compensate the additional costs, faced by electricity suppliers due to purchase of electricity from RES, under the terms set out in Article 8 of this Law, by means of a specific charge on the services of the system operators, which shall be applied in a transparent and non-discriminatory manner to all suppliers connected to the respective system, proportionate to the purchased energy from renewable sources. **The Government of the Republic of Kosovo** pursuant to legal obligations mentioned above, through the Ministry responsible for the energy sector, and in compliance with Article 13, paragraph 1.2 of Law no. 05/L-081 on Energy³, Article 8, paragraph 1.4 of Regulation no. 02/2011 on Areas of Administrative Responsibility of the Office of the Prime Minister and Ministries⁴, as well as Article 38, paragraph 6 of the Rules of Procedure of the Government No. 09/2011⁵ adopted the Administrative Instruction no. 01/2013 on Renewable Energy Targets, abolished by Administrative Instruction (MED) no. 05/2017 Renewable Energy Source Targets.

This Administrative Instruction (No. 05/2017) determines long-term and annual renewable energy targets, whereby mandatory renewable energy target to be reached by 2020 is 25% of the final gross energy consumption, as defined in Article 4 of the Decision of the Ministerial Council of the

³ Law No. 05/L – 081 on Energy, OG 24, 13 July 2016.

⁴ Regulation No. 02/11 on the Areas of Administrative Responsibility of the Office of the Prime Minister and Ministers, O.G. I, 18 April 2011.

⁵ Regulation No. 09/2011 of Rules and Procedure of the Government of the Republic of Kosovo, O.G. 15, 12 September 2011.

Energy Community No. D/2012/04/MC-EnC. Furthermore, the Administrative Instruction stipulates that the support measures shall be applied to accomplish targets (compulsory and voluntary), while the capacities of renewable energy sources that will contribute to accomplish the targets are defined in its Annex I.

The Administrative Instruction No. 06/2017 on Utilization and Support of Energy Generation from Renewable Sources, in:

- Article 4 defines the plants that use renewable sources utilised for generation of electric and thermal energy and plants that will be supported to use renewable sources for energy generation;
- Article 6 regulates technical requirements and standards for equipment that use renewable energy;
- Article 8 defines the support scheme support for renewable energy sources;
- Article 9, paragraph 1 defines the support schemes for electric energy generation from renewable energy sources: "The electric energy generators from plants that utilise renewable energy sources shall be qualified for admission in the Support Scheme and shall be entitled to enter into agreement with the market operator for sale of electric energy with (feed-in) tariffs or premium payments on top of electricity price sold in the market which is applied up to the level of fulfilment of targets for renewable energy sources";
- Article 9. Paragraph 4 stipulates: "Feed-in tariffs shall be determined for the main categories of electric energy generated from renewable sources as determined under par 1.1 and 1.2 of article 4 of the present Administrative Instruction and in line with the Administrative Instruction for targets of Energy from Renewable Energy Sources.";
- Article 17 sets the basis for the statistical transfer;
- Article 19 defines the modality for joint support schemes and joint projects for achieving the overall renewable energy targets.

Based on the obligation deriving through Energy Community Treaty, in particular the obligations to comply with the EU Acquis on renewable, Kosovo drafted its legal and regulatory framework to accommodate the necessary changes as elaborated above. In connection to this, the Energy Regulatory Office (ERO) adopted and implemented the necessary regulatory framework to achieve the 2020 RES targets.

Law no. 05/L-84 on the Energy Regulator in Article 43, paragraph 1 determines that: "Construction of new generation capacities, new systems for the transmission and distribution of gas, including interconnectors, and direct electricity lines and direct pipelines for the transmission of natural gas shall be undertaken in line with authorization procedures as described in this law [...]".

Paragraph 2 of the same article stipulates that: "The authorization procedure for the construction of facilities referred to in paragraph 1 of this Article shall be carried out by the Regulator, in line with objective, transparent and non-discriminatory criteria."

Based on its mandate, the ERO has implemented the authorization procedure for the development of a RES project. It issues authorizations for the construction of RES generators, including licenses

and conditions for the operation of these projects and support schemes to help in financing development of renewable projects.

The Rule on Authorisation Procedure for Construction of New Generation Capacities based on RES, issued by the ERO's Board and applicable since 29.08.2011, abrogated on 11.11.2014. In order to align with the Third EU Package the ERO on 27 April 2017 adopted the Rule on Authorization Procedure for Construction of New Generation Capacities based on RES which is in force.

Furthermore ERO, pursuant to the obligations of the Energy Community, the Decision of the Council of Ministers and legal acts issued by the Ministry responsible for the energy sector, and in accordance with the Law on Energy Regulator adopted the Rule on Support Scheme for Renewable Energy Sources Generators on 23 December 2014, abrogated on April 2017 by the Rule on Support Scheme for Renewable Energy Sources Generators (ERO/Rule No. 10/2017), the latter adopted in compliance with the Law no. 05 / L-084 on Energy Regulator and with the Third EU Energy Package.

The Rule on Support Scheme for RES generating facilities defines the regulated mechanisms for supporting electricity generated from renewable energy sources, including:

- Article 3 defines the eligibility criteria for admission to the RES Support Scheme;
- Article 5, 6 and 7 define the application procedure for admission to the RES Support Scheme;
- Article 13 defines the procedure for funding the RES Support Scheme;
- Article 14 defines the principles of supporting RES Generating Facilities known as the Regulated Framework generators; and
- Article 18 defines the principles of supporting RES self-consumption generators.

A RES Generating Facility is eligible for admission to the Support Scheme if: "it is a Small or Large RES Generating Facility producing energy from one or more of the primary renewable energy sources identified in the RES Targets, it is located in the territory of the Republic of Kosovo, and it produces electricity using generating capacities with new equipment (with zero operation)".

During the reviewing of applications for admission to the support scheme, ERO referred to the specific mandatory technology target for 2020, set out by the Ministry responsible for the energy sector.

The Rule on Support Scheme for RES generating facilities also determines the maximum size of a single project eligible for admission to the support scheme, with a maximum capacity for photovoltaic energy/solar technology up, and equal, to 3 MW (≤ 3 MW), 14 MW for biomass, 35 MW for wind and 10 MW for hydro power plants, all of this in compliance with the categorization as defined by the Administrative Instruction (MED) No. 06/2017.

Article 9 of the Rule determines the tariffs under the Support Scheme, stipulating: "The Regulator shall define the tariffs which are applicable separately to the electricity generated by the RES Generating Facilities admitted to the Support Scheme, which can be Feed-in-Tariff or Feed-in-Premium and other support means, and separately for Generators under Regulated Framework and self-consumption generators."

The RES generators are entitled to priority dispatch of the entire electricity generation throughout the validity of the Power Purchase Agreement and are compensated for any curtailed generated electricity which may occur due to safety reasons.

RES generation facilities admitted to the Support Scheme, with a capacity higher than 500 kW, are liable for only 25% of their total imbalance costs.

Through the administrative process, provided for in the above Rules, ERO has determined the feed-in tariffs for achieving RES targets by 2020. The decision for setting the feed-in tariffs has been issued after the drafting of the relevant consultative reports.

Thus, to achieve the objectives of 2020, support schemes have been used in the form of feed-in tariffs according to the principle of first come - first served, in order to attract as much investment as possible in the first years of the RES sector development. Kosovo, like most countries in the Southeast Europe (SEE) region, developed its own feed-in tariff-based support scheme. Moreover, the Energy Regulator used the mechanism of net-metering as a support scheme for small RES self-consumption generators⁶, whilst the premium payment scheme as competition mechanism has never been enacted.

The feed-in tariff was the only implemented financial incentive of the support scheme to achieve RES targets by 2020. Conditions for admission to the support scheme exclude other types of financial incentives that would be used simultaneously for the same project. Kosovo does not currently have any other tax deduction incentives, beside an exemption from VAT for all imported raw materials which are used in the production process.

However, due to financial constraints and lack of timely reaction to falling prices for RES technology, the effectiveness and purpose of the feed-in tariffs as incentives of support schemes is questioned. In the past, feed-in tariffs (FITs) have traditionally been set well above the prevailing electricity price. Consequently, many member states have recently switched to using competitive auctions or tenders to determine the level of renewable subsidies to reduce the overall costs. It should be noted that the Administrative Instruction (MED) No. 06/2017⁷ provided the basis for competitive process to be developed in this spirit the ERO through the Rule on Support Scheme⁸ envisaged the possibility to define the Feed-in Premiums and other support means based on competitive processes. The Feed-in Premiums or other support means are not implemented to date due to the fact that the 2020 targets are achieved through Feed-in Tariffs.

Taking into account the above, the actual status and prices of RES technology, as well as the prevailing trend in further development of electric power sector, there is a need to consider transition to market-based support schemes, mainly feed-in premiums and competitive bidding mechanism, to increase cost-effectiveness and limit competitive distortions. This trend has been accelerated by EU state aid rules, which suggest a gradual introduction of competitive bidding processes and mechanisms and provide for a gradual replacement of the feed-in tariff with feed-in

⁶ Energy Regulatory Office, Rule No. 10/2017 on Support Scheme for Renewable Energy Sources Generators, 27 April 2017, Art. 18.

⁷ Administrative Instruction (MED) No. 06/2017 on Utilization and Support of Energy Generation from Renewable Sources, Art. 9.3

⁸ Rule on Support Scheme (2017), Art. 9.1

premiums, which will also be a mandatory approach for Energy Community members. Furthermore, it must be taken into account that for the European countries "Clean Energy for All Europeans" package is binding. The Clean Energy for All Europeans package is introduced with aim to facilitate the transition to a clean energy economy and to reform the design and operation of the EU electricity market. Clean Energy for All Europeans package includes a fully revised Renewables Directive 2009/28 and a fully revised Energy Efficiency Directive 2012/27 with aim to better align and integrate climate change goals into new EU market design. Is expected that the Clean Energy for All Europeans package will be binding for Kosovo through the Energy Community obligations.

In order to determine the most appropriate RES support scheme, under the assumption of a suitable RES support scheme, four basic principles must be followed: effectiveness, efficiency, practicability and external effects of a support scheme.

Given the advantages and disadvantages of the overall RES support scheme, it is obvious that feed-in premiums and auctions are the most approved market-based and price-based RES support mechanisms.

It is important to note that, alternative support mechanism should be taken into consideration by the policy makers. Those non-tariff support schemes can be simplification of administrative procedures, land for use Or other form of incentives that would promote investments but also free market. It is important for policymakers to consider a RES support mechanisms that consider as price based mechanisms such as: feed in premiums or contract for differences, green certificates or investment aid (grants, preferential loans, tax exemptions, tax refunds).Also policymakers can consider to use an indirect support of RES installations used for self-consumption purposes:

When defining the RES sector policy for Kosovo, it is important to take into account the current phase of market liberalization and market development. When defining a support scheme, the following general guidelines need to be taken into consideration:

- Limiting of financial support - in what is needed to ensure competition of RES generation in the market;
- Flexibility - RES support scheme should be able to respond to costs declining technology;
- Integrity and Transparency - to avoid any ad hoc or retroactive change.

Although competitive mechanism is supposed to ensure greater efficiency and effectiveness in the RES sector, the following risks could potentially occur:

- Risk of unsuccessful competitive process. Every tendering process takes a lot of time and there are significant costs to organizing and participating in such process.
- The risk of failure to complete the project by the winning generator may affect the effectiveness and failure to achieve mandatory targets.

The aforementioned risks may be mitigated by selecting appropriate competitive mechanism and appropriate design elements. The competitive bidding processes and mechanisms to be designed might be different such as auctions, premium payments or other mechanism. Auctions are procurement methods that include a bidding process and competition between different bidders for a given volume of electricity (MW installed or MWh purchased) awarded solely on the basis of

lowest price among qualified bidders [...].⁹ With regards to direct price support scheme where feed-in premium is included, the premium payment is provided on top of the prices that the electricity is sold in the market. This premium can be arranged as fixed, cap and floor, and sliding and can be obtained based on a competitive process.¹⁰

One of the most important elements for risk mitigation where competitive mechanism is presented, such as: feed-in premiums, auctions and competitive bids, is price restriction from highest to lowest, whereas such restrictions do not allow the premium or prices for the electricity generated by RES to be above or below predefined values.

Auctions are generally not organized for small power plants due to high costs for the preparation of bidding documentation. For such small generators it is recommended an administrative approach in setting the feed-in tariff or feed-in premium. Similarly, auctions are not quite suitable for markets without developed competition or where markets are dominated by a single entity. Based on Guidelines on State Aid for Environmental Protection and Energy, Aid may be granted without a competitive bidding to installations with an installed electricity capacity of less than 1 MW, or demonstration projects, except for electricity from wind energy, for installations with an installed electricity capacity of up to 6 MW or 6 generation units.

Also, the new support mechanism must not in any way negatively affect the new planned RES generation facilities that will be developed without counting any support scheme and which plan to sell generated energy directly on the electricity market or enter into PPAs with customers independently of the support scheme. Moreover, the new legal and regulatory framework should address this approach, define details, and make the appropriate procedures and requirements flexible and facilitative for such RES generation facilities.

In order to develop a new competitive-based RES support scheme, there is a need to analyse all relevant aspects in order to define an appropriate path going forward through a gradual transformation towards market support mechanisms. For the selection of the appropriate support mechanism and its elements, authorities need to review and possibly adapt the legal and regulatory framework. It is important to note that introduction of the new mechanism should not have any impact on any current Power Purchase Agreements signed under the current support scheme. Any retroactive change may have negative impact on the projects already admitted to the support scheme.

With the so-called the clean energy for all Europeans package, based on the Commission proposal the energy system is expected to change with "the way for a more competitive, modern and cleaner energy system is paved" (...) "setting the right conditions for investors, empowering consumers and developing energy markets to function better and ultimately help meet the European Union's climate goals."

⁹ AURES, Report D2.2 on Overview of Design Elements for RES-E Auctions, August 2015, available at: <https://auresproject.eu/publications/overview-of-design-elements-res-e-auctions>

¹⁰ ECOFYS, Design Features of Support Schemes for Renewable Electricity, 27 January 2014, available at: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_design_features_of_support_schemes.pdf

The Law on Strategic Investments (No. 05/L-079), establishes administrative procedures and criteria for implementation of strategic projects in Kosovo, including energy projects. The minimum investment needed to gain the status of strategic investment for energy project it was 30 million Euros. The deadline for submitting a request by investment entities, interested to be included in the procedures for granting the strategic investment status, pursuant to this law, was 31 December 2020.

Lastly the Law no. 05 / L -052 on Thermal Energy, which, among other things, defines measures of thermal energy generation using renewable energy sources, including target of the thermal energy generation using renewable energy sources.

Describe also whether the CD is related to the implementation of the EU Acquis.

The purpose of this concept document is particularly related to the implementation of the EU Acquis in the field of RES, therefore taking into account the commitment of the Republic of Kosovo to approximate the legislation of the energy sector with that of the EU and to implement it effectively, namely Article 114 - Energy and Article 115- Environment, in the framework of the Stabilization and Association Agreement - SAA, between the European Union and Kosovo, which is in force since April 2016. Article 114 foresees the implementation of the EU acquis for energy efficiency, renewable energy sources and the impact of the energy sector on the environment, thus promoting energy saving, energy efficiency, renewable energy and the study and mitigation of the environmental impact of energy production and consumption.

Regarding the requests from other mechanisms for EU accession, the European Commission Report on Kosovo for 2020 and 2019 (Chapter 6, point 6.22 - Energy, page 81) provides a brief description of the situation in this area. Among other things, the report emphasizes that Kosovo needs to focus on renewable energy, including the introduction of market-based RES support schemes and addressing investment barriers. The report states that the legislation is also partially aligned with the acquis, and the electricity market needs to be restructured to enable the integration of renewable energy production.

Whereas, in relation to the European Reform Agenda (ERA) document, launched by the EU and Kosovo in November 2016, it continues to serve as a useful tool for guiding the implementation of EU-related reforms in the context of the SAA. This document highlights this issue in point 2.6 "Achieving Renewable Energy Targets and Energy Efficiency, which highlights the need to focus on policies and legislative measures in support of Kosovo achieving its renewable energy targets."

Furthermore, in the National Program for the Implementation of the SAA in the narrative part and as a short-term measure in the matrix of chapter 15 -Energy is foreseen the approval of the CD for RES, in terms of the field of renewable energy sources, emphasizes the need for a process competitive with RES.

Whereas, the challenge resulting from the meeting of the subcommittee on the SAA "Infrastructure" 2020 and 2021, in the framework of renewable energy sources is as follows: Changing the existing rules for providing support to renewable energy producers in a competitive process, to comply with state aid legislation and improve support schemes for renewable energy projects by introducing competitive bids in support of renewable energy sources and to make necessary changes to legislation.

Moreover, through the Sofia Declaration on the Green Agenda of the Western Balkans, signed on November 10, 2020 in Sofia during the Western Balkans Summit as part of the Berlin Process initiative, Kosovo committed to work with the EU to integrate a strict climate policy and reform the energy and transport sectors, so that the 2050 target for a carbon-neutral continent is achieved together with the EU, in particular through these actions: increasing the share of energy resources in the renewable and providing the necessary conditions for investment, in accordance with the EU and the Acquis of the Energy Community and the targets set.

The table below presents all relevant existing policies, legal and regulatory framework for RES, including responsible institutions as well as their role and tasks.

Figure 2. Relevant policy documents, laws and bylaws

Policy document, law or bylaws	Relation to policy or planning document via the Internet or legal acts in the Official Gazette	State institution(s) responsible for implementation	The role and duties of the institution(s)
Law No. 05/L-081 on Energy	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12689	Ministry of Economy	Article 12 defines the Renewable Energy policies as: "The purpose of renewable energy policies is to promote economic and sustainable utilization of local potentials of renewable energy sources, in the function of fulfilling energy needs, enhancing security of supply and improving environmental protection and renewable energy policies are an integral part of the Strategy."

Concept Document on Renewable Energy Sources

Law No. 05/L-085 on Electricity	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12744	Ministry of Economy; Regulatory Office; Transmission, System and Market Operator; Kosovar Electricity Distribution Company; Kosovo Electricity Supply company;	Article 8, paragraph 9 stipulates that: "In compliance with the Law on Energy Regulator, the Regulatory shall draft the Methodology of tariffs to be paid by suppliers for electricity generated from renewable energy sources. This Methodology shall include provisions for compensation of suppliers for the additional cost of purchasing electricity generated from renewable energy sources. This law defines the establishment of the Certificate of Origin and co-generation system.
Law No. 05/L-084 on the Energy Regulator	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12694	Energy Regulatory Office	This law stipulates that the construction of new (RES) generating capacities, new transmission

Rule on
Support
Scheme for
RES
Generators

[https://www.ero-
ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/rregullat](https://www.ero-ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/rregullat)

Energy
Regulatory
Office

and distribution systems of natural gas, including interconnectors, as well as direct power lines and direct pipelines for transmission of natural gas will be conducted in compliance with authorization procedures, according to this law, which will be undertaken by the Energy Regulatory Office, in accordance with objective, transparent and non-discriminatory criteria.

This rule defines the regulated mechanism for supporting electricity generated from renewable energy sources, including the following principles: The principles of supporting RES Generating Facilities admitted to the

			Support Scheme, The eligibility criteria for admission to the RES Support Scheme, The application procedure for admission to the RES Support Scheme, The procedure for funding the RES Support Scheme, The principles of supporting RES Generating Facilities, in accordance with the Regulated Framework, and The principles of supporting RES self-consumption generators.
Rule on Authorization Procedure for Construction of New Generation Capacities from Renewable Energy Sources	https://www.ero-ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/regullat	Energy Regulatory Office	The purpose of this Rule is the establishment of the authorization procedure for construction of new generation capacities for large generation capacities from Renewable Energy Sources

Administrative
Instruction
(MIED) No.
06/2017 on
Utilization and
Support of
Energy
Generation
from
Renewable
Sources

[https://gzk.rks-
gov.net/ActDetail.aspx?ActID=14964](https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=14964)

Ministry
Economy;
Regulatory
Office

and
establishment
of simplified
procedures for
construction of
new generation
capacities from
Renewable
Energy
Sources.
of The purpose of
this
Administrative
Instruction is to
is to determine
types of
renewable
energy sources
utilised for
generation of
electric and
thermal energy,
plants that will
be supported to
use renewable
sources for
production of
energy,
utilisation
conditions,
technical
standards,
defines the
support scheme
and measures
for cooperation
like statistical
transfer, joint
support
schemes and
the joint
projects for
achieving the
overall
renewable
energy targets.

Concept Document on Renewable Energy Sources

Law No.95/L-100 on State Aid	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=13270	Ministry of Finance	This law defines the principles and procedures, general conditions and rules for authorization rules, monitoring and revocation of state aid
Law No. 05/L-079 on Strategic Investments in the Republic of Kosovo	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=13319	Ministry of Trade and Industry	This law establishes administrative procedures and criteria for implementation of strategic projects in Kosovo, including energy projects.
Law no. 05 / L-452 on Thermal Energy	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11326	Ministry of Economy; Energy Regulatory Office	The Law among other defines measures of thermal energy generation using renewable energy sources, including target of the thermal energy generation using renewable energy sources.

Figure 3. The problem tree, which presents key issues, its causes and effects

Key issue	Legal shortcomings in dealing with the RES sector and non-compliance with the requirements of the Energy Community Treaty and other EU acts.
Effects	1. Lack of a suitable environment for the creation of more flexible and competitive schemes for the market, influencing the selection of the most favourable prices for support. 2. Inability for responsible decision makers to limit financial support to what is needed, to ensure the competitiveness of RES generation in the market. 3. Inability of identifying the actors and sharing the responsibilities of the institutions involved in the process of developing renewable energy projects.
Causes	1. Requirements from the policy guide on competitive reforms of the RES support scheme of 2015, drafted by the Energy Community Secretariat, as well as the conclusions of the Council of Ministers of the Energy Community member states. 2. Current energy support schemes from renewable energy sources are not in compliance with the provisions of the Law on State Aid. 3. Lack of competencies and legal basis of public authorities to act or make decisions that affect fundamental rights. 4. New requirements of the ECT for setting new targets for the next period 2021-2030.

Key issue

The Republic of Kosovo has made significant progress with renewable energy sources (RES), by fulfilling the obligatory RES target of 25 % in the gross final energy consumption by 2020. However, the continuous development of RES and deployment into the market is an obligation that will follow until a carbon-neutral economy is achieved. As a result, it has been assessed that the new legal and regulatory acts should be developed to provide sufficient basis for further development of RES projects. One important element which can be pointed out is the fact that Kosovo, has up to date supported RES projects based on clear and transparent measures. Transposition of the recast EU Directive on renewable energy sources¹¹ will offer Kosovo the possibility to be in full compliance with its obligations deriving from the Energy Community Treaty and EU acts and will also attract investors by enhancing their confidence through a stable, clear, transparent and predictable legal and regulatory framework. Moreover, a number of other

¹¹ Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast), OJ L 328/82-209.

matters for the period up to 2030, like jointly acting renewable self-consumers, renewable energy community, peer-to-peer trading, have to be addressed. The above matters cannot currently be tackled via the existing legal and regulatory framework, which was assessed at the beginning of this Concept Document.

In order to boost the deployment of RES in all sectors, a clear and updated legal and regulatory framework must be adopted, which would assist in establishing suitable support mechanisms which do not run counter with the national law on state aid and the EU energy legal framework. In global scale, the recent decline in technology costs has prompted policymakers around the world to consider competitive mechanism as a way of setting the market price of renewable energy sources in their specific context and avoiding unjustified profits for developers.

The Kosovo's energy secondary legislation foresees the possibility of supporting renewable technology through Premium payments as competitive mechanism, the need to define it through a primary legislation is the preferred option from institutional and investors perspective. In addition, with the setting of new RES targets for the period 2021-2030, it is crucial that this is also regulated by a separate legislation on RES.

The Law on Energy also provides only the RES target of 25% in the final gross energy consumption by 2020, therefore setting a mandatory renewable energy target by 2030 should be regulated through primary legislation. Even though Article 44 of the law on Energy Regulator provides that the Government can use tenders for RES projects, yet this mechanism can be used only if the ERO issues a decision stating that the RES targets cannot be reached through the authorization procedure. Therefore, the Government cannot invoke Article 44 if the authorization process is not exhausted.

Given the existence of three laws in the energy sector and authorisation of the institutions implementing RES policies, provisions regarding the functions of these authorities and interaction between them needs clarification in terms of managing the competitive bidding process and mechanisms, in a clear, transparent and precise way. Therefore, a single law for the RES sector would define the role and duties of each institution, thus ensuring the effective development and functioning of the RES projects. In particular, organizational structure, functions, coordination and relations between the authorities should be clearly defined.

The Law on State Aid defines state aid as: "any actual or potential expenditure or decreased state revenue granted in any form whatsoever by the aid provider, or attributable to the state, which directly or indirectly distorts or threatens to distort the competition by favouring certain beneficiaries of state aid or manufacturing of certain goods or services, and that contradicts the international obligations of the Republic of Kosovo [...]". Therefore, it is expected the new scheme to be reviewed by the State Aid Commission as well as by the Energy Community Secretariat¹² based on the obligations Kosovo as a Contracting Party has.

Kosovo, like most countries in the Southeast Europe (SEE), developed its own support scheme based on feed-in tariff. In connection to this, it is important to mention that on the 10th of December 2020, ERO has issued a decision on termination of the support scheme with Feed-in Tariffs, consequently any new project is pending the approval of the new market-based support schemes.¹³

¹² PG 05/2015 / 21 Dec 2015

¹³ Energy Regulatory Office, Decision V_1321_2020, 10 December 2020.

Causes

The 2015 policy guideline on competitive reforms for RES support scheme, drafted by the Energy Community Secretariat¹⁴, as well as conclusions of the Council of Ministers of the Energy Community, held on 14 December 2017, recommends the Contracting Parties to work in promoting competitive, efficient and transparent schemes for renewable energy projects. Furthermore the Council of Ministers, is expected to discuss the new directive on renewable energy sources, which will serve as a basis for addressing the new targets for the next period 2021- 2030 and the need to prepare an Integrated Energy and Climate Plan. Transposition of the new RES Directive 2018/2001/EC and recommendations for transition to new support schemes through competitive mechanism may potentially require amendment of different laws or drafting new legislation. Failure to implement new EU policies to meet targets for RES 2021-2030 at more reflective costs, in line with EnC Treaty RES rules, will have negative impact for Kosovo toward implementation of international obligations. These schemes must take into account the difference between the market price and feed-in tariffs, as well as compensation for the imbalance costs for RES projects according to the policy guideline on competitive reforms of the RES support scheme¹⁵.

The law on state aid stipulates that if the aid strengthens the recipient / beneficiary in relation to other competitors, then the competition is broken, which makes the continuation of support with feed in tariffs is contrary to the Law on State Aid.

Effects

If the key issues discussed above are not addressed, the following effects will persist to appear:

- Failure to set new targets for the share of RES in gross final energy consumption for the years 2021-2030. Consequently new policies cannot be transposed, such as: new competitive RES support schemes, so that set target may be achieved.
- No suitable environment is established for the creation of schemes that are more flexible and competitive for the market, influencing the selection of the most favourable prices for support.
- If no financial support limits are set, the responsible decision-makers cannot limit financial support to what is needed to ensure the competitiveness of RES generation in the market.
- Clear identification of stakeholders and assigning of the responsibilities of institutions involved in the process of supporting renewable energy projects.
- Lastly, there will be a lack of analysis of the modalities for implementation of new packages in the energy sector.

Related to the last bullet point, in 2019 the EU completed a comprehensive update of its energy policy framework to facilitate the transition away from fossil fuels towards cleaner energy and to

¹⁴ Energy Community Secretariat, Policy Guidelines on Reform of the Support Schemes for Promotion of Energy from Renewable Sources, PG 05/2015, 21 December 2015

¹⁵ Energy Community Secretariat, Policy Guidelines on Reform of the Support Schemes for Promotion of Energy from Renewable Sources, PG 05/2015, 21 December 2015.

deliver on the EU's Paris Agreement commitments for reducing greenhouse gas emissions. In connection to this it must be pointed out that the Clean Energy for All Europeans Package, beside of the recast EU RES Directive, has also other legal acts (eight legislative acts) which are of crucial importance in order to enable the penetration of RES into the electricity market. These acts include:

- I. Directive on common rules for the internal market for electricity (EU) 2019/944
- II. Regulation on the internal market for electricity (EU) 2019/943
- III. Regulation on risk-preparedness in the electricity sector EU 2019/941
- IV. Regulation on the Governance of the Energy Union and Climate Action (EU)
- V. Energy Performance of Buildings Directive (EU) 2018/844;
- VI. Renewable Energy Directive (EU) 2018/2001;
- VII. Energy Efficiency Directive (EU) 2018/2002, and
- VIII. Regulation on the European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators (EU) 2019/942.¹⁶

The new, recast RES Directive sets a new binding renewable energy target and updates the targets for the use of renewable energy in the heating and cooling as well as in the transport sector. With aim to ensure that the Union's targets are met, Member States can put into place support schemes for renewable energy, but the schemes have to be non-distortive, market-based and must allow producers to respond to market price signals which would generally be achieved through a market premium. Additionally, tenders for the support schemes must be open, transparent, competitive, non-discriminatory and generally technology neutral.

With the aim to put consumers at the heart of the energy transition, the new RES Directive gives citizens, who produce their own renewable energy, a clear right to consume, store or sell their generated energy, including through power purchase agreements.

It is necessary to emphasize the approach of the Clean Energy for All Europeans package and very close interaction between the directives and regulations within this package. For example, the link between the new RES directive and the Regulation on the internal market for electricity (Balancing responsibility, Balancing market rules, Priority dispatch, Priority access...) or between the new RES directive and the Directive on common rules for the internal market for electricity (Aggregators, Active/self-consumers' rights, Local energy communities' rights....). Therefore, the transposition of one Directive imposes the need to amend and/or draft new legislation for the energy sector in Kosovo in its entirety.

¹⁶ European Commission, Clean Energy for All Europeans Package, 3 May 2021, available at: https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en#governance-regulation.

Figure 4. Overview of stakeholders based on problem definition

Name of stakeholder	The cause(s) to which the party is associated	The effect(s) to which the party is associated	Manner to which the party is associated with this cause(s) or effect(s)
Ministry of Economy	1. Requirements from the policy guideline on competitive reforms of the RES support scheme of 2015 drafted by the Energy Community Secretariat, as well as conclusions of the Council of Ministers of the Energy Community member states. 2. Current energy support schemes for renewable energy sources are not in compliance with the provisions of the Law on State Aid. 3. Lack of competencies and legal basis of public authorities to act or make decisions that affect fundamental rights. 4. New requirements of the ECT for setting new targets for the next period 2021-2030.	1. Lack of a suitable environment for the creation of more flexible and competitive schemes for the market, influencing the selection of the most favourable prices for support. 2. Inability of responsible decision makers to limit financial support for what is needed to ensure the competitiveness of RES generation in the market. 3. Inability of identifying the stakeholders and sharing the responsibilities of the institutions involved in the process of developing renewable energy projects.	direct
Energy Regulatory Office &	1. Requirements from the policy guideline on competitive reforms of the RES support scheme of 2015 drafted by the Energy Community Secretariat, as well as conclusions of the	1. Lack of a suitable environment for the creation of more flexible and competitive schemes for the market, influencing the selection of the most	Direct / Indirect

Transmission, System and Market Operator	Council of Ministers of the Energy Community member states. 2. Current energy support schemes from renewable energy sources are not in compliance with the provisions of the law on state aid. 3. Lack of competencies and legal basis of public authorities to act or make decisions that affect fundamental rights. 4. New requirements of the ECT for setting new targets for the next period 2021-2030.	favourable prices for support. 2. Inability of responsible decision makers to limit financial support for what is needed to ensure the competitiveness of RES generation in the market. 3. Inability of identifying the stakeholders and sharing the responsibilities of the institutions involved in the process of developing renewable energy projects.	
Ministry of Economy	2. Current energy support schemes from renewable energy sources are not in compliance with the provisions of the law on state aid. 3. Lack of competencies and legal basis of public authorities to act or make decisions that affect fundamental rights.	1. Lack of a suitable environment for the creation of more flexible and competitive schemes for the market, influencing the selection of the most favourable prices for support. 2. Inability of responsible decision makers to limit financial support for what is needed to ensure the competitiveness of RES generation in the market.	Indirect
Electricity suppliers	Purchase of RES generated energy	Treatment and supply of energy from RES	

State Aid Commission	Authorization and Support of RES approval of schemes in through permissible compliance with state state schemes aid
----------------------	---

Comparison with other countries

The Working Group, while performing its task, analysed and carried out comparisons with the legislation of some of the countries in the region.

Based on the efforts of the Republic of Kosovo to meet obligations arising from the Energy Community Treaty, this policy will be addressed through this Concept Document, which precedes the legal drafting process for clear definition of competencies, responsibilities and procedures for the development of the renewable energy sources sector.

The Republic of Albania has regulated the development of the RES sector by Law No. 7/2017 on the Promotion of the Use of Energy from Renewable Sources, which establishes:

- The legislative framework for the promotion of use of energy produced from renewable sources;
- The binding national objectives for the contribution of energy from renewable energy sources in gross final energy consumption;
- The rules for supporting the energy produced from renewable sources;
- The obligation for transparency of information;
- The rules for access and operation of the grids for renewable energy sources and connection to the electric energy grid within the territory of the Republic of Albania;
- The rules for issuing, transferring and cancelation of Guarantees of Origin for the energy produced from renewable sources;

The legislation of Albania, compared to our Kosovo's legislation on renewable energy sources, is incorporated in a single law, with competitive schemes part of the law as recommended by the Energy Community Secretariat. Nevertheless, due to the need to align fully with the Energy Acquis the Ministry of energy and Infrastructure in Albania is in the process of preparing the amendment to the existing law.

North Macedonia has no special law on RES, but it has a special chapter on RES within the 2018 Energy Law that contains around 30 articles on this subject matter. One of the key goals of this law is to encourage the use of energy from RES through appropriate and effective financial and other support measures. Support measures still include the guarantees of origin for electricity produced from RES and feed-in tariffs, which were present in the previous law as well. However, premiums for electricity produced from RES were introduced with this law. Based on this Law, in 2019 the Decree on measures to support the production of electricity from RES was adopted by the Government that among other stipulates the specifics related to premiums such as:

- types of technologies for which a premium is awarded (PV and wind);

- b) special conditions that the power plant must meet in order for the producer to acquire the status of a preferential producer for that power plant;
- c) the manner of determining the amount of premiums, the method of payment, as well as the period of their use; and
- d) the manner of conducting the tender procedure and auction for awarding premiums.

In July 2020, Montenegro adopted amendments to the Energy Law promoting the implementation of guarantees of origin and a self-consumption scheme. A new wind farm was put into operation in 2019, while a new locational auction for 100 MW of wind was finalized in 2020. Based on the Energy Law, administratively set feed-in tariffs are applicable for projects up to 1 MW, while support schemes for larger projects have to be awarded in a competitive process. Secondary legislation, which would provide clarity and predictability for the implementation of auctions, is still in development. Two locational auctions, i.e. tenders for the right to build on state-owned plots of land, were held.

Serbia adopted the Renewable Energy Sources law at the end of March 2021, in an effort to enable large investments in the construction of solar power plants and wind farms and accelerate the decarbonization of the energy sector and increase the share of renewable sources in energy consumption. The law introduces auctions as the award mechanism of premiums, creates conditions for the development of the renewable energy market, and allows citizens and companies to produce electricity for their own consumption and become prosumers. The law also introduces the possibility for the state to launch tendering for strategic partnership for investments in green energy. Nevertheless, some old solutions are retained, such as feed-in-tariffs for small-scale facilities (power plants below 500 kW and wind power plants below 3 MW).

The Republic of Moldova has regulated the development of the RES sector by Law No. 10 on Promoting the Use of Energy from Renewable Sources, which establishes:

- a) calculating the share of energy from renewable sources;
- b) the principles and objectives of state policy in the field of renewable energy;
- c) ways to achieve national objectives;
- e) conditions for the integration of renewable energy into national energy system;
- f) conditions of the manufacture, transport, distribution and marketing of electricity from renewable sources, biogas and biofuels;
- g) support schemes for use of renewable energy;
- h) the arrangements for information on renewable energy sources;

So far, six out of the nine countries of the Energy Community Treaty have applied new policies and implemented market-based competitive schemes for the deployment of the new RES generation capacities. Most recently, based on the call from the Ministry of Energy and Infrastructure in Albania successfully completed the renewable energy support auction launched in January 2020 for 140MW, 70MW of which will be supported via an offtake agreement by the Government at 24.89 EUR/MWh for a period of 15 years, which is significantly lower than the average base and peak prices at the Hungarian Power Exchange (HUPX). Another 70 MW, without support, is to be sold at the market price.. Montenegro has developed wind and solar/photovoltaic energy projects based on market price. North Macedonia has conducted two competitive tenders for awarding fixed feed-in premium for electricity produced from PV power plants to be built on state owned and private land. Transition from FiT to premiums for electricity produced from PV

boosted the investments. For North Macedonia, FiT proved to be expensive for the end users and the amount of electricity produced was modest. Total of 17 MW of PV power plants were constructed over seven years period the FiT were used. These power plants produced only 23 GWh electricity in 2018.

Similarly, more than twenty of the EU members have transferred their policies toward competitive mechanism. Several Contracting Parties of the EnC are transferring their policies toward competitive mechanism and have already implemented initial RES generation projects. In Croatia, for example, three major wind parks and several PV plants will be commissioned in 2021, without any government support. Still, the investors are large corporations or energy utilities, able to absorb those investments in internal generation portfolio. It is assumed that the medium-size or small investors will not be able to find financing without some sort of a PPA. Croatia drafted a new RES law, actually in public consultation, to fully implement the RES II directive. After a total of 1058 MW of various RES generators were supported with a feed-in-tariff system, whilst in 2015 the first RES law introduced a market premium for larger generators and the first tender was successfully concluded in 2020.

Chapter 2: Objectives

This CD provides an overview of the suitability of current RES regulation and future options being considered to address Kosovo's energy sector needs and fulfilment of Energy Community requirements with regard to renewables. Through identifying the main challenges standing in the way of the RES potential in Kosovo and illustrating the policies of other regional countries and European Union countries have used to overcome them.

The main objective of this CD is to upgrade the legal and regulatory framework regarding the development and promotion of the use of energy from renewable sources in the electricity sector, heating and transport sector in Kosovo while attracting private sector investments. Other objectives foreseen in the Energy Strategy 2017-26, which are relevant for this CD include:

- Implementation of new EU policies for meeting the target with more cost reflective in accordance with the rules of ECT for RES with a focus on the application of supporting schemes suitable to attract investments;
- Development of the Action Plan for RES for the period from 2021 and onwards in compliance with the requirements of the RES Directive and based on previous studies;
- Simplifying authorization procedures for RES projects and harmonization of the legal terms of approvals and permits required in consonance with the longevity of technologies;
- Promote the development of the woody biomass market, considering its use format such as pellets and briquettes;
- Supporting generation projects for thermal energy systems using RES as fuel;
- Implementation of measures for RES as set out in the Paris Declaration concerning the Charter of the Western Balkan Sustainability (WB6).

Specific actions to achieve Objectives of the CD

Countries employ different mechanisms and regulations to achieve their RES objectives. The support scheme in Kosovo was based on the "first come, first serve" principle. Kosovo is expected to incentivize the instalment of new RES capacities on market-based principles. The key areas to be regulated for purposes of this CD, are provided below:

- a) Defining Renewable Energy Sources;
- b) Provide the basis to achieve the RES target (in line with defined NECP targets), including authority to monitor the implementation thereof;
- c) Introduce support scheme based on competitive price setting mechanisms and abandon all administratively set incentives. Competitive mechanism is suggested to be RES specific, conducted with a prequalification phase that includes technical and documentation requirements, proof of technical and financial experience. Similarly, it should foresee the auction volume, duration of the contract and penalties. Winner selection criteria and clearing mechanism should be established. The authority may exempt small scale RES installations from auction procedure but appropriate schemes for those installations must be granted in an open, transparent and non-discriminatory and cost-effective way.
- d) The authority to conduct competitive mechanism should be determined based on the position to conduct the process based on transparent way, has experience with similar process and able to provide necessary guarantees as might be requested by the bidders or lenders. The development of RES investments can occur both in private and public lands.

- e) Introduce Market Premiums. Payment level should be based on premium offered above the market price of electricity; the premium can either be constant or it can vary based on a sliding scale. To avoid large divergence between profits and losses, feed in premium should be designed with payment caps and/or floors. Contract for difference (CFD) could be used as a financial instrument and energy generated from RES should be sold in the power exchange.
- f) Feed in tariffs may be awarded in a competitive procedure based on available quotas prescribed by a competent authority for smaller capacities. Similarly, to Market Premium, market participants should compete to offer the lowest FiT relative to the initial amount that was determined.
- g) RES generators that will deliver electricity on the free market, independently of the any support scheme should be allowed based on transparent, effective and flexible procedures.
- h) Guarantee of Origin to be issued to RES generators in compliance with EU Acquis.
- i) Prosumers and self-consumption should be entitled to produce, consume, store and supply energy from RES.
- j) Energy Communities should be entitled to freely participate and establish an Energy Community that is a legal person controlled by its members whose residence or registered office is in the vicinity of production of energy from RES.
- k) Storage systems as participants in the energy system should be defined, and their legal and market status and roles should be addressed.
- l) RES simplified procedures to be established through RES One-Stop-Shop and foresee priority treatment of applications by TSO and DSO.
- m) Use of RES in transport and heating sector.
- n) Address the status of RES developers holding preliminary authorization by providing them the opportunity to automatically prequalify to participate in competitive procedures.
- o) Encourage the development and use of new technologies and innovation in the RES sector and consider defining the storage requirements.
- p) Construction of hydro power should be prohibited in protected areas and avoid incentivizing hydro projects which involve blocking, diverting, or changing the natural course of river systems.
- q) Promote employment of qualified local staff, and certain share of project costs to be required to be implemented through domestic labor; selection, when possible, of local contractors for the provision of services; and purchase of locally manufactured or locally available goods so long as their technical specifications, quality and time of delivery and services are comparable to internationally available ones.
- r) Promote the incorporation of recognized standards of corporate social responsibility in the practices and internal policies of RES developers including but not limited to principles that address labour, the environment, human rights, community outreach and anti-corruption.

The above actions to achieve specific objectives are expected to achieve the following results:

- a) Achieve the RES share targets in compliance with decarbonisation efforts taking place at the EU level as agreed in the Paris Agreement, and transpose Clean Energy for all European Package.
- b) Improvement of the security of energy supply through diversification of the energy mix. Increasing the share of renewable based generation to decrease the dependence on imports, to contribute to the protection of the electric power system from shock, to increase

redundancy in the electric power system via increased diversity and decentralized structures of generations sources and contribute to the overall security of supply.

- c) Protection of the environment through a swift energy transition and reduce the impact of fossil fuels, as well as improving the livelihood of the citizens living in the vicinity of thermal power plants.
- d) Enhancement of economic growth through competitive market mechanisms and support schemes granted in an open, transparent, competitive and non-discriminatory way to increase RES capacities in the electricity sector and attract private investments, create new jobs and have a direct impact in economic growth.
- e) Encourage development and use of new technologies and innovation in the RES sector.

These aims, in addition to increasing security of energy supply, are also directly linked to Kosovo's international obligations deriving from its membership in the Energy Community. In accordance with these obligations, Kosovo has to align the legislation with *Energy Acquis* and produce at least a third of its energy from RES, with an outlook of increasing that share in the coming years. The new RES framework is going to provide the necessary basis for such reforms.

The aforementioned objectives exist also in other Government approved documents, including in the Energy Strategy and Action Plan for RES, and need to be reiterated in the National Energy and Climate Plan that is yet to be finalized.

Figure 5. Relevant Government Objectives

Relevant objectives	Name of relevant planning document (source)
The relevant objective is to exploit the potentials of renewable energy sources to meet electricity and thermal energy demands, namely to develop the infrastructure for the implementation of the measures foreseen for the full implementation of requirements set out in the relevant Directive 2009/28/EC.	Energy Strategy of the Republic of Kosovo 2017-2026 Law No. 03/L-184 on Energy represents the legal basis for implementing policies and setting targets for the use of renewable energy sources in accordance with obligations under the Energy Community Treaty. Renewable Energy Action Plan
Set targets for consumption of renewable energy.	Draft Energy and Climate Plan
Improve the legal infrastructure in order to increase the promotion of energy supply security, promote technological development and innovation and provide employment opportunities.	It is adapted to the Concept Document

Determine the target indicators concerning energy that will be produced from renewable sources, in the following sectors: heating and cooling, electricity and transport.

Draft Energy and Climate Plan

Chapter 3: Options

Analysing the current situation of Kosovo, it is clear that Kosovo needs new sources of electricity. Also, the necessity to update and modify the legal and regulatory framework is especially evident in the RES sector that is characterized by rapid technological advancement and as it has gained a cross sectorial importance for countries. Furthermore, having in mind that renewable energy sources and reducing greenhouse gas emissions are a mainstream approach of developed countries, it is clear which direction to choose. New renewable energy sources will enhance the electricity supply, improve the resilience of electric power system, help protect the electric power system from shocks, increase the diversity and decentralized structures of generations sources. Additionally, better energy diversity, new technology, infrastructure, and new partnerships will enable the creation of an energy economy. Appropriate legal and regulatory framework will be path for full participation in common EU electricity market.

As noted in the chapter 1 of this CD, the legal and regulatory framework of RES in Kosovo is inadequate to address the needs of the sector, or to fulfil legal obligations of the Energy Community Treaty. Kosovo is in a position to tackle these shortcomings by adapting its legislation in line with the Clean Energy Package, in alignment with national interests. Consequently, there are three following options that policymakers can pursue.

Chapter 3.1: No change option

The Renewable Energy sector is regulated by three basic laws of the energy sector and bylaws deriving therefrom. This option maintains the status quo, meaning there is no clear legal basis on the entity responsible for the implementation of competitive mechanism for the development of RES projects. Also, the long-term targets for the ten-year period set by the energy law for achieving the RES target of 25% in the final gross energy consumption by 2020 have been met. With the achievement of the 25% target by 2020, the support scheme for the energy generation from renewable energy sources (feed-in tariff) has been concluded, therefore the new 2030 RES targets need to be adopted through primary legislation, which obviously cannot be achieved with option 1.

Chapter 3.2: Option to improve implementation and execution

The actual support scheme is regulated through secondary legislation. In line with the Energy Community recommendation 2018/01/MC-EnC, in September 2018 the Government established a national working group for the preparation of the National Energy and Climate Plan (NECP) 2021-2030. The NECP is going to cover objectives and targets across the five dimensions of the document, namely: decarbonization, energy efficiency, energy security, internal energy market, research innovation and competitiveness. A precondition for the finalization of the NECP is going to also be the new targets for the share of RES in the final gross energy consumption to be adopted through the primary law.

Therefore, it will be necessary to amend the Rule on Support Scheme and potentially adopt other acts to develop the competitive mechanism, based on competitive, transparent and non-discriminatory criteria. In other words, the current framework would be amended, and other secondary acts would be enacted in order to establish a clear basis to implement the competitive process and address the challenges that investors may face. Under this option, only secondary legislation would be enacted from the Ministry responsible for the energy or ERO, but the Government would only partially fulfil the requirements deriving from the Energy Community due to constraints to enact all the necessary measures.

The setting of the 2030 RES target is obligatory to be adopted through the primary legislation, therefore this option alone cannot be implemented, but interrelated with option 3.

Chapter 3.3: The third option

Drafting of a New Law on Renewable Energy Sources

Under this option, the law on Renewable Energy Sources would be drafted. This law will eliminate all obstacles identified and pave the way for further development of RES in terms of energy supply security and economic development. Moreover, this law in particular will be in compliance with the new EU energy package in general.

The RES law would address all RES related matters will be addressed in a single document. The law would foresee administrative procedures, market mechanisms for RES development, grid access, define the legal status of various actors and stakeholders, support schemes and encourage the use of new technologies. The conditions for energy market reforms by RES with a focus on increasing competition will be well defined. Supporting RES energy generation through competitive procedures will be one of the elements that is expected to be regulated. This law will create a more suitable environment for investment, with particular emphasis on attracting direct investments from abroad and from our Diaspora. The commitments made within the ECT regarding the development of RES will be in the focus of this law.

On the other hand, the paradigm shift of increased penetration of RES will create challenges in the transmission and distribution network also. The upgrade of the network will be needed on all levels as well as the operation of the system. The laws concerning the electricity market, regulation and monitoring of the energy activities have to be aligned with the new RES law.

Chapter 4: Identification and assessment of future impacts

The table below shows the most significant impacts that have been identified. Annexes 1 to 4 assess all impacts of identifying economic, social, environmental and fundamental rights impacts. These tools are listed in the Manual for Developing Concept Documents.

The following is a brief discussion of the types of impacts resulting from the three options:

Option 1: No Change Option

The development and implementation of RES projects will be cancelled due to no new targets set, and consequently no new mechanism for support can be achieved.

A lack of investment in RE projects will create a larger supply-demand gap. Undoubtedly, the current option will have the following adverse impacts on Kosovo's economy as shown in Figure 6.

Figure 6. Most significant impacts identified by impact category for Option 1

Categories of impacts	Relevant impacts identified (third option)
Economic impacts	Businesses will face uncertainty due to the unreliability of electricity supply which will inhibit business growth and new investments. Foreign investors will see "business-as-usual" as a lack of commitment by the GoK. Therefore, there will be a continued lack of investment and with constraints on public capital, whilst Kosovo risks not being able to meet the EU targets for RE in Kosovo.
Social impacts	Development of vocational training, innovation will be compromised. In addition, other social impacts would include impact on education, healthcare, and other services that could be reduced and/or interrupted because of a lack of reliable and sufficient electricity supply.
Environmental impacts	Coal will continue to be used as the primary energy source, further harming the environment and Kosovo will not be able to fulfil state and EU requirements.
Impacts on fundamental rights	The impact of CO2 emissions will continue be present
Gender impact	There will be no direct impact, nevertheless the country will lose opportunities for additional employments in the RE industry, thereby reducing opportunities for women.
Impacts on social equality	There will be no direct impact

Impacts on young people	No positive impact expected, due to not entry into operation of new RE capacities
Impacts on administrative workload	There will be no direct impact
Impact on SMEs	A lack of an aggressive approach by the government to deploy RE will prohibit and limit opportunities for SMEs to participate in this new business and, in fact, many entrepreneurs would shy away from seeking opportunities to make investments in this sector as they would perceive a lack of action by the Government as a signal that the RE sector is not a promoted.

Option 2: Option to Improve Implementation and Execution through existing acts

The most important impact of Option 2 will be increased competition resulting from the new mechanism. Investors (both domestic and foreign) will see this as a commitment by the GoK. The Option will also provide a good market test for Government to assess the degree of appetite that foreign investors have for investing in Kosovo.

The second most important impact will be on the consumers in the sense that based on increased competition from the generators perspective. Figure 7 shows the type of impacts resulting from the implementation of Option 2.

Figure 7. Most significant impacts identified by impact category for Option 2

Categories of impacts	Relevant impacts identified (third option)
Economic impacts	Option 2 focuses on creating the mechanism under which the entity conducting the competitive mechanism will issue offers to bid for different RES technologies. Experience in other countries in Europe and region provides a strong basis that the competitive schemes can result in lower offers. Given the potential for RE in Kosovo and the GoK commitment to the EU on the share of RE in the country's energy mix, the competitive mechanism provides a true opportunity to create a vibrant RE industry in the country which would have positive impacts in terms of increased employment opportunities, more reliable business output, increased competitiveness of industry, and increased GDP.
Social impacts	As a result of sizeable investments in the RE sector, the industry would require skilled and trained workers which would increase opportunities for skills development and vocational training. Furthermore, the availability of reliability and sufficient amount of clean power would enhance educational and healthcare benefits to the society and create an environment of general well-being in the country.
Environmental impacts	As a result of increased RE deployment and moderate reduction of coal use, the country will have positive environmental impacts and be able to meet EU's requirements.
Impacts on fundamental rights	As a result of generation of electricity through clean technology it is expected reducing the CO2 emissions from thermal power plants.
Gender impact	As a result of increased employment opportunities in the country, both the public sector and the private industry in Kosovo will have significant opportunity to implement a gender inclusive approach to workforce recruitment, retention, and promotion, thereby resulting in an overall positive gender impact in the country.
Impacts on social equality	With an improved gender inclusive approach, social equality will be ensured, as well as the inclusion in the full series of RE sector development, management, and operation both in the public and the private sectors.
Impacts on young people	As a result of an enhanced RE industry, there will be multiple opportunities for the young people in Kosovo to participate in both educational opportunities and employment in the renewable energy sector.

Impacts on administrative workload	There will be some administrative burden on the entity responsible to initiate and manage the competitive process as well as the policy making authority will need additional staff to monitor the achievement of RES targets.
Impact on SMEs	The option will have a very positive impact on the SMEs in two ways. First, the SMEs will be able to plan their business and make new investments with less risks given the reliability of new energy availability. Secondly, some of the existing SMEs, as well as new investors, will have the opportunity to invest in new energy businesses. As a result, the overall impact on the SMEs is expected to be very positive.

Option 3: Drafting of a New Law on Renewable Energy Sources

Under this option, the law on Renewable Energy Sources to be adopted needs to define a new and more modern investor-friendly, that would accelerate the deployment of RE consistent with the international commitments. Without this law, it is not possible to accelerate proper energy transition, initiate more dynamic growth in the use of renewable energy sources and implement modern incentive systems in this area.

The new Law, as defined in Option 3 above, will have considerable positive impacts. Figure 8 summarizes the types of impacts that would need to be analysed.

Figure 8. Most significant impacts identified by impact category for Option 3

Categories of impacts	Relevant impacts identified
Economic impacts	With the new law on RES the entity conducting the competitive mechanism will attract domestic and foreign investment in the energy sector. This option will have positive impacts in each category. The pace of renewables deployment will be high, the employment opportunities will be large, and increased GDP. Since the competitive mechanism is based on the primary legislation the risk of the investors will be lower and consequently the prices offered will be lower than under the Option 2.

Social impacts	As a result of sizeable investments in the RE sector, the industry would require skilled and trained workers which would increase opportunities for skills development and vocational training. Furthermore, the availability of reliability and sufficient amount of clean power would enhance educational and healthcare benefits to the society and create an environment of general well-being in the country.
Environmental impacts	Environmental benefits will be higher than options one. Increase in the use of renewable energy sources aims an improved environmental protection. This will have further benefits in other related fields, such as the medical field.
Impacts on fundamental rights	There will definitely be a very positive impact on reducing CO2 emissions
Gender impact	As a result of increased employment opportunities in the country, both the public sector and the private industry in Kosovo will have significant opportunity to implement a gender inclusive approach to workforce recruitment, retention, and promotion, thereby resulting in an overall positive gender impact in the country.
Impacts on social equality	With an improved gender inclusive approach, social equality is ensured and inclusion in the full series of RE sector development, management, and operation both in the public and the private sectors. Also through self-consumption, also the vulnerable groups will be "lifted up" and participate in the energy transition.
Impacts on young people	As a result of an enhanced RE industry, there will be multiple opportunities for the young people in Kosovo to participate in both educational opportunities and employment in the renewable energy sector.
Impacts on administrative workload	There will be some administrative burden on the entity responsible to initiate and manage the competitive process as well as the policy making authority will need additional staff to monitor the achievement of RES targets.
Impact on SMEs	The option will have a very positive impact on the SMEs in two ways. First, the SMEs will be able to plan their business and make new investments with less risks given the reliability of new energy availability. Secondly, some of the existing SMEs, as well as new investors, will have the opportunity to invest in new energy businesses. As a result, the overall impact on the SMEs is expected to be very positive. New SMEs will be established to offer services in the production or assembly of new RES technology and maintenance during the lifetime of RES operation. Furthermore, construction start-up companies, those on installation (technicians), wind/solar engineers, service of

operations manager, maintenance and others will be created and add further value to the SMEs business in Kosovo. Opportunities for domestic companies can be created each segment of the value chain, in the form of jobs and income generation for enterprises in the country. Sufficient education and training are crucial.

Chapter 4.1: Challenges with data collection

Challenges in data collection were mainly a result of the COVID-19 pandemic. Group meetings were conducted only online due to the anti-COVID measures approved by the Government. Consequently, finalization of the document is delayed.

Some 55 countries used auctions and other competitive mechanism to procure renewable technology generation, raising the number of countries that have held at least one auction for renewable to 106. Several countries have a great deal of experience in designing investor-friendly laws. These data will be analysed to draw implications for Kosovo.

In addition, surveys will be conducted in Kosovo to assess Willingness to Pay and perceived risks by consumer and industry in the country. These surveys will provide Government clues to direct and demand strategy and a program to remove any misgivings about the reliability and safety of RE.

Finally, the GoK would also need to ensure that the public interest is protected related to land ownership, right-of-way, easements, and resettlement. Having said this, the land use data is an important factor, since by deciding where RES can be deployed government will prevent any potential social (resettlement, right of way etc) or environmental (impacts on protected areas).

Chapter 5: Communication and consultation

[NOTE: This chapter to be developed based on the consultation process.] [List here the main stakeholders identified in Figure 4 of the Problem Definition Chapter. List the main conclusions that followed from the text consultation activities. List all the consultation activities that have been carried out in the table below. Attach appendices on consultation and communication activities, such as press releases, event reports, etc. If some stakeholders have not been consulted, explain why. If very important stakeholders were invited to participate in the consultation activities but did not attend, the state in which case the invitation was sent and which party did not attend. Also explain what other actions have been taken to see if stakeholders will be able to engage in the consultation activities.

Stakeholder outreach, communication and consultation is a key requirement for any program to be successful. The GoK would need to launch a stakeholder engagement program that would include the following types of stakeholders:

- Industry – companies involved in major activities (large companies)

Concept Document on Renewable Energy Sources

- SMEs (Small and medium enterprises involved in a variety of businesses)
- Industry associations
- Consumer groups and associations
- Civil society
- Academia
- Donors
- Others

In addition to identifying stakeholder target groups, the Government would need to design and implement a communications plan that would include target messaging to various consumer groups to build support for accelerating the deployment of RE.

Figure 97. Summary of communication and consultation activities performed for the concept document

The consultation process aims at:							
[enter information here] [When the CD is sent for public consultation, the budget column should be deleted.] [When the SC is sent for public consultation, the column heading 'Indicative Deadline' should be changed to 'Timeline'.]							
The goal	main	Target group	Activity	Communication / notification	Indicative deadlines	Necessary budget	Person in charge
Open meeting for all stakeholders		All stakeholders	Public meeting	The meeting was held on the 6 may 2021 through online platform.	Daily meeting	N/A	Besiana Berisha
Public written consultation		All stakeholders	Forwarded by email to relevant institutions	Email communication	Deadline of 15 working days	N/A	Besiana Berisha
Public Consultation in writing		Everyone	The document was put for public discussion	Online Platform	Deadline of 15 working days	N/A	Besiana Berisha

		in the online platform				
--	--	------------------------------	--	--	--	--

Chapter 6: Comparing Options

Option one (I) implies no change. This option is not adequate to address the problem identified in this CD. This option would make it impossible to implement measures to meet RES energy targets. The no change option would maintain the status quo and the existing problem - lack of legal regulation.

The second option (II) is to improve the current policies, namely, to amend and supplement the current sub-legal acts, but this would not be enough to overcome/fill in the legal gaps that would enable addressing of the main problem. This comes from the fact that this option is not suitable and a stronger legal basis is needed to regulate necessary authorizations for all issues addressed, and all actions must be authorized by law. In addition, competencies of different stakeholders should be defined by law in compliance with the legality principle and taking into account the experiences of counterparts from other contracting states.

The third option (III) consists of drafting a special law on RES. This is the option that addresses the main problem. The drafting of a special law on RES would provide the necessary legal basis for meeting the energy targets of RES, given the energy needs, with particular emphasis on the authorizations which would be defined by legal provisions. The law would attract investments, optimize RES costs, provide clean energy, and reduce coal dependency.

The problem identified in this Concept Document is the lack of legal regulation mainly related to the current legal basis, hence this option is recommended by the working team for drafting this CD. Through this option, the aim is to create the necessary legal infrastructure which would enable the full implementation of duties and responsibilities of the relevant institutions within their mandate. In particular, the powers of public authorities to act or make decisions affecting fundamental rights must have a sufficient legal basis.

Furthermore, the third option (III) will have a direct impact on improving the legal infrastructure in order to regulate and protect the interest in developing renewable energy sources, ensure competition and use market-based mechanisms.

Thus, the best manner for facilitating and developing renewable energy projects is through a special law on renewable energy sources including all the necessary requirements from the relevant EU directives for the use and promotion of renewable energy sources, in order to ensure adequate development of the renewable energy sector in the long run. The purpose of this law will be to determine renewable energy policies and targets and to promote efficient and sustainable use of local renewable energy potential, in order to meet energy needs, ensure energy diversification and energy supply security, and decarbonize the energy sector.

As the new RES law cannot stand alone and has an impact on other primary legislation, as well as taking into account that the Clean Energy for All Europeans will be *Energy Acquis* as per Energy Community requirements, the need for the review of all the laws of the energy sector is unavoidable.

Chapter 6.1: Implementation plans for different options

The table (figure) below present the implantation plan for the recommended option III.

[Briefly summarize Option 3. Describe how this option addresses the main problem, causes, and effects identified in the Problem Tree.]

Table 10. Implementation Plan for Option 3

The purpose of Policy	Implement new EU policies to meet reflective cost targets in line with ECT RES rules with a focus on developing a renewable resource sector suitable for attracting investment.						Expected cost figure
Strategic objective	Develop and improve the necessary regulatory and operational policies and mechanisms in response to European developments and experience.						
	Outputs, activities, year and responsible organization / department						
Specific Objective I	Output						
	1.1	Drafting a new or special law on renewable energy sources					
		Year 1	Year 2	Year 3	Year 4	Year 5	Responsible institution / department
By 2021/2022: completion of the legal framework, including adoption of sub-legal acts	Activity 1.1.1	X					ME
	Preliminary consultations with line ministries and stakeholders						There are no additional costs

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Activity X 1.1.2 Submission of the new law with all relevant documents for approval by the Government	ME OPM	There are no additional costs
	Activity 1.1.3 Submission of the new law with all relevant documents for approval by the Government	ME OPM	There are no additional costs
	Activity 1.1.4 Ensuring approval by Government	Government	There are no additional costs
	Activity 1.1.5 Ensuring approval by Parliament	Government ASSEMBLY	

Concept Document on Renewable Energy Sources

Specific Objective 2 By 2022: Legal infrastructure for the regulation of all issues (sub-legal acts)		Activity 1.1.6 Informing stakeholders on the new law through communication platforms.						ME
	Output 1.2	Approval of sub-legal acts	Year 1	Year 2	Year 3	Year 4	Year 5	Responsible institution / department
		Activity 1.2.1						
	Output 2.1	Drafting of sub-legal acts						OPM, ME, ERO
	Output 2.2	Promotion of renewable energy use						OPM, ME, ERO
Specific Objective N	Output N.1							

Chapter 6.2: Comparison table with all three options

[Give a brief narrative overview of the three options. Also present the selected option and the main reasons why it was selected.]

Option 1 (No change) would not change the current situation and as a result the deployment of renewable energy sources into the market would come to a halt. Renewable energy sources cannot currently compete in the market without any support. However, the current situation does not allow for a cost-effective deployment of RES in the market and with undue distortions on the competition. Moreover, with the current situation RES are shield from the market signals by not participating to the extent necessary for the caused imbalances. Likewise, within Option 1, the applicable support mechanisms are viewed as not compatible with State Aid Rules.

Option 2 does not fully address the identified problems and the objectives to be achieved as first of all the legislation has to be in full compliance with the EU Renewables *Acquis* and clearly point out the rights and obligations of each institution to establish and implement market-oriented mechanism for deployment of RES into the market. The option 2 addresses partially investors risk for the sector. Additionally, option 2 is not viewed as feasible to incorporate all the changes required for the renewable energy sector.

Option 3 is viewed as the preferred option as it will allow having a special law on renewables which will be in full compliance with EU Renewables *Acquis* covering the entire sector, including self-consumption, market-oriented mechanisms which do not cause undue distortion to the market and will allow RES generators to respond to market price signals. Option 3 reduces the investors risk and offers predictability and more transparency.

Figure 8: Comparing options

Comparison method:			
Relevant positive impacts	Option 1: No change	Option 2: Review of the Renewable Energy Support Scheme Rule	Option 3: Draft Law on Renewable Energy Sources
Establishment of market for energy generation	No	Partially	Completely

Concept Document on Renewable Energy Sources

from RES in order to increase cost-effectiveness and limit competitive distortions			
Reimbursement for imbalance costs for RES projects according to the guidelines for policies on competitive reforms of the RES support scheme	25%	No	Completely
Definition of the auction process management and the specific functions related to this process in a very clear, transparent and precise way	No	Partially	Completely
Implementation of the program for afforestation and reforestation of forest lands	No	Yes	Yes
Relevant negative impacts			
Support scheme with feed-in tariff	No	No	Yes

Concept Document on Renewable Energy Sources

Failure to set RES Targets for the period 2021-2030	Yes	No	No						
Deforestation and the increase of irregular cuttings	Yes	Yes	Completely						
Erosion as a cause of over-exploitation of forests	No	Yes	Completely						
Increased risk or invasion of forest land lease	Yes	Yes	Completely						
Relevant costs									
Assessment of the expected budgetary impact	Year 1	Year 2	Year 3	Year 1	Year 2	Year 3	Year 1	Year 2	Year 3
Conclusion									

Chapter 7: Conclusions and future steps

The analysis carried out during the development of this Concept Document shows that the only option that addresses the main problem identified in the Problem Tree is through the drafting of a special law on renewable energy sources including all the necessary requirements from the relevant EU directives that concern the use and promotion of renewable energy sources, in order to ensure adequate development of the renewable energy sector in the long run. The effects identified are mainly caused by the insufficient framework for the use of new competitive RES support schemes, in order to achieve the set target by 2030.

The analysis of the working group shows that the option concerning drafting a new law will eliminate all identified obstacles and will pave the way for further development of RES in terms of security of energy supply and economic development. Moreover, this law in particular will be in line with the new EU energy package in general.

The RES Law would address all RES-related issues in a single document. The law would provide for administrative procedures, market mechanisms for RES development, network access, determine the legal status of various actors and stakeholders, support schemes, and encourage the use of new technologies.

Action	Deadline
1. Drafting the law on renewable energy sources	Q3 2022
2. Competitive RES scheme design	Q4 2022
3. Entry into force of the law on renewable energy sources	Q4 2022
4. Drafting and adoption of secondary legislation	Q4 2023
5. Implementation of the legal framework for renewable energy sources	Q1 2024

Figure 9: Preferred option implementation plan

[Add Implementation Plan for preferred option.]

Chapter 7.1: Provisions for monitoring and evaluation

Monitoring is an important element of policy implementation. As the competitive mechanism for market premium or contracts for difference should be organized once or two times a year over several years, the evaluation of the previous process should indicate if the policy boundaries need changing. All this should be done taking into account the predictability of requirements and transparency of the process. This relates to the overall interest of a particular technology, the reference price for market premiums or strike price for contract for difference, as may be decided.

The monitoring and evaluation are expected to be performed by the Ministry responsible for the policy making, whilst the interventions in the following tender should be based on the lessons learned from the previous round, e.g. if the interest for a certain technology is lower than expected, the tender conditions should be improved and vice versa, or if a certain technology is oversubscribed, the conditions should be hardened. This procedure should be implemented in continuity until policy goals are reached.

The monitoring methodology should be defined in a way not to negatively impact the predictability of the support scheme adopted, but rather to ensure adequate monitoring of the expected results. Some of the main KPI's to be used during this concept note monitoring and evaluation are:

- Implementation of policy and legal requirements;
- Training and/or additional staff needs;
- Socio-economic impacts;
- Environmental Impacts;
- Public info disclosure /consultations of the document;
- Communication of potential changes to the target audience; etc

Annex 1: Economic Impact Assessment Form

Category of economic impacts	The main impact	Is this impact expected to occur?		Number of organizations, companies and / or individuals affected	Expected benefit or cost of impact	Preferred level of analysis
		Yes	No			
Jobs ¹⁷	Will the current number of jobs increase?	Yes		High	High	The continuous investments in the renewables sector in Kosovo is expected to generate jobs in the upcoming years as well as provide more income for the companies in this sector. The increase in the RES share is expected to generate new jobs, such as installation (technicians), wind/solar engineers, operations officers, maintenance, technology, etc.
	Will the current number of jobs be reduced?		No	Low	Low	Currently, Kosovo employs a limited number of employees in the RES sector. With the development and

¹⁷ When it affects jobs, there will also be social impacts.

Concept Document on Renewable Energy Sources

						increase of RES share, the employment in this field in Kosovo will improve significantly.
	Will it affect the level of payment?	Yes		High	High	Yes, positively. RES technology in Kosovo is relatively new, and due to specifics, it is a better paid business in general.
	Will it affect the ease of finding a job?	Yes		High	High	Currently, Kosovo faces with increased demand for installation of PV solar as well as implementation of wind projects. The advancement in renewable energy raises the need for further training and education of youth in the area of renewables (solar and wind engineers, wind/solar technicians and other deficient fields in Kosovo).
Doing business	Will it affect access to finance for business?	Yes		High	High	Currently, local banks in Kosovo, including international donors, as well as International Finance Institutions, are providing financial

						incentives/mechanism for businesses for promotion of renewables investments. GoK is encouraged to develop additional supporting mechanisms (bank guarantee fund, grants or otherwise), lower interest rates for renewable projects, introduce further changes in fiscal policies, etc. All this will improve further access to finance for businesses involved in RES in Kosovo.
					Low	No products are envisaged to leave the market
					High	Yes, new technology requires certain new products in order to implement RES projects and meet the required standards. For example, solar projects require certain types of solar panels, batteries, solar monitoring system.
					Low	No
					High	Yes
						Will certain products leave the market?
						Will certain products be allowed on the market?

						Wind projects require turbines, turbine protection equipment's, condition monitoring.
	Will businesses be forced to close?	No		Low	Low	No. To the contrary new business are envisioned to be created to meet the necessary equipment and skills required to implement RES projects.
	Will new businesses be created?	Yes		High	High	Yes. New business will be created as special purpose vehicle to participate in the competitive mechanism and implement the project if awarded.
Administrative burden	Will businesses be forced to meet their new information obligations?	Yes		High	High	New legal and regulatory acts to be adopted will transpose the requirements from EU Directives and Regulation. The businesses need to meet new requirements.
	Have the obligations to provide information to businesses been simplified?	Yes		High	High	Ongoing activities between GoK, ERO and other stakeholders in energy sector related to establishment and

Concept Document on Renewable Energy Sources

functioning of One Stop Shop for RES must continue. The establishment of One Stop Shop for RES, incentivizes new private developers to enter the RES market in Kosovo by providing for simplified procedures and information to all interested stakeholders. The OSS content needs to be fully digitalized and made further available to any private RES developers anywhere in the world. Simplified administration procedures are objective of this CD, and will positively impact access to information.						Business
The increased level of investment in RES projects require larger business exchanges between Kosovo and the region (beyond). As such, with new technology and expertise	High	High	Yes	Are current import flows expected to change?		

Concept Document on Renewable Energy Sources

						requirements it is expected that the import flows will increase both in terms of purchasing new technology and acquiring new expert knowledge in the country.
	Are current export flows expected to change?	No	Low	Low		Kosovo currently does not have sufficient sources of RES technology production and knowledge which would enable exports to the foreign countries. Nevertheless, this can change in the future.
Transportation	Will it have an effect on the mode of transport of passengers and / or goods?	Yes	Low	Low		Upon purchasing new equipment for RES projects, especially wind turbines, certain transportation arrangements need to be envisioned. These will have minimum impact in transportation of people and goods.
	Will there be any change in the time required to transport passengers and / or goods?	Yes	Low	Low		Only when the wind turbines are transported, transportation of passengers and/or goods

Concept Document on Renewable Energy Sources

						may be limited for certain hours in critical roads not envisaged for such transportation.
Investments v	Are companies expected to invest in new activities?	Yes		High	High	RES companies could potentially expand their activities to the manufacturing field (e.g. production of solar panels, wind technology, etc.). Beyond this, they are expected to invest in activities that relate to training for maintenance and operations fields, and similar.
	Are companies expected to cancel or postpone investments?		No	Low	Low	No, to the contrary, many companies have filed request to ERO to develop RES projects and are expected to further engage in developing such projects.
	Will investments from the Diaspora increase?	Yes		High	High	It is expected that the development of RES projects in Kosovo will be an attractive field for the Kosovar diaspora to engage with. Currently a few diaspora members

						are already invested in this field and more of them can engage and bring further knowledge to the country.
	Will investments from the Diaspora be reduced?		No	Low	Low	No. Currently a few diaspora members are already invested in this field and more of them can engage and bring further knowledge to the country and this is expected to increase.
	Will foreign direct investment increase?	Yes		High	High	Many of the RES companies are foreign investors. They are expected to engage with RES projects in Kosovo and as such the direct investment of foreign capital is expected to increase significantly.
	Will foreign direct investment decrease?		No	Low	Low	See above
Competitiveness	Will the business price of products, such as electricity, increase?	Yes		Low	Low	New mechanism proposed herein is based on competition, with the aim to achieve the market price. Since this is new technology, entrance of big

Concept Document on Renewable Energy Sources

					investment might increase slightly the electricity end-user tariff, nevertheless there are also other mechanism to be used so the price is not high. Such as mechanism include: Feed-in Premium through auctions, competitive Feed-in Tariffs for small capacities, net-billing for self-consumption and other incentive mechanism.
Will the price of business inputs, such as electricity, decrease?		No	Low	Low	See above
Are innovations and research likely to be promoted?	Yes		Low	Low	As RES solutions become the norm in the country, research and innovation will be gradually developed. Given the RES products are ongoing significant transformation almost on daily basis, thanks to innovation, it is expected that this trend will continue in the future. This will require certain.

Concept Document on Renewable Energy Sources

								expertise in the country to be developed to keep up with the technological progression in the field. In order to do so, further research is also required.
								As above
Impact on SMEs	Are innovations and research likely to be hampered?	Yes	High	No	Low	Low	High	The development of RES solutions will positively affect SMEs, both in terms of developing RES projects itself and in terms of lowering their electricity costs in the future as self-consumers. Rules to be developed should allow for SMEs to more easily access the RES market and develop RES projects.
Prices and competition	Will the number of goods and services available to the business or consumers increase?	Yes	High		High	High	High	New RES projects will result in new sources of electricity becoming available to customers. As such, this will enable diversification of energy sources in Kosovo. Additionally, new RES projects provide

Concept Document on Renewable Energy Sources

							opportunities to introduce new products and services including: RES technology wholesale, maintenance services, battery storage facilities/services, etc.
	Will the number of goods and services available to the business or consumers decrease?		No	Low	Low	As above	
	Will prices for existing goods and services increase?		No	Low	Low	As below	
	Will prices for existing goods and services go down?	Yes		High	High	The prices for RES solutions will be market competitive. In longer term, these solutions will result in lower costs given the technological advances in the field.	
Regional economic impacts	Will any particular business sector be affected?	Yes		High	High	Kosovo prioritizes ambitious greening efforts, environmental protection and reduction of greenhouse gas emissions. Prioritizing renewables in Kosovo's will lead towards gradual reduction of fossil fuel, etc. This will have a positive impact in	

Concept Document on Renewable Energy Sources

						decreasing the level of CO2 emissions and other pollutants.
	Is this sector concentrated in a certain region?	Yes		High	High	The new generation capacities are expected to be constructed in different parts of Kosovo
General economic development	Will future economic growth be affected?	Yes		High	High	New projects will bring in a direct foreign investment to the country, resulting in further economic growth. Furthermore, additional services will be required to implement these projects resulting in increased economic growth. In the end, research and innovation will also dwell and add to the positive economic growth bill.
	Can it have any effect on the inflation rate?	Yes		Low	High	Increased RES investments lead to expansion of the renewable energy sector and a lower unemployment rate. However, it is expected that the market will respond to higher prices

Concept Document on Renewable Energy Sources

						by attracting new suppliers and putting pressure on high prices forcing them down. The expansion of the RES sector will certainly raise the renewable energy market value of all the final goods and services produced, i.e. it will raise the GDP, but the size of this market and the number of people employed in it, is not of such significance to impact inflation in the overall Kosovo's economy.
--	--	--	--	--	--	---

Appendix 2: Social Impact Assessment Form

Category of social influences	The main impact	Is this impact expected to occur?		Number of organizations, companies and / or individuals affected	Expected benefit or cost of impact	Preferred level of analysis
		Yes	No			
Jobs ¹⁸	Will the current number of jobs increase?	Yes		High	High	New investment in technology, and establishment of new SME is expected to increase new jobs.
	Will the current number of jobs be reduced?		No	Low	Low	See above
	Are jobs affected in a particular business sector?		No	Low	Low	Due to increase of share of RES it is expected the generation based on lignite to be reduced. The reduce of generation from lignite would result in lost of work for KEK employee.
	Will there be any impact on the level of payment?	Yes		High	High	As below
	Will it have an impact on making it easier to find a job?	Yes		High	High	This is highly dependent on the level of knowledge gained from the universities or

¹⁸ When it affects jobs, there will also be economic impacts.

Concept Document on Renewable Energy Sources

							professional schools in Kosovo. New technologies require new skills.
Regional social influences	Are social influences concentrated in a particular region or city?	Yes		High		High	The projects are expected to be constructed in different parts of the country.
Work conditions	Are workers' rights affected?		No	Low		Low	No, to the contrary.
	Are standards for working in hazardous conditions foreseen or repealed?		No	Low		Low	The renewable technology doesn't involve works with hazardous waste/conditions
	Will it have an impact on how social dialogue is developed between employees and employers?		No	Low		Low	Kosovo already has good legislation in place related to employees' rights, nevertheless the International Finance Institutions involved in financing will require strict implementation of social rights.
Social inclusion	Will it have an impact on poverty?		No	Low		Low	The RES projects foreseen to be installed in next 10 year cannot impact the poverty.

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Is access to social protection schemes affected?		No	Low	Low	
	Will the price of basic goods and services change?		No	Low	Low	
	Will it have an impact on the financing or organization of social protection schemes?	Yes		High	High	Corporate responsibility plans of each IPP developing RES needs to be developed
Education	Will it have an impact on primary education?		No	Low	Low	
	Will it have an impact on secondary education?	Yes		High	High	The curriculums and courses will include RES education
	Will it have an impact on higher education?	Yes		High	High	The curriculums and courses will include RES education
	Will it have an impact on vocational training?	Yes		High	High	The curriculums and courses will include RES education
	Will it have an impact on worker education and lifelong learning?	Yes		High	High	The curriculums and courses will include RES education
	Will it have an impact on the organization or structure of the education system?	Yes		High	High	The curriculums and courses will include RES education

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Will it have an impact on academic freedom and self-government?		No				The curriculums and courses will include RES education
Culture	Does the option affect cultural diversity?		N/A	Low	Low	Low	
	Does the option affect the funding of cultural organizations?		No	Low	Low	Low	Corporate Responsibility plans of each IPP developing RES should be presented
	Does the option affect the opportunities for people to benefit from or participate in cultural activities?		No	Low	Low	Low	Corporate Responsibility plans of each IPP developing RES should be presented
	Does the option affect the preservation of cultural heritage?		No	Low	Low	Low	Corporate Responsibility plans of each IPP developing RES should be presented
Governance	Does the option affect the ability of citizens to participate in the democratic process?	NA					
	Is every person treated equally?	NA					
	Will the public be better informed about certain issues?	NA					
	Does the option affect the way political parties function?	NA					

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Will it have any impact on civil society?	Yes		High	High	Civil society will have its role on monitoring public policies
Public health and safety ¹⁹	Will it have any impact on people's lives, such as life expectancy or mortality rate?	Yes		High	High	Due to increase of RES the generation, the production from lignite is reduced which leads to a decreased level of air and water pollution.
	Will it have an impact on food quality?	Yes		High	High	Due to increase of RES the generation, the production from lignite is reduced which leads to a decreased level of air and water pollution.
	Will the health risk due to harmful substances increase or decrease?	Yes		High	High	Due to increase of RES the generation, the production from lignite is reduced which leads to a decreased level of air and water pollution.
	Will there be health effects due to changes in noise levels or air, water and / or soil quality?	Yes		High	High	Due to increase of RES the generation, the production from lignite is reduced which leads to a decreased level of air and water pollution.

¹⁹ When it has an impact on public health and safety, then it regularly has environmental impacts.

Crime and security	Will there be health effects due to changes in energy use?	Yes	High	High	Due to increase of RES the generation, the production from lignite is reduced which leads to a decreased level of air and water pollution.
	Will there be health effects due to changes in waste disposal?	Yes	High	High	Due to increase of RES the generation, the production from lignite is reduced which leads to a decreased level of air and water pollution.
	Will it have an impact on people's lifestyles, such as levels of interest in sports, changes in nutrition, or changes in tobacco or alcohol use?	NA			
	Are there specific groups that face much higher risks than others (determined by factors such as age, gender, disability, social group or region)?	NA			
	Are criminals likely to be caught?	NA			
	Is the potential gain from the crime affected?	NA			
	Does it affect levels of corruption?	NA			
	Is law enforcement capacity affected?	NA			
	Is there any effect on the rights and safety of victims of crime?	NA			

Annex 3: Environmental Impact Assessment Form

Category of environmental impacts	The main impact	Is this impact expected to occur?		Number of organizations, companies and / or individuals affected	Expected benefit or cost impact	Preferred level of analysis
		Yes	No			
Stable climate and environment	Will it have an impact on greenhouse gas emissions (carbon dioxide, methane, etc.)?	yes		High	High	Introduction of RES will have positive impact on decrease of greenhouse gas emissions and other emissions.
	Will fuel consumption be affected?	yes		High	High	Decrease of coal exploitation due increase of renewable generation
	Will the variety of resources used for energy generation change?	yes		High	High	Yes, due to increase of renewable generation the energy generation from coal might slightly decrease
	Will there be any price changes for environmentally friendly products?	yes		High	High	The price of electricity might slightly increase due to investments in new technologies
	Will certain activities become less polluting?	yes		High	High	Existing power plants will reduce less pollution due to reduction of production

Concept Document on Renewable Energy Sources

Air quality	Will it have an impact on the emission of air pollutants?	yes		High	High	By reduction of generation from thermal power plants, the air pollution will decrease
Water quality	Does the option affect freshwater quality?	Yes		High	High	Due the decrease of generation of electricity from coal the water discharge from the power plants will be smaller
	Does the option affect groundwater quality?	Yes		High	High	Due the decrease of generation of electricity from coal the water discharge from the power plants will be smaller
	Does the option affect drinking water sources?		No	Low	Low	No, it does not have any impact on drinking water
	Will it have an impact on soil quality (in relation to acidification, pollution, use of pesticides or herbicides)?		No	Low	Low	No impact
Land quality and land use	Will it have an impact on soil erosion?		No	Low	Low	No impact
	Will land be lost (through construction, etc.)?	Yes		Low	Low	The new generation capacities (depending on the capacity of the plant) need space for construction

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Will land be acquired?	Yes	Low	Low	Depends on the site selected for construction of new generation capacities. Some lands may be public without the need to acquire.
	Will there be any change in land use (eg from forest use to agricultural or urban use)?	yes	Low	High	Depends on the site selected for construction of new generation capacities
Waste and recycling	Will the amount of waste generated change?	yes	High	High	There will be increase in waste generation due to construction waste and other wastes generated during construction
	Will the ways in which waste is treated change?		Low	Low	there is no direct impact on how the waste is treated.
	Will there be an impact on waste recycling opportunities?		Low	Low	No recycling opportunities are present, since the new generation capacities during the operation will not produce waste
Use of resources	Does the option affect the use of renewable sources (fish stocks, hydropower, solar energy, etc.)?	No	Low	Low	The new generation capacities to be constructed based on renewable energy sources, such as wind

Concept Document on Renewable Energy Sources

									and solar, will not affect negatively.
			No	Low				Low	
			No	Low				Low	
			No	Low				Low	
			No	Low				Low	
			No	Low				Low	This is to be decided during the drafting of the Environmental and Social Impact Assessment study of each project.
			No	Low				Low	It is to be assessed in case-by-case basis
			No	Low				Low	
			No	Low				Low	This is to be decided during the drafting of the Environmental and Social Impact

Concept Document on Renewable Energy Sources

							Assessment study of each project.
	Will animal health be affected?		No	Low		Low	It is to be assessed in case-by-case basis
	Will the quality and safety of animal feed be affected?		No	Low		Low	

Annex 4: Fundamental Rights Impact Assessment Form

Category of influence on fundamental rights	The main impact	Is this impact expected to occur?		Number of organizations, companies and / or individuals affected	Expected benefit or cost of impact	Preferred level of analysis
		Yes	No			
Dignity	Does the option affect people's dignity, their right to life or a person's integrity?		No	Low	Low	
Freedom	Does the option affect the right to freedom of individuals?		No	Low	Low	
	Does the option affect a person's right to privacy?		No	Low	Low	
	Does the option affect the right to marry or start a family?		No	Low	Low	
	Does the option affect the legal, economic or social protection of individuals or the family?		No	Low	Low	

	Does the option affect freedom of thought, conscience or religion?	No	Low	Low	
	Does the option affect freedom of expression?	No	Low	Low	
	Does the option affect freedom of assembly or association?	No	Low	Low	
Personal data	Does the option include the processing of personal data?	No	Low	Low	
	Are the individual's rights of access, redress and objection guaranteed?	No	Low	Low	
	Is the way in which personal data is processed clear and well protected?	No	Low	Low	
Asylum	Does this option affect the right to asylum?	No	Low	Low	
Property rights	Will property rights be affected?	No	Low	Low	It is to be assessed by the studies of each project
	Does the option affect the freedom to do business?	No			
Equal treatment ²⁰	Does the option protect the principle of equality before the law?	Yes	Low	Low	
	Are certain groups likely to be harmed directly or indirectly by discrimination (e.g. discrimination based on gender,	No	Low	Low	

²⁰ Gender equality is addressed in the Gender Impact Assessment

Concept Document on Renewable Energy Sources

	race, colour, ethnicity, political or other opinion, age or sexual orientation)?						
	Does the option affect the rights of people with disabilities?	No	Low			Low	
Children's rights	Does the option affect children's rights?	No	Low			Low	
Good administration	Will administrative procedures become more complicated?	No	Low			Low	
	Is the way in which the administration makes decisions affected (transparency, procedural deadline, right of access to a file, etc.)?	No	Low			Low	
	On criminal law and the penalties provided: are the rights of the defendant affected?	No	Low			Low	
	Is access to justice affected?	No	Low			Low	

Republika e Kosovës
Republika Kosovo-Republic of Kosovo
Qeveria
Vlada-Government

Ministria e Ekonomisë
Ministarstvo ekonomije/Ministry of Economy

DATA:	21. 12. 2021.
PËR/ZA/TO:	G. Arben Krasniqi, v.d. generalnog sekretara/ZKM Gđa Arlinda Likaj Sejdiu, v.d. direktora Koordinacionog sekretarijata Vlade/ZKM
CC:	G. Luan Dalipi, šef kabineta/ZKM G. Agim Mazreku, zamenik šefa kabineta/ME
PËRMES /PREKO/THROUGH	Gđa Artane Rizvanolli, ministarka Ministarstva ekonomije <i>Ar. Rizvanolli</i>
NGA/OD/FROM:	Leonita Shabani Mullarama, zamenica generalnog sekretara/ME <i>Leonita Shabani</i>
TEMA/SUBJEKAT/SUBJECT:	Predlog za tačku dnevnog reda sednice Vlade

Poštovani,

Ovim pismom predlažemo da, u dnevni red za razmatranje-usvajanje na sledećem sastanku Vlade Republike Kosovo, bude uključen:

Predlog odluke za odobravanje koncept dokument za obnovljive izvore energije.

U prilogu ovog pisma pronađite:

- Predlog odluke na službenim jezicima;
- Izjavu o usaglašenosti na službenim jezicima;
- Ostale priložene dokumente.

S poštovanjem,

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government
Ministria e Ekonomisë
Ministarstvo Ekonomije - Ministry of Economy

IZJAVA O USAGLAŠENOSTI SA PRAVILNIKOM O RADU VLADE
BR. 09/2011

Izjavljujem da je Predlog odluke za usvajanje „**Odobranje koncept dokumenta za obnovljive izvore energije**“, u skladu sa Pravilnikom o radu Vlade Republike Kosovo i drugim zakonskim i podzakonskim aktima.

Predlog je praćen dokumentacijom koja sadrži sve podatke i informacije neophodne za donošenje odluke.

Materijal je usaglašen sa nadležnim institucijama i stoga preporučujemo njegovo odobrenje.

Leonita Shabani Mullarama

Zamenica generalnog Sekretara

Artane Rizvanolli

Ministarka ekonomije

Priština, 21. 12. 2021.

Republika e Kosovës
Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria-Vlada-Government

Br. xx/xx
Datum: xx. 2021.

Na osnovu člana 92. stav 4. i člana 93. stav 4. Ustava Republike Kosovo, člana 4. Uredbe br. 02/2021 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava izmenjen i dopunjen Uredbom br. 04/2021, u skladu sa članom 19. Pravilnika o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011, Vlada Republike Kosovo, na sednici održanoj ... decembra 2021. godine, donosi sledeći:

P R E D L O G – O D L U K U

1. Usvaja se Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije.
2. Obavezuje se Ministarstvo ekonomije i druge nadležne institucije da sprovode ovu odluku, u skladu sa Pravilnikom o radu Vlade.
3. Odluka stupa na snagu danom objavljivanja u Službenom listu Republike Kosovo.

Albin Kurti

Premijer Republike Kosovo

Poslati:

- zamenicima premijera,
- svim ministarstvima (ministrima),
- generalnom sekretaru KP-a,
- arhivi Vlade.

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo

Qeveria - Vlada - Government

Ministria e Financave, Punës dhe Transfereve - Ministarstvo Finansija, Rada i Trasfera -
Ministry of Finance, Labour and Transfers

DATE	17.12.2021.
REFERENCE	MA. 347/2021
PËR/ZA/TO:	g. Luan Morina, direktor Odeljenja za energetiku, ME
CC	gda. Artane Rizvanolli, ministarka, Ministarstvo ekonomije gda. Leonita Shabani Mullarama, zam. generalni sekretar, ME
PËRMES/PREKO/THROUGH:	g. Enis Spahiu, zam. generalni sekretar, MFRT
NGA/OD/FROM:	Remzi Sylejmani, zam. direktor Odeljenja za budzet, MFRT
TEMA/SUBJEKAT/SUBJECT:	Misljenje Odeljenja za budzet o proceni uticaja na budzet Koncept dokumenta za obnovljive izvore energije

Uvaženi g. Morina,

Na osnovu zahteva za procenu uticaja na budzet Koncept dokumenta za obnovljive izvorima energije (OIE), obrasca za procenu uticaja na budzet koji je podneo predlagač: Ministarstvo ekonomije (ME), obaveza iz člana 9. Zakona br. 03 / L-221 o izmenama i dopunama Zakona br. 03 / L-048 o upravljanju javnim finansijama i odgovornosti, kao i prema članu 19 Zakona br. 07 / L-041 o budžetskim izdvajanjima za budzet Republike Kosovo za 2021 godinu, dopunjen i izmenjen Zakonom br. 08 / L-016, Odeljenje za budzet predstavlja:

I. OPŠTI ASPEKTI KONCEPT DOKUMENTA

Koncept dokumenta o obnovljivim izvorima energije ima za cilj unapređenje pravnog i regulatornog okvira u vezi sa razvojem i promocijom obnovljivih izvora energije u sektoru električne energije, grejanja i transporta. Kao rezultat toga, cilj je da se stimulišu ulaganja iz privatnog sektora u oblasti OIE.

NEZAVISNO MIŠLJENJE ODELJENJA ZA BUDŽET O PROCENI UTICAJA NA BUDŽET(PUB)

Ministarstvo ekonomije, kao predlagač, pripremiolo je procenu uticaja na budžet Koncept dokumenta za OIE i dostavilo je u obrascu za procenu uticaja na budžet. Prema procenama ME, preporučena opcija u ovom Koncept dokumentu stvara ukupne troškove od 10.337 € za 2022. i 2023. god. Odeljenje za budžet nalazi da nema razlike između troškova koje je procenio ME i troškova verifikovanih od strane Odeljenja za budžet i da sprovođenje preporučene opcije ne stvara dodatne budžetske troškove za budžet Republike Kosovo. Trošak preporučene opcije Koncept dokumenta za OIE, koja predstavlja izradu novog Zakona o OIE, raspodeljen po godinama i kategorijama rashoda je kako sledi:

Kategorija rashoda	Godina 2022	Godina 2023	Ukupno
Br. zaposlenih	4	4	4
Plate i dnevnice	€3,091	€3,246	€6,337
Robe i usluge	€2,000	€2,000	€4,000
Ukupno	€5,091	€5,246	€10,337

Gore navedeni trošak uključuje rashode za „Plate i dodatke“ i „Robe i usluge“ u vezi sa angažovanjem 4 službenika Odeljenja za energetiku u 25% njihovog vremena za izradu novog Zakona o OIE i izradu podzakonskih akata koji proizilaze iz ovog zakona. Obračunavanje ne uključuje druge aktivnosti jer Evropska unija (EU) razmatra direktive o OIE. Prilikom izrade zakonodavstva transponovaće se revidirane direktive i u skladu sa ovim direktivama odrediće se aktivnosti i institucije odgovorne za njihovo sprovođenje.

Zaključak

Odeljenje za budžet pri Ministarstvu finansija procenjuje da Koncept dokumenta o obnovljivim izvorima energije (OIE) neće stvarati dodatne budžetske troškove za budžet Republike Kosovo. Predviđeni trošak za sprovođenje preporučene opcije kroz ovaj koncept dokument, koja je izrada novog zakona o OIE, iznosi 10.337 € za 2022-2023. godinu i u okviru je budžetskih prognoza Odeljenja za energetiku u okviru Ministarstva ekonomije.

Pripremila: Zana Radoniqi, viši analitičar za budžet _____.

Potvrdio: Milaim Aliu, rukovodilac Divizije za centralni budžet _____.

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

**The Republic of Kosovo
Republic of Kosovo-Republic of Kosovo
Government - Vlada - Government**

Koncept Dokument o Obnovljivim Izvorima Energije

MINISTARSTVO EKONOMIJE

Decembar, 2021.

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

Sadržaj

Rezime Koncept dokumenta	3
Uvod.....	6
Poglavlje 1: Definicija problema	7
Poređenje sa drugim državama	27
Poglavlje 2: Ciljevi	30
Poglavlje 3: Opcije.....	33
Poglavlje 3.1: Opcija bez promene	33
Poglavlje 3.2: Mogućnost poboljšanja sprovođenja i izvršenja	34
Poglavlje 3.3: Treća opcija.....	34
Poglavlje 4: Identifikacija i procena budućih uticaja.....	35
Opcija 2: Opcija za poboljšanje sprovođenja i izvršenja kroz postojeće akte	36
Poglavlje 4.1: Izazovi pri prikupljanju podataka	39
Poglavlje 5: Komunikacija i konsultacije	40
Poglavlje 6: Opcije uporedivanja.....	42
Poglavlje 6.1: Planovi sprovođenja za različite opcije.....	43
Poglavlje 6.2: Uporedna tabela sa sve tri opcije	45
Poglavlje 7: Zaključci i budući koraci	49
Poglavlje 7.1: Odredbe za praćenje i evaluaciju	50
Aneks 1: Obrazac procene ekonomskog uticaja	50
Aneks 2: Obrazac procene socijalnog uticaja	66
Aneks 3: Obrazac procene uticaja na životnu sredinu	74
Aneks 4: Obrazac procene uticaja na osnovna prava.....	79

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

Rezime Koncept dokumenta

Opšte informacije	
Naziv	Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije
Ministarstvo autor	Ministarstvo ekonomije; Odeljenje za energetiku; Odsek za obnovljivu energiju, efikasnost i kogeneraciju
Kontakt osoba	Besiana Berisha; Broj kancelarijskog telefona: 03820021520
GPRV	Godišnji plan rada Vlade 2020. -2023. (Br. 11: 11.2). 11.2. Energetika- Radićemo na razvoju regulatomih i operativnih kapaciteta kako bismo dosegli ciljani udeo od 25% iz obnovljivih izvora energije u konačnoj bruto potrošnji energije u srednjoročnom periodu, u skladu sa potencijalom koji Kosovo ima, na osnovu obaveza koje proističu iz EU pravnih tekovina, kao i u skladu sa međunarodnim razvojem i najboljom praksom.
Strateški prioritet	Energetska strategija Republike Kosovo 2017-2026, Cilj 5, stav 2. Nacionalni program za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (NPISAA 2021), Poglavlje 15- Energetika, tačka 3.15.7. zakonodavstva EU (Ciljevi srednjoročnih prioriteta) - izrada i odobrenje koncept papira o obnovljivim izvorima energije OIE. (BRE) Evropska reformska agenda (ERA 2), Stub 2 – Konkurencija, investiciona klima i održivi razvoj; Mera 2.2 – Rad na ispunjavanju ciljeva energetske efikasnosti i obnovljive energije, Aktivnost 2.2.b.1.4. Koncept dokument o OIE, odobren b1.4.

Odluka	
Ključni problem	Dokument opisuje trenutnu situaciju i zakonske propise u sektoru obnovljive energije, opisujući opcije za napredovanje u konkurentskom procesu. Međutim, treba napomenuti da je cilj za 2020. godinu od 25% postignut uglavnom zahvaljujući korišćenju drvne biomase za grejanje, usled čega je Kosovo prilično daleko od planiranih investicija (kapaciteta) u električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora energije. . Štaviše, postoje mnoga pitanja koja se postavljaju sa aspekta životne sredine u vezi sa investicijama u hidroelektrane, koja treba da budu istaknuta kako bi se pokazala dužna pažnja u izradi novih akata.Evropska unija suočena je sa revolucijom čiste energije sa ambicioznim ciljevima obnovljive energije do 2030. i prema dekarbonizaciji energetskog sektora do 2050. Rastući udeo energije iz obnovljivih izvora značajno menja paradigmu politika, propisa i modela tržišta električne energije u Evropi i šire. Shodno tome, svako poboljšanje u primeni i sprovođenju relevantnih zakonskih odredbi, pružilo bi rešenja za

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

	identifikovani problem, sa ciljem upravljanja promenama postojećih politika, kako bi se zakonodavstvo Kosova o obnovljivim izvorima približilo pravnim tekovinama EU. Opšti cilj će biti uspostavljanje regulatornog sistema uporedivog sa sistemom EU, kao što je Sofijska deklaracija o Zelenom programu za Zapadni Balkan kao deo inicijative Berlinskog procesa. Republika Kosovo se obavezala da će raditi zajedno sa EU na uvođenju stroge klimatske politike i reformi energetskeog i transportnog sektora, kako bi se postigla kontinuirana ugljična neutralnost do 2050. Stoga Kosovo treba slediti ovaj trend i uspostaviti pravnu osnovu za "Zakonsku regulativu za dalji razvoj sektora obnovljivih izvora energije".
Rezime konsultacija	1. Tokom procesa izrade ovog koncept dokumenta, radna grupa je održala sledeće konsultacije i komunikacije: Za izradu koncept papira o obnovljivim izvorima energije, u skladu sa Poslovníkom o radu Vlade Republike Kosovo br. 09/2011 i Uredbe (KRK) br. 05/2016 o minimalnim standardima za proces javnih konsultacija Radna grupa je održala nekoliko sastanaka. Zbog okolnosti koje je stvorila pandemija COVID-19, većina sastanaka je održana onlajn preko ZOOM platforme. 2. Međuministarske konsultacije održane su od 12. marta 2021. do 1. aprila 2021. godine i u ovoj fazi smo dobili komentare samo od MALS-a, koji je potvrdio saglasnost i podršku da se nastavi sa finalizacijom izrade UO. sastanak je održan 6. maja 2021. godine putem onlajn platforme, a zainteresovanim stranama su prisustvovali predstavnici privrede, civilnog društva i međunarodnih institucija. Zbog okolnosti koje je stvorila pandemija COVID-19, svi sastanci su se odvijali onlajn preko ZOOM platforme. 3. U okviru izrade koncept papira o obnovljivim izvorima energije, u skladu sa Poslovníkom Vlade Republike Kosovo br. 09/2011 i Uredbe (KRK) br. 05/2016 o minimalnim standardima za proces javnih konsultacija Radna grupa je distribuirala na veb stranici od Javna rasprava, Idejni dokument od 10.11.2021 do 30.11.2021. Tokom ovog vremenskog perioda kao u dokumentu u javnoj konsultaciji nemamo nije dobio nijedan komentar.
Predložena opcija	Predlaže se izrada Zakona o obnovljivim izvorima energije

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

Glavni očekivani uticaji	
Budžetski uticaji	Razmatrane opcije pokrivene su budžetom Republike Kosovo, kao i spoljnim donacijama. Budžet za administrativno upravljanje svake opcije treba da bude pokriven budžetom Republike Kosovo.
Ekonomski uticaji	Privlače se domaća i strana ulaganja u energetske sektor. Odabrana opcija imaće pozitivan uticaj u svakoj kategoriji. Tempo uvođenja obnovljivih izvora energije će biti visok, mogućnosti zapošljavanja će biti velike.
Socijalni uticaji	Kao rezultat velikih ulaganja u sektor obnovljive energije (OE), industrija će zahtevati kvalifikovane i obučene radnike koji će povećati mogućnosti za razvoj veština i stručno osposobljavanje. Nadalje, dostupnost dovoljne i pouzdane čiste energije povećaće obrazovne i zdravstvene dobrobiti za društvo i stvoriti okruženje opšteg blagostanja u zemlji. Osim toga, građani će direktno učestvovati u energetske tranziciji, kroz opciju da u isto vreme postanu i proizvođači i potrošači električne energije.
Ekološki uticaji	Koristi za životnu sredinu biće velike zbog smanjenja emisije zagađujućih supstanci, pružajući dobrobiti u srodnim područjima, poput zdravlja. Istovremeno, smanjenje emisije CO ₂ i drugih gasova sa efektom staklene bašte doprineće ublažavanju klimatskih promena.
Medusektorski uticaji	Kao rezultat velikih ulaganja u sektor OIE, industriji će biti potrebni kvalifikovani i obučeni radnici, povećavajući mogućnosti za razvoj veština i stručno osposobljavanje .
Administrativno opterećenje za kompanije	Preduzeća koja će ponuditi svoje ponude u vezi sa mehanizmom konkurencije biće izvesno administrativno opterećena.
MSP testovi	Pozitivan uticaj na mala i srednja preduzeća biće na dva načina. Prvo, mala i srednja preduzeća moći će planirati svoje poslovanje i ulagati sa manje rizika s obzirom na pouzdanost novih izvora energije. Drugo, neka od postojećih malih i srednjih preduzeća, kao i novi investitori, imaće priliku ulagati u nova energetska preduzeća.

Naredni koraci	
Kratkoročni	Nakon odobrenja ovog Koncepta, ME će uspostaviti novu radnu grupu, u saradnji sa svim akterima, koja će započeti rad na sprovođenju preporučene opcije ovog Koncept dokumenta.
Srednjoročni	Nakon odobrenja ovog Koncept dokumenta, sprovedeće se opcija preporučena u ovom Koncept dokumentu za obnovljive izvore energije.

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

	Prva opcija neće zahtevati ništa, pa stoga neće biti postignuti rezultati. Druga opcija će zahtevati izmene i/ili prilagodavanje novih podzakonskih akata radi prenošenja zahteva iz najnovijih direktiva EU, što ipak nije dovoljno za postizanje očekivanog ishoda zbog činjenice da je primarno zakonodavstvo potrebno za postavljanje ciljeva OIE do 2030. godine. U slučaju da se izabere treća opcija, odnosno usvajanje novog zakona, tada će se sprovođenje osigurati izradom i usvajanjem podzakonskih akata, uključujući propise za utvrđivanje šema konkurentne podrške i srodnih radnji. Ova opcija će doprineti ispunjenju ciljeva OIE za period 2021-2030.
--	--

Uvod

Tabela 1: Tabela sa opštim informacijama o Koncept dokumentu

Naziv	Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije
Ministarstvo autor	Ministarstvo ekonomije, Odeljenje za energetiku, RBEC odsek
Kontakt osoba	Besiana Berisha; broj kancelarijskog telefona: 03820021520
GPRV	Cilj B1. Stvaranje povoljnog pravnog okruženja i izrada planova za poboljšanje kvaliteta usluga i životne sredine u oblasti energetike, tačka B 1.6
Strateški prioritet	Energetska strategija Republike Kosovo 2017-2026, Cilj 5, tačka 2. Nacionalni program za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (NPISAA 2021), Poglavlje 15- Energetika, tačka 3.15.7. zakonodavstva EU (Ciljevi srednjoročnih prioriteta) - izrada i odobrenje koncept papira o obnovljivim izvorima energije OIE. (BRE) Evropska reformska agenda (ERA 2), Stub 2 – Konkurencija, investiciona klima i održivi razvoj; Mera 2.2 – Rad na ispunjavanju ciljeva energetske efikasnosti i obnovljive energije, Aktivnost 2.2.b.1.4. Koncept dokument o OIE, odobren b1.4.
Radna grupa	Članovi Radne grupe shodno Odluci br. 826 1.1. Besiana Berisha, Ministarstvo energetike / ME 1.2. Blin Berdoniqi, Ministarstvo energetike / ME 1.3. Arberesha Isufi, Ministarstvo energetike / ME 1.4. Abdullah Pirçe, Odsek za zaštitu životne sredine/Odsek za vode/MŽSPP 1.5. Arbnor Hoxha, Odeljenje za finansije i opšte usluge / ME 1.6. Behar Tërdevci, Regionalna uprava za rečni sliv / ME

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

	1.7. Fahrije Qorraj, Odsek za finansije i opšte usluge / ME 1.8. Besim Veselaj, Odsek za evropske integracije i PC / ME 1.9. Fazile Bekteshi, Pravno odeljenje / ME 1.10. Maria Dodaj, Odeljenje za javne komunikacije / ME 1.11. Bardh Xërxa, Kancelarija za sektorske politike / evropske integracije / KP 1.12. Zana Radoniqi, Ministarstvo finansija 1.13. Adil Bytyçi, Koordinacioni sekretarijat Vlade / KP 1.14. Banush Neziri, Ministarstvo trgovine i industrije 1.15. Kemajl Kadriu, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja 1.16. Ymridin Misini, Regulatorna kancelarija za energetiku 1.17. Astrite Neziri, operator prenosa, sistema i tržišta / KOSTT 1.18. Predstavnik Asocijacije kosovskih opština
Dodatne informacije	Izrada ovog Koncept dokumenta proizlazi iz obaveza Republike Kosovo prema Ugovoru o energetske zajednici

Poglavlje 1: Definicija problema

Obnovljivi izvori energije (OIE) su među temama o kojima se danas u svetu najviše raspravlja, uključujući i Republiku Kosovo. Da bi se imao pravilan i ažuran pristup kako bi se iskoristile prednosti OIE, potrebno je stvoriti pravnu i regulatornu infrastrukturu za primenu odgovarajućih međunarodnih pravila i obaveza, uključujući zakonodavstvo Evropske unije (EU) i njegove zahteve. Evropska unija prolazi kroz revoluciju čiste energije, sa ambicioznim ciljevima za OIE do 2030. godine, a prema dekarbonizaciji energetskog sektora do 2050. godine (Zeleni dogovor Evropske unije). Kontinuirano rastući udeo energije iz obnovljivih izvora značajno menja paradigmu politike, propisa i dizajna tržišta električne energije u Evropi i šire.

Sektor obnovljive energije na Kosovu trenutno je regulisan kroz tri osnovna zakona energetskog sektora: Zakon br. 05/L-081 o energiji, Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji, Zakon br. 05/L-84 o Regulatoru energije i podzakonskim aktima koji proizilaze iz ovih zakona. Još jedan relevantan akt ovog sektora je i Zakon br. 05/L-052 o toplotnoj energiji i pratećim podzakonskim aktima. Međutim, pre ocene ovih postojećih pravnih akata, trebalo bi početi sa Ugovorom o Energetskoj zajednici i obavezama koje iz njega proizilaze, a koje su prenesene u nacionalni pravni okvir.

Ugovor o Energetskoj zajednici, potpisan 25. oktobra 2005. godine, ratifikovan i stupio je na snagu 1. jula 2006. godine, a počeo se primenjivati 1. jula 2007. godine, u svom članu 2 propisuje:

1. "Zadatak Energetske zajednice biće organizovanje odnosa između Strana i stvaranje pravnog i ekonomskog okvira u vezi sa mrežnom energijom, kako je definisano u stavu 2, kako bi se:

- a) stvorio stabilan regulatorni i tržišni okvir sposoban za privlačenje ulaganja u gasne mreže, proizvodnju energije i prenosne i distribucione mreže, tako da sve strane imaju pristup stabilnom i kontinuiranom snabdevanju energijom koja je bitna za ekonomski razvoj i društvenu stabilnost,
- b) stvorio jedinstveni regulatorni prostor za trgovinu mrežnom energijom koji je neophodno da odgovara geografskom opsegu dotičnih tržišta proizvoda,
- c) poboljšala sigurnost snabdevanja jedinstvenog regulatornog prostora pružanjem stabilne investicione klime u kojoj se mogu razvijati veze sa kaspijskim, severnoafričkim i bliskoistočnim rezervama gasa, a mogu se koristiti i domaći izvori energije kao što su prirodni gas, uglj i hidroenergija,
- d) poboljšalo stanje životne sredine u vezi sa severno afričkim mrežnom energijom i sa njom povezanom energetsom efikasnošću, podsticati korišćenje obnovljive energije i postaviti uslove za trgovinu energijom u jedinstvenom regulatornom prostoru,
- e) razvila tržišna konkurencija mrežne energije na širem geografskom nivou i iskoristila ekonomija obima, i

2. "Mrežna energija" uključuje sektore električne energije i gasa koji potpadaju pod opseg Direktiva Evropske zajednice 2003/54/EZ i 2003/55/EZ."

Poglavlje V - Pravnih tekovina za obnovljive izvore energije, član 20. propisuje: „Svaka ugovorna strana dostavlja Evropskoj komisiji u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog Ugovora plan za sprovođenje Direktive 2001/77/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 27. septembra 2001. o promovisanju električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije na unutrašnjem tržištu električne energije i Direktive 2003/30/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 8. maja 2003. o promovisanju upotrebe biogoriva ili drugih obnovljivih goriva za transport. Evropska komisija predstavlja plan svake ugovorne strane Ministarskom savetu na usvajanje."

Kako bi se postigao ovaj cilj, Direktiva 2009/28/EZ o promovisanju korišćenja energije iz obnovljivih izvora 1, u članu 2. daje definiciju šeme podrške, citat:... „šema ili mehanizam koji primenjuje država članica ili grupa država članica, koji promoviše korišćenje energije iz obnovljivih izvora smanjenjem troškova te energije, povećavajući cenu po kojoj se može prodati

1 Direktiva 2009/28/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 23. aprila 2009. o promovisanju korišćenja energije iz obnovljivih izvora i izmenama i naknadnim stavljanjem van snage Direktiva 2001/77/EZ i 2003/30/EZ, SL L 140 /16-62.

ili povećati, putem obaveze za obnovljivom energijom ili na drugi način, obim kupljene energije. To uključuje, ali nije ograničeno na, podršku za ulaganja, poreska oslobađanja ili smanjenja, povrate poreza, šeme podrške obavezama za obnovljivu energiju, uključujući one koje koriste zelene sertifikate, i šeme direktne podrške cenama, uključujući feed-in tarife i plaćanja premija.”

Pravno vezani članom 20. Ugovora o energetske zajednici, Kosovo i druge ugovorne strane preuzele su obavezu iz Odluke Ministarskog saveta Energetske zajednice br. D/ 2012/ MC-EnC2 za utvrđivanje obaveznog cilja potrošnje energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine. Prema članu 4. ove odluke, obavezni cilj potrošnje energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine je 25% bruto finalne potrošnje energije za Republiku Kosovo.

Zakon br.05/L-081 o energiji u članu 12. definiše politike obnovljivih izvora energije kao: „Svrha politika obnovljivih izvora energije je promovisanje ekonomskog i održivog korišćenja lokalnih potencijala obnovljivih izvora energije, u funkciji ispunjenja energetske potreba, poboljšanja sigurnosti snabdevanja i poboljšanja zaštite životne sredine, i politike obnovljive energije sastavni su deo strategije.”

Član 13. ovog zakona - Sprovođenje politika obnovljivih izvora energije, nadležno Ministarstvo za energetske sektor, „pripremiće desetogodišnji akcioni plan za obnovljivu energiju, u skladu sa zahtevima odgovarajuće direktive o obnovljivoj energiji, koje je odobrila Vlada, i „utvrdiće ciljeve obnovljive energije posebnim podzakonskim aktom, u skladu sa zahtevima odgovarajuće direktive Evropske unije o obnovljivoj energiji.”

Član 17. stav 3. propisuje da: „Treba uspostaviti šeme podrške i instrumente za podsticanje i promovisanje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije, uključujući opremu za izgradnju novih energetske postrojenja.”

Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji u članu 8, stav 9, utvrđuje : „U skladu sa Zakonom o energetske regulatoru, Regulator će izraditi Metodologiju tarifa koje će dobavljači plaćati za električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora energije. Ova metodologija uključuje odredbe o naknadi dobavljačima za dodatne troškove kupovine električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije.”

Nadalje, član 8, stav 8. napominje: „Regulatorni organ će preduzeti mere kako bi nadoknadio dodatne troškove, sa kojima se snabdevaju električna energija zbog kupovine električne energije iz OIE, pod uslovima utvrđenim u članu 8. ovog zakona, putem posebnih naknada za usluge operatora sistema, koje će se primeniti na transparentan i nediskriminatoran način na sve snabdevače povezane na odgovarajući sistem, srazmerno kupljenoj energiji iz obnovljivih izvora.

Vlada Republike Kosovo u skladu sa zakonskim obavezama gore pomenuto, preko Ministarstva nadležnog za energetske sektor, i u skladu sa članom 13. stav 1.2 Zakona br. 05/L-081 o energiji³,

2 Odluka Ministarskog saveta Energetske zajednice, D/2012/04/MC-EnC: Odluka o sprovođenju Direktive 2009/28/EZ i izmenama člana 20. Ugovora o energetske zajednici, Ref: 10. MC/18/10/ 2012- Aneks 18 od 9. jula 2012.

3 Zakon br. 05/L – 081 o energiji, SL 24, 13. jul 2016.

članom 8. stav 1.4 Uredbe br. 02/2011 o oblastima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministarstava⁴, kao i članom 38, stav 6. Poslovnika Vlade br. 09/2011⁵ usvojila je Administrativno uputstvo br. 01/2013 o ciljevima obnovljive energije, ukinuto Administrativnim uputstvom (MER) br. 05/2017 Ciljevi obnovljivih izvora energije.

Ovim Administrativnim uputstvom (br. 05/2017) utvrđuju se dugoročni i godišnji ciljevi obnovljive energije, pri čemu je obavezni cilj obnovljive energije koji se mora postići do 2020. godine 25% konačne bruto potrošnje energije, kako je definisano u članu 4. Odluke Ministarskog saveta Energetske zajednice br. D/2012/04/MC-EnC. Nadalje, Administrativno uputstvo propisuje da će se mere podrške primenjivati za postizanje ciljeva (obaveznih i dobrovoljnih), dok su kapaciteti obnovljivih izvora energije koji će doprineti postizanju ciljeva definisani u Aneksu I.

Administrativno uputstvo br. 06/2017 o korišćenju i podršci proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, u:

- Članu 4. definiše postrojenja koja koriste obnovljive izvore za proizvodnju električne i toplotne energije i postrojenja koja će biti podržana za korišćenje obnovljivih izvora za proizvodnju energije;
- Članu 6. reguliše tehničke zahteve i standarde za opremu koja koristi obnovljivu energiju;
- Članu 8. definiše šeme podrške za obnovljive izvore energije;
- Članu 9. stav 1. definiše šeme podrške za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije: „Proizvođači električne energije iz postrojenja koja koriste obnovljive izvore energije biće kvalifikovani za prijem u šemu podrške i imaju pravo sklopiti sporazum sa operatorom tržišta za prodaju električne energije sa (feed-in) tarifama ili premijama iznad cene električne energije prodane na tržištu koja se primenjuje do nivoa ispunjenja ciljeva za obnovljive izvore energije”;
- Članu 9. stav 4. propisuje: „Feed-in tarife utvrđuju se za glavne kategorije električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora kako je utvrđeno u stavovima 1.1 i 1.2 člana 4. ovog Administrativnog uputstva i u skladu sa Administrativnim uputstvom za ciljeve energije iz obnovljivih izvora energije.”;
- Članu 17. postavlja osnovu za statistički transfer;
- Član 19 definiše modalitet za zajedničke programe podrške i zajedničke projekte za postizanje opštih ciljeva obnovljive energije.

Na osnovu obaveze koja proizilazi iz Ugovora o energetskej zajednici, a posebno obaveza da se pridržava pravnih tekovina EU o obnovljivim izvorima energije, Kosovo je izradilo svoj pravni i regulatorni okvir kako bi se prilagodilo potrebnim izmenama kako je gore razrađeno. S tim u vezi, Regulatorna kancelarija za energiju (RKE) usvojila je i sprovela neophodni regulatorni okvir za postizanje ciljeva OIE za 2020.

⁴ Uredba br. 02/11 o područjima administrativne odgovornosti Kancelarije premijera i ministara, SL 1, 18. april 2011.

⁵ Uredba br. 09/2011 o Poslovniku Vlade Republike Kosovo, SL 15, 12. septembar 2011.

Zakon br. 05/L-84 o Regulatoru energije u članu 43. stav 1. određuje: „Izgradnja novih proizvodnih kapaciteta, novih sistema za prenos i distribuciju gasa, uključujući interkonektore i direktne vodove i direktne cevovode za prenos prirodnog gasa preduzimaće se u skladu sa postupcima odobrenja kako je opisano u ovom zakonu [...]”.

Stav 2. istog člana propisuje da: „Postupak odobrenja za izgradnju postrojenja iz stava 1. ovog člana sprovodi regulator, u skladu sa objektivnim, transparentnim i nediskriminatornim kriterijumima.”

Na osnovu svog mandata, RKE je sproveo postupak odobrenja za razvoj projekta OIE. Izdaje ovlašćenja za izgradnju OIE generatora, uključujući licence i uslove za rad ovih projekata i šeme podrške kako bi se pomoglo u finansiranju razvoja projekata obnovljivih izvora energije.

Pravilo o postupku odobrenja za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta na osnovu OIE, koje je doneo Odbor RKE i primenjuje se od 29.08.2011., ukinuto je 11.11.2014. U cilju usklađivanja sa Trećim paketom EU, RKE je 27. aprila 2017. godine usvojio Pravilo o postupku odobrenja za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta na osnovu OIE koje je na snazi.

Nadalje, RKE je, u skladu sa obavezama Energetske zajednice, Odlukom Ministarskog saveta i pravnim aktima koje je donelo Ministarstvo nadležno za energetski sektor, a u skladu sa Zakonom o energetskom regulatoru usvojio Pravilo o šemi podrške za generatore energije iz obnovljivih izvora 23. decembra 2014. godine, ukinuto aprila 2017. Pravilom o šemi podrške za generatore obnovljivih izvora energije (RKE/pravilo br. 10/2017), koji je usvojen u skladu sa Zakonom br. 05 / L-084 o Regulatoru energije i sa Trećim energetskim paketom EU.

Pravilo o šemi podrške postrojenjima za proizvodnju OIE definiše regulisane mehanizme za podršku električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije, uključujući:

- Član 3 definiše kriterijume podobnosti za prijem u Šemu podrške OIE;
- Članovi 5, 6 i 7 definišu proceduru prijave za prijem u Šemu podrške OIE;
- Član 13 definiše postupak finansiranja Šeme podrške OIE;
- Član 14 definiše principe podrške postrojenjima za proizvodnju OIE poznatih kao proizvođači regulisanog okvira; i
- Član 18 definiše principe podrške proizvođačima OIE za sopstvenu potrošnju.

Postrojenje za proizvodnju OIE podobno je za prijem u Šemu podrške ako: „malo ili veliko postrojenje za proizvodnju OIE proizvodi energiju iz jednog ili više primarnih obnovljivih izvora energije identifikovanih u OIE ciljevima i nalazi se na teritoriji Republike Kosovo, a proizvodi električnu energiju koristeći proizvodne kapacitete sa novom opremom (sa nultim radom) ”.

Tokom razmatranja prijava za prijem u šemu podrške, RKE se pozvao na poseban obavezni tehnološki cilj za 2020. godinu, koji je postavilo Ministarstvo nadležno za energetski sektor.

Pravilnikom o šemi podrške za postrojenja za proizvodnju OIE takođe se utvrđuje maksimalna veličina pojedinačnog projekta prihvatljivog za prijem u šemu podrške, sa maksimalnim kapacitetom za fotonaponsku energiju/solarnu tehnologiju do 3 MW (≤ 3 MW), 14 MW za biomasu, 35 MW za vetar i 10 MW za hidroelektrane, sve to u skladu sa kategorizacijom kako je definisano Administrativnim uputstvom (MER) br. 06/2017.

Član 9. Pravilnika određuje tarife prema Šemi podrške, koje propisuju: „Regulator će definisati tarife koje se primenjuju zasebno na električnu energiju proizvedenu iz postrojenja za proizvodnju OIE primljenih u Šemu podrške, a koje mogu biti feed-in tarifa ili feed -in Premium i drugim sredstvima za podršku, a posebno za generatore prema Regulisanom okviru i generatore za vlastitu potrošnju. ”

Proizvodači OIE imaju pravo na prioritarno slanje celokupne proizvodnje električne energije za vreme važenja Ugovora o kupoprodaji električne energije i dobijaju nadoknadu za bilo kakvu smanjenu proizvedenu električnu energiju koja se može pojaviti iz sigurnosnih razloga.

Postrojenja za proizvodnju OIE koja su primljena u Šemu podrške, sa kapacitetom većim od 500 kW, snose samo 25% svojih ukupnih troškova disbalansa.

Kroz administrativni postupak, predviđen gore navedenim pravilima, RKE je utvrdio feed-in tarife za postizanje ciljeva OIE do 2020. Odluka o utvrđivanju feed-in tarifa donesena je nakon izrade relevantnih konsultativnih izveštaja.

Stoga su se za postizanje ciljeva 2020. godine šeme podrške koristile u obliku feed -in tarifa prema principu „prvi stigao - prvi uslužen“, kako bi se privuklo što više ulaganja u prvim godinama razvoja OIE sektora. Kosovo je, kao i većina zemalja regiona Jugoistočne Evrope (JIE), razvilo sopstvenu šemu podrške zasnovanu na tarifama. Štaviše, Regulator energije je koristio mehanizam neto merenja kao šemu podrške malim generatorima samopotrešnje OIE6, dok šema plaćanja premija kao mehanizam konkurencije nikada nije usvojena.

Feed-in tarifa bila je jedini sprovedeni finansijski podsticaj šeme podrške za postizanje ciljeva OIE do 2020. Uslovi za prijem u šemu podrške isključuju druge vrste finansijskih podsticaja koji bi se istovremeno koristili za isti projekat. Kosovo trenutno nema nikakve druge olakšice za smanjenje poreza, osim oslobađanja od PDV -a za sve uvezene sirovine koje se koriste u proizvodnom procesu.

Međutim, zbog finansijskih ograničenja i nedostatka pravovremene reakcije na pad cena OIE tehnologije, dovodi se u pitanje efikasnost i svrha feed-in tarifa kao podsticaja šema podrške. Treba napomenuti da je Administrativno uputstvo (MER) br. 06/20177 pružilo osnovu za razvoj konkurentnog procesa u tom duhu, RKE kroz Pravilnik o šemi podrške 8 predviđa mogućnost da se definišu Feed-in premije i druga sredstva podrške zasnovana na konkurentnim procesima. Feed-in premije ili druga sredstva podrške do danas se ne primenjuju zbog činjenice da su ciljevi za 2020. postignuti kroz feed-in tarife.

Uzimajući u obzir gore navedeno, stvarni status i cene tehnologije OIE, kao i prevladavajući trend u daljem razvoju elektroenergetskog sektora, postoji potreba za razmatranjem prelaska na šemu

6 Regulatorna kancelarija za energiju, Pravilnik br. 10/2017 o šemi podrške za generatore obnovljivih izvora energije, 27. april 2017., čl. 18.

7 Administrativno uputstvo (MER) br. 06/2017 o korišćenju i podršci proizvodnji energije iz obnovljivih izvora, čl. 9.3

8 Pravilnik o šemi podrške (2017), Čl. 9.1

podrške zasnovane na tržištu, uglavnom premijama za Feed-in i konkurentnim mehanizmom nadmetanja, kako bi se povećala isplativost i ograničilo izobličenje konkurencije. Ovaj trend ubrzala su pravila EU o državnoj pomoći, koja sugerišu postupno uvođenje konkurentnih procesa i mehanizama nadmetanja i predviđaju postepenu zamenu feed-in tarife premijama, što će takođe biti obavezan pristup za članstvo u Energetskoj zajednici. Nadalje, mora se uzeti u obzir da je za evropske zemlje paket „Čista energija za sve Evropljane“ obavezujući. Paket Čista energija za sve Evropljane uveden je sa ciljem olakšavanja prelaza na ekonomiju čiste energije i reformisanja dizajna i rada tržišta električne energije u EU. Paket Čista energija za sve Evropljane uključuje potpuno revidiranu Direktivu o obnovljivim izvorima energije 2009/28 i potpuno revidiranu Direktivu o energetskoj efikasnosti 2012/27 sa ciljem boljeg usklađivanja i integracije ciljeva klimatskih promena u novi dizajn tržišta EU. Očekuje se da će paket Čista energija za sve Evropljane biti obavezujući za Kosovo kroz obaveze Energetske zajednice.

Da bi se odredio najprikladniji program podrške OIE, pod pretpostavkom odgovarajuće šeme podrške OIE, moraju se slediti četiri osnovna principa: delotvornost, efikasnost, praksa i spoljni efekti šeme podrške.

S obzirom na prednosti i nedostatke sveukupne šeme podrške OIE, očigledno je da su premije i aukcije najpovoljniji mehanizmi podrške OIE zasnovani na tržištu i ceni.

Takođe je važno da kreatori politike razmotre mehanizam podrške OIE koji se ne smatra mehanizmima zasnovanim na ceni, već se obično smatra nečim što nadopunjuje mehanizme zasnovane na cenama. Stoga, kako bi se postigli planirani ciljevi OIE, trebalo bi postupno sprovoditi kombinaciju komplementarnih mehanizama finansijske i nefinansijske podrške.

Prilikom definisanja politike sektora OIE za Kosovo, važno je uzeti u obzir trenutnu fazu liberalizacije tržišta i razvoja tržišta. Prilikom definisanja šeme podrške potrebno je uzeti u obzir sledeće opšte smernice:

- Ograničavanje finansijske podrške - ono što je potrebno kako bi se osigurala konkurencija proizvodnje OIE na tržištu;
- Fleksibilnost - Šema podrške OIE trebala bi biti u stanju odgovoriti na tehnologiju koja smanjuje troškove;
- Integritet i transparentnost - kako bi se izbegle bilo kakve ad hoc ili retroaktivne promene.

Iako bi konkurentski mehanizam trebao osigurati veću efikasnost i efektivnost u sektoru OIE, potencijalno se mogu pojaviti sledeći rizici:

- Rizik od neuspešnog konkurentnog procesa. Svaki proces tendera oduzima puno vremena i postoje značajni troškovi za organizaciju i učešće u tom procesu.
- Rizik neuspaha dovršetka projekta od strane pobedničkog generatora može uticati na efikasnost i neuspeh u postizanju obaveznih ciljeva.

Gore navedeni rizici mogu se umanjiti odabirom odgovarajućeg konkurentnog mehanizma i odgovarajućih elemenata dizajna. Procesi i mehanizmi konkurentnih ponuda koji se trebaju osmisliti mogu biti različiti, poput aukcija, plaćanja premija ili drugih mehanizama. Aukcije su metode nabavke koje uključuju postupak nadmetanja i konkurenciju između različitih ponuđača

za datu količinu električne energije (instalirana MW ili kupljena MWh) dodeljena isključivo na osnovu najniže cene među kvalifikovanim ponuđačima [...].⁹ Što se tiče šeme direktne podrške cenama u koju je uključena premija, plaćanje premije se vrši povrh cena po kojima se električna energija prodaje na tržištu. Ova premija se može urediti kao fiksna, sa gornjom i donjom granicom, kao i klizna, a može se dobiti na osnovu konkurentnog procesa.¹⁰

Jedan od najvažnijih elemenata za umanjivanje rizika u kojem je predstavljen mehanizam konkurencije, kao što su: premije za otpremu, aukcije i konkurentne ponude, je ograničenje cene od najviše do najniže, dok takva ograničenja ne dopuštaju premiju ili cene za proizvedenu električnu energiju prema OIE da budu iznad ili ispod unapred definisanih vrednosti.

Aukcije se generalno ne organizuju za male elektrane zbog visokih troškova za pripremu tenderske dokumentacije. Za takve male proizvođače preporučuje se administrativni pristup u određivanju feed-in tarife ili feed-in premije. Slično, aukcije nisu sasvim prikladne za tržišta bez razvijene konkurencije ili na tržištima kojima dominira jedan entitet.

Takođe, novi mehanizam podrške ne smeju ni na koji način negativno uticati na nove planirane proizvodne kapacitete OIE koji će se razvijati bez uzimanja u obzir bilo koje šeme podrške i koji planiraju prodavati proizvedenu energiju direktno na tržištu električne energije ili sklapati PPA - ove sa kupcima nezavisno od šeme podrške. Štaviše, novi pravni i regulatorni okvir trebao bi se pozabaviti ovim pristupom, definisati detalje i učiniti odgovarajuće procedure i zahteve fleksibilnim i olakšavajućim za takva postrojenja za proizvodnju OIE.

Da bi se razvila nova šema podrške OIE-a zasnovana na konkurentnosti, postoji potreba za analizom svih relevantnih aspekata kako bi se definisao odgovarajući put napretka kroz postupnu transformaciju prema mehanizmima za podršku tržištu. Za odabir odgovarajućeg mehanizma podrške i njegovih elemenata, vlasti moraju pregledati i eventualno prilagoditi pravni i regulatorni okvir. Važno je napomenuti da uvođenje novog mehanizma ne bi trebalo imati uticaja na bilo koje trenutne ugovore o kupovini električne energije potpisane prema trenutnoj šemi podrške. Svaka retroaktivna promena može imati negativan uticaj na projekte koji su već primljeni u šemu podrške.

Sa takozvanim paketom čiste energije za sve Evropljane, na osnovu predloga Komisije, očekuje se da će se energetska sistem promeniti sa "ulaganjem načina za konkurentniji, moderniji i čistiji energetska sistem" (...) "postavljanjem odgovarajućih uslova za investitore, osnaživanje potrošača i razvoj tržišta energije kako bi bolje funkcionisali i na kraju pomogli u postizanju klimatskih ciljeva Evropske unije."

⁹ AURES, Izveštaj D2.2 o pregledu projektnih elemenata za aukcije RES-E, avgust 2015., dostupno na: <https://auresproject.eu/publications/overview-of-design-elements-res-e-auctions>

¹⁰ ECOFYS, Karakteristike dizajna šema podrške za obnovljivu električnu energiju, 27. januar 2014, dostupno na: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_design_features_of_support_scheme_s.pdf

Zakon o strateškim investicijama (br. 05/L-079), uspostavlja administrativne procedure i kriterijume za sprovođenje strateških projekata na Kosovu, uključujući energetske projekte. Minimalna ulaganja potrebna za sticanje statusa strateškog ulaganja za energetski projekat su 30 miliona evra. Rok za podnošenje prijava investicionih subjekata zainteresovanih da se uključe u procedure za sticanje statusa strateškog ulaganja za sprovođenje ovog zakona bio je 31. decembar 2020. godine.

Opisati takođe da li je KD povezan sa primenom pravnih tekovina EU

Svrha ovog koncept papira se posebno odnosi na implementaciju akuis-a EU u oblasti OIE, uzimajući stoga u obzir posvećenost Republike Kosovo da uskladi zakonodavstvo energetskog sektora sa zakonodavstvom EU i da ga implementira. efektivno, odnosno član 114 – Energija i član 115 – Životna sredina, u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju – SSP, između Evropske unije i Kosova, koji je na snazi od aprila 2016. Član 114 predviđa sprovođenje EU akuis za energetske efikasnost, obnovljive izvore energije i uticaj energetskog sektora na životnu sredinu, čime se promoviše ušteda energije, energetska efikasnost, obnovljiva energija i proučavanje i ublažavanje uticaja proizvodnje i potrošnje energije na životnu sredinu.

Što se tiče zahteva iz drugih mehanizama za pristupanje EU, Izveštaj Evropske komisije o Kosovu za 2020 i 2019 (poglavlje 6, tačka 6.22 – Energetika, strana 81) daje kratak opis situacije u ovoj oblasti. Između ostalog, u izveštaju se naglašava da Kosovo treba da se fokusira na obnovljive izvore energije, uključujući uvođenje tržišno zasnovanih šema podrške OIE i rešavanje investicionih barijera. U izveštaju se navodi da je zakonodavstvo takođe delimično usklađeno sa akuis-em, a tržište električne energije treba restrukturirati kako bi se omogućila integracija proizvodnje obnovljive energije.

Dok, u vezi sa dokumentom Evropske agende reformi (ERA), koji su pokrenuli EU i Kosovo u novembru 2016. godine, on nastavlja da služi kao koristan alat za usmeravanje sprovođenja reformi u vezi sa EU u kontekstu SSP-a. Ovaj dokument naglašava ovo pitanje u tački 2.6 „Ostvarivanje ciljeva obnovljive energije i energetske efikasnosti, koja naglašava potrebu da se fokusira na politike i zakonodavne mere za podršku Kosovu u postizanju ciljeva obnovljive energije“.

Nadalje, Nacionalnim programom za implementaciju SSP-a u narativnom dijelu i kao kratkoročna mjera u matrici poglavlja 15 -Energija, predviđeno je davanje saglasnosti KS za OIE, u pogledu oblasti obnovljivih izvora energije, , naglašava potrebu za procesom koji je konkurentan OIE.

Budući da je izazov koji proizilazi iz sastanka pododbora za SSP „Infrastruktura“ 2020. i 2021. godine, u okviru obnovljivih izvora energije sledeći: Promena postojećih pravila za pružanje podrške proizvođačima obnovljive energije uvesti u konkurentski proces, pridržavati se zakona o državnoj pomoći i poboljšati šeme podrške za projekte obnovljive energije uvođenjem konkurentnih ponuda u podršci obnovljivim izvorima energije i da izvrši neophodne izmene u zakonodavstvu.

Štaviše, kroz Sofijsku deklaraciju o Zelenoj agendi Zapadnog Balkana, potpisanu 10. novembra 2020. u Sofiji tokom Samita Zapadnog Balkana kao deo inicijative Berlinskog procesa, Kosovo se obavezalo da će raditi sa EU na integraciji stroge klimatske politike i reformisati sektor energetike i transporta, tako da se cilj do 2050. godine za karbonski neutralan kontinent postigne zajedno sa EU, posebno kroz ove akcije: povećanje udela energetske resursa u obnovljivim izvorima i obezbeđivanje neophodnih uslova za ulaganja, u skladu sa sa EU i Akukuis-om Energetske zajednice i postavljenim ciljevima.

Tabela ispod predstavlja sve relevantne postojeće politike, pravni i regulatorni okvir za OIE, uključujući odgovorne institucije, kao i njihovu ulogu i zadatke.

Tabela u nastavku predstavlja svu postojeću relevantnu politiku, pravni i regulatorni okvir za OIE, uključujući odgovorne institucije i njihovu ulogu i dužnosti.

Tabela 2: Relevantni politički dokumenti, zakoni i podzakonski akti

Politički dokument, zakon ili podzakonski akti	Link politike ili planskog dokumenta putem interneta ili pravnih akata u "Službenom glasniku"	Državne institucije odgovorne za sprovođenje	Uloga i dužnosti institucije
Zakon br. 05/1-081 o energiji	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12689	Ministarstvo Ekonomije	Član 12. definiše politike obnovljivih izvora energije kao: „Svrha politika obnovljivih izvora energije je promovisanje ekonomskog i održivog korišćenja lokalnih potencijala obnovljivih izvora energije, u funkciji ispunjenja energetske potreba, poboljšanja sigurnosti snabdevanja i politike poboljšanja zaštite životne sredine i obnovljive energije su sastavni deo Strategije.”

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

Zakon br. 05/L-085 o električnoj energiji	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12744	Ministarstvo Ekonomije; Regulatorna kancelarija za energetiku; Operator prenosa, sistema i tržišta; Kosovska kompanija za distribuciju električne energije; Kosovska kompanija za snabdevanje električnom energijom;	Član 8, stav 9 propisuje: „U skladu sa Zakonom o energetsom regulatoru, Regulator će izraditi Metodologiju tarifa koje će dobavljači plaćati za električnu energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora energije. Ova metodologija uključuje odredbe o naknadi dobavljačima za dodatne troškove kupovine električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije. Ovaj zakon definiše uspostavljanje Sertifikata o poreklu i sistema kogeneracije.
Zakon br. 05/L-084 o energetsom regulatoru	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12694	Regulatorna kancelarija za energetiku	Ovaj zakon propisuje da će se izgradnja novih (OIE) proizvodnih kapaciteta, novih prenosnih i distributivnih sistema prirodnog gasa, uključujući interkonektore, kao i direktne dalekovode i direktne cevovode

			za prenos prirodnog gasa, odvijati u skladu sa procedurama odobrenja, prema ovog zakona, koji će se preduzeti od strane Regulatorne kancelarije za energetiku, u skladu sa objektivnim, transparentnim i nediskriminatornim kriterijumima.
Pravilo o Šemu podrške proizvođačima OIE-a	https://www.cro-ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/rregullat	Regulatorna kancelarija za energetiku	Ovo pravilo definiše regulirani mehanizam za podršku električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije, uključujući sledeća načela: Načela podrške objektima za proizvodnju OIE primljenih u Šemu podrške, Kriterijumi podobnosti za prijem u Šemu podrške OIE, Postupak prijave za prijem u Šemu podrške OIE, Postupak finansiranja Šeme podrške OIE, načela podrške postrojenjima za proizvodnju OIE, u skladu sa Reguliranim okvirom, i Načela podrške

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

Pravilo postupku odobrenja za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije	https://www.ero-ks.org/zrre/index.php/en/legislacioni/regullat	Regulatorna kancelarija za energetiku	proizvođačima OIE za vlastitu potrošnju Svrha ovog pravila je uspostavljanje postupka odobrenja za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta za velike proizvodne kapacitete iz obnovljivih izvora energije i uspostavljanje pojednostavljenih procedura za izgradnju novih proizvodnih kapaciteta iz obnovljivih izvora energije.
Administrativno uputstvo (MIER) br. 06/2017 o korišćenju i podršci proizvodnje energije iz obnovljivih izvora	https://gzk.rks.gov.net/ActDetail.aspx?ActID=14964	Ministarstvo Ekonomije; Regulatorna kancelarija za energetiku	Svrha ovog administrativnog uputstva je odrediti vrste obnovljivih izvora energije koji se koriste za proizvodnju električne i toplotne energije, postrojenja koja će biti podržana za korišćenje obnovljivih izvora energije za proizvodnju energije, uslove korišćenja, tehničke standarde, definiše šemu podrške i mere za saradnju poput statističkog prenosa, zajedničkih

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

			programa podrške i zajedničkih projekata za postizanje opštih ciljeva obnovljive energije.
Zakon br. 05/L-100 o državnoj pomoći	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=13270	Ministarstvo finansija	Ovaj zakon definiše načela i procedure, opšte uslove i pravila za odobrenje, praćenje i opoziv državne pomoći
Zakon br. 05/L-079 o strateškim investicijama u Republici Kosovo	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=13319	Ministarstvo trgovine i industrije	Ovaj zakon utvrđuje administrativne procedure i kriterijume za sprovođenje strateških projekata na Kosovu, uključujući energetske projekte.
Zakon br. 05 / L-052 o toplotnoj energiji	https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11326	Ministarstvo Ekonomije; Regulatorna kancelarija za energetiku	Zakon, između ostalog, definiše mere proizvodnje toplotne energije iz obnovljivih izvora energije, uključujući cilj proizvodnje toplotne energije iz obnovljivih izvora energije.

Tabela 3: Drvo problema, koje predstavlja ključna pitanja, njegove uzroke i posledice

Ključna pitanja	Pravni nedostaci u radu sa OIE-om i nepoštovanje zahteva iz Ugovora o energetske zajednici i drugih akata EU
Uticaji	1. Nedostatak odgovarajućeg okruženja za stvaranje fleksibilnijih i konkurentnijih šema za tržište, što utiče na odabir najpovoljnijih cena podrške. 2. Nemogućnost odgovornih donosilaca odluka da ograniče finansijsku podršku na ono što je potrebno, kako bi se osigurala konkurentnost proizvodnje OIE na tržištu. 3. Nemogućnost identifikacije aktera i podele odgovornosti institucija uključenih u proces razvoja projekata obnovljive energije
Uzroci	1. Zahtevi iz Vodiča za politike o konkurentnim reformama programa podrške OIE iz 2015. godine, koji je izradio Sekretarijat Energetske zajednice, kao i zaključci Saveta ministara država članica Energetske zajednice. 2. Trenutni programi podrške energiji iz obnovljivih izvora energije nisu u skladu sa odredbama Zakona o državnoj pomoći. 3. Nedostatak nadležnosti i pravne osnove javnih vlasti za postupanje ili donošenje odluka koje utiču na osnovna prava. 4. Novi zahtevi EKT -a za postavljanje novih ciljeva za naredni period 2021-2030.

Ključna pitanja

Republika Kosovo je postigla značajan napredak u pogledu obnovljivih izvora energije (OIE), ispunivši obavezni cilj OIE od 25 % u bruto finalnoj potrošnji energije do 2020. Međutim, stalni razvoj OIE i uvođenje na tržište je obaveza koja će postojati sve dok se ne postigne ekonomija neutralna prema ugljenu. Kao rezultat toga, procenjeno je da bi se novi pravni i regulatorni akti trebali razviti kako bi pružili dovoljnu osnovu za daljnji razvoj projekata OIE. Jedan važan element koji se može istaći je činjenica da je Kosovo do sada podržalo projekte OIE zasnovane na jasnim i transparentnim merama. Transpozicija prepravljene Direktive EU o obnovljivim izvorima energije¹¹ ponudiće Kosovu mogućnost da u potpunosti ispuni svoje obaveze koje proističu iz Ugovora o energetske zajednici i akata EU, a takođe će privući investitore jačanjem njihovog poverenja kroz stabilan, jasan, transparentan i predvidljiv pravni i regulatorni okvir. Osim toga,

¹¹ Direktiva (EU) 2018/2001 Evropskog parlamenta i Saveta od 11. decembra 2018. o promovisanju upotrebe energije iz obnovljivih izvora (preinačeno), SL L 328/82-209.

potrebno je rešiti niz drugih pitanja za period do 2030. godine, poput zajedničkog delovanja obnovljivih samopotrošača, zajednice obnovljivih izvora energije, ravnopravne trgovine. Gore navedena pitanja trenutno se ne mogu rešavati putem postojećeg pravnog i regulatornog okvira, koji je ocenjen na početku ovog Koncepta Dokumenti.

Kako bi se pojačalo raspoređivanje OIE u svim sektorima, mora se usvojiti jasan i ažuriran pravni i regulatorni okvir koji bi pomogao u uspostavljanju odgovarajućih mehanizama podrške koji nisu u suprotnosti sa nacionalnim zakonom o državnoj pomoći i pravnim okvirom EU za energetiku. Na globalnom nivou, nedavni pad troškova tehnologije podstaknuo je kreatore politike u celom svetu da razmotre mehanizam konkurencije kao način postavljanja tržišne cene obnovljivih izvora energije u njihovom specifičnom kontekstu i izbegavanja neopravdane dobiti za programere.

Kosovsko sekundarno zakonodavstvo o energetici predviđa mogućnost podrške obnovljivoj tehnologiji putem premijskih plaćanja kao konkurentnog mehanizma, a potreba da se to definiše kroz primarno zakonodavstvo poželjna je opcija iz perspektive institucija i investitora. Osim toga, s postavljanjem novih ciljeva OIE za period 2021-2030, ključno je da se to reguliše i posebnim zakonodavstvom o OIE.

Zakon o energiji takođe predviđa samo cilj OIE od 25% u konačnoj bruto potrošnji energije do 2020. godine, pa bi postavljanje obaveznog cilja obnovljive energije do 2030. trebalo regulirati primarnim zakonodavstvom. Iako član 44. Zakona o energetsom regulatoru propisuje da Vlada može koristiti tendere za projekte OIE, ipak se ovaj mehanizam može koristiti samo ako RKE donese odluku u kojoj se navodi da se ciljevi OIE ne mogu postići kroz postupak odobrenja. Stoga se Vlada ne može pozvati na član 44. ako se postupak odobrenja ne iscrpi.

S obzirom na postojanje tri zakona u energetsom sektoru i ovlašćenja institucija koje sprovode politike OIE, potrebno je pojasniti odredbe koje se odnose na funkcije ovih tela i njihovu interakciju u smislu upravljanja procesom i mehanizmima nadmetanja, na jasan, transparentan i precizan način. Stoga bi se jednim zakonom za sektor OIE definisala uloga i dužnosti svake institucije, čime bi se osigurao efikasan razvoj i funkcionisanje projekata OIE. Posebno treba jasno definisati organizacionu strukturu, funkcije, koordinaciju i odnose među vlastima.

Zakon o državnoj pomoći definiše državnu pomoć kao: „svaki stvarni ili potencijalni izdatak ili smanjeni državni prihod koji je u bilo kom obliku odobrio pružalac pomoći ili se može pripisati državi, što direktno ili indirektno narušava ili prei da će narušiti konkurenciju favorizovanjem određenih korisnika državne pomoći ili proizvodnje određene robe ili usluga, što je u suprotnosti sa međunarodnim obavezama Republike Kosovo [...]”. Stoga se očekuje da će novu šemu pregledati Komisija za državnu pomoć, kao i Sekretarijat Energetske zajednice¹² na osnovu obaveza koje Kosovo ima kao ugovorna strana.

Kosovo je, kao i većina zemalja jugoistočne Evrope (JIE), razvilo sopstvenu šemu podrške zasnovanu na feed-in tarifama. S tim u vezi, važno je napomenuti da je RKE 10. decembra 2020.

godine doneo odluku o ukidanju šeme podrške sa feed-in tarifama, pa se za svaki novi projekat čeka odobrenje nove podrške šeme zasnovane na tržištu.¹³

Uzroci

Smernica politike iz 2015. o konkurentnim reformama za šemu podrške OIE, koju je izradio Sekretarijat Energetske zajednice¹⁴, kao i zaključci Saveta ministara Energetske zajednice, održani 14. decembra 2017. godine, preporučuju ugovornim stranama da rade na promovisanju konkurentne, efikasne i transparentne šeme za projekte obnovljive energije. Nadalje, očekuje se da će Savet ministara raspravljati o novoj direktivi o obnovljivim izvorima energije, koja će poslužiti kao osnova za ispunjavanje novih ciljeva za naredni period 2021-2030 i potrebe za pripremom Integrisanog energetskog i klimatskog plana. Transpozicija nove Direktive o obnovljivim izvorima energije 2018/2001/EZ i preporuka za prelazak na nove šeme podrške putem konkurentnog mehanizma potencijalno mogu zahtevati izmenu različitih zakona ili izradu novih zakona. Neuspeh da se sprovedu nove politike EU kako bi se ispunili ciljevi za OIE 2021-2030 sa više reflektivnih troškova, u skladu sa pravilima o OIE iz Ugovora o evropskoj uniji, imaće negativan uticaj na Kosovo u sprovođenju međunarodnih obaveza. Ove šeme moraju uzeti u obzir razliku između tržišnih cena i feed-in tarifa, kao i kompenzaciju troškova neravnoteže za projekte OIE u skladu sa smernicama politike o konkurentnim reformama šeme podrške OIE¹⁵.

Zakon o državnoj pomoći propisuje da ako pomoć jača primaoca / korisnika u odnosu na druge konkurente, onda se konkurencija prekida, što čini nastavak podrške u feed in tarifama u suprotnosti sa Zakonom o državnoj pomoći.

Efekti

Ako se gore navedena ključna pitanja ne reše, pojaviće se sledeći efekti:

- Nije uspostavljeno odgovarajuće okruženje za stvaranje šema koje su fleksibilnije i konkurentnije za tržište, što utiče na odabir najpovoljnijih cena podrške.
- Ako nisu postavljena ograničenja finansijske podrške, odgovorni donosioci odluka ne mogu ograničiti finansijsku podršku na ono što je potrebno kako bi se osigurala konkurentnost proizvodnje OIE na tržištu.
- Jasna identifikacija aktera i dodela odgovornosti institucija uključenih u proces podrške projektima obnovljive energije.
- I na kraju, nedostajće analiza modaliteta za implementaciju novih paketa u energetskom sektoru.

Vezano za poslednju tačku, EU je 2019. dovršila sveobuhvatno ažuriranje svog okvira energetske politike kako bi olakšala prelazak s fosilnih goriva na čistiju energiju i ispunila obaveze iz Pariškog

¹³ Regulatorna kancelarija za energetiku, Odluka V_1321_2020, 10. decembra 2020.

¹⁴ Sekretarijat Energetske zajednice, Smernice politike za reformu šema podrške za promociju energije iz obnovljivih izvora, PG 05/2015, 21. decembar 2015

¹⁵ Sekretarijat Energetske zajednice, Smernice politike za reformu šema podrške za promociju energije iz obnovljivih izvora, PG 05/2015, 21. decembar 2015.

sporazuma EU za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte. S tim u vezi mora se naglasiti da Paket čiste energije za sve Evropljane, osim preinačene Direktive EU o OIE, ima i druge pravne akte (osam zakonodavnih akata) koji su od presudne važnosti kako bi se omogućio prodor OIE u tržište električne energije. Ovi akti uključuju:

- I. Direktiva o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije (EU) 2019/944
- II. Uredba o unutrašnjem tržištu električne energije (EU) 2019/943
- III. Uredba o pripremljenosti za rizik u elektroenergetskom sektoru EU 2019/941
- IV. Uredba o upravljanju energetsom unijom i klimatskim akcijama (EU)
- V. Direktiva o energetske performansi zgrada (EU) 2018/844;
- VI. Direktiva o obnovljivoj energiji (EU) 2018/2001;
- VII. Direktiva o energetske efikasnosti (EU) 2018/2002, i
- VIII. Uredba o Agenciji Evropske unije za saradnju energetskih regulatora (EU) 2019/942.16

Nova, preinačena Direktiva o OIE postavlja novi obavezujući cilj za obnovljivu energiju i ažurira ciljeve za korišćenje obnovljive energije u grejanju i hlađenju, kao i u transportnom sektoru. S ciljem osiguranja ispunjenja ciljeva Unije, države članice mogu uspostaviti šeme pomoći za obnovljivu energiju, ali šeme moraju biti bez distorzije, tržišne i moraju omogućiti proizvođačima da odgovore na signale tržišnih cena koji bi uopšteno bili postignuti tržišnom premijom. Osim toga, tenderi za šeme podrške moraju biti otvoreni, transparentni, konkurentni, nediskriminatorni i uopšteno tehnološki neutralni.

S ciljem stavljanja potrošača u centar energetske tranzicije, nova Direktiva o obnovljivim izvorima energije daje građanima, koji proizvode vlastitu obnovljivu energiju, jasno pravo na potrošnju, skladištenje ili prodaju proizvedene energije, uključujući putem ugovora o kupovini električne energije.

Potrebno je naglasiti pristup paketa čiste energije za sve Evropljane i vrlo blisku interakciju između direktiva i propisa u okviru ovog paketa. Na primer, veza između nove Direktive o OIE i Uredbe o unutrašnjem tržištu električne energije (balansna odgovornost, pravila o balansiranoj tržištu, prioritetna otprema, prioritetni pristup ...) ili između nove Direktive o OIE i Direktive o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije (agregati, prava aktivnih/samopotrošača, prava lokalnih energetskih zajednica ...). Stoga, transpozicija jedne Direktive nameće potrebu za izmenom i/ili izradom novih zakona za energetski sektor na Kosovu u celini.

16 Evropska komisija, Paket čista energija za sve Evropljane, 3.. maj 2021., dostupan na: https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en#governance-regulation.

Tabela 4: Pregled zainteresovanih strana na osnovu definicije problema

Ime zainteresovane strane	Uzrok sa kojim je strana povezana	Efekat sa kojim je strana povezana	Način na koji je strana povezana sa ovim uzrocima ili efektima
Ministarstvo ekonomije	1. Zahtevi iz smernica politike o konkurentnim reformama šeme podrške OIE iz 2015. koje je izradilo Sekretarijat Energetske zajednice, kao i zaključci Saveta ministara država članica Energetske zajednice. 2. Trenutni programi podrške energiji za obnovljive izvore energije nisu u skladu sa odredbama Zakona o državnoj pomoći. 3. Nedostatak nadležnosti i pravne osnove javnih vlasti za postupanje ili donošenje odluka koje utiču na osnovna prava. 4. Novi zahtevi ECT-a za postavljanje novih ciljeva za naredni period 2021-2030.	1. Nedostatak odgovarajućeg okruženja za stvaranje fleksibilnijih i konkurentnijih šema za tržište, što utiče na odabir najpovoljnijih cena podrške. 2. Nemogućnost odgovornih donosilaca odluka da ograniče finansijsku podršku za ono što je potrebno kako bi se osigurala konkurentnost proizvodnje OIE na tržištu. 3. Nemogućnost identifikacije aktera i podele odgovornosti institucija uključenih u proces razvoja projekata obnovljive energije.	direktan
Regulatorna kancelarija za energetiku	1. Zahtevi iz smernica politike o konkurentnim reformama šeme podrške OIE iz 2015. koje je izradilo Sekretarijat Energetske zajednice, kao i zaključci Saveta ministara država članica Energetske zajednice.	1. Nedostatak odgovarajućeg okruženja za stvaranje fleksibilnijih i konkurentnijih šema za tržište, što utiče na odabir najpovoljnijih cena podrške. 2. Nemogućnost odgovornih donosilaca odluka da ograniče finansijsku	Direktan/indirektan
Operator prenosa sistema i tržišta			

	2. Trenutni programi podrške energiji iz obnovljivih izvora energije nisu u skladu sa odredbama zakona o državnoj pomoći. 3. Nedostatak nadležnosti i pravne osnove javnih vlasti za postupanje ili donošenje odluka koje utiču na osnovna prava. 4. Novi zahtevi ECT-a za postavljanje novih ciljeva za naredni period 2021-2030.	podršku za ono što je potrebno kako bi se osigurala konkurentnost proizvodnje OIE na tržištu. 3. Nemogućnost identifikacije aktera i podele odgovornosti institucija uključenih u proces razvoja projekata obnovljive energije.	
Ministarstvo ekonomije	2. Trenutni programi podrške energiji iz obnovljivih izvora energije nisu u skladu sa odredbama zakona o državnoj pomoći. 3. Nedostatak nadležnosti i pravne osnove javnih vlasti za postupanje ili donošenje odluka koje utiču na osnovna prava. 4. Novi zahtevi ECT-a za postavljanje novih ciljeva za naredni period 2021-2030	1. Nedostatak odgovarajućeg okruženja za stvaranje fleksibilnijih i konkurentnijih šema za tržište, što utiče na odabir najpovoljnijih cena podrške. 2. Nemogućnost odgovornih donosilaca odluka da ograniče finansijsku podršku za ono što je potrebno kako bi se osigurala konkurentnost proizvodnje OIE na tržištu.	indirektan
Dobavljači električne energije	Otkup energije proizvedene iz OIE	Tretiranje i snabdevanje energijom iz OIE	
Komisija za državnu pomoć	Autorizacija i odobravanje šema u skladu sa državnom pomoći	Podrška OIE kroz šeme dozvoljenih stanja	

Poređenje sa drugim državama

Radna grupa je, obavljajući svoj zadatak, analizirala i izvršila poređenja sa zakonodavstvom nekih zemalja u regionu.

Na osnovu napora Republike Kosovo da ispuni obaveze koje proističu iz Ugovora o energetske zajednici, ova politika će se rešavati kroz ovaj Koncept dokument, koji prethodi procesu izrade zakona za jasno definisanje nadležnosti, odgovornosti i procedura za razvoj sektora obnovljivih izvora energije.

Republika Albanija regulirala je razvoj sektora OIE Zakonom br. 7/2017 o promovisanju korišćenja energije iz obnovljivih izvora, kojim se utvrđuje:

- a) Zakonodavni okvir za promovisanje korišćenja energije proizvedene iz obnovljivih izvora;
- b) obavezujući nacionalni ciljevi za doprinos energije iz obnovljivih izvora energije u bruto finalnoj potrošnji energije;
- c) Pravila za podršku energije proizvedene iz obnovljivih izvora;
- d) obavezu transparentnosti informacija;
- e) Pravila za pristup i rad mreža za obnovljive izvore energije i priključenje na električnu mrežu na teritoriji Republike Albanije;
- f) Pravila za izdavanje, prenos i poništavanje garancija porekla za energiju proizvedenu iz obnovljivih izvora;

Zakonodavstvo Albanije, u poređenju sa zakonodavstvom Kosova o obnovljivim izvorima energije, inkorporirano je u jedinstveni zakon, sa konkurentnim šemama kao deo zakona prema preporuci Sekretarijata Energetske zajednice. Ipak, zbog potrebe potpunog usklađivanja sa energetske akvizitom, Ministarstvo energije i infrastrukture u Albaniji je u procesu pripreme izmena i dopuna postojećeg zakona.

Severna Makedonija nema poseban zakon o OIE, ali ima posebno poglavlje o OIE u okviru Zakona o energetici iz 2018. godine koje sadrži oko 30 člana o ovoj temi. Jedan od ključnih ciljeva ovog zakona je podsticanje korišćenja energije iz OIE kroz odgovarajuće i efikasne finansijske i druge mere podrške. Mere podrške i dalje uključuju garancije porekla za električnu energiju proizvedenu iz OIE i feed-in tarife, koje su bile prisutne i u prethodnom zakonu. Međutim, ovim zakonom su uvedene premije za električnu energiju proizvedenu iz OIE. Na osnovu ovog zakona, Vlada je 2019. godine usvojila Uredbu o merama za podršku proizvodnji električne energije iz OIE koja između ostalog propisuje specifičnosti u vezi sa premijama kao što su:

- a) vrste tehnologija za koje se dodeljuje premija (PV i vetar);
- b) posebne uslove koje elektrana mora ispuniti da bi proizvođač stekao status povlašćenog proizvođača za tu elektranu;
- c) način utvrđivanja visine premija, način plaćanja, kao i period njihove upotrebe; i
- d) način sprovođenja tenderske procedure i aukcije za dodelu premija.

U julu 2020. godine, Crna Gora je usvojila izmene i dopune Zakona o energetici kojima se promoviše sprovođenje garancija porekla i šema sopstvene potrošnje. Nova vetroelektrana puštena je u rad 2019. godine, dok je nova lokacijska aukcija za 100 MW vetra završena 2020. Na osnovu Zakona o energetici, administrativno određene feed-in tarife primenjuju se na projekte do 1 MW, dok šeme podrške za veće projekte moraju biti dodeljene u konkurentnom procesu. Podzakonski akti, koji bi dali jasnoću i predvidljivost za sprovođenje aukcija, još uvek su u razvoju. Održane su dve lokacijske aukcije, odnosno tenderi za pravo građenja na državnim zemljišnim parcelama.

Srbija je usvojila zakon o obnovljivim izvorima energije krajem marta 2021. godine, u nastojanju da omogući velika ulaganja u izgradnju solarnih elektrana i vetroelektrana i ubrza dekarbonizaciju energetskeg sektora i poveća udeo obnovljivih izvora u potrošnji energije. Zakon uvodi aukcije kao mehanizam dodele premija, stvara uslove za razvoj tržišta obnovljive energije i omogućava građanima i kompanijama da proizvode električnu energiju za vlastitu potrošnju i postaju potrošači. Zakon takode uvodi mogućnost da država raspiše tender za strateško partnerstvo za ulaganja u zelenu energiju. Ipak, zadržana su neka stara rešenja, poput tarifa otkupljivanja za male objekte (elektrane ispod 500 kW i vetroelektrane ispod 3 MW).

Republika Moldavija je regulisala razvoj sektora OIE Zakonom br. 10 o promovisanju korišćenja energije iz obnovljivih izvora, kojim se utvrđuje:

- a) izračunavanje udela energije iz obnovljivih izvora;
- b) principe i ciljeve državne politike u oblasti obnovljivih izvora energije;
- c) načine za postizanje nacionalnih ciljeva;
- e) uslove za integraciju obnovljive energije u nacionalni energetske sistem;
- f) uslove proizvodnje, transporta, distribucije i marketinga električne energije iz obnovljivih izvora, biogasa i biogoriva;
- g) šeme podrške za korišćenje obnovljive energije;
- h) aranžmane za informacije o obnovljivim izvorima energije;

Do sada je šest od devet zemalja Ugovora o Energetskoj zajednici primenilo nove politike i sprovedo tržišno zasnovane konkurentne šeme za raspoređivanje novih proizvodnih kapaciteta OIE. Nedavno je, na osnovu poziva Ministarstva energetike i infrastrukture u Albaniji, uspešno završila aukciju za podršku obnovljivoj energiji koja je pokrenuta u januaru 2020. za 140 MW, od čega će 70 MW biti podržano sporazumom o preuzimanju od Vlade u iznosu od 24,89 EUR/MWh za periode od 15 godina, što je znatno niže od prosečnih osnovnih i vršnih cena na Mađarskoj berzi električne energije (HUPX). Još 70 MW, bez podrške, biće prodato po tržišnoj ceni. Crna Gora je razvila projekte energije vetra i solarne/fotonaponske energije zasnovane na tržišnoj ceni. Severna Makedonija je sproveda dva konkurentna tendera za dodelu fiksne premije za povrat električne energije proizvedene iz fotonaponskih elektrana koje će se graditi na državnom i privatnom zemljištu. Prelazak sa FiT na premije za električnu energiju proizvedenu iz PV povećao je investicije. Za Severnu Makedoniju, FiT se pokazao skupim za krajnje korisnike, a količina proizvedene električne energije bila je skromna. Ukupno 17 MW PV elektrana izgrađeno je tokom sedam godina korišćenja FiT -a. Ove elektrane proizvele su samo 23 GWh električne energije u 2018.

Slično, više od dvadeset članica EU prenelo je svoju politiku prema konkurentnom mehanizmu. Nekoliko ugovornih strana EnC -a prenosi svoju politiku prema konkurentnom mehanizmu i već je sprovelo početne projekte proizvodnje OIE. Na primer, u Hrvatskoj će tri velika vetroparka i nekoliko fotonaponskih postrojenja biti pušteni u rad 2021. godine, bez ikakve državne podrške. Ipak, investitori su velike korporacije ili energetska preduzeća, sposobna apsorbirati ta ulaganja u portfelj interne proizvodnje. Pretpostavlja se da srednji ili mali ulagači neće moći pronaći finansiranje bez neke vrste AJN-a. Hrvatska je izradila novi zakon o OIE, koji je zapravo u javnoj raspravi, kako bi se u potpunosti sprovela Direktiva o OIE II. Nakon što je ukupno 1058 MW različitih proizvođača OIE podržano sitemom feed-in-tarifa, dok je 2015. prvi zakon o OIE uveo tržišnu premiju za veće proizvođače, a prvi je tender uspešno zaključen 2020..

Poglavlje 2: Ciljevi

Ovaj KD pruža pregled prikladnosti trenutne regulative za OIE i budućih opcija koje se razmatraju za rešavanje potreba energetskeg sektora Kosova i ispunjenja zahteva Energetske zajednice u pogledu obnovljivih izvora energije. Identifikovanjem glavnih izazova koji stoje na putu potencijala OIE na Kosovu i ilustrovanjem politika drugih zemalja u regionu i zemalja Evropske unije koje su koristile za njihovo prevazilaženje.

Glavni cilj ovog CD -a je nadogradnja pravnog i regulatornog okvira u pogledu razvoja i promocije upotrebe energije iz obnovljivih izvora u sektoru električne energije, grejanja i transporta na Kosovu uz privlačenje investicija iz privatnog sektora. Ostali ciljevi predviđeni Energetskom strategijom 2017-26, koji su relevantni za ovaj KD, uključuju:

- Sprovođenje novih politika EU za postizanje cilja sa više refleksije troškova u skladu sa pravilima ECT za OIE sa fokusom na primenu šema podrške pogodnih za privlačenje investicija;
- Izrada Akcionog plana za OIE za period od 2021. godine pa nadalje u skladu sa zahtevima Direktive o OIE i na osnovu prethodnih studija;
- Pojednostavljivanje procedura odobravanja projekata OIE i usklađivanje pravnih uslova odobrenja i dozvola potrebnih u skladu sa dugovečnošću tehnologija;
- Promovisati razvoj tržišta drvne biomase, uzimajući u obzir format njegove upotrebe, poput peleta i briketa;
- Podrška projektima proizvodnje sistema toplotne energije koji koriste OIE kao gorivo;
- Sprovođenje mera za OIE kako je utvrđeno Pariškom deklaracijom o Povelji održivosti Zapadnog Balkana (ZB6).

Posebne radnje za postizanje ciljeva KD -a

Zemlje koriste različite mehanizme i propise za postizanje svojih ciljeva OIE. Šema podrške na Kosovu bila je zasnovana na principu „prvi stigne, prvi posluži“. Očekuje se da će Kosovo podstaknuti instaliranje novih OIE kapaciteta na tržišnim principima. U nastavku su navedene ključne oblasti koje treba urediti za potrebe ovog KD-a:

- a) Definisanje obnovljivih izvora energije;
- b) Pružiti osnovu za postizanje cilja OIE (u skladu s definisanim ciljevima NECP -a), uključujući ovlašćenja za praćenje sprovođenja istog;
- c) Uvesti šemu podrške zasnovanu na mehanizmima određivanja konkurentnih cena i napustiti sve administrativno određene podsticaje. Predlaže se da je konkurentni mehanizam specifičan za OIE, sproveden sa fazom pretkvalifikacije koja uključuje tehničke i dokumentacione zahteve, dokaz o tehničkom i finansijskom iskustvu. Slično, trebalo bi predvideti obim aukcije, trajanje ugovora i kazne. Treba uspostaviti kriterijume za odabir pobjednika i mehanizam obračuna. Vlast može izuzeti male OIE instalacije iz aukcijskog postupka, ali odgovarajuće šeme za te instalacije moraju se odobriti na otvoren, transparentan i nediskriminatoran i isplativ način.
- d) Ovlašćenje za sprovođenje konkurentskog mehanizma trebalo bi odrediti na osnovu pozicije za vođenje procesa na transparentan način, ima iskustvo sa sličnim procesom i

- sposobno je pružiti potrebne garancije prema zahtevima ponuđača ili zajmodavaca. Razvoj ulaganja u OIE može se dogoditi kako na privatnom tako i na javnom zemljištu.
- e) Uvesti tržišne premije. Nivo plaćanja treba biti zasnovan na premiji koja se nudi iznad tržišne cene električne energije; premija može biti konstantna ili varirati zavisno o opadajućoj lestvici. Kako bi se izbegla velika razlika između dobiti i gubitaka, premija za hranu trebala bi biti dizajnirana sa ograničenjima plaćanja i/ili donjim granicama. Ugovor o razlikama (CfD) mogao bi se koristiti kao finansijski instrument, a energija proizvedena iz OIE -a trebala bi se prodavati na razmeni električne energije.
 - f) Povratne tarife mogu se dodeliti u konkurentnom postupku na osnovu raspoloživih kvota koje propisuje nadležno telo za manje kapacitete. Slično, tržišnoj premiji, tržišni učesnici bi se trebali takmičiti da ponude najniži FiT u odnosu na početni iznos koji je utvrđen.
 - g) Generatori OIE koji će isporučivati električnu energiju na slobodnom tržištu, nezavisno odbilo koje šeme podrške, trebaju biti dopušteni na osnovu transparentnih, efikasnih i fleksibilnih procedura.
 - h) Garancija o poreklu koja će se izdati proizvođačima OIE u skladu sa pravnim tekovinama EU.
 - i) Potrošači i vlastita potrošnja trebaju imati pravo na proizvodnju, potrošnju, skladištenje i snabdevanje energijom iz OIE.
 - j) Energetske zajednice trebale bi imati pravo na slobodno učešće i osnivanje Energetske zajednice koja je pravno lice pod kontrolom svojih članova čije je prebivalište ili sedište u blizini proizvodnje energije iz OIE.
 - k) Sisteme skladištenja kao učesnike u energetsom sistemu treba definisati, i razmotriti njihov pravni i tržišni status i uloge.
 - l) Pojednostavljene procedure za OIE koje će se uspostaviti putem OIE na jednom mestu i predvideti prioritetni tretman prijave od strane OPS-a i ODS-a.
 - m) Korišćenje OIE u sektoru transporta i grejanja.
 - n) Rešiti status programera OIE koji imaju prethodno odobrenje pružajući im mogućnost da se automatski prekvalifikuju za učešće u konkurentskim procedurama.
 - o) Podsticati razvoj i upotrebu novih tehnologija i inovacija u sektoru OIE i razmotriti definisanje zahteva za skladištenjem.
 - p) Izgradnja hidroenergije treba zabraniti u zaštićenim područjima i izbeći podsticanje hidro projekata koji uključuju blokiranje, preusmeravanje ili promenu prirodnog toka rečnih sistema.
 - q) Promovisati zapošljavanje kvalifikovanog lokalnog osoblja i određeni deo troškova projekta koji će se morati sprovesti kroz domaću radnu snagu; izbor, ako je moguće, lokalnih izvođača za pružanje usluga; i kupovinu domaće proizvedene ili lokalno dostupne robe sve dok su njihove tehničke specifikacije, kvalitet i vreme isporuke i usluga uporedivi sa međunarodno dostupnim.
 - r) Promovisati uključivanje priznatih standarda društveno odgovornog poslovanja u prakse i interne politike programera OIE, uključujući, ali ne ograničavajući se na načela koja se odnose na rad, životnu sredinu, ljudska prava, dopiranje do zajednice i borbu protiv korupcije.

Od gore navedenih radnji za postizanje posebnih ciljeva očekuje se postizanje sledećih rezultata:

- a) Ostvariti ciljeve udela OIE u skladu s naporima za dekarbonizaciju koji se odvijaju na nivou EU kako je dogovoreno Pariškim sporazumom, i preneti čistu energiju za celi evropski paket.
- b) Pобољшanje sigurnosti snabdevanja energijom kroz diverzifikaciju energetske miksa. Povećanje udela proizvodnje na bazi obnovljivih izvora energije kako bi se smanjila zavisnost od uvoza, doprinelo zaštiti elektroenergetskog sistema od udara, povećalo suvišnost u elektroenergetskom sistemu kroz povećanu raznolikost i decentralizovane strukture generacijskih izvora i doprinelo ukupnoj sigurnosti snabdevanja.
- c) Zaštita životne sredine brzom tranzicijom energije i smanjenje uticaja fosilnih goriva, kao i poboljšanje životnih uslova građana koji žive u blizini termoelektrana.
- d) Pобољшanje ekonomskog rasta putem mehanizama konkurentnog tržišta i šema podrške dodeljenih na otvoren, transparentan, konkurentan i nediskriminatoran način za povećanje kapaciteta OIE u elektroenergetskom sektoru i privlačenje privatnih investicija, otvaranje novih radnih mesta i direktan uticaj na ekonomski rast.
- e) Podsticati razvoj i korišćenje novih tehnologija i inovacija u sektoru OIE.

Ovi ciljevi, pored povećanja sigurnosti snabdevanja energijom, takođe su direktno povezani sa međunarodnim obavezama Kosova koje proističu iz njegovog članstva u Energetskoj zajednici. U skladu sa ovim obavezama, Kosovo mora uskladiti zakonodavstvo sa pravnim tekovinama o energetici i proizvoditi najmanje trećinu svoje energije iz OIE, sa izgledom da se taj udeo poveća u narednim godinama. Novi okvir OIE će pružiti neophodnu osnovu za takve reforme.

Navedeni ciljevi postoje i u drugim dokumentima odobrenim od strane Vlade, uključujući u Energetskoj strategiji i Akcionom planu za OIE, te ih je potrebno ponoviti u Nacionalnom energetske i klimatske planu koji tek treba biti finalizovan.

Tabela 3: Relevantni ciljevi Vlade

Relevantni ciljevi	Naziv relevantnog planskog dokumenta (izvor)
Relevantni cilj je iskoristiti potencijale obnovljivih izvora energije za podmirivanje potreba za električnom i toplotnom energijom, naime za razvoj infrastrukture za sprovođenje mera predviđenih za potpuno sprovođenje zahteva navedenih u relevantnoj Direktivi 2009/28/EZ.	Energetska strategija Republike Kosovo 2017-2026 Zakon br. 03/L-184 o energiji predstavlja pravnu osnovu za sprovođenje politika i postavljanje ciljeva za korišćenje obnovljivih izvora energije u skladu sa obavezama iz Ugovora o energetskoj zajednici. Akcion plan za obnovljivu energiju
Postavite ciljeve za potrošnju obnovljive energije.	Nacrt energetske i klimatske plana

Poboljšati pravnu infrastrukturu kako bi se povećalo promovisanje sigurnosti snabdevanja energijom, promovisao tehnološki razvoj i inovacije i pružile mogućnosti zapošljavanja.

Odredite pokazatelje ciljeva koji se odnose na energiju koja će se proizvoditi iz obnovljivih izvora, u sledećim sektorima: grejanje i hlađenje, električna energija i transport.

Prilagođen je koncept dokumentu

Nacrt energetske i klimatske strategije

Poglavlje 3: Opcije

Analizirajući trenutnu situaciju na Kosovu, jasno je da su Kosovu potrebni novi izvori električne energije. Takođe, potreba za ažuriranjem i izmenom pravnog i regulatornog okvira posebno je evidentna u sektoru OIE koji se odlikuje brzim tehnološkim napretkom i koji je za zemlje dobio međusektorski značaj. Nadalje, imajući u vidu da su obnovljivi izvori energije i smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte glavni pristup razvijenih zemalja, jasno je koji smer odabrati. Novi obnovljivi izvori energije poboljšaće snabdevanje električnom energijom, poboljšati otpornost elektroenergetskog sistema, pomoći u zaštiti elektroenergetskog sistema od udara, povećati raznolikost i decentralizovane strukture generacija izvora. Osim toga, bolja energetska raznolikost, nova tehnologija, infrastruktura i nova partnerstva omogućiće stvaranje energetske ekonomije. Odgovarajući pravni i regulatorni okvir biće put za puno učešće na zajedničkom tržištu električne energije u EU.

Kao što je navedeno u poglavlju 1 ovog KD -a, pravni i regulatorni okvir OIE na Kosovu nije adekvatan za ispunjavanje potreba sektora ili za ispunjavanje zakonskih obaveza iz Ugovora o energetske zajednici. Kosovo je u poziciji da reši ove nedostatke prilagođavajući svoje zakonodavstvo u skladu sa Paketom čiste energije, u skladu sa nacionalnim interesima. Shodno tome, postoje tri opcije koje kreatori politike mogu slediti.

Poglavlje 3.1: Opcija bez promene

Sektor obnovljive energije regulisan je sa tri osnovna zakona energetske sektora i podzakonskim aktima koji iz njih proizlaze. Ova opcija zadržava status quo, što znači da ne postoji jasna pravna osnova o subjektu odgovornom za sprovođenje konkurentnog mehanizma za razvoj projekata OIE. Takođe, ispunjeni su dugoročni ciljevi za desetogodišnji period utvrđeni energetske zakonom za postizanje cilja OIE od 25% u konačnoj bruto potrošnji energije do 2020. godine. Postizanjem cilja od 25% do 2020. godine, šema podrške za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora energije (feed-in tarifa) je zaključena, pa nove ciljeve OIE za 2030. treba usvojiti primarnim zakonodavstvom, što se očito ne može postići opcijom 1.

Poglavlje 3.2: Mogućnost poboljšanja sprovođenja i izvršenja

Stvarna šema podrške regulisana je podzakonskim aktima. U skladu s preporukom Energetske zajednice 2018/01/MC-EnC, Vlada je u septembru 2018. osnovala nacionalnu radnu grupu za pripremu Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NEKP) 2021-2030. NEKP će obuhvatiti ciljeve u pet dimenzija dokumenta, a to su: dekarbonizacija, energetska efikasnost, energetska sigurnost, unutrašnje energetske tržište, inovacije u istraživanju i konkurentnost. Preduslov za finalizaciju NEKP-a biće i novi ciljevi za udeo OIE u konačnoj bruto potrošnji energije koji će se usvojiti primarnim zakonom.

Stoga će biti potrebno izmeniti Pravilo o šemi podrške i potencijalno usvojiti druge akte za razvoj konkurentnog mehanizma, zasnovanog na konkurentnim, transparentnim i nediskriminatorskim kriterijima. Drugim rečima, postojeći okvir bi se izmenio, a doneli bi se i drugi podzakonski akti kako bi se uspostavila jasna osnova za sprovođenje konkurentnog procesa i odgovorilo na izazove s kojima se investitori mogu suočiti. Prema ovoj opciji, samo bi sekundarni zakoni bili doneseni od Ministarstva nadležnog za energetiku ili RKE-a, ali bi Vlada samo delimično ispunila zahteve koji proizlaze iz Energetske zajednice zbog ograničenja za donošenje svih potrebnih mera.

Određivanje cilja OIE do 2030. godine obavezno je usvojiti kroz primarno zakonodavstvo, pa se sama ova opcija ne može sprovesti, već je povezana sa opcijom 3.

Poglavlje 3.3: Treća opcija

Prema ovoj opciji, izradio bi se zakon o obnovljivim izvorima energije. Ovaj zakon će ukloniti sve identifikovane prepreke i otvoriti put za dalji razvoj OIE u smislu sigurnosti snabdevanja energijom i ekonomskog razvoja. Štaviše, ovaj zakon će posebno biti u skladu sa novim energetske paketom EU uopšteno.

Zakon o OIE bi se bavio svim pitanjima vezanim za OIE, a biće rešen u jednom dokumentu. Zakon bi predvideo administrativne procedure, tržišne mehanizme za razvoj OIE, pristup mreži, definisao pravni status različitih aktera i zainteresovanih strana, podržao šeme i podstakao upotrebu novih tehnologija. Uslovi za reforme energetskog tržišta od strane OIE s fokusom na povećanje konkurencije biće dobro definisani. Podrška proizvodnji energije iz OIE putem konkurentnih procedura biće jedan od elemenata za koje se očekuje da će se regulisati. Ovaj zakon će stvoriti pogodnije okruženje za ulaganje, s posebnim naglaskom na privlačenje direktnih ulaganja iz inostranstva i iz naše dijaspore. Obaveze preuzete u okviru ECT -a u pogledu razvoja OIE biće u fokusu ovog zakona.

S druge strane, promena paradigme povećanog prodora OIE stvorice izazove i u prenosnoj i distributivnoj mreži. Nadogradnja mreže biće potrebna na svim nivoima, kao i rad sistema. Zakoni koji se tiču tržišta električne energije, regulacije i praćenja energetske aktivnosti moraju biti usklađeni sa novim zakonom o OIE.

Poglavlje 4: Identifikacija i procena budućih uticaja

Tabela u nastavku prikazuje najznačajnije uticaje koji su identifikovani. Aneksi 1 do 4 procenjuju sve uticaje identifikovanja ekonomskih, društvenih uticaja, uticaja na životnu sredinu i osnovnih prava. Ovi instrumenti su navedeni u Priručniku za izradu koncept dokumenata.

Sledi kratka rasprava o vrstama uticaja koji proizlaze iz tri opcije:

Opcija 1: Opcija bez promene

Razvoj i sprovođenje OIE projekata biće otkazani zbog postavljanja novih ciljeva, pa se stoga ne može postići novi mehanizam za podršku.

Nedostatak investicija u OE projekte će stvoriti veći jaz u ponudi i potražnji. Bez sumnje, trenutna opcija će imati sledeće negativne uticaje na kosovsku ekonomiju, kao što je prikazano na slici 6.

Slika 6: Najznačajniji uticaji identifikovani prema kategoriji uticaja za opciju 1

Kategorije uticaja	Identifikovani relevantni uticaji (treća opcija)
Ekonomski uticaji	Preduzeća će se suočiti sa neizvesnošću zbog nepouzdanosti snabdevanja električnom energijom koja će sprečiti rast poslovanja i nove investicije. Strani investitori videće „uobičajeno poslovanje“ kao nedostatak posvećenosti VK-a. Stoga će postojati stalni nedostatak investicija i ograničenja u pogledu javnog kapitala, dok Kosovo rizikuje da ne može ispuniti ciljeve EU za OIE na Kosovu.
Društveni uticaji	Razvoj stručnog osposobljavanja, inovacije će biti ugrožene. Osim toga, drugi društveni uticaji uključivali bi uticaj na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i druge usluge koje bi se mogle smanjiti i/ili prekinuti zbog nedostatka pouzdanog i dovoljnog snabdevanja električnom energijom..
Uticaji na životnu sredinu	Ugalj će se i dalje koristiti kao primarni izvor energije, dodatno nanoseći štetu životnoj sredini i Kosovo neće moći da ispuni državne i EU zahteve.
Uticaji na osnovna prava	Uticaj emisije CO2 biće i dalje prisutan
Rodni uticaj	Neće biti direktnog uticaja, ipak će zemlja izgubiti mogućnosti za dodatno zapošljavanje u industriji obnovljivih izvora energije, čime će se smanjiti mogućnosti za žene.
Uticaji na društvenu ravnopravnost	Neće biti direktnog uticaja

Uticaji na mlade ljude	Ne očekuje se pozitivan uticaj zbog neiskorišćavanja novih kapaciteta za obnovljive izvore energije
Uticaji na administrativno opterećenje	Neće biti direktnog uticaja
Uticaj na MSP-ove	Nedostatak agresivnog pristupa Vlade u primeni OIE-a zabraniće i ograničiti mogućnosti MSP-ova da učestvuju u ovom novom poslu i, u stvari, mnogi preduzetnici bi se klonili traženja mogućnosti za investiranje u ovaj sektor jer bi smatrali nedostatak aktivnosti Vlade kao signal da se sektor OIE ne promovise.

Opcija 2: Opcija za poboljšanje sprovođenja i izvršenja kroz postojeće akte

Najvažniji uticaj Opcije 2 biće povećana konkurencija koja proizlazi iz novog mehanizma. Investitori (i domaći i strani) videće ovo kao obavezu VK-a. Ova opcija će takođe obezbediti dobar tržišni test za Vladu da proceni stepen apetita koji strani investitori imaju za investiranje na Kosovu.

Drugi najvažniji uticaj biće na potrošače u smislu da se zasniva na povećanoj konkurenciji iz perspektive generatora. Slika 7 prikazuje vrstu uticaja koji su rezultat primene Opcije 2.

Slika 7: Najznačajniji uticaji identifikovani prema kategoriji uticaja za opciju 2

Kategorije uticaja	Identifikovani relevantni uticaji (treća opcija)
Ekonomski uticaji	Opcija 2 se fokusira na stvaranje mehanizma prema kojem će subjekat koji sprovodi mehanizam konkurencije izdavati ponude za nadmetanje za različite tehnologije OIE. Iskustvo u drugim zemljama Evrope i regiona pruža snažnu osnovu da konkurentne šeme mogu rezultirati smanjenjem ponude. S obzirom na potencijal za OIE na Kosovu i obavezu VK-a prema EU o udelu OIE-a u energetsom miksu zemlje, konkurentni mehanizam pruža istinsku priliku za stvaranje živahne OIE industrije u zemlji koja bi imala pozitivne uticaje u smislu povećanja mogućnosti zapošljavanja, pouzdanijeg poslovnog rezultata, povećane konkurentnosti industrije i povećanog BDP-a.
Društveni uticaji	Kao rezultat velikih investicija u sektor OIE, industriji će biti potrebni kvalifikovani i obučeni radnici što bi povećalo mogućnosti za razvoj veština i stručno osposobljavanje. Pored toga, dostupnost pouzdanosti i dovoljna količina čiste energije povećali bi obrazovne i zdravstvene dobrobiti za društvo i stvorili okruženje opšteg blagostanja u zemlji.

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

Uticaji na životnu sredinu	Kao rezultat povećanog raspoređivanja obnovljivih izvora energije i umerenog smanjenja upotrebe uglja zemlja će imati pozitivan uticaj na životnu sredinu i moći će ispuniti zahteve EU.
Uticaji na osnovna prava	Kao rezultat proizvodnje električne energije čistom tehnologijom, očekuje se smanjenje emisije CO ₂ iz termoelektrana.
Rodni uticaj	Kao rezultat povećanih mogućnosti zapošljavanja u zemlji, i javni sektor i privatna industrija na Kosovu imaće značajnu priliku za primenu pristupa koji uključuje rodnu pripadnost pri zapošljavanju, zadržavanju i napredovanju radne snage, što će rezultirati ukupnim pozitivnim rodnom uticajem u zemlji.
Uticaji na društvenu ravnopravnost	Poboljšanim pristupom koji uključuje inkluziju roda, osiguraće se socijalna ravnopravnost, kao i uključivanje u celi niz razvoja, upravljanja i delovanja sektora OIE-a u javnom i privatnom sektoru.
Uticaji na mlade ljude	Kao rezultat poboljšane industrije obnovljivih izvora energije, biće više prilika za mlade ljude na Kosovu da učestvuju u obrazovnim mogućnostima i zapošljavanju u sektoru obnovljive energije.
Uticaji na administrativno opterećenje	Subjekat koji je odgovoran za pokretanje i upravljanje procesom konkurencije biće izvesno administrativno opterećen, a organima za donošenje politika biće potrebno dodatno osoblje za praćenje postizanja ciljeva OIE-a.
Uticaj na MSP-ove	Ova opcija će imati vrlo pozitivan uticaj na mala i srednja preduzeća na dva načina. Prvo, mala i srednja preduzeća moći će planirati svoje poslovanje i ulagati sa manje rizika s obzirom na pouzdanost dostupnosti nove energije. Drugo, neka od postojećih malih i srednjih preduzeća, kao i novi investitori, imaće priliku da investiraju u nova energetska preduzeća. Kao rezultat toga, očekuje se da će ukupni uticaj na MSP-ove biti vrlo pozitivan.

Opcija 3: Izrada novog Zakona o obnovljivim izvorima energije

Prema ovoj opciji, Zakon o obnovljivim izvorima energije koji treba usvojiti mora definisati novo i modernije područje prilagođeno investitorima, što bi ubrzalo primenu OIE-a u skladu sa međunarodnim obavezama. Bez ovog zakona nije moguće ubrzati pravilnu tranziciju energije, pokrenuti dinamičniji rast korišćenja obnovljivih izvora energije i sprovesti savremene sisteme podsticaja u ovoj oblasti.

Novi zakon, kako je definisan u gore navedenoj opciji 3, imaće značajne pozitivne uticaje. Slika 8 rezimira vrste uticaja koje bi trebalo analizirati.

Slika 8: Najznačajniji uticaji identifikovani prema kategoriji uticaja za opciju 3

Kategorije uticaja	Identifikovani relevantni uticaji
Ekonomski uticaji	Novim zakonom o OIE-u subjekat koji sprovodi mehanizam konkurencije privući će domaće i strane investicije u energetski sektor. Ova će opcija imati pozitivan uticaj u svakoj kategoriji. Tempo uvođenja obnovljivih izvora energije će biti visok, mogućnosti zapošljavanja će biti velike i biće povećan BDP. Budući da se mehanizam konkurentnosti zasniva na primarnom zakonodavstvu, rizik investitora će biti manji, a posledično će i ponuđene cene biti niže nego u Opciji 2.
Društveni uticaji	Kao rezultat velikih investicija u sektor OIE-a, industriji će biti potrebni kvalifikovani i obučeni radnici što bi povećalo mogućnosti za razvoj veština i stručno osposobljavanje. Pored toga, dostupnost pouzdanosti i dovoljna količina čiste energije povećali bi obrazovne i zdravstvene koristi za društvo i stvorili okruženje opšteg blagostanja u zemlji.
Uticaji na životnu sredinu	Ekološke koristi biće veće od prve opcije. Povećanje upotrebe obnovljivih izvora energije ima za cilj poboljšanje zaštite životne sredine. To će imati dodatne koristi u drugim srodnim oblastima, poput medicinske.
Uticaji na osnovna prava	Definitivno će postojati vrlo pozitivan uticaj na smanjenje emisije CO2
Rodni uticaj	Kao rezultat povećanih mogućnosti zapošljavanja u zemlji, i javni sektor i privatna industrija na Kosovu imaće značajnu priliku za primenu pristupa koji uključuje rodnu pripadnost pri zapošljavanju, zadržavanju i napredovanju radne snage, što će rezultirati ukupnim pozitivnim rodним uticajem u zemlji.
Uticaji na društvenu ravnopravnost	Poboljšanim pristupom koji uključuje inkluziju roda, osiguraće se socijalna ravnopravnost, kao i uključivanje u celi niz razvoja, upravljanja i delovanja sektora OIE-a u javnom i privatnom sektoru. Takođe, putem vlastite potrošnje, ranjive grupe će biti „podstaknute“ i učestvovaće u energetskej tranziciji.
Uticaji na mlade ljude	Kao rezultat poboljšane industrije obnovljivih izvora energije, biće više prilika za mlade ljude na Kosovu da učestvuju u obrazovnim mogućnostima i zapošljavanju u sektoru obnovljive energije.
Uticaji na administrativno opterećenje	Subjekat koji je odgovoran za pokretanje i upravljanje procesom konkurencije biće izvesno administrativno opterećen, a organima za

	donošenje politika biće potrebno dodatno osoblje za praćenje postizanja ciljeva OIE-a.
Uticaj na MSP-ove	Ova opcija će imati vrlo pozitivan uticaj na mala i srednja preduzeća na dva načina. Prvo, mala i srednja preduzeća moći će planirati svoje poslovanje i ulagati sa manje rizika s obzirom na pouzdanost dostupnosti nove energije. Drugo, neka od postojećih malih i srednjih preduzeća, kao i novi investitori, imaće priliku da investiraju u nova energetska preduzeća. Kao rezultat toga, očekuje se da će ukupni uticaj na MSP-ove biti vrlo pozitivan. Novi MSP-ovi biće osnovani kako bi nudili usluge u proizvodnji ili montaži nove OIE tehnologije i održavanju tokom trajanja OIE-a. Pored toga, start-up kompanije za izgradnju, one koje se bave instalacijom (tehničari), inženjerima vetra/solarne energije, servisom menadžera operacija, održavanjem i ostalo će biti stvorene i dodaće dodatnu vrednost poslovanju malih i srednjih preduzeća na Kosovu. Mogućnosti za domaća preduzeća mogu se stvoriti za svaki segment lanca vrednosti, u obliku radnih mesta i stvaranja prihoda za preduzeća u zemlji. Dovoljno obrazovanje i osposobljavanje su ključni.

Poglavlje 4.1: Izazovi pri prikupljanju podataka

Izazovi u prikupljanju podataka uglavnom su posledica pandemije COVID-19. Sastanci grupe održavali su se samo putem interneta zbog mera protiv COVID-a koje je odobrila Vlada. Shodno tome, finalizacija dokumenta kasni.

Oko 55 zemalja koristilo je aukcije i druge mehanizme konkurentnosti za nabavku proizvodnje obnovljivih tehnologija, čime se broj zemalja koje su održale barem jednu aukciju za obnovljive izvore povećao na 106. Nekoliko zemalja ima veliko iskustvo u izradi zakona prilagođenih investitorima. Ovi podaci će se analizirati kako bi se donele implikacije za Kosovo.

Osim toga, na Kosovu će se sprovesti istraživanja kako bi se procenila spremnost na plaćanje i uočeni rizici od strane potrošača i industrije u zemlji. Ova istraživanja će dati vladine naznake za strategiju direktne potražnje i program za uklanjanje svih sumnji u pouzdanost i sigurnost OIE-a.

Konačno, VK bi takođe trebao osigurati zaštitu javnog interesa u vezi sa vlasništvom nad zemljištem, pravom prolaza, pravom služnosti i preseljenjem. Imajući ovo u vidu, podaci o korišćenju zemljišta su važan faktor, jer će odlukom gde se OIE može primeniti Vlada sprečiti bilo kakve društvene uticaje (preseljenje, pravo prolaza itd.) Ili uticaje na životnu sredinu (uticaji na zaštićena područja)

Poglavlje 5: Komunikacija i konsultacije

[NAPOMENA: Ovo poglavlje će se izraditi na osnovu procesa konsultacija.] [Ovde navedite glavne zainteresovane strane identifikovane na slici 4 Poglavlja o definiciji problema. Navedite glavne zaključke koji su proizašli iz aktivnosti konsultacija o tekstu. Navedite sve aktivnosti konsultacija koje su sprovedene u tabeli u nastavku. Priložite dodatke o konsultacijama i komunikacijskim aktivnostima, kao što su saopštenja za javnost, izveštaji o događajima itd. Ukoliko se niste konsultovali sa nekim zainteresovanim stranama, objasnite zašto. Ako su veoma važne zainteresovane strane pozvane da učestvuju u aktivnostima konsultacije, ali nisu prisustvovala na istim, navedite u kom slučaju je poziv poslat, a koja strana nije prisustvovala. Objasnite i koje su druge mere preduzete kako bi se utvrdilo da li će se zainteresovane strane moći uključiti u aktivnosti konsultacija.]

Dosezanje zainteresovanih strana, komunikacija i konsultacije ključni su uslov da bi svaki program bio uspešan. VK bi trebalo da pokrene program angažovanja zainteresovanih strana koji bi uključivao sledeće vrste zainteresovanih strana:

- Industrija - kompanije uključene u velike aktivnosti (velike kompanije)
- MSP-ovi (Mala i srednja preduzeća uključena u različite poslove)
- Industrijska udruženja
- Grupe i udruženja potrošača
- Civilno društvo
- Akademska zajednica
- Donatori
- Ostalo

Osim identifikovanja ciljnih grupa zainteresovanih strana, Vlada bi morala da osmisli i sprovede komunikacioni plan koji bi uključivao ciljne poruke različitim grupama potrošača kako bi se izgradila podrška za ubrzanje uvođenja OIE-a.

Slika 97: Sažetak aktivnosti komunikacija i konsultacija sprovedenih za koncept dokument

Proces konsultacija ima za cilj: - [unesite podatke ovdje] - [Kada se KD pošalje na javnu konsultaciju, kolonu za budžet treba izbrisati.] - [Kada se SC pošalje na javnu konsultaciju, naslov kolone "Indikativni rok" treba promeniti u "Vremenski okvir".]						
Glavni cilj	Ciljna grupa	Aktivnost	Komunikacija/obaveštenje	Indikativni rokovi	Potreban budžet	Odgovorna osoba
Otvoreni sastanak za sve zainteresovane strane	Sve zainteresovane strane	Javni sastanak	Sastanak je održan 6. maja 2021. na onlajn platformi	Dnevni sastanak	No	Besiana Berisha
Preliminarne konsultacije sa relevantnim institucijama	Sve zainteresovane strane	Prosleđivanje putem elektronske pošte nadležnim institucijama	Komunikacija putem e-pošte	Rok 15 radnih dana	No	Besiana Berisha
Javne pismene konsultacije..	Javnost	Javno. Objavljivanje konsultacija na portalu za javne konsultacije	Online platforma	Rok 15 radnih dana	No	Besiana Berisha

Poglavlje 6: Opcije upoređivanja

Opcija jedan (I) ne podrazumeva promene. Ova opcija nije adekvatna za rešavanje problema identifikovanog na ovom KD -u. Ova opcija onemogućila bi sprovođenje mera za postizanje energetske ciljeve OIE-a. Opcija bez promene zadržala bi status quo i postojeći problem - nedostatak pravne regulative.

Druga opcija (II) je poboljšanje postojećih politika, naime, izmena i dopuna postojećih podzakonskih akata, ali to ne bi bilo dovoljno za prevladavanje/popunjavanje pravnih nedostataka koji bi omogućili rešavanje glavnog problema. To proizlazi iz činjenice da ova opcija nije prikladna i da je potrebna jača pravna osnova za regulisanje potrebnih ovlašćenja za sva rešena pitanja, a sve radnje moraju biti odobrene zakonom. Osim toga, nadležnosti različitih zainteresovanih strana trebale bi biti definisane zakonom u skladu sa načelom zakonitosti i uzimajući u obzir iskustva partnera iz drugih država ugovornica.

Treća opcija (III) sastoji se u izradi posebnog zakona o OIE-u. Ovo je opcija koja rešava glavni problem. Izrada posebnog zakona o OIE-u pružila bi neophodnu pravnu osnovu za ispunjenje energetske ciljeve OIE-a, s obzirom na energetske potrebe, sa posebnim naglaskom na ovlašćenja koja bi bila definisana zakonskim odredbama. Zakon bi privukao investicije, optimizirao troškove OIE-a, obezbedio čistu energiju i smanjio zavisnost od uglja.

Problem koji je identifikovan u ovom Koncept dokumentu je nedostatak pravne regulative koja se uglavnom odnosi na trenutnu pravnu osnovu, pa je radni tim ovu opciju preporučio za izradu ovog KD-a. Ovom opcijom cilj je stvoriti potrebnu pravnu infrastrukturu koja bi omogućila potpunu primenu dužnosti i odgovornosti relevantnih institucija u okviru njihovog mandata. Konkretno, ovlašćenja javnih organa da deluju ili donose odluke koje se tiču osnovnih prava moraju imati dovoljnu pravnu osnovu.

Pored toga, treća opcija (III) imaće direktan uticaj na poboljšanje pravne infrastrukture kako bi se regulisao i zaštitio interes za razvoj obnovljivih izvora energije, osigurala konkurencija i koristili tržišni mehanizmi.

Stoga je najbolji način za omogućavanje i razvoj projekata obnovljivih izvora energije kroz poseban zakon o obnovljivim izvorima energije koji uključuje sve potrebne zahteve iz relevantnih direktiva EU za korišćenje i promovisanje obnovljivih izvora energije, kako bi se osigurao odgovarajući razvoj sektora obnovljivih izvora energije na duži rok. Svrha ovog zakona biće utvrđivanje politike i ciljeva obnovljive energije i promovisanje efikasnog i održivog korišćenja lokalnog potencijala obnovljive energije, kako bi se podmirile energetske potrebe, osigurala raznolikost energije i sigurnost snabdevanja energijom, i dekarbonizovao energetski sektor.

Budući da novi zakon o OIE-u ne može biti samostalan i ima uticaj na druga primarna zakonodavstva, kao i uzimajući u obzir da će čista energija za sve Evropljane biti pravna tekovina u području energetike prema zahtevima Energetske zajednice, potreba za revizijom svih zakona energetskog sektora je neizbežna.

Poglavlje 6.1: Planovi sprovođenja za različite opcije

Tabela (slika) u nastavku prikazuje plan sprovođenja za preporučenu opciju III.

[Ukratko rezimirajte opciju 3. Opišite kako ova opcija rešava glavni problem, uzroke i posledice identifikovane u Stablu problema.]

Tabela 10: Plan sprovođenja za opciju 3

Svrha politike	Sprovesti nove politike EU kako bi se ispunili odražavajući ciljevi troškova u skladu sa pravilima EC T-a za OIE sa fokusom na razvoj sektora obnovljivih izvora energije pogodnog za privlačenje investicija.						Očekivani iznosi troškova
Strateški cilj	Razviti i poboljšati potrebne regulatorne i operativne politike i mehanizme kao odgovor na evropski razvoj i iskustvo.						
	Autputi, aktivnosti, godina i odgovorna organizacija /odeljenje						
Specifični cilj 1	Autput 1.1	Izrada novog ili posebnog zakona o obnovljivim izvorima energije					
Do 2021/2022: završetak pravnog okvira, uključujući usvajanje podzakonskih akata		Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 4	Godina 5	Odgovorna institucija/odeljenje
	Aktivnost 1.1.1	X					ME
	Preliminarne konsultacije sa resornim ministarstvom i zainteresovanim stranama						
							Nema dodatnih troškova

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

	Aktivnost 1.1.2	X	ME KP	Nema dodatnih troškova
	Dostavljanje novog zakona sa svim relevantnim dokumentima na odobrenje Vladi			
	Aktivnost 1.1.3		ME KP	Nema dodatnih troškova
	Dostavljanje novog zakona sa svim relevantnim dokumentima na odobrenje Vladi			
	Aktivnost 1.1.4		Vlada	Nema dodatnih troškova
	Osiguravanje odobrenja Vlade			
	Aktivnost 1.1.5		Vlada SKUPŠTINA	
	Osiguravanje odobrenja Skupštine			
	Aktivnost 1.1.6		ME	
	Informisanje			

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

		e zainteresov anih strana o novom zakonu putem komunikaci onih platformi.						
	Output 1.2	Usvajanje podzakonskih akata						
			Godin a 1	Godin a 2	Godin a 3	Godin a 4	Godin a 5	Odgovorna institucija/o deljenje
		Aktivnost 1.2.1						
Specifični cilj 2 Do 2022 .: Pravna infrastrukt ura za uređivanje svih pitanja (podzakons ki akti)	Output 2.1	Izrada podzakons kih akata						KP, ME, RKE
	Output 2.2	Promovisa nje korišćenja obnovljivih izvora energije						KP, ME, RKE
Specifični cilj N	Output N.1							

Poglavlje 6.2: Uporedna tabela sa sve tri opcije

Opcija 1 (Bez promena) ne bi promenila trenutnu situaciju i kao rezultat toga bi se zaustavilo uvođenje obnovljivih izvora energije na tržište. Obnovljivi izvori energije trenutno se ne mogu nadmetati na tržištu bez ikakve podrške. Međutim, trenutna situacija ne dopušta isplativo uvođenje OIE-a na tržište i sa nepotrebnim narušavanjem konkurencije. Pored toga, u trenutnoj situaciji OIE-ovi su zaštićeni od tržišnih signala ne učestvujući u meri u kojoj je to potrebno za uzrokovane neravnoteže. Slično, unutar Opcije 1, primenjivi mehanizmi podrške smatraju se nespojivim sa Pravilima o državnoj pomoći.

Opcija 2 ne rešava u potpunosti identifikovane probleme i ciljeve koje treba postići, jer pre svega zakonodavstvo mora biti u potpunosti usklađeno sa pravnom tekovinom EU o obnovljivim izvorima energije i jasno ističe prava i obaveze svake institucije da uspostavi i sprovede tržišno orijentisani mehanizam za plasman OIE-a na tržište. Opcija 2 delimično rešava rizik investitora za sektor. Osim toga, opcija 2 se ne smatra izvodljivom za uključivanje svih promena potrebnih za sektor obnovljive energije.

Opcija 3 se smatra preferiranom opcijom jer će omogućiti postojanje posebnog zakona o obnovljivim izvorima energije koji će biti u potpunosti u skladu sa pravnom tekovinom EU o obnovljivim izvorima energije koji pokriva čitav sektor, uključujući vlastitu potrošnju, tržišno orijentisane mehanizme koji ne uzrokuju nepotrebno izobličenje tržištu i omogućiće generatorima OIE-a da reaguju na signale tržišnih cena. Opcija 3 smanjuje rizik investitora i nudi predvidljivost i veću transparentnost.

Slika 11: Opcije upoređivanja

Metoda upoređivanja:			
Relevantni pozitivni uticaji	Opcija 1: Nema promena	Opcija 2: Pregled pravila Programa podrške za obnovljive izvore energije	Opcija 3: Nacrt zakona o obnovljivim izvorima energije
Uspostavljanje tržišta za proizvodnju energije iz OIE-a kako bi se povećala isplativost i ograničila konkurentna narušavanja	Ne	Delimično	Potpuno
Naknada troškova neravnoteže za OIE projekte u skladu sa smernicama za politike o konkurentnim reformama	25%	Ne	Potpuno

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

programa podrške OIE-a			
Definicija upravljanja aukcijskim procesom i posebnih funkcija vezanih za ovaj proces na vrlo jasan, transparentan i precizan način	Ne	Delimično	Potpuno
Realizacija programa pošumljavanja i pošumljavanja šumskog zemljišta	Ne	Ne	Da
Relevantni negativni uticaji			
Program podrške sa feed-in tarifom	Ne	Ne	Da
Neuspeli u postavljanju ciljeva OIE-a za period 2021-2030	Da	Ne	Ne
Krčenje šuma i dodavanje	Da	Da	Potpuno

Koncept dokument o obnovljivim izvorima energije

nepravilnih seča.									
Erozija kao uzrok prekomerne eksploatacije šuma.	Ne	Da			Potpuno				
Povećan rizik ili invazija zakupa šumskog zemljišta.	Da	Da			Potpuno				
Relevantni troškovi									
Procena očekivanog budžetskog uticaja	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3	Godina 1	Godina 2	Godina 3
Zaključak									

Poglavlje 7: Zaključci i budući koraci

Analiza sprovedena tokom izrade ovog koncept papira pokazuje da je jedina mogućnost koja rešava glavni problem identifikovan u Drvetu problema kroz izradu posebnog zakona o obnovljivim izvorima energije koji uključuje sve neophodne zahteve iz relevantnih direktiva EU. korišćenje i promociju obnovljivih izvora energije, kako bi se obezbedio adekvatan razvoj sektora obnovljive energije na duži rok. Identifikovani efekti su uglavnom uzrokovani nedovoljnim okvirom za korišćenje novih konkurentnih šema podrške OIE, kako bi se postigao postavljeni cilj do 2030. godine.

Analiza radne grupe pokazuje da će opcija izrade ovog zakona otkloniti sve uočene prepreke i otvoriti put daljem razvoju OIE u smislu sigurnosti snabdevanja energijom i ekonomskog razvoja. Štaviše, ovaj zakon će posebno biti u skladu sa novim energetskeim paketom EU uopšte.

Zakon o OIE bi se bavio svim pitanjima vezanim za OIE u jednom dokumentu. Zakon bi predvideo administrativne procedure, tržišne mehanizme za razvoj OIE, pristup mreži, odredio pravni status različitih aktera i zainteresovanih strana, šeme podrške i podstakao korišćenje novih tehnologija.

Slika 11: Plan sprovođenja željene opcije

Postupak	Rok
1. Izrada zakona o obnovljivim izvorima energije	K3 2022
2. Konkurentni dizajn šeme za OIE	K4 2022
3. Stupanje na snagu zakona o obnovljivim izvorima energije	K4 2022
4. Izrada i usvajanje podzakonskih akata	K4 2023
5. Implementirati pravni okvir za obnovljive izvore energije	K1 2024

Poglavlje 7.1: Odredbe za praćenje i evaluaciju

Praćenje je važan element sprovođenja politike. Kako mehanizam konkurencije za tržišnu premiju ili ugovore za razliku treba organizovati jednom ili dva puta godišnje kroz nekoliko godina, procena prethodnog procesa trebala bi pokazati da li je potrebno promeniti granice politike. Sve ovo treba izvršiti uzimajući u obzir predvidljivost zahteva i transparentnost procesa. Ovo se odnosi na ukupni interes određene tehnologije, referentnu cenu za tržišne premije ili udarnu cenu za ugovor o razlici, o čemu se može odlučiti.

Očekuje se da će praćenje i evaluaciju obaviti Ministarstvo nadležno za kreiranje politike, dok bi intervencije na sledećem tenderu trebale biti zasnovane na lekcijama naučenim iz prethodnog kruga, npr. ako je interes za određenu tehnologiju manji od očekivanog, uslove tendera treba poboljšati i obrnuto, ili ako je određena tehnologija pretplaćena, uslove treba pooštriti. Ovu proceduru treba sprovoditi kontinuirano dok se ne postignu ciljevi politike.

Metodologiju praćenja treba definisati na način da ne utiče negativno na predvidivost usvojene šeme podrške, već da se osigura adekvatno praćenje očekivanih rezultata. Neki od glavnih KPU-ova koji će se koristiti tokom praćenja i evaluacije ovog koncepta su:

- Sprovođenje politike i pravnih zahteva;
- Obuka i/ili dodatne potrebe za osobljem;
- Društveno-ekonomski uticaji;
- Uticaji na životnu sredinu;
- Otkrivanje javnih informacija /konsultacija o dokumentu;
- Saopštavanje potencijalnih promena ciljnoj publici; itd

Kategorija ekonomskog uticaja	Ključni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i / ili pojedinaca	Očekivana korist ili trošak uticaja	Poželjan nivo analize
		Da	Ne			
Radna mesta ¹⁷	Da li će se povećati trenutni broj radnih mesta?	Da		Visok	Visok	Očekuje se da će kontinuirana ulaganja u sektor obnovljivih izvora energije na Kosovu stvoriti radna mesta u narednim godinama, kao i da će obezbediti veći prihod kompanijama u ovom sektoru. Očekuje se da će povećanje udela OIE stvoriti nova radna mesta, kao što su instalacije (tehničari), inženjeri vetra/sunca, operativni službenici, održavanje, tehnička tehnologija itd.

¹⁷Kada postoji uticaj na radna mesta, postojaće i socijalni uticaj.

Da li će se smanjiti trenutni broj radnih mesta?	Ne	Nizak	Nizak	Trenutno, Kosovo zapošljava ograničen broj zaposlenih u sektoru OIE. Sa razvojem i povećanjem udela OIE, zaposlenost u ovoj oblasti na Kosovu će se značajno poboljšati.
Da li će uticati na nivo plata?	Da	Visok	Visok	Da, pozitivno. OIE tehnologija na Kosovu je relativno nova, a zbog specifičnosti je uopšteno bolje plaćen posao.
Da li će uticati na olakšavanje pronalazaženja radnog mesta?	Da	Visok	Visok	Trenutno se Kosovo suočava sa povećanom potražnjom za ugradnjom fotonaponskih solarnih instalacija, kao i sprovođenjem projekata vetra. Napredak u obnovljivoj energiji pokreće potrebu za dodatnom obukom i obrazovanjem mladih u oblasti obnovljivih izvora energije (inženjeri

						solarne energije i vetra, vetro/solarni tehničari i druga deficitarna polja na Kosovu).
Vođenje preduzeća	Da li će uticati na pristup finansijama za preduzeće?	Da		Visok	Visok	Trenutno, lokalne banke na Kosovu, uključujući međunarodne donatore, kao i međunarodne finansijske institucije, pružaju finansijske podsticaje/mehanizam za preduzeća za promociju ulaganja u obnovljive izvore energije. VK se ohrabruje da razvije dodatne mehanizme podrške (bankarski garantni fond, grantovi ili na drugi način), niske kamatne stope za obnovljive projekte, uvede dalje promene u fiskalnim politikama itd. Sve će to poboljšati dalji pristup finansijama za

					preduzeća koja se bave OIE na Kosovu.
Da li će se određeni proizvodi ukloniti sa tržišta?	Ne	Nizak	Nizak		Nije predviđeno da će neki proizvođači napustiti tržište
Da li će određeni proizvodi biti dozvoljeni na tržištu?	Da	Visok	Visok		Da, nova tehnologija zahteva određene nove proizvode kako bi se sproveli projekti OIE i ispunili potrebni standardi. Na primer, solarni projekti zahtevaju određene vrste solarnih panela, baterije, solarni nadzorni sistem. Projekti vetra zahtevaju turbine, opremu za zaštitu turbina, praćenje stanja.
Da li će preduzeća biti zatvorena?	Ne	Nizak	Nizak		Ne. Naprotiv, predviđeno je otvaranje novih preduzeća koji će zadovoljiti potrebnu opremu i veštine

						potrebno za sprovođenje projekata OIE.
	Da li će se otvoriti nova preduzeća?	Da		Visok	Visok	Da. Novo preduzeće će se stvoriti kao vozilo posebne namene za učešće u konkurentnom mehanizmu i sprovođenju projekta ako pobeđi.
Administrativn o opterećenje	Da li će preduzeća morati da ispunjavaju Nove obaveze informisanja?	Da		Visok	Visok	Novi pravni i regulatorni akti koje treba usvojiti transponovaće zahteve iz direktiva i uredbi EU. Preduzeća moraju zadovoljiti nove zahteve.
	Da li su obaveze informisanja za preduzeća pojednostavljene?	Da		Visok	Visok	Moraju se nastaviti tekuće aktivnosti između VK-a, RKE-a i drugih aktera u energetskom sektoru vezane za uspostavljanje i funkcionisanje One Stop Shop-a za OIE. Osnivanje One Stop Shop-a za OIE podstiče nove privatne

						programere da uđu na tržište OIE na Kosovu pružajući pojednostavljene procedure i informacije svim zainteresovanim akterima. Sadržaj OSS-a treba potpuno digitalizovati i učiniti dostupnim svim privatnim programerima OIE-a bilo gde u svetu.
						Pojednostavljene Administrativno procedure cilj su ovog KD-a i pozitivno će uticati na pristup informacijama.
					Visok	Povećani nivo ulaganja u projekte OIE zahteva veće poslovne razmene između Kosova i regiona (šire). Kao takav, sa novim tehnološkim i stručnim zahtevom, očekuje se da će se uvozni prihodi povećati i
					Visok	

						u smislu kupovine nove tehnologije i stjecanja novih stručnih znanja u zemlji.
	Da li se očekuje promena trenutnog priliva izvoza?	Ne	Nizak	Nizak		Kosovo trenutno nema dovoljno izvora proizvodnje OIE tehnologije i znanje koji bi omogućili izvoz u strane zemlje. Ipak, to se u budućnosti može promeniti.
Transport	Da li će postojati uticaj na to kako će putnici i/ili roba biti transportovani?	Da	Nizak	Nizak		Prilikom kupovine nove opreme za projekte OIE, posebno vetroturbina, potrebno je predvideti određene transportne aranžmane. To će imati minimalan uticaj na prevoz ljudi i robe.
	Da li će doći do promene u vremenu koje je potrebno za prevoz putnika i/ili roba?	Da	Nizak	Nizak		Samo kada se vetroturbine prevoze, prevoz putnika i/ili robe može se ograničiti na određene sate na kritičnim putevima koji

Investicije	Da li se očekuje da kompanije investiraju u Nove aktivnosti?	Da	Visok	Visok	nisu predviđeni za takav prevoz.
					OIE kompanije bi potencijalno mogle proširiti svoje aktivnosti na područje proizvodnje (npr. Proizvodnja solarnih panela, vetrotehnologija itd.). Osim toga, od njih se očekuje da ulažu u aktivnosti koje se odnose na obuku za područja održavanja i rada, i slično.
	Da li se očekuje da kompanije otkazu ili odlože investicije?	Ne	Nizak	Nizak	Ne, naprotiv, mnoge kompanije su podnele zahtev RKE-u za razvoj projekata OIE i od njih se očekuje da se dalje angažuju u razvoju takvih projekata.
	Da li će se povećati investicije iz dijaspore?	Da	Visok	Visok	Očekuje se da će razvoj projekata OIE na Kosovu biti privlačna oblast za angažovanje

						kosovske dijaspore. Trenutno je nekoliko članova dijaspore već uložilo u ovu oblast, a više njih se može angažovati i doneti dodatno znanje u zemlju.
Da li će se smanjiti investicije iz dijaspore??	Ne	Nizak	Nizak			Ne. Trenutno je nekoliko članova dijaspore već uložilo u ovu oblast, a više njih se može angažovati i doneti dodatno znanje u zemlju, a očekuje se da će se to povećati.
Da li će se povećati strane direktne investicije?	Da		Visok	Visok		Mnoge kompanije iz OIE su strani investitori. Očekuje se da će se oni angažovati na projektima OIE na Kosovu i kao takvo se očekuje da će se direktna ulaganja stranog kapitala značajno povećati.
Da li će se smanjiti direktne strane investicije?	Ne		Nizak	Nizak		Vidi iznad

Konkurentnost	Da li će se povećati cene poslovnih inputa, kao što je električna energija?	Da		Nizak	Nizak	Novi mehanizam koji je ovde predložen zasniva se na konkurenciji, u cilju postizanja tržišne cene. Budući da se radi o novoj tehnologiji, ulazak velikih ulaganja mogao bi neznatno povećati tarifu krajnjeg korisnika električne energije, međutim postoje i drugi mehanizmi koji se koriste pa cena nije visoka. Takvi mehanizmi uključuju: Feed-in Premium putem aukcija, konkurentne Feed-in tarife za male kapacitete, neto-naplatu za vlastitu potrošnju i druge mehanizme podsticaja.
	Da li će se smanjiti cena poslovnih inputa, kao što je električna energija?		Ne	Nizak	Nizak	Vidi iznad
	Da li se promovišu inovacije ili istraživanja?	Da		Nizak	Nizak	Kako rešenja za OIE postaju norma u zemlji, postupno će se razvijati

						istraživanje i inovacije. S obzirom na to da su proizvodi iz OIE -a u toku značajne transformacije gotovo svakodnevno, zahvaljujući inovacijama, očekuje se da će se ovaj trend nastaviti i u budućnosti. To će zahtevati razvoj određene stručnosti u zemlji kako bi se pratio tehnološki napredak na tom polju. Da bi se to učinilo, potrebna su i dodatna istraživanja.
					Nizak	Kao iznad
					Visok	Razvoj rešenja za OIE pozitivno će uticati na MSP-e, kako u smislu razvoja samih projekata OIE, tako i u smislu smanjenja njihovih troškova električne energije u budućnosti

						kao samopotrošača. Pravila koja treba razviti trebala bi omogućiti malim i srednjim preduzećima lakši pristup tržištu OIE i razvoj projekata OIE.
Cene i konkurencija	Da li će se povećati broj roba i usluga dostupnih za preduzeća ili potrošače?	Da	Visok	Visok		Novi projekti OIE dovešće do novih izvora električne energije koji će postati dostupni kupcima. Kao takav, to će omogućiti diverzifikaciju izvora energije na Kosovu. Osim toga, novi projekti OIE pružaju mogućnosti za uvođenje novih proizvoda i usluga, uključujući: OIE tehnologiju na veliko, usluge održavanja, kapacitete/usluge skladištenja baterija itd.
	Da li će se smanjiti broj roba i usluga dostupnih za preduzeća ili potrošače?	Ne	Nizak	Nizak		Kao iznad

	Da li će se povećati cene postojeće robe i usluga?		Ne	Nizak	Nizak	Kao ispod
	Da li će se smanjiti cene postojeće robe i usluga?	Da		Visok	Visok	Cene rešenja za OIE biće konkurentne na tržištu. Dugoročno, ova rešenja će rezultirati nižim troškovima sa obzirom na tehnološki napredak na tom polju.
Regionalni ekonomski uticaji	Da li će specifični poslovni sektor biti pogodan uticajem?	Da		Visok	Visok	Kosovo daje prioritet ambicioznim naporima za ozelenjavanje, zaštitu živote sredine i smanjenje emisije gasova staklene bašte. Davanje prioriteta obnovljivim izvorima energije na Kosovu dovešće do postepenog smanjenja fosilnih goriva itd. To će imati pozitivan uticaj na smanjenje nivoa emisije CO ₂ i drugih zagađivača.

	Da li je ovaj sektor koncentrisan u određenom regionu?	Da	Visok	Visok	Očekuje se da će se novi proizvodni kapaciteti izgraditi u različitim delovima Kosova
Ukupni ekonomski razvoj	Da li će uticati na budući ekonomski rast?	Da	Visok	Visok	Novi projekti doneće u zemlju direktna strana ulaganja, što će rezultirati daljim ekonomskim rastom. Nadalje, za sprovođenje ovih projekata biće potrebne dodatne usluge koje rezultiraju povećanim ekonomskim rastom. Na kraju, istraživanje i inovacije će se takođe zadržati i dodati pozitivnom zakonu o ekonomskom rastu.
	Može li postojati uticaj na stopu inflacije?	Da	Nizak	Visok	Povećana ulaganja u OIE dovode do ekspanzije sektora obnovljivih izvora energije i niže stope nezaposlenosti. Međutim, očekuje se da će tržište na veće cene

						odgovoriti privlačenjem novih dobavljača i pritiskom na visoke cene koje će ih prisiliti na smanjenje. Širenje OIE sektora zasigurno će povećati tržišnu vrednost obnovljive energije svih finalnih proizvoda i usluga, odnosno povećati BDP, ali veličina ovog tržišta i broj zaposlenih na njemu, nisu od tolikog značaja za uticaj na inflaciju u celokupnoj kosovskoj ekonomiji.
--	--	--	--	--	--	--

Aneks 2: Obrazac procene socijalnog uticaja

Kategorija socijalnog uticaja	Ključni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i / ili pojedinaca	Očekivana korist ili trošak uticaja	Poželjan nivo analize
		Da	Ne			
Radna mesta 18	Da li će se povećati broj trenutnih radnih mesta?	Da		Visok	Visok	Očekuje se da će nova ulaganja u tehnologiju i osnivanje novih MSP-a povećati broj novih radnih mesta.
	Da li će se smanjiti broj trenutnih radnih mesta?		Ne	Nizak	Nizak	Vidi iznad
	Da li su radna mesta u određenom poslovnom sektoru pogođena uticajem?		Ne	Nizak	Nizak	Zbog povećanja udela OIE očekuje se smanjenje proizvodnje na bazi lignita. Smanjenje proizvodnje lignita dovelo bi do gubitka posla za zaposlenog u KEK-u.
	Da li će postojati uticaj na nivo plata?	Da		Visok	Visok	Kao ispod

18Kada postoji uticaj na radna mesta, postojaće i ekonomski uticaji.

	Da li će postojati uticaj na lako pronalaženje posla?	Da	Visok	Visok	Ovo u velikoj meri zavisi od nivoa znanja stečenog na univerzitetima ili stručnim školama na Kosovu. Nove tehnologije zahtevaju nove veštine.
Regionalni socijalni uticaji	Da li su socijalni uticaji koncentrisani na određeni region ili određene gradove?	Da	Visok	Visok	Očekuje se da će se projekti graditi u različitim delovima zemlje.
Uslovi rada	Da li su prava radnika pogođena uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	Ne, naprotiv.
	Da li su uvedeni ili ukinuti standardi za rad pod opasnim uslovima?	Ne	Nizak	Nizak	Obnovljiva tehnologija ne uključuje radove sa opasnim otpadom/uslovima
	Da li će postojati uticaj na to kako će se odvijati socijalni dijalog između zaposlenih i poslodavaca?	Ne	Nizak	Nizak	Kosovo već ina uspostavljeno dobro zakonodavstvo u vezi sa pravima zaposlenih, ali će međunarodne finansijske institucije uključene u finansiranje zahtevati striktno

						spровоđenje socijalnih prava.
Socijalna inkluzija	Da li će siromaštvo biti pogođeno uticajem?		Ne	Nizak	Nizak	Projekti OIE za koje je predviđeno da će biti instalirani u narednih 10 godina ne mogu uticati na siromaštvo.
	Da li je pristup šemi socijalne zaštite pogođen uticajem?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će se promeniti cena osnovnih roba i usluga?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će finansiranje ili organizacija šema socijalne zaštite biti pogođeni uticajem?	Da		Visok	Visok	Potrebno je razviti planove društveno odgovornog poslovanja za svaku OIE u razvoju
Obrazovanje	Da li će osnovno obrazovanje biti pogođeno uticajem?		Ne	Nizak	Nizak	
	Da li će srednje obrazovanje biti pogođeno uticajem?	Da		Visok	Visok	Planovi i programi i kursevi uključivaće obrazovanje iz OIE
	Da li će visoko obrazovanje biti pogođeno uticajem?	Da		Visok	Visok	Planovi i programi i kursevi uključivaće obrazovanje iz OIE

	Da li će stručno osposobljavanje biti pogodeno uticajem?	Da	Visok	Visok	Planovi i programi i kursevi uključivaće obrazovanje iz OIE
	Da li će obrazovanje radnika i doživotno učenje biti pogodeni uticajem?	Da	Visok	Visok	Planovi i programi i kursevi uključivaće obrazovanje iz OIE
	Da li će organizacija ili struktura obrazovnog sistema biti pogodeni uticajem?	Da	Visok	Visok	Planovi i programi i kursevi uključivaće obrazovanje iz OIE
	Da li će akademske slobode i samouprava biti pogodeni uticajem?	Ne			Planovi i programi i kursevi uključivaće obrazovanje iz OIE
Kultura	Da li opcija utiče na kulturnu raznolikost?	N/A	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na finansiranje kulturnih organizacija?	Ne	Nizak	Nizak	Treba predstaviti planove društveno odgovornog poslovanja za svaku OIE u razvoju
	Da li opcija utiče na mogućnosti da ljudi uživaju u kulturnim aktivnostima ili učestvuju u njima?	Ne	Nizak	Nizak	Treba predstaviti planove društveno odgovornog poslovanja za svaku OIE u razvoju
	Da li opcija utiče na očuvanje kulturnog nasleđa?	Ne	Nizak	Nizak	Treba predstaviti planove društveno odgovornog poslovanja za svaku OIE u razvoju

									odgovornog poslovanja za svaku OIE u razvoju
Upravljanje	Da li opcija utiče na sposobnosti građana da učestvuju u demokratskom procesu?	NA							
	Da li se sve osobe tretiraju jednako?	NA							
	Da li će javnost biti bolje informisana o određenim pitanjima?	NA							
	Da li opcija utiče na način na koji funkcionišu političke partije?	NA							
Javno zdravlje i bezbednost ¹⁹	Da li će civilno društvo biti pogođeno uticajem?	Da			Visok		Visok		Civilno društvo će imati svoju ulogu u praćenju javnih politika
	Da li će životi ljudi, kao što je očekivani životni vek ili stopa smrtnosti, biti pogođeni uticajem?	Da			Visok		Visok		Zbog povećanja proizvodnje OIE, proizvodnja lignita se smanjuje što dovodi do smanjenja nivoa zagađenja vazduha i vode.
	Da li će kvalitet hrane biti pogođeno uticajem?	Da			Visok		Visok		Zbog povećanja proizvodnje OIE, proizvodnja lignita se

¹⁹ Kada postoje uticaji na javno zdravlje i bezbednost, takođe postoje i redovni ekološki uticaji

Concept Document on Renewable Energy Sources

					smanjuje što dovodi do smanjenja nivoa zagađenja vazduha i vode.
Da li će se zbog štetnih supstanci povećati ili smanjiti rizik po zdravlje?	Da		Visok	Visok	Zbog povećanja OIE, proizvodnje lignita se smanjuje što dovodi do smanjenja nivoa zagađenja vazduha i vode.
Da li će zdravlje zbog promena nivoa buke ili kvaliteta vazduha, vode i/ili zemljišta biti pogođeno uticajem?	Da		Visok	Visok	Zbog povećanja OIE, proizvodnje lignita se smanjuje što dovodi do smanjenja nivoa zagađenja vazduha i vode.
Da li će zdravlje zbog promena u korišćenju energije biti pogođeno uticajem?	Da		Visok	Visok	Zbog povećanja OIE, proizvodnje lignita se smanjuje što dovodi do smanjenja nivoa zagađenja vazduha i vode.

	Da li će zdravije zbog promena u odlaganju otpada biti pogođeno uticajem?	Da	Visok	Visok	Zbog povećanja proizvodnje OIE, lignita se smanjuje što dovodi do smanjenja nivoa zagađenja vazduha i vode.
	Da li će način života ljudi, kao što je bavljenje sportom, promene u ishrani ili promene u upotrebi duvana ili alkohola biti pogođeni uticajem?	NA			
	Da li postoje specifične grupe koje se suočavaju sa mnogo većim rizicima od drugih (određuju se po faktorima kao što su godine, pol, invaliditet, društvena grupa ili region)?	NA			
Kriminal i bezbednost	Da li su šanse da kriminalci budu uhvaćeni pogođene uticajem?	NA			
	Da li je potencijalna korist od kriminala pogođena uticajem?	NA			
	Da li je nivo korupcije pogođen uticajem?	NA			
	Da li je kapacitet organa za sprovođenje zakona pogođen uticajem?	NA			

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Da li su prava i bezbednost žrtava kriminala pogođeni uticajem?	NA				
--	---	----	--	--	--	--

Aneks 3: Obrazac procene uticaja na životnu sredinu

Kategorija ekoloških uticaja	Ključni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaca	Očekivana korist ili trošak uticaja	Poželjan nivo analize
		Da	Ne			
Klima i održiva životna sredina	Da li će postojati uticaj na emisiju gasova staklene bašte (ugljen-dioksid, metan itd.)?	Da		Visok	Visok	Uvođenje OIE imaće pozitivan uticaj na smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i drugih emisija.
	Da li će potrošnja goriva biti pogođena uticajem?	Da		Visok	Visok	Smanjenje eksploatacije uglja zbog povećanja proizvodnje iz obnovljivih izvora energije
	Da li će se promeniti raznovrsnost resursa koji se koriste za proizvodnju energije?	Da		Visok	Visok	Da, zbog povećanja proizvodnje iz obnovljivih izvora energije proizvodnja uglja bi se mogla neznatno smanjiti
	Da li će doći do promene cena za proizvode koji su ekološki prihvatljiviji?	Da		Visok	Visok	Cena električne energije mogla bi se neznatno

Concept Document on Renewable Energy Sources

						povećati zbog ulaganja u nove tehnologije
	Da li će određene aktivnosti postati manje zagađujuće?	Da		Visok	Visok	Postojeće elektrane će smanjiti zagađenja zbog smanjenja proizvodnje
Kvalitet vazduha	Da li će emisija zagađivača vazduha biti pogodena uticajem?	Da		Visok	Visok	Smanjenjem proizvodnje iz termoelektrana, zagađenje vazduha će se smanjiti
Kvalitet vode	Da li opcija utiče na kvalitet slatke vode?	Da		Visok	Visok	Zbog smanjenja proizvodnje električne energije iz uglja, ispuštanje vode iz elektrana biće manje
	Da li opcija utiče na kvalitet podzemnih voda?	Da		Visok	Visok	Zbog smanjenja proizvodnje električne energije iz uglja, ispuštanje vode iz elektrana biće manje
	Da li opcija utiče na izvore pitke vode?		Ne	Nizak	Nizak	Ne, nema bilo kakav uticaj na pijaću vodu
	Da li će kvalitet zemljišta (koji se odnosi na aciditet, kontaminaciju, upotrebu		Ne	Nizak	Nizak	Nema uticaj

Kvalitet tla i upotreba zemljišta	pesticida ili herbicida) biti pogođen uticajem?				
	Da li će erozija zemljišta biti pogođena uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	Nema uticaj
	Da li će zemljište biti izgubljeno (zbog izgradnje itd.)?	Da	Nizak	Nizak	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati
	Da li će se dobiti na zemljištu (putem dekontaminacije itd.)?	Da	Nizak	Nizak	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati
	Da li će doći do promene u korišćenju zemljišta (npr. od šuma do poljoprivredne ili urbane namene)?	Da	Nizak	Visok	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati

Concept Document on Renewable Energy Sources

Otpad reciklaža	Da li će se promeniti količina otpada koji se generiše?	Da	Visok	Visok	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati
	Da li će se promeniti načini odlaganja otpada?	Ne	Nizak	Nizak	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati
	Da li će mogućnosti reciklaže otpada biti pogodene uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati
Korišćenje resursa	Da li opcija utiče na korišćenje obnovljivih resursa (zalihe riba, hidroenergija, solarna energija itd.)?	Ne	Nizak	Nizak	Novi proizvodni kapaciteti koji će se graditi na temelju obnovljivih izvora energije, poput vetra i sunca, neće negativno uticati

						sunca, neće negativno uticati
	Da li opcija utiče na korišćenje resursa koji se ne mogu obnoviti (podzemne vode, minerali, uglj itd.)?	Ne	Nizak	Nizak		
Skala rizika po životnu sredinu	Da li će šanse za nastanak rizika poput požara, eksplozija ili nesreća biti pogođene uticajem?	Ne	Nizak	Nizak		
	Da li će spremnost za reagovanje u slučaju prirodnih katastrofa biti pogođena uticajem?	Ne	Nizak	Nizak		
	Da li je zaštita društva od prirodnih katastrofa pogođena uticajem?	Ne	Nizak	Nizak		
	Da li će zaštićene ili ugrožene vrste ili područja u kojima žive biti pogođeni uticajem?	Ne	Nizak	Nizak		O tome će se odlučiti tokom izrade studije o proceni uticaja na životnu sredinu i društvo za svaki projekat.
Biodiverzitet, flora i fauna	Da li će veličina ili veze između prirodnih zona biti pogođene uticajem?	Ne	Nizak	Nizak		To se procenjuje od slučaja do slučaja
	Da li će broj vrsta u datom području biti pogođen uticajem?	Ne	Nizak	Nizak		

Dobrobit životinja	Da li će tretman životinja biti pogođen uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	O tome će se odlučiti tokom izrade studije o proceni uticaja na životnu sredinu i društvo za svaki projekat.
	Da li će zdravije životinja biti pogođeno uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	To se procenjuje od slučaja do slučaja
	Da li će kvalitet i bezbednost hrane za životinje biti pogođeni uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	

Aneks 4: Obrazac procene uticaja na osnovna prava

Kategorija uticaja na osnovna prava	Ključni uticaj	Da li se očekuje da će doći do ovog uticaja?		Broj pogođenih organizacija, kompanija i/ili pojedinaца	Očekivana korist ili trošak uticaja	Poželjan nivo analize
		Da	Ne			
Dostojanstvo	Da li opcija utiče na dostojanstvo ljudi, njihovo pravo na život ili lični integritet ?		Ne	Nizak	Nizak	
Sloboda	Da li opcija utiče na pravo na slobodu pojedinaца?		Ne	Nizak	Nizak	

	Da li opcija utiče na pravo lica na privatnost?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li opcija utiče na pravo na sklapanje braka ili osnivanje porodice?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li opcija utiče na pravnu, ekonomsku ili socijalnu zaštitu pojedinaca ili porodice?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li opcija utiče na slobodu misli, savesti ili veroispovesti?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li opcija utiče na slobodu izražavanja?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li opcija utiče na slobodu okupljanja ili udruživanja?	Ne	Nizak	Nizak
Lični podaci	Da li opcija uključuje obradu ličnih podataka?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li se garantuje pravo pojedinca na pristup, ispravku i prigovor?	Ne	Nizak	Nizak
	Da li je način na koji se lični podaci obrađuju jasan i dobro zaštićen?	Ne	Nizak	Nizak
Azil	Da li opcija utiče na pravo azila?	Ne	Nizak	Nizak

Imovinska prava	Da li će imovinska prava biti pogođena uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	To se procenjuje svakog projekta
	Da li opcija utiče na slobodu poslovanja?	Ne			
Jednak tretman ²⁰	Da li opcija štiti načelo jednakosti pred zakonom?	Da	Nizak	Nizak	
	Da li postoje šanse da će određene grupe pretrpeti diskriminaciju direktno ili indirektno (npr. bilo kakva diskriminacija zasnovana na bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja, etnička i nacionalna pripadnost, političko ili bilo koje drugo mišljenje, starost ili seksualna orijentacija)?	Ne	Nizak	Nizak	
	Da li opcija utiče na prava ljudi sa invaliditetom?	Ne	Nizak	Nizak	
Prava deteta	Da li opcija utiče na prava deteta?	Ne	Nizak	Nizak	
Dobra uprava	Da li će administrativne procedure postati opterećujuće?	Ne	Nizak	Nizak	

²⁰Rodna ravnopravnost se tretira kroz Procenu rodnog uticaja

Concept Document on Renewable Energy Sources

	Da li je način na koji uprava donosi odluke pogođen uticajem (transparentnost, proceduralno vreme, pravo pristupa datoteci itd.)?	Ne	Nizak	Nizak	
	Za krivično pravo i predviđene sankcije: da li su prava optuženog pogođena uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	
	Da li je pristup pravdi pogođen uticajem?	Ne	Nizak	Nizak	